5347

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000003

ملی اجتماعیات کتبخانه‌سی
صایی : ۱

ضیا کوك آلپ

تورکجیلکك اساسلری

اوجاقلیلره ارمغانه

آنقره — مطبوعات واستخبارات مطبعه‌سی
۱۳۳۹

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000005

Universitäts- und Landesbibliothek
Halle
Zweigbibl.
Ha 1
Vorderer Orient

11 SA 9631

تورکجیلکك اساسلری

بو کتاب ، (نظری قسم) و (عملی قسم) دیه ایکیيه آیریلمشدر .
نظری قسم ، تورکجیلکك ماهیتنی تدقیق ایلهمجك ، عملی قسم ، تورکجیلکك
پروغرامنی تثبیت ایتمکه چالیشهجقدر .

برنجی قسم

تورکجیلکك ماهیتی

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000007

۱

تورکجیلکك تاریخی

تورکجیلکك ممالکتمزده ظهوزندن اول ، آوروپاده تورکلکه دائر ایکی حرکت وجوده کلدی . بونلردن برنجیسی فرانسزجه ده (تور کوری) دینیان (تورکپرستلك) در . تورکیاده یاپیلان ایپکلی ویوك دوقومه لر ، خالیلر ، کلیملر ، چینیلر ، دمیرجی ومارانغوز ایشلری ، مجلدلرك ، تذهیبجیلرك یاپدقلری تجلیدلر وتذهیبلر ، مانغاللر ، شامدانلر الخ . کبی تورك صنعتنك اثرلری چوقدن آوروپاده کی نفائسپرستلرك دقتنی جلب ایتمشدی . بونلر تورکلرك اثری اولان بو کوزه ل اشیایی بیکلرجه لیرالرصرف ایده رك طوپلارلر واولرنده بر تورك صالونی یاخود تورك اوداسی وجوده کتیریرلردی . بعضیلری ده بونلری باشقه ملتلره عائد بدیعه لرله برابر ، بیبلولری آراسنده تشهیر ایدرلردی .

آوروپالی رسامارك تورك حیاتنه دائر یاپدقلری طابلولرله ، شاعرلرك وفیلسوفلرك تورك اخلاقنی توصیف یولنده یازدقلری کتابلرده (تورکوری) داخلنه کیرردی . لامارتینك ، اوکوست قونتك ، پیه رلافیتك ، عالی پاشانك خصوصی کاتبی بولونان میسمرك ، پیه رلوتینك ، فاره رك تورکلر حقنده کی دوستانه یازیلری بو قبیلدندر . آوروپاده کی بو حرکت ، تمامیله تورکیاده کی تورکلرك ، بدیعی صنعتلرده واخلاقده کی یه کسکلکلرینك برتجلیسندن عبارتدر .

آوروپاده ظهورایدن ایکنجی حرکته تورکیات (تورکولوژی) نامی ویریلیر . روسیه ده ، آلمانیاده ، مجارستانده ، دانیمارقه ده ، فرانسه ده ، انکلتره ده برچوق علم آدامارلی اسکی تورکلره ، هونلره ومغوللره دائر تاریخی وعتیقیاتی تحریلر یاپمغه

باشلادیلر . تورکلرك پك اسکی برملت اولدیغنی، غایت کنیش برساحه‌ده یاییلمش بولوندیغنی ومختلف زمانلرده جهانکیرانه دولتلر ویوکسك مدنیت وجوده کتیردیکنی میدانه قویدیلر . واقعا ، بوصوکی تدقیقلرك موضوعی ، تورکیا تورکلری دکل ، قدیم شرق تورکلریدی . فقط ، برنجی حرکت کبی ، بو ایکنجی حرکت‌ده مملکتمزده‌کی بعض متفکرلرك روحنه تأثیرسز قالمیوردی. بالخاصه ، فرانسز مورخلرندن (ده‌کینی) نك تورکلره ، هونلره و مغوللره دائر یازمش اولدیغی بویوك تاریخله انکلیزعالملرندن (سیر داویدس لوملهی) ك سلطان سلیم ثالثه اتحاف ایتدیکی (کتاب علم النافع) اسمنده‌کی عمومی تورك صرفی ، متفکرلرمزك روحنده بویوك تأثیرلر یاپدی . بوایکنجی اثر ، مؤلفی طرفندن انکلیزجه یازیلمشدی . برمدت صوکرا ، والده‌سی بوکتابی فرانسزجه‌یه ترجمه ایده‌رك سلطان محموده اتحاف ایتدی . بواثرده تورکجه‌نك مختلف شعبه‌لرندن باشقه، تورك مدنیتندن، تورك اتنوغرافیاسندن وتاریخندن بحث اولونیوردی .

سلطان عبدالعزیزك صوك دورلری ایله سلطان عبدالحمیدك ایلك دورلرنده ، استانبول ، بویوك برفکر حرکتنه تجلیکاه اولمشدی . بوراده هم بر انجمن دانش تشکله باشلامش ، هم‌ده بردارالفنون وجوده کلمشدی . بوندن باشقه ، عسکری مکتبلرده یکی بر روحله یوکسلمکه باشلامشدی .

اوزمان بودارالفنونده (حکمت تاریخ) مدرسی بولونان احمد وفیق پاشا ایدی . احمد وفیق پاشا ، شجرهٔ تورکیه‌یی ، شرق تورکجه‌سندن استانبول تورکجه‌سنه ترجمه ایتدی . بوندن باشقه ، (لهجهٔ عثمانی) اسمنده برتورك قاموسی وجوده کتیره‌رك ، تورکیاده‌کی تورکجه‌نك عمومی وبویوك تورکجه‌نك برلهجه‌سی اولدیغنی وبوندن باشقه تورك لهجه‌لری بولوندیغنی آرالرنده‌ده مقایسه‌لر یاپه‌رق میدانه قویدی .

احمد وفیق پاشانك بوعلمی تورکجیلکدن باشقه ، برده بدیعی تورکجیلکی واردی . أوینـاك بوتون موبیلیه‌لری ، کندیسنك وعائله‌سی فردلرینك

البسه‌لری عمومیتله تورك معمولاتندندی . حتی ، چوق سودیکی کریمه‌سی اوروپا طرزنده برتلك آلمق ایچین چوق اصرار کوسترديکی حالده ، (اویمه تورك معمولاتندن باشقه برشی کیره‌مز)دیه‌رك بو آرزونك حصولنه ممانعت کوسترمشدی. احمد وفیق پاشانك باشقه بر اوریژینالیته یده موليه‌رك مضحکه‌لرینی تورك عادتلرینه آداپته ایتمه‌سی و شخصلرك اسملرینی وهویتلرینی تورکلشدیرمك صورتیله تورکجه‌یه نقل ایتمه‌سی وملی بر صحنه‌ده اویناتمه‌سی ایدی .

دارالفنونك بر مدرسی تورکجیلکك بو ایلك اساسلرینی قورارکن ، عسکری مکتبلرك ناظرلغنده بولنان شپقه قهرمانی سلیمان پاشاده ، تورکجیلکی عسکری مکتبلرینه صوقمغه چالیشیوردی . سلیمان پاشانك تورکجیلکنه (ده‌کینیی) نك تاریخی مؤثر اولمشدر دییه‌بیلیرز . چونکه مملکتمزده ایلك دفعه اوله‌رق چین منبعلرینه استناداً تورك تاریخی یازان سلیمان پاشا ، بو اثرنده بالخاصه ده‌کینیی‌یی مأخذ ایدینمشدر. سلیمان‌پاشا، (تاریخ‌عالم) ینك مدخلنده ، بو اثری نجین یازمغه تشبث ایتدیکنی ایضاح ایدرکن دییورکه (عسکری مکتبلرینك نظارتنه کچنجه ، بو مکتبلره لازم اولان کتابلرك ترجمه‌سی متخصصلره حواله ایتدم . فقط ، صره تاریخه کلنجه بونك ترجمه طریقیله یازدیرمله‌مایه‌جغنی دوشوندم . اوروپاده یازیلان بوتون تاریخ کتابلری یا دینمزه ، یاخود ملیتمزه (تورکلکمزه) عائدافترالزله دولودر . بوکتابلردن هیچ بریسی ترجمه ایدیلوب ، مکتبلرمزده اوقوتدیریله‌ماز . بو سببه بناء مکتبلرمزده اوقونه‌جق تاریخ کتابنك تألیفنی بن اوزرمه آلدم . وجوده کتیردیکم بو کتابده حقیقته مغایر هیچ بر سوزه تصادف اولونه‌مایه‌جغنی کبی، دینمزه وملیتمزه مخالف هیچ بر سوزه‌ده راست کلمك امکانی یوقدر .)

اوروپا تاریخلرندکی هیونلرك چین تاریخنده‌کی هیونغ‌نولر اولدیغنی وبونلرك تورکلرك ایلك‌ددەلری بولوندیغنی واوغوزخانك هیونغ‌نو دولتنك مؤسسی(مه‌ته) اولمه‌سی لازم‌کلدیکنی بزه ایلك‌دفعه اوکرەتن‌سلیمان‌پاشادر. سلیمان پاشا بوندن‌باشقه

جودت پاشا کبی لسانمزك صرفنه دائر برکتاب ده یازدی. فقط بو کتابه جودت پاشا کبی (قواعد عثمانیه) آدینی ویرمدی، (صرف تورکی) نامنی ویردی. چونکه لسانمزك تورکجه ولدیغنی بیلیوردی. وعثمانلیجه نامیله او چ لساندن مرکب بردیل اوله مایه جغنی آکلامشدی. سلیمان پاشا، بوخصوصده کی قناعتنی، (تعلیم ادبیات عثمانیه) نامیله برکتاب نشر ایدن رجائی زاده اکرم بکه یازدیغی برمکتوبده آچیقجه میدانه قویدی. بو مکتوبده دیبورکه (عثمانلی ادبیاتی) دیمك دوغرو دکلدر. ناصیل که لسانمزه عثمانلی لسانی وملتمزه عثمانلی ملتی دیمك ده یاکلشدر. چونکه؛ (عثمانلی) تعبیری یالکز دولتمزك آدیدر. ملتمزك عنوانی ایسه یالکز تورکدر. بناءً علیه، لسانمزده تورك لسانیدر، ادبیاتمزده تورك ادبیاتیدر).

سلیمان پاشا، عسکری رشدیه لرنده اوقونمق اوزره، (اسماء تورکیه) آدلی کتابی ده، عثمانلیجه‌نك تأثیری آلتنده تورکجه کلمه‌لرك اونوتولمامه‌سی مقصدیله یازمشدی.

کورولدورکه تورکجیلکك ایلك بابالری احمد وفیق پاشا ایله سلیمان پاشادر. تورك اوجاقلرنده وسائر تورکجی مؤسسه‌لرده بوایکی تورکجیلك قولاغوزینك بویوك قطعه‌د رسملرینی تعلیق ایتمك، قدرشناسلق ایجابندندر.

تورکیاده عبدالحمید بو قاسی جریانی دوردورمغه چالیشیرکن، روسیه‌ده ایکی بویوك تورکجی یتیشیردی. بونلردن برنجیسی (میرزا فتحعلی اخوندوف) درکه آذری تورکجه سنده یازدیغی اوریژینال مضحکه‌لر بوتون اوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلمشدر. ایکنجیسی قریمده (ترجمان) غزته‌سنی چیقارن (اسماعیل غاسپرینسکی) درکه تورکجیلکده کی شعاری (دیلده، فکرده وایشده برلك) ایدی. ترجمان غزته‌سنی شمال تورکلری آکلادیغی قادار شرق تورکلریله غرب تورکلری ده آکلاردی. بوتون تورکلرك عینی لسانده برلشمه‌لرینك قابل اولدیغنه بوغزته‌نك وجودی جانلی بردلیلدی.

عبد الحميدك صوك دورنده ، استانبولده تورکجيلك جريانی تکرار اويانمغه باشلادی .

روسيه‌دن استانبوله کان حسين‌زاده علی بك طبه‌ده تورکجيلك اساسلرينی آکلاتيوردی . (توران) اسمنده‌کی منظومه‌سی ، پانتورانيزم مفکوره‌سنك ايلك تجليسی ايدی . يونان حربی باشلاديغی صيراده ، تورك شاعری محمد امين بك :

بن بر تورکم ، دينم ، جنسم اولودر

مصراعيله باشلايان ايلك شعرينی نشر ايتدی . بو ايکی منظومه تورك حياتنده يکی بر انقلابك باشلايه‌جغنی خبر ويرييوردی . حسين زاده علی بك روسيه‌ده‌کی ملیت جريانلرينك تأثيريله تورکجی اولمشدی . بالخاصه ، داها قوله‌ژده ايکن ، کورجی کنجلرندن صوك درجه ملیتپرور اولان برآرقداشی اوکا ، ملیت عشقنی آشيلامشدی .

تورك شاعری محمد امين بکه ، تورکجيلکی آشيلايان ـ مومی‌اليهك بيانانه کوره ـ شيخ جمال‌الدين افغانيدر . مصرده (شيخ محمد عبده) ی ، شمال تورکلری آراسنده (ضياءالدين بن فخرالدين)ی يتشديرن بو بويوك اسلام مجددی ، تورك وطننده محمد امين بکی بوله‌رق خلق لسانينده ، خلق وزننده ملیتپرورانه شعرلر يازمه‌سنی توصيه ايتمشدی .

تورکجيلکك ايلك ورنده (ده‌کينينی) تاريخنك موثر اولديغنی کورمشدك . ايکنجی دورنده‌ده (له‌ئون قاهون) ك (آسيا تاريخنه مدخل) عنوانلی کتابنك بويوك تأثيری اولدی . نجيب عاصم بك بر چوق علاوه‌لرله بو کتابك تورکاره عائد اولان قسمنی تورکجه‌يه نقل ايتدی . نجيب عاصم بکك بو کتابی هر طرفده تورکجيلکه دائر تمايللر اوياندیردی . احمد جودت بك (اقدام) غزته‌سنی ، تورکجيلکك بر اورغانی حالنه قويدی . امرالله افندی ، ولد چلبی ونجيب عاصم بك بو تورکجيلکك ايلك مجاهدلريدی .

فقط ، اقدام غزته‌سی اطرافنده طوپلانان بو تورکجيلردن بالخاصه ، فؤاد

رائف بکك ، تورکجه‌یی ساده‌لشدیرمك خصوصنده یاکلش بر نظریه‌یی تعقیب ایتمه‌سی ، تورکجیلك جریانك قیمتدن دوشمه‌سنه سبب اولدی . بو یاکلش نظریه (تصفیه‌جیلك) فکریدی .

تصفیه‌جیلك ، لسانمزدن عرب ، عجم جذرلرندن کلمش بوتون کلمه‌لری چیقاره‌رق ، یونلرك یرینه تورك جذرندن دوغمش اسکی کلمه‌لری ، یاخود تورك جذرندن یکی اداتلرله یاپیله‌جق یکی تورك کلمه‌لرینی اقامه ایتمکدن عبارتدی. بو نظریه‌نك فعلی تطبیقاتنی کوسترمك اوزره نشر اولونان بعض مقاله‌لر ومکتوبلر ذوق صاحبی اولان اوقویوجیلری تیکسیندیرمکه باشلادی. خلق لسانینه کچمش اولان عربی وفارسی کلمه‌لری، تورکجه‌دن چیقارمق، بو لسانی‌ك جانلی کلمه‌لرندن دینی، اخلاقی، فلسفی تعبیرلرندن محروم ایده‌جکدی. تورك جذرندن یکی یاپیلان کلمه‌لر، صرف قاعده‌لرینی هرج ومرج ایده‌جکندن باشقه، خلق ایچین اجنبی کلمه‌لردن داها یابانجی ، داها مجهولدی . بناءً علیه ، بو حرکت لسانمزی ساده‌لکه، وضوحه دوغرو کوتوره‌جك یرده، مغلقیته وظلمته دوغرو کوتورییوردی . یوندن باشقه ، طبیعی کلمه‌لری آتمق اونلرك یرینه صنعی کلمه‌لر اقامه‌سنه چالیشدیغی ایچین ، حقیقی برلسان یرینه صنعی بر تورك اسپه‌رانتوسی وجوده کتیرییوردی . مملکتك احتیاجی ایسه ، بویله بر یاپمه اسپه‌رانتویه دکل ، بیلدیکی وآکلادیغی مونس وغیر صنعی کلمه‌لردن مرکب برمفاهمه واسطه‌سنه ایدی .ایشته ، بوسببدن دولایی اقدامه‌کی تصفیه‌جیلك جریانندن ، فائده یرینه مضرت حصوله کلدی .

بوصیراده طیه‌ده تشکل ایدن کیزلی بر انقلاب جمعیتنده (پان تورکیزم ، پان اوتتومانیزم ، پان اسلامیزم) مفکوره‌لرندن هانکیسی داها زیاده شأنیته موافق اولدیغی مناقشه ایدیلیوردی . بو مناقشه ، اوروپاده‌کی و مصرده‌کی کنج تورکلره‌ده انتقال ایده‌رك بعضیلری پان تورکیزم مفکوره‌سنی ، بعضیلری‌ده پان اوتتومانیزم مفکوره‌سنی قبول ایتمشلردی . اوزمان مصرده چیقان (تورك) غزته‌سنده (علی کمال) ، (عثمانلی اتحادی) فکرینی ایلری سورر کن ،

آقچورا اوغلی یوسف بکله فرید بك (تورك اتحادی) سیاستی توصیه ایدییورلردی .

بوصیراده حسین زاده علی بك استانبولدن وآغا اوغلی احمدبك پارسدن باکوبه کلمشلر واوراده مجاهده ایچین ال اله ویرمشلردی . طوپجی باشییف ده بونلره التحاق ایتدی . بو اوچ ذات اوراده اوزمانه قادار حاکم بولونان سنیلك و شیعیلك اختلافلرینی ازاله ایدەرك تورکلك و اسلاملق جامعه‌لری اطرافنده بوتون آذربایجانلیلری طوپلامغه چالیشدیلر .

٢٤ تموز انقلابندن صوکرا تورکیاده عثمانلیلق فکری حاکم اولمشدی. بوائناده . انتشاره باشلایان (تورك درنکی) مجموعه‌سی ، کرك بو سببدن ، کرك ینه تصفیه‌جیلك جریانله قاپیلمه‌سندن دولایی هیچ بر رغبت کورمدی.

٣١ مارتدن صوکرا ، عثمانلیجیلق فکری اسکی نفوذینی غائب ایتمکه باشلادی. وقتیله عبدالحمیده اسلام اتحادی فکرینی ویرمش اولان آلمان قیصری بوفرصتدن استفاده ایدەرك ، سلطان احمد میداننده (اسلام اتحادی) نامنه بر میتینغ یاپدیردی . بوکوندن اعتباراً ، مملکتمزده کیزلی (اتحاد اسلام) تشکیلاتی یاپیلمغه باشلادی . کنج تورکلر عثمانلیجی و اتحاد اسلامجی اولمق اوزره ایکی معارض قسمه آیرلمغه باشلادیلر . عثمانلیجیلر قوزموپولیت، اتحاد اسلامجیلر ایسه اولترامونته‌ن ایدیلر .

هر ایکی جریانده مملکت ایچون مضردی . بن ، ١٣٢٦ قونغره‌سنده سلانیکده مرکز عمومی اعضالغنه انتخاب اولوندیغم صیراده سیاسی احوال بو مرکزده‌یدی .

بو صیراد ، سلانیکده (کنج قلملر) اسمنده بر مجموعه چیقیوردی. مجموعه‌نك سر محرری علی جانب بکله بر کیجه بیاض قوله بانچه‌سنده قونوشیوردق. بوکنج بکا مجموعه‌سنك لسانده ساده‌لکه دوغرو بر انقلاب یاپمغه چالیشدیغنی ، عمر سیف‌الدینك بو مجاهده‌ده پیشوا اولدیغنی آکلاتدی . عمر سیف‌الدینك اسان حقنده‌کی بو فکرلری تمامیله بنم قناعتلرمه توافق

ایدییوردی . کنجلکمده طاش قشلهده محبوس بولوندیغم صیرادہ ، نفرلرك ملازم اوله (اول ملازم) ، ملازم ثانیه (ثانی ملازم) ، طرابلس غربه (غرب طرابلسی) ، طرابلس شامه (شام طرابلسی) دیمهلری بنده شو قطعی قناعتی اویاندیرمشدی :

تورکجهیی اصلاح ایچین بو لساندن بوتون عربی وفارسی کلهلری دکل ، عموم عربی وفارسی قاعدهلری آتمق . عربی وفارسی کلهلردنده تورکجهسی اولانلری ترك ایدهرك ، تورکجه بولونمایانلری لسانده ابقا ایتمك .

بو فکره دائر بعض یازیلر یازمش ایسهمده ، نشرینه فرصت بولامامشدم. ناصیل که تورکجیلك حقنده یازی یازمغهده هنوز بر فرصت الویرمهمشدی . داها اون بش یاشنده ایکن احمد وفیق پاشانك (لهجهٔ عثمانی) سی ایله سلیمان پاشانك (تاریخ عالم) ی بنده تورکجیلك تمایللرینی دوغورمشدی . ۳۱۲ ده استانبوله کلدیکم زمان ایلك آلدیغم کتاب له‌ُون قاهونك تاریخی اولمشدی . بو کتاب عادتا پانتورکیزم مفکورهسنی تشویق ایتمك اوزره یازیلمش کبیدر . او زمان حسین زاده علی بکله تماس ایدهرك ، تورکجیلك حقندهکی قناعتلرینی اوکرهنیوردم .

خلاصه ، اون یدی اون سکز سنهدنبری تورك ملتنك سوسیولوژیسنی وپسیقولوژیسنی تدقیق ایچین صرف ایتدیکم مساعینك محصوللری قفامك ایچنده استیف ایدیلش دوریوردی . بونلری میدانه آتمق ایچین یالکز بر وسیلهنك ظهورینه احتیاج واردی . ایشته ، کنج قلملرده عمر سیف الدینك باشلامش اولدینی مجاهده بووسیلهیی احضار ایتدی . فقط بن لسان مسئلهسنی کافی کورمهیهرك تورکجیلکی بوتون مفکورهلریله ، بوتون پروغرامیله اورتهیه آتمق لازم کلدیکنی دوشوندم . بوتون بوفکرلری احتوا ایدن (توران) منظومهسنی یازهرق کنج قلملرده نشر ایتدم . بو منظومه ، تام زمانینده انتشار ایتمشدی .

چونکه ، عثمانلیجلقدنده ، اسلام اتحادجیلغندنده مملکت ایچین تهلکهلردوغه جغنی

کوره‌ن کنج روحلر قورتاریجی برمفکوره آریبورلردی . توران منظومه‌سی بو مفکوره‌نك ایلك قیویلجیمی ایدی. اوندن صوکرا ، متعاقباً بومنظومه‌ده‌کی اساسلری شرح وتفسیر ایتمکله اوغراشدم .

توران منظومه‌سندن صوکرا ، احمد حکمت بك (آلتون اوردو) مقاله‌سنی نشر ایتدی . استانبولده (تورك یوردی) مجموعه‌سیله (تورك اوجاغی) جمعیتی تشکل ایتدی . خالده خانم (یکی توران) آدلی رومانیله تورکچیلکه بویوك بر قیمت ویردی . حمدالله صبحی بك تورکچیلکك فعال بر رئیسی اولدی . اسملری یوقاریده کچن یاخود کچمه‌ین بوتون تورکچیلر ، کرك تورك یوردنده کرك تورك اوجاغنده برلشه‌رك برابر چالیشدیلر . کوپریلی زاده فؤاد بك (تورکیات) ساحه‌سنده بیوك بر متبحر وعالم اولدی . علمی اثرلریله تورکچیلکی تنویر ایتدی .

یعقوب قدری، یحیی کمال، فالح رفقی، رفیق خالد، رشاد نوری بکلرکبی ناثرلر واورخان سیفی، فاروق نافذ، یوسف ضیا، حکمت ناظم ، والا نورالدین بکلرکبی شاعرلر یکی تورکچه‌یی کوزه‌للشدیردیلر . مفیده فرید خانم‌ده کرك قیمتلی کتابلریله ، کرك پارسه‌کی یوکسك قونفرانسلریله تورکچیلکك یوکسلمه‌سنه بویوك همتلر صرف ایتدی .

تورکچیلك عالمی بوکون اوقدر کنیشلمشدرکه بو ساحه‌ده چالیشان صنعتکارلرله علم آدامل‌ینك هپسنك اسملرینی صایمق جلدلرله کتابلره محتاجدر. یالکز تورك معمارلغنده معمار کمال بکی اونوتمامق لازمدر . بوتون کنج معمارلرك تورکچی اولمه‌سنده مومی الیهك بویوك بر تأثیری واردر.

مع‌مافیه ، تورکچیلکه دائر بوتون بو حرکتلر عقیم قاله‌جقدی ، اکر تورکاری تورکچیلك مفکوره‌سی اطرافنده برلشدیرمك بویوك بر انقراض تهلکه‌سندن قورتارمغه موفق اولان بویوك بر دهی ظهور ایتمه‌سیدی! بو بویوك داهینك اسمنی سویلمکه حاجت یوق بوتون جهان بوکون غازی مصطفی کمال

پاشا اسمنی مقدس بر کلمه عد ایدرك هر آن حرمتله آکمقدهدر . اولجه
تورکیاده ، تورك ملتنك هیچ بر موقعی یوقدی. بوکون ، هرحق تورککدر.
بو طوپراقدهکی حاکمیت تورك حاکمیتیدر ، سیاستده ، حرثده ، اقتصاددده
هپ تورك خلقی حاکمدر. بوقادار قطعی وبویوك انقلابی یاپان ذات تورکچیلکك
اك بویوك آدامیدر . چونکه ؛ دوشونمك وسویلهمك قولایدر . فقط ، یاپمق
وبالخاصه موفقیتله نتیجهلندیرمك چوق کوجدر .

٢

تورکجیلك نه‌در ؟

تورکجیلك ، تورك ملتنی یوکسلتمك دیمکدر . اوحالده ، تورکجیلکك ماهیتنی آکلامق ایچین ، اول اسرده (ملت) آدی ویریلن زمرەنك ماهیتنی تعیین ایتمك لازمدر . ملت حقنده‌کی مختلف تلقیلری تدقیق ایدەلم :

(١) عرقی تورکجیلره کوره ملت (عرق) دیمکدر . (عرق) کلمەسی اساساً مواشی فننك اصطلاحلرندندر . هرحیوان نوعی ، تشریحی وصفلری اعتباریله برطاقم انموذجلره آیریلیر . بو انموذجلره (عرق) آدی ویریلیر . مثلا ، آت نوعنك (عرب عرقی) ، (انکلیز عرقی) ، (مجار عرقی) آدلرینی آلان بر طاقم تشریحی انموذجلری واردر .

انسانلر آراسندەده ، اسکیدنبری ، بیاض عرق ، سیاه عرق ، صاری عرق ، قیرمزی عرق نامیله دورت عرق موجوددر . بو تصنیف ، قابا بر تصنیف اولمقله برابر ، حالا قیمتنی محافظه ایتمکدەدر .

بشریات علمی اوروپاده‌کی انسانلری قفالرینك شکلی وصاچلریله وکوزلرینك رنکی اعتباریله اوچ عرقه آییرمشدر . اوزون قفالی قومرال ، اوزون قفالی اسمر ، یاصصی قفالی .

معمافیه ، آوروپاده هیچ بر ملت ، بو انموذجلردن یالکز برینی محتوی دکلدر . هر ملتك ایچنده ، مختلف نسبتلرده اولمق اوزره بو اوچ عرقه منسوب فردلر موجوددر . حتی ، عینی عائلەنك ایچنده ، بر قاردەش اوزون قفالی قومرال ، دیکرلری اوزون قفالی اسمر ویاصصی قفالی اولەبیلیرلر .

واقعا بر زمانلر ، بعض بشریاتجیلر بو تشریحی انموذجلرله اجتماعی خصلتلر آراسنده برمناسبت بولوندیغنی ادعا ایدرلردی . فقط بر چوق علمی تنقیدلرك وبالخاصه بلذات بشریاتجیلر آراسنده الك یوکسك بر موقعده بولنان (مانووریه) اسمنده‌کی عالمك ، تشریحی وصفلرك اجتماعی سجیه‌لر اوزرنده هیچ بر تاثیری اولمادیغنی اثبات ایتمسی ، بو اسکی ادعایی تمامیله چوروتدی . عرقك ، بو صورتله ، اجتماعی خصلتلرله هیچ بر مناسبتی قالمایجه ، اجتماعی سجیه‌لرك مجموعی اولان ملیتله‌ده هیچ برمناسبتی قالمامه‌سی لازم کلیر . اوحالده ملتی باشقه بر ساحه‌ده آرامق اقتضا ایدر .

(٢) قومی تورکجیلرده ملتی (قوم) زمره‌سیله قاریشدیریرلر .

قوم ، عینی آنادن ، عینی بابادن اوره‌مش ، ایچنه هیچ یابانجی قاریشمامش قانداش بر زمره دیمکدر .

اسکی جمعیتلر ، عمومیتله صاف ویابانجیلرله قاریشمامش بررقوم اولدقلرینی ادعا ایدرلردی . حال بوکه ، جمعیتلر قبل‌التاریخ زمانلرده بیله ، قومیتجه خالص دکلدیلر . محاربه‌لرده اسیر آلمه ، قیز قاچیرمه ، مجرملرك کندی جمعیتلرندن قاچه‌رق باشقه بر جمعیته کیرمه‌ی ، ازدواجلر ، مهاجرتلر ، تمثیل وتمثل کبی حادثه‌لر دائما ملتلری بری‌برینه قاریشدیرمشدی . فرانسز عالملرندن (قامیل‌ژولیان) ایله (مه‌یه) الك اسکی زمانلرده بیله صاف برقومك بولونمادیغنی ادعا ایتمکده‌درلر . قبل‌التاریخ زمانلرده بیله صاف بر قوم بولونمازسه تاریخی دورلرده‌کی قومی هرج ومرجلردن صوکرا ، آرتق صاف بر قومیت آرامق عبث اولمازمی ؟ بوندن باشقه سوسیولوژی علمنه کوره ، فردلر دنیایه کلیرکن (لااجتماعی) اولهرق کلیرلر . یعنی اجتماعی وجدانلردن هیچ برینی برابرلرنده کتیرمزلر . مثلا لسانی ، دینی ، اخلاقی ، بدیعی ، سیاسی ، حقوقی ، اقتصادی وجدانلردن هیچ برینی برابر کتیرمزلر . بونلرك هپسنی صوکرالری تربیه طریقیله جمعیتدن آلیرلر . دیمك که اجتماعی خصلتلر عضوی وراثتله انتقال ایتمز ، یالکز تربیه

طریقیله انتقال ایدر . اوحالده ، قومیتك ملی سجیه نقطهٔ نظرندن‌ده هیچ بر رولی یوق دیمکدر .

قومی صفوت ، هیچ بر جمعیتده بولونمامقله برابر ، اسکی جمعیتلر ، قومیت مفکوره‌سنی تعقیب ایدرلردی . بونك سببی دینی ایدی. چونکه، او جمعیتلرده ، معبود ، جمعیتك ایلك جدندن عبارتدی . بو معبود ، یالکز کندی ذریتندن بولونانلره معبودلق ایتمك ایستردی . یابانجیلرك کندی معبدینه کیرمه‌سنی ، کندیسنه پاپیله‌جق عبادتلره اشتراك ایتمه‌سنی ، کندی محکمه‌لرنده کندی قانونلرینه کوره محاکمه اولنمه‌سنی آرزو ایتمزدی . بوکا بناءً ، جمعیتك ایچنه مختلف (تبنی) یوللریله کیرمش بر چوق فردلر بولونمقله برابر بوتون جمعیت ، یالکز معبودك ذریتلرندن مرکب اعتبار اولونوردی. اسکی یونان مدینه‌لرنده ، قبل‌الاسلام عربلرده ، اسکی تورکلرده ، خلاصه هنوز ایل دورنده بولونان بوتون جمعیتلرده شو یالانجی قومیتی کورورز .

شور اسی‌ده وارکه اجتماعی تکاملك او مرحله‌سنده یاشایان ملتلر ایچین قومیت مفکوره‌سنی تعقیب ایتمك نورمال بر حرکت اولدیغی حالده ، بوکون ایچنده بولوندیغمز مرحله‌یه نسبتله مرضیدر . چونکه ، اومرحله‌ده بولونان جمعیتلرده، اجتماعی تساند یالکز دینداشلق رابطه‌سندن عبارتدی. دینداشلق قانداشلغه استنادایدنجه، طبیعیدرکه اجتماعی تساندك استنادکاهی‌ده قانداشلق اولور.

بوکونکی ، اجتماعی مرحله‌مزده ایسه ، اجتماعی تساند ، حرثده‌کی اشتراکه استناد ایدییور . حرثك انتقال واسطه‌سی تربیه اولدیغی ایچین ، قانداشلقله هیچ بر علاقه‌سی یوقدر .

(۳) جغرافی تورکیله کوره ، ملت ، عینی اولکه‌ده اوطوران اهالیلرك مجموعی دیمکدر. مثلا، اونلره کوره برایران ملتی، براسویچره ملتی، بربلچیقا ملتی، بر بریتانیا ملتی واردر . حال‌بوکه ایرانده فارسی ، کورد وتورکدن عبارت اولمق اوزره اوچ ملت ، اسویچره‌ده آلمان ، فرانسز ، ایتالیاندن عبارت اولمق اوزره ینه اوچ ملت ، بلجیقاده اصلاً فرانسز اولان والونلرله

اصلاً جرمان اولان فلامانلر موجوددر . بويوك بريتانيـا آدانده ايسه ، آنغلوساقسون ، اسقوچيالى ، غاللى ، ايرلاندالى نامله دورت ملت واردر. بو مختلف جمعيتلرك لسانلرى وحرثلرى برى برندن آيرى اولدينى ايچين ، هيئت مجموعه‌لرينه (ملت) آدينى ويرمك دوغرو دكلدر .

بعضاً بر اولكده متعدد ملتلر اولدينى كبى ، بعضاً ده بر ملت متعدد اولكه‌لره داغيلمش بولونور . مثلا ، اوغوز توركلرينه بوكون توركيا ده ، آذربايجانده ، ايرانده ، خوارزم اولكه‌سنده تصادف ايدرز .

بو زمره‌لرك لسانلرى وحرثلرى مشترك اولدينى حالده ، بونلرى آيرى ملتلر تلقى ايتمك دوغرو اوله‌بيليرمى ؟

(٤) عثمانليجيلره نظراً ، ملت عثمانلى ايمپراطورلغنده بولونان بوتون تبعه‌يه شاملدر . حال‌بوكه ، بر ايمپراطورلغك بوتون تبعه‌سنى بر تك ملت تلقى ايتمك بويوك بر خطادن عبارتدى . چونكه ، بو خليطه‌نك ايچنده مستقل حرثلره مالك متعدد ملتلر واردى .

(٥) اسلام اتحادجيلرينه كوره ، ملت بوتون مسلمانلرك مجموعى ديمكدر. عينى دينده بولنان انسانلرك مجموعنه (امت) آدى ويريلير . او حالده مسلمانلرك مجموعى‌ده بر امتدر . يالكز لسانده و حرثده مشترك اولان ملت زمره‌سى ايسه‌بوندن آيرى بر شيدر.

(٦) فردجيلره كوره ، ملت بر آدامك كنديسنى منسوب عد ايتديكى هر هانكى بر جمعيتدر . فى‌الحقيقه ، بر فرد ، كنديسنى ظاهراً شو ياخود بو جمعيته نسبت ايتمكده حر ظن ايدر . حال‌بوكه فردلرده بويله بر حريت و استقلال يوقدر . چونكه انسانده‌كى روح دويغولرله فكرلردن مركبدر . يكى روحياتجيلره كوره ، حسى حياتمز اصلدر ، فكرى‌حياتمز اوكا آشيلانمشدر . بناءً عليه ، روحمزك نورمال بر حالده بولونه بيلمه‌سى ايچين ، فكرلرمزك حسلريمزه تماميله اويغون اولمه‌سى لازمدر . فكرلرى حسلرينه توافق و استناد ايتمين بر آدام روحاً خسته‌در . بويله بر آدام

حیاتده مسعود اوله‌ماز. مثلا حساً دیندار اولان بر کنج کندیسنی فکراً دینسز تلقی ایدرسه ، روحی بر موازنه‌یه مالك اولابیلیرمی ؟ شبهه‌سز ، خایر ! بونك کبی ، هر فرد حسلری واسطه‌سیله معین برملته منسوبدر . بوملت ، اوفردك، ایچنده یاشادیغی وتربیه‌سنی آلدیغی جمعیتدن عبارتدر . چونکه ، بوفرد، ایچنده یاشادیغی جمعیتك بوتون دویغولرینی تربیه واسطه‌سیله آلمش، تمامیله اوکا بکزه‌مشدر . اوحالده بوفرد آنجق بوجمعیتك ایچنده یاشارسه مسعود اوله‌بیلیر . باشقه ، بر جمعیتك ایچنه کیدرسه ، داءالصله‌یه اوغرار ، خسته‌لانیر ، حساً مشترك بولوندیغی جمعیتك ایچنه کیتمك ایچین حسرت چکر . اوحالده ، برفردك ، ایسته‌دیکی زمان ، ملیتنی دکیشدیره‌بیلمه‌سی ، کندی النده دکلدر . چونکه ، ملیت‌ده ، خارجی برشأنیتدر . انسان ملیتنی ، جهالتله طانیه‌مامشکن، صوکرادن تحری وتحقیق واسطه‌سیله کشف ایده‌بیلیر. فقط ، برفرقه‌یه کیرکبی ، صرف اراده‌سیله شو یاخود بوملته انتساب ایده‌مز .

اوحالده ، ملت نه‌در؟ عرقی ، قومی ، جغرافی، سیاسی ، ارادی قوتلره تفوق وتحکم ایده‌بیله‌جك باشقه نه‌کبی بر رابطه‌مز وار ؟

اجتماعیات علمی اثبات ایدیبورکه ، بو رابطه تربیه‌ده ، حرث
دویغولرده اشتراکدر . انسان اك صمیمی ، اك درونی ،
تربیه زماننده آلیر . دها بشیکده ایکن ، ایشیتدیکی
تأثیری آلتنده قالیر . بوندن دولایبدرکه اك
دیلمزدر . روحمزه وجود ویرمن بوتون
بو لسان واسطه‌سیله آلمشز
اخلاقی ، بدیعی دون
هانکی جمعیتدن آ
ایچنده دو
تو

او رفاهدن زیاده بزی مسعود قیلار . ذوقمز ، وجدانمز ، اشتیاقلرمز ، هپ ایچنده یاشادیغمز ، تربیه‌سنی آلدیغمز جمعیتکدر . بونلرك عکس صدسنی آنجق اوجمعیت ایچنده ایشیده‌ببلیرز .

اوندن آیریلوب‌ده باشقه بر جمعیته انتساب ایده‌بیلمه‌مز ایچین ، بویوك بر مانع واردر . بو مانع ، چوجوقلغمزده او جمعیتدن آلمش اولدیغمز تربیه‌یی روحمزدن چیقاروب آتمه‌نك ممکن اولمامه‌سیدر . بو ممکن اولمادیغی ایچین ، اسکی جمعیت ایچنده قالمغه مجبورز .

بو افاده‌لردن آکلاشیلدیکه ملت ، نه عرقی ، نه قومی ، نه جغرافی ، نه سیاسی ، نه‌ده ارادی بر زمره دکلدر . ملت ، لسانجه ، دینجه ، اخلاقجه وبدیعیاتجه مشترك اولان ، یعنی عینی تربیه‌یی آلمش فردلردن مرکب بولونان بر زمره‌در . تورك کویلوسی اونی (دیلی دیلمه اویان ، دینی دینمه اویان) دییه‌رك تعریف ایدر . فی‌الحقیقه ، بر آدام قانجه مشترك بولوندیغی انسانلردن زیاده ، دیلده ودینده مشترك بولوندیغی انسانلرله برابر یاشامق ایستر . چونکه ، انسانی شخصیتمز ، بدنمزده دکل ، روحمزده‌در . مادی مزیتلرمز عرقمزدن کلیورسه ، معنوی مزیتلرمزده تربیه‌سنی آلدیغمز جمعیتدن کلیور . (بویوك اسکندر) دییوردیکه (بنم حقیقی بابام فلیپ دکل ، آریستوتدر . چونکه ، برنجیسی مادیتمك ، ایکنجیسی معنویتمك تکوننه سبب اولمشدر .) انسان ایچین ، معنویت ، مادیتدن مقدمدر . بو اعتبارله ملیته شجره آرامناز . یالکز ، تربیه‌نك رمفکوره‌نك ملی اولمه‌سی آرانیر . نورمال بر انسان هانکی ملتك تربیه‌سنی آلمشسه ، آنجق اونك مفکوره‌سنه چالیشه‌بیلیر . چونکه ، مفکوره بر وجد منبعی اولدیغی ایچیندرکه آرانیر . حال‌بوکه ، تربیه‌سیله بویومش بولونمادیغمز بر جمعیتك مفکوره‌سی ، روحمزه اصلا وجد ویره‌مز . بالعکس ، تربیه‌سنی آلمش اولدیغمز جمعیتك مفکوره‌سی روحمزی وجدلر غرق ایده‌رك مسعود یاشامه‌مزه سبب اولور . بوندن دولایدیکه ، انسان تربیه‌سیله بویودیکی جمعیتك فکوره‌سی اوغرینه

حیاتنی فدا ایده بیلیر . حال بوکه ، ذهناً کندیسنی نسبت ایتدیکی یابانجی بر جمعیت اوغرینه اوفاق بر منفعتنی بیله فدا ایده‌مز . خلاصه ، انسان تربیه‌جه مشترك بولونمادیغی بر جمعیت ایچنده یاشارسه بدبخت اولور . بو مطالعه‌لردن چیقاره‌جغمز عملی نتیجه شودر: مملکتمزده وقتیله ده‌ری آرناوودلقدن یاخود عربستاندن کلمش ملتداشلریمز واردر . بونلری تورك تربیه‌سیله بوبومش و تورك مفکوره‌سنه چالیشمه‌یی اعتیاد ایتمش کورورسه‌ك سائر ملتداشلرمزدن هیچ تفریق ایتمه‌ملیز . یالکز سعادت زمانینده دکل ، فلاکت زمانینده‌ده بزدن آیریلمایانلری ناصیل میلیتمزدن خارج تلقی ایده‌بیلیرز . خصوصیله ، بونلر آراسنده ملتمزه قارشی بویوك فداکارلقلر یاپمش ، تورکلکه بویوك خدمتلر ایفا ایتمش اولانلر وارسه ، ناصیل اولورده بوفداکار انسانلره (سز تورك دکلسکز) دییه‌بیلیرز . فی الحقیقه ، آتلرده شجره آرامق لازمدر ، چونکه بونون مزیتلری سوق طبیعیه مستند و ارثی اولان حیوانلرده‌ده عرقك بویوك بر اهمیتی واردر . انسانلرده ایسه ، عرقك اجتماعی خصلتلره هیچ بر تأثیری اولمادیغی ایچین ، شجره آرامق دوغرو دکلدر . بونك عکسنی مسلك اتخاذ ایدرسه‌ك ، مملکتمزده‌کی منورلرك ومجاهدلرك برچوغی فدا ایتمك اقتضا ایده‌جکدر . بوحال ، جائز اولمادیغندن (تورکم) دییه‌ن هرفردی تورك طانیمقدن ، یالکز تورکلکه خیانتی کورولنلر وارسه ، جزالاندیرمقدن باشقه چاره یوقدر .

تورکجیلك وتورانجیلق

تورکجیلکله تورانجیلغك فرقلرینی آکلامق ایچین ، (تورك) و (توران) زمره‌لرینك حدودلرینی تعیین ایتمك لازمدر . تورك بر ملیتك آدیدر . ملـ، کندیسنه مخصوص برحرثه مالك اولان بر زمره دیمکدر . اوحالده ، تورکلك یالکز بر لسانی ، بر تك حرثی اوله بیلیر .

حالبوکه ، تورکلك بعض شعبه‌لری آیادولو تورکلرندن آیری بر لسان، آیری بر حرث یاپمغه چالیشیورلر . مثلا ، شمال تورکلرندن بر قسم کنجلر بر تاتار لسانی ، تاتار حرثی وجوده کتیرمکله مشغولدرلر . بوحرکت ، تورکلرك باشقه برملت ، تاتارلرکده باشقه برملت اوله ی نتیجه‌سنی ویره‌جکدر. اوزاقده بولوندیغمز ایچین ، قیرغیزلرك واوزبکلرك ناصل بر شعار تعقیب ایده‌جکلرینی بیلمیورز . بونلرده برر آیری لسان وادبیات، برر آیری حرث وجوده کتیرمکه چالیشیرلرسه ، تورك ملتنك حدودی داها دارالمش اولور . یاقوتلرله آلتای تورکلری داها اوزاقده بولوندقلری ایچین، بونلری تورکیا تورکلرینك حرثی دائره‌سنه آلمق داها کوچ کورونیور .

بوکون، حرثجه برلشمه‌سی قولای اولان تورکلر، بالخاصه اوغوز تورکلری یعنی تورکمنلردر . تورکیا تورکلری کبی ، آذربایجان ، ایران و خوارزم اوالکه‌لرینك تورکمنلری‌ده اوغوز اوروغنه‌منسوبدرلر. بناءً علیه، تورکجیلکده‌کی یاقین مفکوره‌مز (اوغوز اتحادی) یاخود (تورکمن اتحادی) اولمالیدر . بو اتحاددن مقصد نه‌در ؟ سیاسی بر اتحادمی ؟ شیمدیلك ، خایر ! استقبال

حقنده بو کوندن بر حکم ویرمه‌یز . فقط، بو کونکی مفکوره‌مز، اوغوزلرك یالکز حرثجه برلشمه‌سیدر .

اوغوز تورکلری ، بو کون دورت اولکه‌ده یاییلمش اولمقله برابر، هپسی بری برینه یاقین اقربادرلر . دورت اولکه‌ده‌کی تورکمن ایللرینك آدلرینی فارشیلاشدیریرسه‌ق ، کورورزکه برنده بولونان بر (ایل) ك یاخود (بوی) ك دیکرلرنده‌ده شعبه‌لری وار .

مثلا ، خوارزمده تکه‌لرله صاریلری و قارا قالپاقلری کورویورز . مملکتمزده تکه‌لر بر سنجاق تشکیل ایده‌جك قادار چوقدر؛ حتی، برقسمی وقتیله روم ایلیه نقل ایدیلمشدر . تورکیاده‌کی (صاریلر) بالخاصه (روم‌قلعه)ده اوطورورلر . قارا قالپاقلر ایسه ، (قارا پاپاق) و (ترکمه) آدلرینی آلهرق سیواس ، قارص و آذربایجان جهتلرنده یرلشمشلردر . خوارزمده اوغوزك (سالور) و(ایمرالی) بویلریله (چاودا) و(کوکلن = قارلقلردن کعالین) ایللری واردر. بو اسملره آنادولونك مختلف نقطه‌لرنده تصادف ایدیلیر . کوکلن ، کندی آدینی وانده برکویه (کوك اوغلان) شکلنده ویرمشدر .

اوغوزك یایات و آفشار بویلری‌ده کرك تورکیاده، کرك ایرانده و آذربایجانده موجوددرلر . آق قویونلیلرله قارا قویونلیلرده بواوچ اولکه‌ده یاییلمشلردر. اوحالده ، خوارزم ، ایران، آذربایجان وتورکیا اولکه‌لری تورك اتنوغرافیا اعتباریله عینی اوروغك یوردلریدر . بودرت اولکه‌نك مجموعنه (اوغوزستان) آدینی ویره‌بیلیرز . تورکجیلکك یاقین هدفی بو بویوك قطعه‌ده یالکز بر تك حرثك حاکم اولمه‌سیدر .

اوغوز تورکلری عمومیتله اوغوزخانك طورونلریدر . اوغوز تورکلری بر قاچ عصر اولنه کلنجه‌یه قادار متساند بر عائله حالنده یاشارلردی . مثلا فضولی بوتون اوغوز شعبه‌لری ایچنده اوقونان براوغوز شاعریدر . قورقود آتا کتابی اوغوزلرك رسمی اوغوزنامه‌سی اولدیغی کبی ، شاه اسماعیل ،

عاشق کرم ، کور اوغلو کتابلری کبی خلق اثرلری‌ده بوتون اوغوزستانه یاییلمشدر .

تورکجیلکك اوزاق مفکوره‌سی ایسه (توران) در . توران بعضیلرینك ظن ایتدیکی کبی ، تورکلردن باشقه ، مغوللری ، تونغوزلری ، فینوالری ، مجارلری‌ده احتوا ایدن بر (قوملر خلیطه‌سی) دکلدر . بو زمره‌یه ، علم لساننده (اورالو آلتای) زمره‌سی دینیلیر . مع‌مافیه بوصوکیکی زمره‌یه منسوب قومرك لساری آراسنده بر اقربالق بولندیغی‌ده هنوز اثبات ایدیلمه‌مشدر . حتی ، بعض مؤلفلر ، اورال قوملریله آلتای قوملرینك ری برندن آیری ایکی زمره تشکیل ایتدیکنی وتورکلرك مغوللر وتونغوزلرله برابر آلتای زمره‌سنه ، فینوالرله مجارلرك‌ده اورال زمره‌سنه منسوب اولدقلرینی ادعا ایدییورلر . تورکلرك مغوللرله وتونغوزلرله لسانی بر قرابتی اولدیغی‌ده هنوز اثبات ایدیلمه‌مشدر . بوکون علماً ثابت اولان برحقیقت وارسه ، اوده تورکجه قونوشان یاقوت ، قیرغیز ، اوزبك ، قبچاق (تاتار) ، اوغوز کبی تورك شعبه‌لرینك لسانجه وعنعنه‌جه قومی بر وحدته مالك بولوندیغیدر . بوراکلمه‌سی ، تورلر یعنی تورکلر دیمك اولدیغی ایچون ، منحصراً تورکلری احتوا ایدن جامعوی بر اسمدر . او حالده ، (توران) کلمه‌سنی بوتون تورك شعبه‌لرینی احتوا ایدن بیوك تورکستانه حصر ایتمه‌من لازم کلیر . چونکه ، (تورك) کلمه‌سی بوکون یالکز تورکیا تورکلرینه وبریان بر عنوان حکمنه کچمشدر . تورکیاده‌کی تورك حرثنه‌داخل اولانلر ، طبیعی‌یه‌بو اسمی آله‌جقلردر . بنم اعتقادمجه ، بوتون اوغوزلر یاقین برزمانده بو اسمده برلشه‌جکلردر . فقط ، تاتارلر ، ازبکلر ، قیرغیزلر آیری حرثلر وجوده کتیردکلری تقدیرده ، آیری ملتر حالی آله‌جقلردن ، یالکز کندی اسملریله آکیله‌جقلردر . ایه زمان بوتون بو اسکی اقربالری قومی برجامعه حالنده برلشدیرن مشترك بر عنوانه لزوم حس ایدیله‌جك . یشته ، بو مشترك عنوان (توران) کلمه‌سیدر .

تورکجیلرك اوزاق مفکوره‌سی ، (توران) نامی آلتنده برلشن اوغوزلری ،

تاتارلری ، قیرغیزلری ، ازبکلری ، یاقوتلری لسانده ، ادبیاتده ، حرثده برلشدیرمکدر . بو مفکوره‌نك بر شأنیت حالنه کچمه‌سی ممکنمی ، یوقسه دکلمی؟ یاقین مفکوره‌لر ایچین بو جهت آرانیرسه‌ده ، اوزاق مفکوره‌لر ایچین آرانماز . چونکه ، اوزاق مفکوره ، روحلرده‌کی وجدی نامتناهی بر درجه‌یه یوکسلتمك ایچین ، استهداف ایدیلن چوق جاذبه‌لی برخیالدر . مثلا ، له‌نین ، بولشه‌ویکلك ایچین ، یاقین مفکوره اوله‌رق قوللانیلمیزمی ، اوزاق مفکوره صورتنده‌ده قومونیزمی ایلری سورمشدر . قومونیزمك نه‌زمان حصوله کله‌جکنی صورانلره شو جوابی ویرییور : « قومونیزمك نه زمان تطبیق اولونه‌جغنی شیمدیدن کسدیرمك ممکن دکلدر . بو ، حضرت محمدك جنتی کبی نه زمان وعده کورونه‌جکی معلوم اولمایان برشیدر . »

ایشته ، توران مفکوره‌سی‌ده بونك کبیدر . یوز میلیون تورکك بر ملت حالنده برلشمه‌سی ، تورکجیلر ایچین ائ قوتلی بر وجد منبعیدر . توران مفکوره‌سی اولماسه‌یدی ، تورکجیلك بو قادار سرعتله انتشار ایتمه‌یه‌جکدی . مع‌مافیه کیم بیلیر ؟ بلکه ، استقباللده (توران) مفکوره‌سنك حصولی‌ده ممکن اوله‌جقدر . مفکوره ، استقبالك خالفیدر . دون تورکلر ایچین خیالی برمفکوره حالنده بولونان (ملی دولت) ، بوکون تورکیاده بر شأنیت حالنی آلمشدر .

اوحالده ، تورکجیلکی مفکوره‌سنك بیوکلکی نقطه‌سندن اوچ درجه‌یه آییره‌بیلیرز :

(۱) تورکیاجیلق

(۲) اوغوزجیلق یاخود تورکمنجیلك

(۳) تورانجیلق

بوکون شأنیت ساحه‌سنده یالکز توکیاجیلق واردر . فقط ، روحلرك بویوك بر اشتیاقله آرادیغی (قیزیل الما) ، شأنیت ساحه‌سنده دکل ، خیال ساحه‌سنده‌در . تورك کویلوسی قیزیل الماپی تخیل ایدرکن ، کوزینك اوکنه اسکی تورك ایلخانلقلری کلیر . فی الحقیقه ، توران مفکوره‌سی ماضیده بر خیال دکل ، بر شأنیتدی . میلاددن ۲۱۰ سنه اول ، قون حکمداری

(مهته) قونلر (هونلر) نامی آلتنده بوتون تورکلری برلشدیرديکی زمان (توران) مفکوره‌سی بر شأنیت حالنه کیرمشدی . هونلردن صوکرا آوارلر ، آوارلردن صوکرا کوك‌تورکلر ، کوك تورکلردن صوکرا اوغوزلر ، بونلردن صوکرا قیرغیز قارافلر ، دها صوکرا کورخان ، جنکیزخان وصوکنجی اولمق اوزره تیمورلنك توران مفکوره‌سنی شأنیت حالنه کتیرمدیلرمی ؟

(توران) کلمه‌سنك معناسی شو صورتله تحدید اولوندقدن صوکرا، آرتق، مجارلرك ، فینوالرك ، مغوللرك ، تونغوزلرك تورانله بر علاقه‌لری قالمامق ایجاب ایدر . توران ، بوتون تورکلرك ماضیده وبلکه‌ده استقبالده بر شأنیت اولان بویوك وطنیدر .

تورانیلر ، یالکز تورکجه قونوشان ملتلردر . اکر اورال وآلتای عائله‌سی کرچکدن وارسه ، بونك کندیسنه مخصوص بر اسمی اولدیغندن (توران) آدینه احتیاجی یوقدر .

بعض آوروپالی مؤلفلر ، غربی آسیاده اصلاً سامیلره یاخود آریلره منسوب اولمایان بوتون قوملره (تورانی) آدینی ویرییورلر . بونلرك مقصدی ، بو قوملرك تورکلرله اقربا اولدیغنی تصدیق ایتمك دکلدر . یالکز سامیلرله آریلردن خارج قوملر اولدیغنی آکلاتمق ایچیندر .

بوندن باشقه ، بعض مؤلفلرده شهنامه‌یه نظراً (تور) ایله (ایرج) ك قارده‌ش اولدیغنه باقه‌رق تورانی اسکی ایرانك بر قسمی عد ایتمکده‌درلر . حالبوکه ، شهنامه‌یه کوره ، تور ایله ایرجك اوچنجی بر قارده‌شلری داها واردرکه آدی (سلم) در . (سلم) ایسه ایراندن بر شعبه‌نك ده‌ی دکل ، بتون سامیلرك مشترك جدیدر . اوحالده ، فریدونك اوغوللری اولان بو اوچ قارده‌ش نوحك اوغوللری کبی ، اسکی اتنوغرافیك تقسیماتك آدلرندن دوغمشدر . بوندن آکلاشیلیورکه (توران) ایرانك برجزئی دکل ، بتون تورك ایللرینك مجموعی اولان تورك جامعه‌سندن عبارتدر .

٤

حرث ومدنیت

حرث ایله مدنیت آره‌سنده هم اشتراك نقطه‌ی، هم ده آیریلق نقطه‌لری واردر . حرث ایله مدنیت آره‌سنده‌کی اشتراك نقطه‌سی ، ایکیسنك ده بتون اجتماعی حیاتلری جامع اولمه‌سیدر . اجتماعی حیاتلر شونلردر : دینی حیات ، اخلاقی حیات ، حقوقی حیات ، معاقلوی حیات ، بدیعی حیات ، اقتصادی حیات ، لسانی حیات ، فنی حیات . بوسکز تورلو اجتماعی حیاتلرك مجموعنه (حرث) آدی ویرلدیکی کبی (مدنیت) ده دینیلیر . ایشته ، حرث ایله مدنیت آراسنده اشتراك و مشابهت نقطه‌سی بودر . شیمدی ده حرث ایله مدنیت آراسنده‌کی آیریلقلری ، فرقلری آرایه‌لم :

اولا ، (حرث) ملی اولدیغی حالده ، (مدنیت) بین‌المللدر . حرث ، یالکز بر ملتك دینی ، اخلاقی ، حقوقی، معاقلوی ، بدیعی ، لسانی ، اقتصادی وفنی حیاتلرینك آهنکدار بر مجموعه‌سیدر . مدنیتسه ، عینی (معموره) یه داخل برچوق ملتلرك اجتماعی حیاتلرینك مشترك بر مجموعیدر . مثلا آوروپا و آمریقا معموره‌سنده بوتون آوروپالی ملتلر آراسنده مشترك بر (غرب مدنیتی) واردر . بو مدنیتك ایچنده بری برندن آیری ومستقل اولمق اوزره بر انکلیز حرثی بر فرانسز حرثی ، بر آلمان حرثی الخ موجوددر .

ثانیاً ، مدنیت اصول واسطه‌سیله وفردی ارادلرله وجوده کلن اجتماعی حادثه‌لرك مجموعیدر . مثلا دینه دائر بیلکیلر وعلملر ، اصول وارادە ایله وجوده کلدیکی کبی ، اخلاقه ، حقوقه ، کوزل صنعتلره ، اقتصاده ، معاقله‌یه ،

لسانه وفنلره داثر بیلگیلر ونظریه‌لرده هپ فردلر طرفندن اصول وارادہ ایله وجوده کتیریلمشلردر . بناءً علیه ، عینی معموره داخلنده بولونان بوتون و مفهوملرك ، بیلگیلرك وعلملرك مجموعی (مدنیت) دیدیکمز شیئی وجوده کتیریر .

حرثه داخل اولان شیلرسه ، اصول ایله ، فردلرك ارادهسیله وجود کلهمشلردر ، صنعی دکللردر . نباتلرك ، حیوانلرك عضوی حیاتی تاصیل کندیلکندن وطبیعی بر صورتده انکشاف ایدییورسه ، حرثه داخل اولان شیلرك تشکل وتکاملی دهطبیعی اویله‌در . مثلا ، لسان فردلرطرفندن اصوللهیاپیلمش بر شی دکلدر . لسانك بر کلهسنی دهکیشدیره‌مه‌یز . لسانك بر کلهسنی دهکیشدیره‌مه‌یز . لسانك کلهلری وقاعدهلری آنجق کندیلکلرندن دکیشیرلر . بز بودکیشمهیه سیرجی قالیرز . فردلر طرفندن لسانه یالکز بر طاقم اصطلاحلر یعنی یکی لفظلر علاوه اولونه‌بیلیر . فقط ، بو لفظلر منسوب اولدیغی مسلکی زمره طرفندن قبول ایدیلدکجه ، لفظ ماهیتنده قالهرق ، کلهٔ ماهیتنی آلهماز . یکی بر لفظ ، بر مسلکی زمره طرفندن قبول ایدلدکدن صوکرادہ ، زمروی برکلهٔ ماهیتنی آلیر . آنجق ، بوتون خلق طرفندن قبول ایدیلدکدن صوکرادرکه مشترك کلهلر آراسنه کیره‌بیلیر .

فقط ، یکی لفظلرك برزمره یاخود بوتون خلق طرفندن قبول ایدیلوب ایدیلهمسی موجدلرینك النده دکلدر . اسکی عثمانلی لسانندہ شناسیدن بری میلیونلرجه یکی لفظلر ایجاد اولوندیغی حالده ، بونلردن جزئی بر قسمی زمروی کلهلر صیراسنه کچه‌بیلمشدر ، مشترك کلهلر صیراسنه کچنلرسه بش اون کلهیه منحصردر .

دیمکه حرثك ایلك نمونهسنی لسانك کلهلرندہ ، مدنیتك ایلك نمونهسنی دہ یکی لفظلر صورتنده ایجاد اولنان اصطلاحلرندہ کورویورز . کلهلر اجتماعی مؤسسهلردر ، یکی لفظلرسه فردی تأسیسلردر . برفردك ایجاد ایتدیکی

برلفظ بعضاً ، آنی برانتشارله خلق آراسنده یاییله بیلیر . فقط ، بوانتشار قوتنی اولفظه ویرن ، اونی ایجاد ایدن آدام دکلدر ؛ جمعیتك فردلرجه مجهول اولان کیزلی برجریانیدر .

بوندن اون بش سنه اول ، مملکتمزده یان یانه ایکی لسان یاشیوردی : بونلردن برنجیسی ، رسمی بر قیمته مالکدی و یازیی انحصار آلتنه آلمش کیبدی . بوکا (عثمانلیجه) آدی ویریلیوردی .

ایکنجیسی ، یالکز خلق آراسنده قونوشمغه منحصر قالمش کیبدی . بوکاده استخفافله (تورکجه) آدی ویریلیوردی . وعوامه مخصوص بر (آرغو) ظن ایدیلیوردی . حال بوکه اصل طبیعی وحقیقی لسانمز بوایدی. (عثمانلیجه) ایسه ، تورکجه ، عربجه و عجمجه‌دن عبارت اولان اوچ لسانك صرفی ، نحوینی، قاموسنی برلشدیرمکله حصوله کلمش صنعی برخلیطه‌دن عبارتدی . بوایکی لساندن برنجیسی طبیعی بر تشکل وتعامله کندیلکندن وجوده کلمشدی . بناءً علیه ، حرثمزك لسانی ایدی . ایکنجیسی ایسه فردلر طرفندن اصوللە واراده ایله یاپیلمشدی . بولسانی عاشرانك ایچنه یالکز بعض تورکجه کلمه‌لر وادالر قاریشه بیلیردی . دیمك که عثمانلیجه‌نك حرثمزدن پك از برحصه‌سی واردی . بوندن دولایی اوکا مدنیتمزك لسانی امدی دییه بیلیرز .

مملکتمزده بو ایکی لسانکی ، ایکی وزنده یان یانه یاشیوردی . تورك خلقنك قوللاندیغی تورك وزنی ، اصول ایله یاپیلمایوردی . خلق شاعرلری وزنلی اولدیغنی بیلمه‌دن غایت لیریك شعرلر یازیورلردی . طبیعی بوالهام ایله ، ابداع ایله اولویوردی. اصوللە وتقلیدله یاپیلمایوردی . اوحالده ، بووزنده تورك حرثنه داخلدی. عثمانلی وزننه کلنجه ، بوعجم شاعرلرندن آلمشدی. بو وزنده شعر یازانلر تقلیدله و اصوللە یازیورلردی . بوندن دولایدرکه (عروض وزنی) دینیلن بووزن خلق آراسنه نفوذ ایده‌مه‌مشدی. بووزنده شعر یازانلر ، عجم ادبیاتی ندرس طریقیله اوکرەنیورلر ، اصول واسطه‌سیله

عروضی تطبیق ایدییورلردی . بناءً علیه ، عروض وزنی ملی حرثمزه داخل اولامادی . عجملرده ایسه کویلولر بیله عروض وزننده شعرلر سویلرلر . بناءً علیه ، عروض وزنی ایرانك ملی حرثنه داخل دیمکدر .

مایکتمزده بونلردن باشقه ، یان یانه یاشایان ایکی موسیقی واردر . بونلردن بریسی خلق آراسنده کندی کندینه دوغمش اولان (تورك موسیقیسی) دیکری (فارابی) طرفندن بیزانسدن ترجمه و اقتباس اولونان (عثمانلی موسیقیسی) در . تورك موسیقیسی الهام ایله وجوده کلمش ، تقلیدله خارجدن آلنمامشدر . عثمانلی موسیقیسی ایسه ، تقلید واسطه سیله خارجدن آلنمش و آنجق اصوللره دوام ایتدیرلمشدر . بونلردن برنجیسی حرثمزك ، ایکنجیسی ایسه ، مدنیتمزك موسیقیسیدر . مدنیت اصوللره یاپیلان و تقلید واسطه سیله بر ملتدن دیکر ملته کچن مفهوملرك وتهکنیکلرك مجموعیدر . حرث ایسه هم اصوللره یاپیلامایان ، هم ده تقلیدله باشقه ملتلردن آلنمایان دویغولردر . بوسبیله ، عثمانلی موسیقیسی قاعده لردن مرکب بر فن شکلنده اولدیغی حالده ، تورك موسیقیسی ، قاعده سز ، اصولسز ، فنسز مهٔودیلردن ، تورکلك باغرندن قوپان صمیمی نغمه لردن عبارتدر . حال بوکه بیزانس موسیقیسنك منشأینه چیقارسه ق بونی ده اسکی یونانلیلرك حرثی داخلنده کورورز .

ادبیاتمزده ده عینی ایکیلك موجوددر . تورك ادبیاتی خلقك ضرب مثللریله بیلمجه لرندن ، خلق ماصاللریله خلق قوشمه لرندن ، دستانلرندن ، خلق جنکنامه لریله منقبه لرندن ، تکیه لرك الاهیلریله نفسلرندن ، خلقك ذکره کویانه فقره لرندن وخلق تماشاسندن عبارتدر . ضرب مثللر دوغرودن دوغرویه خلقك حکمتلریدر . بیلمجه لری ده وجوده کتیرن خلقدر . خلق ماصاللری ده فردلر طرفندن دوزولمشدر . بونلر تورکك اساطیر دوره لرندن باشلایه رق صنعتی بر صورتده زمانمزه قادار کلن پری ماصاللریله ده و ماصاللریدر . دده قورقود کتابنده کی ماصاللرده اوزاندن اوزانه شفاهی بر صورتده انتقال ایده رك آنجق برقاچ عصر اول یازیلمشدر . شاه اسماعیل ، عاشق کرم ، عاشق غریب ،

کوراوغلی کتابلری‌ده وقتیله خاق طرفندن یازلمش خلق ماصاللریدر . تورك تاریخنده واتنوغرافیاسنده‌کی اسطوره‌لر ، لەژاندلر ، افسانه‌لرده ، تورك ادبیاتنك عنصرلریدر . جنکنامه‌لر ودینی منقبه‌لره کلنجه بونلر خلق ادبیاتنك اسلامی دوره‌سنه مخصوص محصوللریدر . خلق شاعرلرینك قوشمه‌لریله دستانلری ، مانیلریله تورکولری‌ده ، یوقاریده صایدیغمز اثرلر کبی ، تورك خلقنك صمیمی اثرلریدر . بونلرده اصوللە ، تقلیدله یاپیلمامشلردر . عاشق عمر ، دردلی ، قاراجه وغلانلر کبی شاعرلر خلقك سوکیلی شاعرلریدر . تکیه‌لرده بر خلق معبدی اولدیغی ایچین ، بورالرده دوغان الاهیلرله نفسلرده خلق ادبیاتنه ، بناءً علیه تورك ادبیاتنه داخلدر . یونس ایمره وقایغوسزله بکتاشی شاعرلری بو زمره‌یه داخلدر . عثمانلی ادبیاتی ایسه ، ماصال یرینه فردی حکایه‌لرله رومانلردن ، قوشمه ودستان یرینه تقلیدله یاپیلمش غزللرله آلافرانقه منظومه‌لردن مرکبدر . عثمانلی شاعرلرندن هر بری ، مطلقا ، عجم دورنده‌برعجم شاعریله ، فرانسز دورنده برفرانسز شاعریله متناظردر . فضولی ایله ندیم بیله بوخصوصده مستثنادکللردر . بوجهتله ، عثمانلی ادبیلریله شاعرلرندن هیچ بری اوریژینال دکلدر ، هپسی مقلددر ، هپسنك اثرلری بدیعی الهامدن دکل ، ذهنی هنرورلکدن دوغمشدر . مثلا نکره کولق (humour) نقطهٔ نظرندن بوایکی زمره‌یی مقایسه ایده‌لم : نصر الدین خوجا ، ایجیلی چاووش ، بکری مصطفی وبکتاشی بابالری خلقك نکره کولریدر ، کانی ایله سروری ایسه عثمانلی دیوانندن مزاحجیلریدر . طبیعی نکره‌لکله صنعی مزاح آراسنده‌کی فرق بوقارشیلاشدیرمه ایله میدانه چیقار .

قاراکوزله اورتە اویونه کلنجه ، بونلرده خلق تماشاسی یعنی ، معنوی تورك تیاتروسیدر . قاراکوزله حاجیواددك معارضه‌لری ، تورکله عثمانلینك ، یعنی او زمانکی حرثمزله مدنیتمزك مجادله‌لرندن عبارتدر .

اخلاقده‌ده عینی ایکیلکی کورورز . (تورك اخلاقی) ایله (عثمانلی اخلاقی) بری برینه ضد کیدر . محمود کاشغری ، دیوان لغاتك (تورك) دده‌سنده ،

تورکلری مختصراً تعریف ایدییور . دییورکه تورکده تصلف وتفاخر یوقدر . تورك بویوك قهرمانلقلر وفداکارلقلر یاپدینی زمان، برفوق العاده‌لك یاپدیغندن خبرسز کبی کورونور . (جاحظ) ده تورکلری عیناً بوصورتله تفسیر ایدییور . عثمانلی انموذجنه باقارسه‌ق اسکی شاعرلرنده فخریه‌لرك ، یکی ادیبلرنده تصلف وتفاخرك حاکم اولدیغنی کورورز . ثروت فنون مکتبی عثمانلی ادبیاتنك الك پارلاق بر دوریدر . بو مکتبه منسوب اولان ادیبلرله شاعرلر اکثریتله ریجی، بدبین ، امیدسز ، خسته وحلر صورتنده تجلی ایتمشلردر . حقیقی تورك ایسه یقینلی ، نیکبین ، امیدلی وصاغلامدر .

حتی ، علمامز آراسنده‌ده بر ایکیلکی کرورز . عثمانلی علماسنك عنعنوی عنوانی (علمای رسوم) ایدی . آنادولوده‌کی علما ایسه (خلق علماسی) ایدی . برنجیلر رتبه‌لی ، فقط جاهل ایدیلر . ایکنجیلر عالی ، فقط رتبه‌سز ایدیلر . سیاست وعسکرلك ساحه سنده بویوك بر دهی اولان افشارلی نادر شاه بوتون مسلمانلری سنبلك دائره‌سنده براشدیرمك وعموم سلطانلری عثمانی پادشهنك ریاستی آلتنه صوقمق ایچین ، مذاکره‌ده بولنمق اوزره ، استانبوله دینی وسیاسی برهیئت کوندرمشدی . استانبولده بوهیئتله مذاکره‌یه علمای رسومی مأمور ایتدیلر . ایرانلی علما هیئتی، بونلره سوز آکلاتمقدن عاجز قالنجه صدراعظمه مراجعت ایدرك دییلرکه « بزم سیاسی هیچ بر رتبه‌مز ، علمدن باشقه پایه‌مز یوقدر . حال بوکه مذاکره‌ده بولوندیغمز ذاتلر بویوك رتبه‌لی ذوات اولدقلرندن ، حضورلرنده سربستجه سوز سویله‌یه‌میورز . بزی طشره‌ده‌کی رتبه‌سز علما ایله کوروشدورورسه‌کز چوق ممنون اولورز . » راغب پاشانك (تحقیق توفیق) آدلی کتابنده نقل ایتدیکی بوموثوق واقعه کوستریبورکه نادر شاهك علمی هیئتی ، عثمانلی علماسنه دکل ، تورك علماسنه قیمت ویریبورلردی .

اسکی دورلرك حتی سیاسی وعسکری موفقیتلرینده خلق آراسندن چیقمش جاهل وامی پاشالره عائددی . بالآخره راغب پاشا وسفیه ابراهیم

پاشاکی عثمانلی معارفنده یوکسك برموقع احراز ایدنلر حکومتك باشنه کچنجه، ایشلر بوزولمغه باشلادی .

مع مافیه ، بو اجتماعی ایکیلکلر یالکز فکری فعالیتلره مخصوصدی . او زمانلر ، ال ایشی عوامه مخصوص صایلدیغندن ، خواص صنفی تهکنیکلرك بوتون نوعلرندن اوزاق دوریوردی . بو سببله ، معمارلق ، خطاطلق ، حکاکلق ، مجلدلك ، تذهیبجیلك ، مارانغوزلق ، دهمیرجیلك ، بویاجیلق ، خالیچیلق ، جولهالق ، رساماق ، نقاشلق کبی عملی تهکنیکلرك یالکز بر شکلی واردی . اوده خلق تهکنیکی ایدی . دیمك که عمومیتله یوکسك بر بدیعیلکی حائز اولان بو صنعتلره منحصراً تورك صنعتی نامنی ویره بیلیرز . بونلر عثمانلی مدنیتنك عنصرلری دکل ، تورك حرثنك عنصرلریدی. بوکون اوروپا ، بواسکی صنعتلریمزك محصوللرینی میلیارلر صرف ایدهرك پارچه پارچه طوپلایور . اوروپانك ، آمریقانك موزهلری ، صالونلری هپ تورك اثرلریله دولمقدهدر . اوروپاده بو تورکپرستلکه (تورکوری) نامی ویریلیر . اوروپانك حقیقی متفکر وصنعتکارلری مثلا لامارتینلری ، اوکوست قونتلری، پیهرلافیتلری ، میسمهرلری، پیهرلوتیلری، فارهرلری تورکك صمیمی صنعتنه، محویتلی وکوستریشسز اخلاقنه ، درین وتعصبسز دیانتنه ، خلاصه ، قناعت وتسلیمیتله برابر دائمی برنیکبینلك ومفکورهلیلکدن عبارت اولان فقیرانه، فقط مسعودانه حیاتنه مفتوندرلر . لاکین ، بونلرك عاشق اولدقلری شیلر ، عثمانلی مدنیتنه داخل اولان اصولی وتقلیدی اثرلردکل ، تورك حرثنه منسوب اولان الهامی واوریژینال اثرلردر .

یالکز مملکتمزه مخصوص اولان بو غریب وضعیتك سببی نهدر ؟ نیچین بو اولکهده پاشایان بو ایکی انموذج ، تورك انموذجی ایله عثمانلی انموذجی بری برینه بوقادار ضددر . نیچین تورك انموذجنك هرشیئی کوزل ، عثمانلی انموذجنك هرشیئی چرکیندر . چونکه، عثمانلی انموذجی تورکك حرثنه وحیاتنه مضر اولان ایمپریالیزم ساحهسنه آتیلدی، قوزموپولیت اولدی، صنف منفعتی ملی منفعتك فوقنده

کوردی . فی الحقیقه ، عثمانلی ایمپراطورلغی کنیشلدکجه ، یوزلرجه ملتلری سیاسی دائره‌سنه آلدقجه ، اداره ایدنلرله اداره اولونانلر آیری ایکی صنف حالنه کیرییورلردی. اداره ایدن بوتون قوزموپولیتلر (عثمانلی صنفی) نی، اداره اولونان تورکلرده (تورك صنفی) نی تشکیل ایدییورلردی. بو ایکی صنف بری برینی سومزدی. عثمانلی صنفی، کندینی ملت حاکمه صورتنده کورور ، اداره ایتدیکی تورکلره ملت محکومه نظریله باقاردی. عثمانلی دائما، تورکه (اشك تورك) دیردی . تورك کویلرینه رسمی بر شخص کلدیکی زمان ، (عثمانلی کلیور) دییه هرکس قاچاردی . تورکلر آراسنده قیزیلباشلغك ظهوری بیله بو آیریلقله ایضاح اولونه بیلیر .

شاه اسماعیلك ده‌سی اولان (شیخ جنید) اوغوز بویلری آره‌سنده (اولادمی افدمدر یوقسه اصحابمی ؟) دییه‌رك پروپاغاندا یاپیوردی . اوغوز بویلری اوغوزخانك اولادی وقایبلرك عمجه زاده‌لری دکلمیدیلر ؟ نصل اولیوردی‌ده پادشاهك اندرونندن چیقان دوشیرمه‌لردن مرکب اولان اصحابی بونلره تقدیم ایدیلیوردی . اوتاریخده‌کی خلق شیخلری ، تورکلرك اوزمانکی مظلومیتی وقتیله اهل بیتك اوغرامش اولدیغی مظلومیته بکزتیورلردی. اوزمان تورکمنلرك بوپوك برقسمی بومشابهته آلدانه‌رق بابا اوجاغندن آیلدیلر . کندی کندیلرینه آیری برادبیات ، آیری برفلسفه ، آیری برمعبد یاپدیلر . مع مافیه، دیناً عثمانلیلردن آیریلمامش اولانسنی تورکلرده، حرثاً عثمانلی ایمپریالیزمنه تابع اولمادیلر . بونلرده کندی کندیلرینه ملی برحرث یاپه‌رق ، عثمانلی مدنیتنه قارشی تمامیله لاقیدقالدیلر . عثمانلی مدنیتنك کزیده‌لرینه (خواص) دینیلدیکی کبی، ترك حرثنك‌ده اوزانلری ، عاشقلری ، بابالری واوستالری واردی . دیمك که مملکتمزده ایکی تورلو کزیده‌لر موجوددی . بونلردن برنجیسی سرایی تمثیل ایدییوردی ، بوزمره‌نك معیشتنی تأمین ایدن‌ده سرایدی. مثلا ، عثمانلی شاعرلری سرایدن جائزه آلمقله کچینکلری کبی، عثمانلی موسقیشناسلری‌ده سرایك ویردیکی احسانلرله، معاشلرله کچینیرلردی، خلقك ساز وسوز شاعرلری

ایسه، خلقك هدیه‌لریله یاشارلردی. علمای رسوم نامنی آلان عثمانلی علماسی قاضیعسکرلکده ، قاضیلقلرده یوکسك معاشلر وآپه‌لقلر آلیرلردی . خلق خوجالرندن وشیخلرندن عبارت اولان تورك دینیاتجیلرینی ایسه یالکز خلق بسلردی. بوسبیله، کوزه‌ل صنعتلرده وسائرصنایعده‌رهبرلك ایدن اوسته‌لر، یکیت باشیلر واخی‌بابالر یالکز خلق صنفندن یتیشیرلر ودائما خلق وتورك قالیرلردی.

کورولیورکه حرث ایله مدنیتی بری برندن آییران ، حرثك بالخاصه دویغولردن ، مدنیتك بالخاصه بیلکیلردن مرکب اولمسیدر . انسانده دویغولر اصوله واراده‌یه تابع دکلدر . بر ملت دیکر ملتك دینی ، اخلاقی ، بدیعی دویغولرینی تقلید ایده‌من. مثلا تورکلرك اسلامیتدن اولکی دیننده کوك تاکری مکافات تاکریسیدر . مجازاته قاریشماز. مجازات الاهی (ارلك خان) اسمنده باشقه‌بر اسطوره‌وی شخصیتدر. تاکری یالکز جمال صفتیله تجلی ایتدیکی ایچون، اسکی تورکلر اونی یالکز سورلردی؛ تاکری‌یه‌قارشی قورقو حسیله متحسس اولمازلردی . اسلامیتدن صوکرا ، تورکلرده محبة‌اللهك غالب اولمسی بو اسکی عنعنه‌نك دوامندن عبارتدر . تورکلرده مخافة‌الله پك ناردر . استانبولده و آنادولوده‌کی واعظلرك تجربه‌لری کوسـتریورکه کوزه‌للکه ، ابیلکه دائر وعظ ایدن واعظلرك مداوملری آرتیور ؛ جهنمدن ، زبانیلردن بحث ایدن واعظلرك سامعلریسه دائما آزالیور. تورکلرك اسکی دینلرنده زهدی عبادتلر یوقدی ، بدیعی واخلاقی آیینلر چوقدی . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلامیتدن صوکراده ، تورکلرك قوتلی بر ایمانه الك صمیمی بر دیانته مالك اولدقلری حالده ، زاهدانه ومتعصبانه دویغولردن آزاده‌قالدیلر. بو خصوصده یونس ایمره‌یی اوقومق کافیدر . تورکلرك جامعلرده الاهیلره ومولود شریف قرائتنه ؛ تکیه‌لرده ایسه، شعره ، موسیقی‌یه بویوك بر موقع ویرمه‌لری بدیعی دیانت انموذجنه منسوب بولونمه‌لرندندر .

اسکی تورك دینده ، تورك تاکریسی صلح ومسالمت الاهی ایدی . تورك دینك ماهیتنی کوسترن (ایل) کلمه‌سی ، صلح معناسنه ایدی (محمود

كاشغرى) . ايلچى (صلحجى) ديمك اولديغى كبى ، ايلخان (صلح خاقانى) ديمكدى . تورك ايلخانلرى ، مانجوريادن مجارستانه قدر دائمى بر صلح وجوده كتيرن صلحپرست مجددلردن باشقه بر شى دكلديلر .

الك اسكى تورك دولتنك مؤسسى اولان (مه‌ته) نك يوكسك اخلاقى ، صلحپرورلكنى ايمپرياليزمدن اجتنابى (يكى مجموعه) ده يازمشدم . تورك صلحپرورلكنك مؤسسى مه‌تەدر .

تورکلرك بو اسكى صلح عنعنەسى سايەسندەدركه تورك حكمدارلرى اسلام دورندەده دائما مغلوبلره شفقتله معامله ايتمش ، دائما كندیلرینی بین‌الملل بر صلح عاملى طانيمشلردر . تورك تاريخى باشدن باشه بو دعوايه شاهددر . آوروپاليلرك او قادار اتهام ايتدكلرى ، (آتيلا) بيله يەنه اونلرك روايتنجه مغلوب ملتلرنه زمان صلح ايستەمشلرسه درحال قبول ايتمشدر . چونكه ، آتيلاده بر ايلخان ، يعنى ، جهان صلحى تأمينه چاليشان بر مجددى . آوروپاليلر آتيلانك (تاكرى قوطى) عنوانى ، (الهك بلاسى) صورننده ترجمه ايتمكله تاريخى بر كناه ايشلەمشلردر . تورکلرك بوتون صنعت شعبەلرنده آشكار اولان بديعى خصوصيتلرى ده طبيعيلك ، سادەلك ، ظرافت واوريژينالكدر . تورکلك خاليلرنده ، چينيلرنده ، معماريسنده ، حسن خطنده تجلى ايدن هپ بو بديعى مزيتلردر . تورکلك كوزەل صنعتلرنده اولديغى كبى ديانت واخلاقنده‌ده هپ بو مزيتلرك حاكم اولديغى كورولور .

بومثالدن‌ده آكلاشيليركه برحرثى تشكيل ايدن متعدد اجتماعى حياتلر آراسنده صميمى برتساند ، درونى بر آهنك واردر . تورکلك لسانى ناصيل ساده ايسه ، دينى ، اخلاقى ، بديعى ، سياسى ، اقتصادى ، عائلوى حياتلرى‌ده هپ ساده وصميميدر . تورکلك حياتنده‌كى سويمليلك واوريژينالك بومركزى سجيەسنك برتجليسندن عبارتدر . فقط ، حرثك عنصرلرى آراسنده‌كى بو آهنكه باقوب‌ده ، مدنيتك‌ده آهنكدار عنصرلردن مركب اولديغى ظن ايتمك دوغرو دكلدر . عثمانلى مدنيتى تورك ، عجم ، عرب حرثلريله اسلام

دینه ، شرق مدنیتنه وصوك زمانلرده‌ده غرب مدنیتنه منسوب مؤسسه‌لردن مرکب برخلیطه‌در . بومؤسسه هیچ برزمان قاینا شه‌رق ، امتزاج ایده‌رك آهنکدار برمنظومه حالنه کیره‌مدی . برمدنیت آنجق ملی بر حرثه آشیلا - نیرسه ، آهنکدار بر وحدت حالنی آلیر . مثلا ، انکلیز مدنیتی انکلیز حرثنه آشیلانمشدر . بوسببله انکلیز حرثی کبی ، انکلیز مدنیتنك عنصرلری آراسنده‌ده برآهنك واردر .

حرث ایله مدنیت آراسنده‌کی برمناسبه‌ده شودر : هر قومك ابتدا یلکز حرثی واردر . برقوم ، حرثاً یوکسلدکجه سیاستجه‌ده یوکسله‌رك قوتلی بر دولت وجوده کتیریر . دیکر طرفدن‌ده حرثك یوکسلمه‌سندن مدنیت‌ده دوغمه باشلار . مدنیت ، ابتدا ملی حرثدن دوغدیغی حالده ، بالآخره قومشو وملتلرك مدنیتندن‌ده برچوق مؤسسه‌لر آلیر . فقط ، برجمعیتك مدنیتنده فضله برانکشافك سرعتله حصولی مضمردر . (ریبو) دیورکه : ذهن فضله برانکشافه مظهر اولونجه سجیه‌یی بوزار . فرده ذهن نه ایسه ، جمعیتده‌ده مدنیت اودر . فرده سجیه نه ایسه ، جمعیتده‌ده حرث اودر . بناءً علیه ، ذهنك فضله انکشافی فردی سجیه‌یی بوزدیغی کبی ، مدنیتك فضله برنکشافی‌ده ملی حرثی بوزار . ملی حرثی بوزولمش اولان ملته (دهژه‌ره ملتلر) نامی ویریلیر .

حرث ایله مدنیتك صوکنجی برمناسبتی‌ده شودر : حرثی قوتلی ، فقط مدنیتی ضعیف برملله ، حرثی بوزولمش ، فقط ، مدنیتی یوکسك اولان دیکر برملت ، سیاسی مجادله‌یه کیرنجه ، حرثی قوتلی اولان ملت دائماً غالب کلمشدر . مثلا اسکی مصریلر ، مدنیتده یوکسه‌لنجه حرثلری بوزولمغه باشلادی . اوزمان یکی دوغان فرس دولتی ایسه ، مدنیتده هنوز کری اولمقله برابر ، قوتلی برحرثه‌ده مالکدی بوسببله ، فارسیلر ، مصریلری مغلوب ایتدیلر . برقاچ عصر صوکرا ، ایرانده‌ده مدنیت یوکسلدی . طبیعیدرکه حرث ضعیفلامغه باشلادی . بو کره‌ده ابتدا حرثلری هنوز بوزولمامش اولان یونانلیلره مغلوب

اولدیلر . برمدت صوکرا، یونان حرثی ده بوزولمغه باشلادیغندن ، کرك یونانیلر کرك ایرانیلر، قوتلی برحرثله میدانه چیقان مدنیتسز ماکدونیالیلره مغلوب اولدیلر. شرقده اشکانیان وساسانیان سلاله‌لرینك ، غربده رومالیلرك، حرثی بوزولمغه باشلایان ماکدونیالیلره غلبه‌سی ده عینی صورتله ایضاح اولونه بیلیر. نهایت، مدنیتدن هیچ بر نصیبی اولماپان ، فقط ، حرثده صوك درجه قوتلی اولان عربلر میدانه چیقارق هم ساسانیلره ، هم ده رومالیلره غالب کلدیلر . فقط ، چوق زمان کچمه‌دن عرب ملتی ده مدنیلشمکه باشلادیغندن حرثی غائب ایده‌رك سیاسی حاکمیتی تورکستاندن یکی کلمش اولان تورملی سلجوق تورکلرینه تسلیم ایتدیلر . توه ، تورکلرك ملی حرثندن باشقه بر شی دکلدی . تورکلك شیمدی‌یه قادار مستقل قالمه‌سی ، چناق قلمه‌دن انکلیزلرله فرانسزلری قوغمه‌سی ومتارکه‌دن صوکرا انکلیز سلاحلریله وپاراسیله تجهیز ایدیلمش بولونان یونانیلرله ارمنیلری مغلوب ایده‌رك معنیً انکلیزلری یکمه‌سی، هپ بوملی حرثك قوتی سایه‌سنده‌در.

حرث ایله مدنیت آراسنده‌کی بومناسبتلر آکلاشیلدقدن صوکرا ، آرتق تورکجیلکك نه دیمك اولدیغنی وبو مملکتده نه کبی وظیفه‌لرك ایفاسنه مأمور بولوندیغنی تعیین ایده‌بیلیرز . عثمانلی مدنیتی ایکی سببله یقلمغه محکومدی : برنجیسی عثمانلی ایمپراطورلغنك بوتون ایمپراطورلقلرکبی موقت برجامعه‌دن عبارت اولمه‌سیدی . ابدی حیاته مالك اولان زمره‌لرسه، جامعه‌لر دکل ، جمعیتلردر. جمعیتلره کلنجه، بونلر یالکز متلردن عبارتدر. محکوم ملتلر ، ملی بناکلرینی ایمپراطورلقلرك قوزموپولت اداره‌سی آلتنده، آنجق موقتاً اونوته بیلیرلردی. برکون، طالعا، ملتلردن عبارت اولان حقیقی جمعیتلر، رعیه‌لك اویقوسندن اویانه‌جقلر حرثی استقلالارینی وسیاسی حاکمیتلرینی ایسته‌یه‌جکلردی . اوروپاده بش عصردن بری بوعمله وام ایدییوردی . بناءً علیه ، بوعملیه‌دن آزاده قالمش اولان آوسترپا ، روسیه وعثمانلی ایمپراطورلقلری‌ده ، سلفلری کبی ، انحلاله دچار اوله‌جقلردی . ایکنجی سبب ، غرب مدنیتی یوکسلدکجه شرق مدنیتنی بوس بوتون اورته‌دن قالدیرمق خاصه‌سنی حائز بولونمه‌سیدر . روسیه‌ده وبالقان

ملتلرنده غرب مدنیتی ، شرق مدنیتنك یرینه قائم اولدیغی کبی ، عثمانلی ایمپراطورلغنده عینی حال وقوعه کلهجکدی . شرق مدنیتی بعضیلرینك ظن ایتدیکی کبی کرچکدن اسلام مدنیتی دکلدی . منشأ اعتباریله شرقی روما مدنیتندن عبارتدی . ناصیل که غرب مدنیتیده خرستیان مدنیتی دکل ، غربی روما مدنیتنك بر دوامندن عبارتدی . عثمانلیلر ، شرقی روما مدنیتی ، دوغرودن دوغرویه بیزانسدن آلمادیلر : کندیلرندن اول ، مسلمان عربلرله عجملر بو مدنیتی آلمش اولدقلرندن ، عثمانلیلر اونی بو دینداش ملتلردن آلدیلر . بوندن دولاییدرکه بو مدنیتی ، بعض متفکرلر اسلام مدنیتی ظن ایتدیلر . یوقاریدهکی (مدنیتمز) عنوانلی مبحثده ، شرق مدنیتنك شرقی روما مدنیتی اولدیغنی تاریخی دلیللرله اثباته چالیشدم . بو خصوصدهکی دلیللر او قادار چوقدرکه بر ایکی مقالهده دکل ، بر قاچ جلدلك بر کتابده آنجق جمع ایدیلهبیلیر .

غرب مدنیتنك هر یرده شرق مدنیتنك یرینه قائم اولمسی ، طبیعی بر قانون اولونجه ، تورکیادهده بو اقامه حادثهسنك وقوعی ضروری دیمکدی . اوحالده ، شرق مدنیتی دائرهسنده بولنان عثمانلی مدنیتی ، بهمهحال اورتهدن قالقهجق ، اونك یرینه برطرفدن اسلام دینیله برابر برتورك حرثی دیکرطرفدنده غرب مدنیتی قائم اولهجقدر . ایشته تورکجیلکك وظیفهسی ، بر طرفدن یالکز خلق آرهسنده قالمش اولان تورك حرثی آرایوب بولمق ، دیکر جهتدن غرب مدنیتی تام وجانلی بر صورتده آلهرق ملی حرثه آشیلامقدر .

تنظیماتچیلر ، عثمانلی مدنیتی غرب مدنیتیله تألیفه چالیشمشلردی . حالبوکه ایکی ضد مدنیت یانیانه یاشایهمازلر ؛ سیستملری بری برینه مخالف بولوندیغی ایچین ایکیسیده بری برینی بوزمغه سبب اولور . مثلا ، غربك موسیقی فنیله شرقك موسیقی فنی بری بریله ائتلاف ایدهمز . غربك تجربی منطقیله شرقك اسقولاستیك منطقی یکدیکریله بارپشهماز . برملت یا شرقلی اولور ، یا غربلی اولور . ایکی دینلی بر فرد اولهمادیغی کبی ، ایکی مدنیتلی بر ملتده اولهماز . تنظیماتچیلر ،

بو نقطه‌یی بیلمدکلری ایچین ، یاپدقلری تجدده موفق اوله‌ماذیلر .
تورکجیلره کلنجه ، بونلر ، اساساً بیزانلی اولان شرق مدنیتنی بوسبوتون
ترك ایدرك غرب مدنیتنی تام بر صورتده آلمق ایسته‌دکلرندن عزملرنده موفق
اوله‌جقلردر . تورکجیلر ، تمامیله تورك ومسلمان قالق شرطیله غرب مدنیتنه
تام وقطعی برصورتده کیرمك ایسته‌ینلردر . فقط ، غرب مدنیتنه کیرمه‌دن اول ،
ملی حرثمزی آرایوب بوله‌رق ملی حرثمزی میدانه چیقارمه‌مز ایجاب ایده‌ر .

۵

خلقه دوغرو

تورکچیلکك ایلك اساسلرندن بری‌ده شو (خلقه دوغرو) عمده‌سیدر. وقتیله ، بو عمده‌یی تطبیق ایتمك اوزره ، استانبولده (خلقه دوغرو) عنوانلی بر مجموعه چیقاریپوردق . صوکرالری، ازمیرده‌ده عینی اسمده برمجموعه نشر اولوندی .

(خلقه دوغرو کیتمك) نه دیمکدر ؟ خلقه دوغرو کیده‌جك اولانلر کیملردر ؟ بر ملتك مفکورلرینه ، متفکرلرینه او ملتك (کزیده‌لر) ی آدی ویریلیر . کزیده‌لر یوکسك بر تحصیل وتربیه کورمش اولمقله خلقدن آیرلمش اولانلردر . ایشته خلقه دوغرو کیتمه‌سی لازم کلنلر بونلردر .

کزیده‌لر خلقه دوغرو نیچین کیده‌جکلر ؟ بو سؤاله بعضیلری شویله جواب ویریپور : کزیده‌لر خلقه حرث کوتورمك ایچین کیتمه‌لیدرلر . حال بوکه‌کچن بحثده کوسترديکمز وجهله ، مملکتمزده حرث دینیلن شی یالکز خلقده موجوددر . کزیده‌لر هنوز حرثدن نصیبلرینی آلمامشلردر . اوحالده حرثدن محروم بولونان کزیده‌لر ، حرثك جانلی بر موزه‌سی اولان خلقه ، نه صورتله حرث کوتوره‌بیله‌جکلر ؟ مسئله‌یی حل ایده‌بیلمك ایچین اولا شو نقطه‌لره جواب ویرهلم : کزیده‌لر نه‌یه مالکدر ؟ خلقده نه‌واردر ؟ کزیده‌لر مدنیته مالکدر . خلقده حرث واردر . اوحالده ، کزیده‌لرك خلقه دوغرو کیتمه‌سی شو ایکی مقصد ایچین اوله‌بیلیر : (۱) خلقدن حرثی بر تربیه آلمق ایچین، خلقه‌دوغرو کیتمك (۲) خلقه‌مدنیت کوتورمك ایچین، خلقه‌دوغرو کیتمك.

فی الحقیقه ، گزیدلرك خلقه دوغرو گیتمه‌سی بو ایکی مقصد ایچیندر . گزیده‌لر حرثی یالکز خلقده بوله‌بیلیرلر، باشقه بریده بوله‌مازلر . دیمك که خلقه دوغرو گیتمك ، حرثه دوغرو گیتمك ماهیتنده‌در. چونکه، خلق، ملی حرثك جانلی بر موزه‌سیدر .

گزیده‌لرك چوجوقکن آلدقلری تربیه‌ده ملی حرث یوقدی . چونکه ، ایچنده اوقودقلری مکتبلر (خلق مکتبی) دکلدی ، (ملی مکتب) دکلدی . بو سببله ملتمزك گزیده‌لری ملی حرثدن محروم اوله‌رق یتیشدیلر، غیرملیله‌شه‌رك یتیشدیلر . شیمدی بو اکسیکلکی تماملامق ایسته‌یورلر ؟ نه یاپمالیدرلر ؟ بو طرفدن خلقك ایچنه گیرمك ، خلقله برابر یاشامق . خلقك قوللاندیغی کلمه‌لره ، یاپدیغی جمله‌لره دقت ایتمك . سویله‌دیکی ضرب مثللری ، عنعنوی حکمتلری ایشیتمك . دوشونوشنده‌کی طرزی ، دویوشنده‌کی اسلوبی ضبط ایتمك . شعرینی ، موسیقیسنی دیکله‌یه‌رك ، رقصنی اویونلرینی سیر ایتمك. دینی حیاتنه ، اخلاقی دویغولرینه نفوذ ایتمك. گیزیشنده، اوینك معماریسنده، موبیلیه‌لرینك ساده‌لکنده‌کی گوزه‌للکلری طاده‌بیلمك . بوندن باشقه خلقك ماصاللرینی ، فقره‌لرینی ، منقبه‌لرینی ، تاندیرنامه آدی ویریلن اسکی تورەدن قالمه عقیده‌لرینی اوگره‌نمك . خلق کتابلرینی اوقومق . قورقود آتادن باشلایه‌رق عاشق کتابلرینی ، یونس ایمره‌دن باشلایه‌رق تکیه الاهیلرینی ، نصر الدین خوجادن باشلایه‌رق خلق نکره‌جیلکنی ، چوجوقلغمزده سیر ایتدیکمز قارا گوزله اورته اوبونی آرامق بولمق لازم . خلقك جنکنامه‌لر اوقونان اسکی قهوه‌لرینی، رمضان گیجه‌لرینی ، جمعه عارفانه‌لرینی، چوجوقلرك هر سنه صبرسزلقله بکله‌دکلری جوشغون بایراملرینی یکیدن دیریلتمك ، جانلاندیرمق لازم . خلقك صنعت اثرلرینی طوپلایه‌رق ملی موزه‌لر وجوده گتیرمك لازم. ایشته ، تورك ملتنك گزیده‌لری، آنجق اوزون مدت خلقك بو ملی حرث موزه‌لری ومکتبلری ایچنده یاشادقدن وروحلری تمامیله تورك حرثیله مشبوع اولدقدن صوکرادرکه (ملیله‌شمك) امکانه نائل اوله‌بیلیرلر. ره‌سلرك

الکبوبوك شاعری اولان بوشکین، بوصورتله ملیله‌شدیکی ایچیندرکه گرچکدن بر ملی شاعر اولدی . دانته ، پترارق ، ژان‌ژاق روصو ، کوته ، شیللر، دانونچیو کبی ملی شاعرلر هب ، خلقدن آلدقلری فیضلر سایه‌سنده صنعت داهیلری اولدیلر .

اجتماعیات عالمی‌ده بزه کوستریبورکه (دها) اساساً خلقده‌در . برصنعتکار، آنجق خلقده‌کی بدیعی ذوقك تجلیکاهی اولدیغندن دولایی داهی اوله‌بیلیر. بزده‌داهی صنعتکارلرك یتیشمه‌مه‌سی ، صنعتکارلرمزك بدیعی ذوقلرینی خلقك جانلی موزه‌سندن آلمامه‌لری دولایی‌سیله‌در . بزده شیمدی‌یه قادار خلق بدیعاتنه کیم قیمت ویردی ؟ اسکی عثمانلی کزیده‌لری، کویلولری (اشك تورك) دییه تحقیر ایدردی. آنادولو شهرلیلری‌ده (طشره‌لی) تعبیریله تزییف اولونوردی، عموم خلقه ویریلن عنوان (عوام) کلمه‌سندن عبارتدی .

خواص ، یالکز سرایك بنده‌لرندن مرکب بولونان عثمانلی کزیده‌لریدی. خلقه قیمت ویرمدکلری ایچین‌درکه بو کون بو اسکی کزیده‌لر صنعتنك نه لسانی ، نه وزنلری ، نه ادبیاتی ، نه موسیقیسی ، نه‌فلسفه‌سی، نه اخلاقیاتی، نه‌سیاسیاتی، نه اقتصادیاتی حاصلی هیچ‌برشیسی قالمدی. تورك‌ملتی، بوتون‌بوشیله‌ یکیدن‌هربرینك لفباسندن‌باشلاق مجبوریتنده‌قالدی. بوملتك یاقین‌برزمانه قادار کندیسنه مخصوص بر آدی بیله یوقدی . تنظیماتچیلر اوکا (سن یالکز عثمانلیسك . صاقین باشقه ملتلره باقه‌رق سن‌ده ملی بر آد ایسته‌مه ! ملی بر آد ایسته‌دیکك دقیقه‌ده عثمانلی ایمپراطورلغنك بیقلمه‌سنه سبب اولورسك) دیمشلردی . زوللی تورك ، وطنمی غائب ایدرم قورقوسیله (واللهی تورك دکلم ، عثمانلیقدن باشقه هیچ بر اجتماعی زمره‌یه منسوب دکلم) دیمکه مجبور ایدلمشدی. (بوشو) یه قارشی بوسوزی هرکون‌سویله‌ین مبعوثلرمز واردی .

فقط ، بوعثمانلیجلر هیچ دوشونه‌میورلردیکه هر نه یاپسه‌لر ، بویابانجی ملت عثمانلی جامعه‌سندن آیریلغه چالیشه‌جقلردر. چونکه ، آرتق یوزلرجه ملتلردن مرکب اولان صنعی جامعه‌لرك دوامنه امکان قالمامشدر . بوندن

صوكرا ، هر ملت آيرى بردولت اوله ـق ، متجانس ، صميمى ، طبيعى برجمعيت حياتى ياشايه جقدر شبهه سز ، اوروپاك غربنده بش يوز نه دنبرى باشلايان بوا تماعى تكامل حركتى ، مطلقا شرقنده ده باشلايه جقدى . جهان حربنده روسيه ، آوسترياعثمانلى ايمپراطورلقلرينك يبقيلمه سى ده كوسترديكه بواجتماعى قيامت پك ياقينمش . عجبا توركلر ، بواجتماعى محشر ميدانينه كنديلرينك ده (تورك) آدلى برملت اولدقلرينى ، عثمانلى ايمپراطورلغى ايچنده كنديلرينك ده خصوصى بروطنلرى وملى حقلرى بولوندىغنى بيلمه يه رك ، آكلامايه رق چيقمش اولسه ديلر ، شاشقينلقدن نه يايه جقلردى ؟ يوقسه « مادام كه عثمانلى لق يبقيلدى ، بزم آرتق هيچ برملى اميدمز ، هيچ بر سياسى املمز قالمادى » مى ديه ـ جكلردى ؟ اولجه توركجيلكه لاقيد قالان بعض انصاف صاحبى عثمانليجيلر ، ويلسون پرنسيپلرى اورته يه آتيلدقدن صوكرا ، (توركجيلك بزه ، عثمانلى ايمپراطورلغندن مستقل ، خصوصى وملى بر حياتمز ، حدودلرى اتنوغرافى علمى طرفندن چيزيلش ملى بروطنمز ، بووطنده كندى كنديمزى تام بر استقلالله اداره ايتمكدن عبارت اولان ملى برحقمز اولديغنى وقتيله برچوغمزك ذهننه وروحنه يرلشديرمش اولماسه يدى ، بوكون حالمز نه اوله جقدى ؟) ديمك باشلادىلر . ديمك كه ، يالكز بر تك كلمه ، مقدس ومبارك (تورك) كلمه سيدركه بوهرج ومرج ايچنده دوغرو يولى كورمه مزه سبب اولدى .

توركجيلر ، كزيدلره يالكز ملتلرينك آدينى اوكرتمكله قالمادىلر ، اونلره ، ملتك كوزه ل لساتى ده اوكره تديلر . فقط ، ويردكلرى آد كبى ، بو اوكر تدكارى كوزه ل لسانده خلقدن آلمشدى . چونكه ، بونلر يالكز خلقده قالمشدى . كزيده لرزمره سى ايسه ، شيمدى يه قادار بر (سائر فى المنام) حياتى ياشايوردى . سائر فى المناملر كبى ايكى شخصيت صاحبى اولمشدى . حقيقى شخصيتى (تورك) اولديغى حالده ، سائر فى المنامالق وهمى ايچنده كندينى (عثمانلى) صانيوردى . اوز لسانى توركجه اولديغى حالده ، سائر فى المناملر كبى خسته لق نتيجه سى اوله رق صنعى بر ديل قوللانيوردى . شعر ده ده كندى صميمى وزنلرينى بيراقه رق

عجمدن آلديغی تقليد وزنلرله ترنم ايديیه‌ردی . تورکجيلك ، تداوی بالروح متخصصی بر طبيب کبی بو سائر فی‌المنامه عثمانلی اولمايوب تورك اولديغنی ، لسانك تورکجه ووزنلرينك خلق وزنلری بولوندیغنی تقين ايتدی. خايير، تلقين دکل، حقيقی تعبيريله ، اونی علمی دليللرله اقناع ايتدی . بو صورتله‌در که ، کزيده‌لر صنعی صومنانبول حالندن قورتوله‌رق نورمال بر صورتده دوشونمکه ودويمغه باشلادی .

فقط ، بوکون اعتراف ايتمه‌لی يزکه بوکزيده‌لر، خلقه‌دوغرو يالکز برتك آديم آته بيلمشلردر. تماميله خلقه‌دوغرو کيتمش اولمق ايچين خلقك ايچنده ياشايه‌رق ، اوندن ملی حرثی تماميله آلمه‌لری لازمدر. بونك ايچين يالکز برچاره واردر که اوده تورکجی کنجلرك معلملکله کويلره کيتمه‌سيدر . ياشلی اولانلرده هيچ اولمازسه آنادولونك ايچ شهرلرينه کيتمه‌ليدرلر . عثمانلی کزيده‌لری، آنجق تماميله خلق حرثی آلدقدن صوکرادرکه ملی کزيده‌لر ماهيتنی آله جقلردر .

خلقه دوغرو کيتمه‌نك ايکنجی وظيفه‌سی‌ده خلقه مدنيت کوتورمکدر. چونکه خلقده مدنيت يوقدر . کزيده‌لرسه ، مدنيتك آناختارلرينه مالکدر. فقط، خلقه‌دکرلی برارمغان اولهرق آشاغيده کوسترديکمز وجهله، شرق مدنيتنی ياخود اونك برشعبه‌سی اولان عثمانلی مدنيتنی دکل، غرب مدنيتنی کوتورمه‌ليدرلر.

٦

غربه دوغرو

بر اسکی آثار سوزی بزه شویله دیور : « ایشکی بیل ، آشکی بیل ، اشکی بیل ! » بودستوره نظیره یاپه‌رق ، سوسیولوژی‌ده بزه بویله خطاب ایدییر . : « ملتکی طانی ، امتکی طانی ، مدنیتکی طانی ! »

تورکیه‌لك مطبوعاتی وملی فلاکتلر بزه آز چوق ملتمزك ، امتمزك نه‌لردن عبارت اولدیغنی آکلاتدی . بونقطه‌لرده آرتق هرکسك عینی‌صورتله دوشوندیکی کوره‌لویور . فقط ، هانکی مدنیت زمره‌سنه منسوب بولوندیغز مسئله‌سنه کلنجه ، بونقطه‌ده حالا آرامزده نقطهٔ نظر فرقلری ، بلکده حقیقی اختلافلر واردر . بوسببله ، ملی مسئله‌لرك تدقیقنه باشلارکن ، بو مسئله‌یی‌ده حله چالیشمه‌مز لازمدر .

مدنیت مسئله‌سنك مبهم قالمه‌سنه باعث اولان سببلردن برنجیسی « مدنیت » مفهومیله « مدنیلك » مفهومنك بری برینه قاریشدیریلمه‌سیدر . اسکی زمانلرده ، جمعیتلر شو اوچ حالتدن برینه منسوب صاییلیردی : وحشت ، بداوت ، مدنیت . بوکون ، « وحشت » کلمه‌سی علم عالمندن بوس بوتون دیشاری آتیلدی . چونکه ، اسکیدن « وحشی » دینیلن ابتدائی جمعیتلرکده کندیلرینه مخصوص بر مدنیتی اولدیغی میدانه چیقدی . حتی ، بوجمعیتلرك بعض تکامل مرحله‌لرندن کچدکلری آکلاشیلدیغندن ، بونلر حقنده « ابتدائی جمعیتلر » تعبیرینك قوللانیلمه‌سنده بیله احتیاط ایدنلر وار . مدنیتك بوتون انسان جمعیتلرنده موجود بولوندیغنی کورولونجه ، بونك

حیوان جمعیتلرینه‌ده شامل اولوب اولمادیغی مسئله‌سی میدانه چیقار . مدنیت ، بر طاقم مؤسسه‌لرك یعنی دوشونوش واجرا طرزلرینك هیئت مجموعه‌سیدر . حیوان جمعیتلری ایسه ، عضوی وراثتله انتقال ایدن سوق طبیعیلرله اداره اولونورلر. بونلرده حتی تقسیم اعمال ومسلکی اختصاص بیله ارثیدر. حکمدار عمله ، عسکر کبی صنفلر، وظیفه‌لرینه لازم اولان عضـ ـلری حامل اولهرق دنیایه کلیرلر . حیوان جمعیتلرنده عنعنه وتربیه طریقلریله انتقال ایدن مؤسسه‌لره بکزه‌ر هیچ برشی یوقدر. بناءً علیه، بونلرده مدنیتك وجودینی قبول ایتمه‌مك لازم کلیر . او حالده ، «مدنیت» حقنده آشاغیده‌کی ایکی اساسی حقیقت اولهرق ایلری سوره‌بیلیرز : (۱) مدنیت بوتون انسان جمعیتلرنده موجوددر . (۲) مدنیت، یالکز انسان جمعیتلرینه مخصوصدر.

مدنیت، برطاقم مؤسسه‌لرك هیئت مجموعه‌سیدر دیمشدك. حالبوکه یالکز بر ملته مخصوص اولان مؤسسه‌لرك مجموعنه « حرث » دینیلیر . یالکز بر امته مخصوص بولونان مؤسسه‌لرك مجموعنه‌ده (دین) آدی ویریلدیکی کبی بو ایکی مفهومك قارشیسنده، « مدنیت» مفهومنك موقعی نه اولهبیلیر ؟ سوسیولوژی‌یه کوره ، حرثلری ودینلری آیری اولان متعدد جمعیتلر آراسنده‌کی مشترك مؤسسه‌لرك مجموعنه‌ده «مدنیت» آدینی ویرمه‌مز موافقدر. دیمك که حرثجه ودینجه بری برینه یابانجی بولونان جمعیتلر، مدنیتده مشترك اولهبیلیرلر. حرثده‌کی اختلافلر ناصل دینده‌کی مشارکته مانع دکلسه ، حرثك ودینك آیری اولمه‌سی‌ده مدنیتده‌کی اشترا که مانع اولهماز . مثلا یهودیلرله ژاپونلر ، کرك حرث ، کرك دین اعتباریله آوروپالیره یابانجی اولدقلری حالده ، مدنیتجه آوروپا ملتلریله مشترکدرلر .

مدنیت مسئله‌سنك مبهم قالمه‌سنك بر سببی ده ، مدنیتك یالکز بر تورلو اولدیغی ظن ایتمکدر . حالبوکه مدنیتده متعددر ، مثلا ، بوکون اوسترالیا عشیرتلری باشقه بر مدنیت دائره‌سی ، شمالی آمریقا هندلیلری باشقه بر مدنیت دائره‌سی ، آفریقا عشیرتلری واوقیانوسیا عشیرتلری‌ده باشقه مدنیت دائره‌لری

تشكيل ايدرلر . قرون اولاده آق دكز ساحلنده ياشايان ملتلر آراسنده مشترك بولونان بر (آق دكز مدنيتى) واردى . بوندن اسكى يونان مدنيتى، يونان مدنيتندن‌ده اسكى روما مدنيتى دوغدى . بوصوك مدنيتدن‌ده (شرق) و (غرب) مدنيتلرى دوغدى . آسيانك شرقنده‌ده بر اقصاى شرق مدنيتى واردى . چينليلر ، مغوللر ، تونغوزلر ، تيبتليلر ، هند چينى قوملرى حالا او مدنيته منسوبدرلر .

عتيق قوميات عالملرى بر آلتنده‌كى انسانى اثرلردن ، قبل التاريخ دورلرك مدنيت دائره‌لرينى بيله بولوب ميدانه چيقاره بيليورلر . خلقيا تجيلرده، ماصالرك ، اسطوره و منقبه‌لرك ، ضرب مثللرك بر طاقم مدنيت دائره‌لرى وجوده كتيرديكنى كشف ايتمكده‌درلر .

بو افاده‌لردن آكلاشيليوركه مدنيت دائره‌لرينك‌ده كنديلرينه مخصوص جغرافى ساحه‌لرى وبو ساحه‌لرك معين حدودلرى وار . مثلا بر (ماصال) ياخود بر (آلت) معين بر نقطه‌يه قادار انتشار ايدييور ، اوندن اوته‌يه كيده‌ميور . چونكه هرمدنيت باشقه بر سيسته‌مه منسوبدر . عادتاهر مدنيتك باشقه بر منطقى ، باشقه بر بديعى ، باشقه بر حيات تلقيسى واردر . بوندن دولايىدركه مدنيتلر برى برينه قاريشه‌ميورلر . ينه بوندن دولايىدركه برمدنيتى بوتون سيسته‌يله قبول ايتمه‌ينلر ، اونك بعض قسملرينى آله‌مايورلر . آلسه‌لر بيله هضم وتمثيل ايده‌مه‌يورلر . مدنيت‌ده دين كبى ديشندن دكل، ايچندن آلمق اقتضا ايدر . مدنيت‌ده طبقى دين كبيدر . اوكاده ابتدا اينانمق وقلباً باغلانمق لازم! بو نقطه‌يى اينى آكلامامش اولان تنظيماتجيلرك بزى آوروپا مدنيتنه ظواهرى تقليد ايتمك طريقيله صوقمق تشبثلرى ، بوندن دولايى قيصير قالدى .

مدنيتلرك جغرافى حدودلرى آيرى اولدينى كبى تاريخى تكاملرى‌ده برى برندن مستقلدر . بو تكاملرك‌ده بر باشلانغيجى وبر نهايتى واردر . فقط ، مدنيت زمره‌لرى ، حرثى زمره‌لردن داها كنيش اولدقلرى ايچين، عمرلرى‌ده اوته كيلرك عمرندن داها اوزوندر .

بوندن باشقه ، برملت تكاملنك يوكسك مرحله‌لرينه چيقدقجه ، مدنيتنى‌ده ده كيشديرمك مجبوريتنده‌قالير . مثلا ، ژاپونلر ، صوك عصرده اقصاى شرق مدنيتنى ترك ايده‌رك غرب مدنيتنه كيرديلر .

بوخصوصده ، اك بارز مثالى توركلرده كورورز . چونكه ، توركلر اجتماعى تكاملرينك اوچ آيرى مرحله‌سنده برى برينه بكزه‌مه‌ين اوچ مختلف مدنيت زمره‌سنه كيرمك مجبوريتنده قالديلر : توركلر ، قومى دولت حياتى ياشاركن ، اقصاى شرق مدنيتنه منسوبديلر . سلطانى دولت دورينه كچنجه ، شرق مدنيتنه كيرمكه مجبور اولديلر . بوكون ملى دولت دورينه كچدكلرى صيرادەده ، ايچلرنده غرب مدنيتنه داخل اولمغه عزم ايدن قوتلى بر جريان وجوده كلديكنى كورويورز .

اقصاى شرق مدنيتنك ايزلرينه بالخاصه شفاهى عنعنه‌لردن آيريله‌مايان جاهل طبقه‌ده تصادف ايده‌بيليرز . بوطبقه‌نك حالا اينانمقده بولنديغى « طاندير نامه » احكامى ، اقصاى شرق مدنيتنده اساس اولان اعتقادلرله عمليه‌لرك دوامندن عبارتدر . ماصاللر اسكى منقبه‌لرله اسطوره‌لرك بقيه‌لريدر . بر طرفدن اسكى تورك دينيله اقصاى شرق ملتلرينه مخصوص دينلرك مقايسه‌سى ديكر طرفدن بونلرك مجموعيله الان جاهل خلق آراسنده ياشامقده بولونان طاندير نامه احكامى وماصاللر آراسنده‌كى مقايسه‌لر ، بوحقيقتى ميدانه چيقارمغه كافيدر .

بو مقايسه بزه توركلرك (آلتاى عرقى) ياخود (مغول عرقى) نامله‌رى ويريلن زمره‌لره نسبتنك‌ده حقيقى ماهيتنى اظهار ايده‌بيلير . آريه‌نلردن داها بياض وكوزه‌ل اولان توركلرك صارى عرقه نسبت ايديله‌سى علمى بر اساسه استناد ايتمديكى كبى ، آلتاى عرقى دينيلن قوملر زمره‌سنده‌ده لسانى بر وحدتك وجودى هنوز اثبات ايديله‌مه‌مشدر . اوحالده ، مبهم بر صورتده « عرق » نامى ويريلن بو زمره‌لرك‌ده اقصاى شرق مدنيتى زمره‌سندن عبارت اولمه‌سى محتملدر . بواحتماله كوره . بزم كرك فينوا وغربيه‌نلرله ، كرك تونغوزومغوللرله

یکانه رابطه‌مز ، وقتیله اقصای شرق مدنیتنده اونلرله مشترك بولونمه‌مزدن واوزون مدت اونلری سیاسی حاکمیتمز آلتنده یاشاتمه‌مزدن عبارتدر . بو مشترك حیاتلر دولایسیله لسانلرمز آراسنده بعض مشترك کلمه‌لر وجوده کلمش اوله‌بیلیر .

تورکلرك اسلام دینه کیرمه‌سیله ، شرق مدنیتنه داخل اولمه‌سی عینی زمانده وقوع بولدی . بوسببله برچوقلرینك نظرنده ، شرق مدنیتنه اسلام مدنیتی دیمك دها دوغرو کورونیور . حال بوکه ، یوقاریده بیان ایتدیکمز وجهله ، دینلری آیری بولونان جمعیتلر عینی مدنیته منسوب اوله‌بیلیرلر . دیمك‌که مدنیت دیندن آیری برشیدر . بویله اولماسه‌یدی ، دینلری آیری اولان زمره‌لر آره‌سنده مشترك اوله‌رق هیچ برمؤسسه‌نك موجود اولماسی لازم کلیردی . دین ، یالکز مقدس مؤسسه‌لردن ، یالکز اعتقادلرله عبادتلردن عبارت اولدیغی ایچین ، بونلرك خارجنده قالان لامقدس مؤسسه‌لر ، مثلا علمی مفهوملرله فنی آلتلر ، بدیعی قاعده‌لر دینك خارجنده ایری برمنظومه تشکیل ایدرلر . ریاضیات ، طبیعیات ، حیاتیات ، روحیات ، اجتماعیات کبی مثبت علملر ، صنایعه وکوزه‌ل صنعتلره مخصوص فنیه‌لر ، دینلره مربوط دکلدر . بناءً علیه ، هیچ بر مدنیت هیچ بر دینه نسبت ایدیلمز . بر خرستیان مدنیتی اولمادیغی کبی ، بر اسلام مدنیتی‌ده یوقدر . غرب مدنیتی خرستیان مدنیتی صایمق دوغرو اولمادیغی کبی شرق مدنیته‌ده اسلام مدنیتی آدینی ویرمك یاکلشدر . شرق مدنیتیله غرب مدنیتنك منبعلرینی اسلام وخرستیان دینلرنده دکل ، باشقه جهتلرده آرامق لازمدر .

آق‌دکز مدنیتی قرون‌اولاده اسکی مصرلیلرك ، سومه‌رلرك ، هیتیتلرك ، آثوریلرك ، فنیکه‌لیلرك الخ یاردیمیله تشکل ایتمشدی . بو مدنیت ، اسکی یونانلیلرده کمالنی بولدقدن صوکرا رومالیلره کچدی . رومالیلر بو مدنیتی ، تابعیتلری آلتنه آلدقلری یوزلرجه‌ملتلره آشیلادقدن صوکرا ، « شرقی روما » و « غربی روما » نامیله ایکی مستقل دولته آیریلدیلر . لاکین ، بو سیاسی

آریلق یالکز سیاست ساحه‌سنده قالمادی . آق‌دکز مدنیتنك‌ده شرقی‌وغربی نامله‌ریله ایکی‌به آیریله‌سنه سبب اولدی . آوروپالیلر ، غربی رومایه وارث اولدقلری ایچین ، غربی روما مدنیتی بتمسه‌یه‌رك ایلریله‌تدیردیلر . بوندن شیمدیکی غرب مدنیتی وجوده کلدی . مسلمان عربلرسه ، شرقی رومانك سیاسی وارثلری اولدقلری‌کبی مدنی خلفلری‌ده اولدیلر . شرقی رومامدنیتی، مسلمانلرك النه کچنجه ، (شرق مدنیتی) نامنی آلدی . بو مدعامزی اثبات ایچین ، شرق مدنیتنك عنصرلرینه بر آز کوز کزدیرهلم :

عرب معماریسنك ایلك مودللری بیزانس معماریسیدر . تورك معماریسی‌ده ، بوایکی معماریدنك مزجندن دوغمشدر . واقعا ، عربلرله تورکلر خارجدن آلدقلری مودللری عیناً تقلید ایتمکله قالمادیلر . بومودللره دینی ایمانلرینك ، اخلاقی مفکوره‌لرینك الهامیله ابداعی تکمللر علاوه‌ایدرك غایت‌شخصی معماریلره مالك اولدیلر . بو شخصیلشدیرمه عملیه‌سی ، عربلرله تورکلرك دینی سجیه‌لرینك وملی حرثلرینك تأثیریله وقوعه کلدی . بونکله برابر ، بو معماریلرك ایلك مودللرینی ، شرقی روما مدنیتنده آرامق خصوصنده کوزه‌ل صنعتلر مورخلری متفقدر .

شرقده خواصه مخصوص‌اولمق اوزره بر (دوم تك) موسیقیسی واردر . فارابی بوموسیقی فننی بیزانسدن آله‌رق عربجه‌یه نقل ایتدی . بو موسیقی عربك، عجمك ، تورکك خواص‌صنفنه کیرمکله برابر ، خلقك درین طبقه‌لرینه اینه‌مدی . یالکز ، خواص طبقه‌سنه منحصر قالدی . بوندن دولاییدرکه مسلمان‌ملتلر معماریده‌اولدیغی قادار بوشرق‌موسیقیسنده‌ده اوریژینال‌برشخصیت کوسترهمدیلر . تورکك خلق‌طبقه‌سی اسکی اقصای‌شرق مدنیتنده ابداع ایتدیکی مه‌لودیلری‌دوام ایتدیره‌رك ملی بر خق‌موسیقیسی وجوده کتیردی . عربلرك، عجملرك خلق قسمی‌ده اسکی مه‌لودیلرنده دوام ایتدیلر . بو سبله ، شرق موسیقیسی ، شرقك‌هیچ برملتنده ملی موسیقی ماهیتنی آله‌مدی. بو موسیقیه اسلام موسیقیسی دینیله‌مه‌مه‌سنه باشقه برسبب داها واردر . بو موسیقی ،

مسلمان ملتلردن باشقه، اورتودوقس ملتلرك، ارمنيلرك، يهوديلرك‌ده معبدلرنده ترنم ايدلمكده‌در .

عربلر منطق ، فلسفه‌يي ، طبيعيات وريا ضياتى ، بيزانسدن ترجمه ايتدكلرى كبى ، بلاغت ، عروض صرف ونحو كبى بديعى ، لسانى علملرده‌ده اوراده‌كى اصوللرى نمونه اتخاذ ايتديلر . طبابت‌ده بقراطك و جالنيوسك تلميذلرندن اقتباس ايدلدى . خلاصه ، عربلرعلم ، فن ، فلسفه‌نامنه عقلياتدن وتجربياتدن هرنه‌وارسه بيزانسدن آلديلر . صوكرالرى عجملر كبى تركلر ده بومعرفتلرى عربلردن اقتباس ايتديلر . مستقل عرب فيلسوفلرى مشائى واشراقى نامليله ايكى به آيريلمشلردى. مشائيلر آريستوتك ، اشراقيلر افلاطونك تلميذلريدى . دينه تمسك ايدن اسلام حكيملرى‌ده متكلم و متصوف نامليله ايكى به آيريلمشدى . متكلملر جزء لايتجزايى قبول ايده‌رك ده‌موقريت و اپيكور فلسفه‌لرينه ، متصوفلرده اسكندريه فيلسوفى (پلوتين) ك توفلاطونيلك سيسته‌منه وارث اولمشلردى . فيثاغورك ، زه‌نونك مترجملرى ؛ تلميذلرى‌ده واردى. بوصوكنجى فيلسوفك تلميذلرينه (رواقيون) آدى ويريليردى. محى الدين عربينك اعيان ثابته‌سى افلاطونك انموذجى فكرتلرندن باشقه برشى دكلدى. مابعدالطبيعه‌دن باشقه ، اخلاق ، سياست ، تدبير منزل علملرى‌ده آريستوتدن اقتباس ايديلدى . اخلاق ناصرى ، اخلاق جلالى ، اخلاق علائى كبى كتابلر عموميتله (اخلاق ، سياست ، تدبير منزل) قسملرينى محتويدر وهپسى آريستوتى تقليداً يازيلمشدر .

شرقى روما مدنيتيله غربى روما مدنيتى قرون وسطا دوام ايتديكى مدتجه برى برندن اوقادار آيريلماديلر. مسلمانلر ، شرق مدنيتى بويوك استحاله‌لره اوغراتمادقلرى كبى ، خرستيانلرده قرون وسطا دورنده غرب مدنيتى بويوك تكمللره مظهر ايده‌مديلر .

* * *

قرون وسطاده آوروپاده يالكز ايكى يكيلمك مداته چيقديغى كورويورز :

فەئودال شاتولرده « اوپەرا » ظهور ايتدى . غربى آوروپانك جنوب جهتلرنده احترامكار عشق ، «شواليه عشق» ، «صالون» و «قادين بديعياتى» وجوده كلدى . برنجى يكيلك موسيقينك تكمليله غرب موسيقيسنك تشكلنه سبب اولدى . چونكه اسكى يونانيلرك تأسيس ايتدكلرى موسيقى فنندەكى چەيرك سسلر ، اوپەرايه اويمادىغندن ترك اولوندى . عينى زمانده ، اوپەرانك تأثيريله يكنسق مەلوديلر ترك ايديلەرك موسيقيه « آرمونى » عنصرى علاوه ايديلدى . ايكنجى يكيلكده قادينلرك عصمت وقدسيتلرينى غائب ايتمكسزين جمعيت حياتنه قاريشمەسنى تأمين ايتدى . مسلمانلر حرم ، سلاملق ، چارشاف ، پچه كبى عادتلرى خرستيان بيزانسله مجوسى ايراندن آلمقده ايكن ، غربى آوروپاده قادينلر اجتماعى حياته كيريبورلردى . ايشته قرون وسطا دورنده شرق مدنيتيله غرب مدنيتى آراسنده بو كبى كوچوك فرقلر مستثنا اولمق اوزره ، بويوك بر تناظر كورولور . مثلا ، قرون وسطانك اسلام معماريسنه مقابل ، اوروپاده غوتيك نامیله دينى بر معمارى كورورز . اسلام عالمنك «حكميات» ينه مقابل ، اوروپا مدرسەلرنده تأسس ايدن « اسقولاستيق » فلسفەسنى بولورز .

حر فلسفەيه كوره حقيقت مجهولدر . فيلسوفك وظيفەسى ، بو مجهول اولان حقيقتى ، عنعنەلره تابع اولمقسزين آرايوب بولمقدر . بولەجنى حقيقت اجتماعى عنعنەلره مغاير اولسەده اومورنده دكلدر . چونكه ، اوكا كوره حقيقت هر شيدن داها فائدەليدر ودها قيمتليدر .

حال بوكه حكيملره كوره بوتون حقيقتلر معلومدر ، چونكه عنعنەلر نقل ايله ثابت اولمش حقيقتلردر . حكيمك وظيفەسى ، اساساً معلوم بولونان بو حقيقتلرى عقلى دليللرله اثبات وتأييد ايلەمكدر . اصوللرندەكى بو فرقدن دولايىدركه حكيملر ، فيلسوف نامیله تعقيب اولونمەلرنى ايستەمزلردى . زيرا ، فيلسوفلرى منكر كورورلردى .

اوروپانك قرون وسطادەكى كليسا فيلسوفلرىده هپ بو قناعتده ايديلر .

فلسفه تاریخنده بو سیستەمه « اسقولاستیق » آدی ویریلدی . اسلام حکماسی کبی ، آوروپا اسقولاستیقلری ده آریستوتی معلم اول اتخاذ ایتمشلردی . بوزمرەلرك هر ایکیسنه کوره ، حکمتك غایەسی ، دین ایله آریستوت فلسفەسنك تألیفندن عبارتدی .

آوروپاده رەنسانس ، رەفورم ، فلسفی تجدد ، رومانتیزم کبی اخلاقی ، دینی ، علمی ، بدیعی انقلابلر قرون وسطا حیاتنه نهایت ویردی . اسلام عالمنده بو انقلابلر وجوده کلمدیکی ایچون ، بز حالا قرون وسطادن قورتوله - مامشزدر . بو جهتله ، آوروپا اسقولاستیقه نهایت ویردیکی حالده بز هنوز اونك تأثیری آلتنده یز . بر چوق عصرلر موازی کیتدکلری حالده شرق ایله غربك بو آیریلیشنه سبب نەدر ؟ بوخصوصده مورخلر بر چوق سببلر صایارلرسەده بز سوسیولوژینك کوستردیکی سببی داها دوغرو کوردیکمزدن اونی ایلری سوره جکز : اوروپانك بویوك شهرلرنده اجتماعی کثافتك آرتمەسی اجتماعی ایشلرك انقسامنی موجب اولدی . اختصاص مسلکلری ومتخصصلر وجوده کلدی . اختصاصله برابر ، فردلرده ، فردی شخصیت تشکل ایتدی . روحلرك اساس بنیه‌سی دکیشدی . بو اساسلی انقلابدن یکی روحه مالك ، منطقجه ، مفکورەجه اسکی انسانلره بکزەمەین یکی انسانلر دوغدی . بونلرك روحندن فیشقیران یکی حیاتی اسکی چرچوەلر استیعاب ایدەمزدی . بوسببله اسکی چرچوەلر قیریلدی ، پارچالاندی . سربست قالان یکی حیات ، ابدعکار قدرتی هر طرفه توجیه ایدەرك هر ساحەده تعالیلر ، تکاملر وجوده کتیردی ؛ بالخاصه بویوك صنایعی تکوین ایدەرك ، عصری مدنیتك علامت فارقەسنی میدانه قویدی .

شرقده ایسه ، اجتماعی کثافتده ایلری کیتمش بویوك شهرلر وجوده کلمەشدی . موجود بویوك شهرلر ایسه ، نفوسجه متجانس اولمادقلری کبی ، اخلاط واسطەلرندن ، بناءً علیه معنوی کثافتدن محرومدیلر . بو محرومیتلر دولایسیله شرقده نه ایش بولومی ، نه اختصاص ، نه فردی شخصیت ،

نه‌ده بویوك صنایع وجوده كله‌مدی . یكی بر روحه یكی بر حیاته مظهر اولما - دقلری ایچین ، شرق ملتلری ضروری اوله‌رق مدنیتلرینی قرون وسطاده‌كی شكلندن داها ایلری كوتوره‌مدیلر . چونكه ، عطالت قانونی موجبنجه بر سبب اونی دیكیشدیرمدكجه هر شی اولدیغی كبی قالیر .

مع مافیه ، غربی ومركزی اوروپا قرون وسطا مدنیتندن قورتولدیغی حالده ، شرقی اوروپاده یاشایان اورتودوقس ملتلر حالا بومدنیتدن قورتوله - مامشلردی . روسلر ، تا دلی پترو زمانینه قادار شرق مدنیتنده قالدیلر . دلی پترو ، روسلری شرق مدنیتندن چیقاره‌رق ، غرب مدنیتنه ادخال ایتمك ایچین چوق زحمتلر چكدی . برملتك شرق مدنیتندن غرب مدنیتنه كچمه‌سی ایچین نه كبی اصوللر تعقیب ایتمك لازم كلدیكنی آكلامق ایچین ، دلی پترونك تجدد تاریخنی تدقیق ایتمك كافیدر . روسلر استعدادسز كورونورکن ، بوجبری تجددن صوكرا ، سرعتله ترقی‌یه باشلادیلر . شرق مدنیتنك ترقی‌یه مانع ، غرب مدنیتنك تعالی‌یه سائق اولدیغنه بوتاریخی وقعه‌ده بردلیل دكلیدر؟

آوروپا مدنیتنك تملی ، « تقسیم اعمال » در دیمشدك . تقسیم اعمال ، اوروپاده یالكز حرفتلری ، یالكز اقتصادی مسلكلری بری برندن آیرمقله قالمادی . علملر ساحه‌سنده‌ده ، تقسیم اعمال حصوله كله‌رك ، هرعلمك آیری متخصصلری یتیشمكه باشلادی .

كوزل صنعتلر ساحه‌سنده‌ده تقسیم اعمال كندیسنی كوسترمكه اولجه عین شخصده برلشه‌بیله‌ن صنعتلری بربرندن مستقل اختصاصلره آیردی . اجتماعی حیاتك مختلف شعبه‌لری‌ده تقسیم عمل واسطه‌سیله بری‌برندن آیرلدیلر .

سیاسی قوتلر « تشریعی ، قضائی ، اجرائی » نامیله اوچه آیریلدیغی كبی سیاسی تشكیلاتله دینی تشكیلاتده بری‌برندن تفریق ایدیلدیلر . تقسیم اعمالك بو تجلیلرندن عدالت تشكیلاتی قوت بولدیغی كبی ، اقتصادی ، علمی ، بدیعی فعالیتلرده صوكدرجه مكمللشدی . بوسببله ، مسلمان ملتلر ، اولجه اوروپالیلره عسكری وسیاسی قوتجه مساوی ، حتی بعضاً فائق ایكن اوروپاده تقسیم اعمالك

حصوله کتیردیکی ترقیلر نتیجه‌سی اوله‌رق ، اونلره نسبتله کیتدکجه ضعیف بر موقعده قالمغه باشلادیلر .

کرك عسکرلکده ، کرك سیاستده ایکی جمعیتك بری بریله مجادله ایده‌بیلمه‌لری ایچین ، ایکی طرفك عین سلاحلرله مجهز اولمسی لازمدر . اوروپالیلر صنایعده کی فوق الحد ترقیلری سایه‌سنده طائفکبی ، زرهلی اوتوموبیل کبی ، طیاره ، دریتناوت ، تحت البحر کبی مدهش حرب آلتلری یاپه‌بیلدکلری حالده ، بز بونلره مقابل یالکز عادی طوپ وتفنك قوللانمق مجبوریتنده‌یز . بوصورتده ، اسلام عالمی اوروپایه قارشی صوکنه قادار ناصیل مقاومت ایده‌بیله‌جك ؟ کرك دینمزك ، کرك وطنمزك استقلالنی ناصیل مدافعه ایده‌بیله‌جکز ؟

بودینی و وطنی تهلکه‌لر قارشیسنده یالکز برقورتولوش چاره‌سی واردرکه اوده علملرده ، صنایعده ، عسکری وحقوقی تشکیلاتلرده اوروپالیلر قادار ایلریله‌مکدر ، یعنی مدنیتده اونلره مساوی اولمقدر . بونك ایچین‌ده تك برچاره واردر : اوروپا مدنیتنه تام برصورتده کیرمك .

وقتیله ، تنظیماتچیلرده بو لزومی ادراك ایده‌رك ، آوروپا مدنیتنی آلمغه تشبث ایتمشلردی : فقط اونلر آلدقلری شیلری یاریم آلیورلر ، تام آلمایورلردی . بوندن دولاییدرکه نه بر حقیقی دارالفنون یاپه‌بیلدیلر ، نه متجانس برعدلیه تشکیلاتی وجوده کتیره‌بیلدیلر . تنظیماتچیلر ، ملی استحصالی عصریلشدیرمه‌دن اول استهلاك طرزلرینی ، یعنی تلبس ، تغدی ، بنا وموبیلیه سیسته‌ملرینی دکیشدیردکلری ایچین ، ملی صنعتلرمز تمامیله منقرض اولدی ، بوکا قارشی یکی طرزده آوروپائی بر صنایعك جرثومه‌سی بیله وجوده کله‌مه‌دی . بوکا سبب ، کافی درجه‌ده علمی تدقیقات یاپمه‌دن ، اساسلی بر مفکوره وقطعی بر پروغرام وجوده کتیرمه‌دن ایشه باشلامق ، هر ایشده یاریم تدبیرلی اولمقدی .

تنظیماتچیلرك بر یوك بر خطاسی‌ده بزه شرق مدنیتیله غرب مدنیتنك

ترکیبندن بر عرفان خلیطه‌سی یاپمق ایسته‌مه‌لریدی . سیسته‌ملری بوس‌بوتون آیری عمده‌لره استناد ایدن ایکی معکوس مدنیتك امتزاج ایده‌مه‌یه‌جکنی دوشونه‌مه‌مشلردی . حالا ، سیاسی بنیه‌مزده موجود اولان ایکیلکلر ، هپ بو یاکلش حرکتك نتیجه‌لریدر : ایکی تورلو محکمه، ایکی تورلو دارالتدریس، ایکی تورلو ویرکو ، ایکی تورلو عدجه ، ایکی تورلو قانون .

حاصلی بو ایکیلکلر صایمقله توکنمز . مدرسه ایله مکتب بر ایکیلك تشکیل ایتدیکی حالده ، هر مکتبك داخلنده ینه بو نوعدن ایکیلکلر واردی . یالکز ، حربیه ایله طبیه‌ده منحصراً اوروپائی بر تدریس اصولی تعقیب اولونیوردی . بو سایه‌ده‌درکه یوکون ملی حیاتمزی قورتاران بویوك قوماندانلرله فردی حیاتلرمزی قورتاره‌بیله جك عالم طبیبلره مالکز . بو ایکی مسلك اربابی ایچنده اوروپاده‌کی مسلکداشلرینه معادل متخصصلر یتیشمه‌سی، بالخاصه حربیه وطبیه مکتبلرینك ایکیلکدن آزاده‌قالمه‌سی سایه‌سنده‌در . یکیچرینك فن حربیله حکیم باشیلرك فن طبی بو مکتبلره کیرمش اولسه‌یدی ، بوکونکی شانلی قوماندانلریمزله شهرتلی دوقتورلرمزه مالك اولهبیله‌جکمیدك ؟

ایشته بوایکی دارالتدریسك حالی، بزم ایچین یاپه‌جغمز معارف انقلابنده بر نمونه اولمالیدر .

شرق مدنیتی غرب مدنیتیله تألیفه چالیشمق ، قرون وسطایی قرون اخیره‌ده یاشاتمق دیمکدی . یکیچرلکله نظامیه عسکرلکی ناصل امتزاج ایده‌مزسه، حکیم‌باشیلقله علمه‌مستندطبابت ناصیل اویوشامزسه، اسکی حقوقله یکی حقوق ، اسکی علمله یکی علم ، اسکی اخلاقله یکی اخلاقده اویله امتزاج ایده‌مز ، یازیقکه یالکز عسکراکله طبابتده‌کی یکیچریلك الغا اولونه‌بیلدی . دیکر مسلکلرده‌کی یکیچریلکلر، قرون وسطا خورتلاقلری صورتنده حالا یاشامقده‌درلر .

برقاچ آی اول، تورکیایی ملتلر جمعیتنه ادخال ایچین استانبولده برجمعیت تشکل ایتمشدی . حال بوکه اوروپا مدنیتنه قطعی برصورتده کیرمه‌دکجه، ملتلر جمعیتنه

گیرمه مزدن نه فائده حاصل اوله بیله جکدی؟ قاپیتولاسیونلر له سیاسی مداخله لره محکوم ایدلمك ایسته نیلن بر ملت، اوروپا مدنیتنك خارجنده تلقی اولونان بر ملت دیمکدر، ژاپونلر اوروپائی بر ملت صایبلدقلری حالده، بز حالا آسیائی بر ملت عد اولنمقده یز. بونك سببی ده اوروپا مدنیتنه تام بر صورتده گیرمه یشمزدن باشقه نه اوله بیلیر؟ ژاپونلر دینلرینی وملیتلرینی محافظه ایتمك شرطیله غرب مدنیتنه گیردیلر. بو سایه ده، هر خصوصده اوروپالیلره یتیشدیلر.

ژاپونلر، بویله یا عقله دینلرندن، منی حرثلرندن هیچ بر شی غائب ایتدیلرمی؟ اصلا! اوحالده، بز نیچین تردد ایدییورز؟ نزده تورکلکمزی ومسلمانلغمزی محافظه ایتمك شرطیله غرب مدنیتنه قطعی اوله رق گیره مزمی یز؟ غرب مدنیتنه گیرمکه باشلادیغمز گوندنبری ده گیشدیردیکمز شیلری تدقیق ایدملم. باقملم بونلر آراسنده دینمزه، ملیتمزه تعلق ایدن شیلر وارمی؟ مثلا، رومی تقویمی بیراقه رق بونك یرینه غرب تقویمنی آلدق. رومی تقویم بزم ایچین مقدس بر شیمیدی؟ رومی تقویم رومالره یعنی بیزانسلیلره عائددر. بونی تقدیس ایتمك لازمسه اونلر تقدیس ایتمه لیدرلر. رومی ساعتی بیراقوب شرق ساعتنی قبول ایتمه مزده عینی شیدر.

آویستوتك استدلال منطقنی بیراقه رق ده قارتله باقونك استقرا منطقنی وبو منطقدن دوغان «اصولیات» ی آلمه نك دینمزه وحرثمزه نه ضرری اوله بیلیر! اسکی هیئت یرینه یکی هیئتی، اسکی حکمته مقابل یکی حکمتی، اسکی کیمیایه بدل یکی کیمیانی آلمقله نه غائب ایدرز؟ حیوانات، نباتات، ارضیاته دائر اسکی کتابلرمزده نه قادار معلومات بوله بیلمك امکانی وار؟ شرقده بولونمایان حیاتیاتی، روحیاتی، اجتماعیاتی غربدن آلمه مجبور دکلمیز؟ اوله، اسکی علملریمزك جمله سنی بیزانسدن آلمشدق. شیمدی رومالرك علملرینی او وپا علملریله مبادله ایرسه لر، دیناً وحرثاً نه غائب ایدرز؟ بو مثاللر الی نهایه اوزانیلیرسه کورولورکه شرق مدنیتی نامنه ترك ایده جکمز شیلر هپ بیزانسدن آلدیغمز شیلردر. بو جهتلر واضح برصورتده میدانه قونولورسه، شرق مدنیتنی بیراقه رق غرب مدنیتنه گیرمه مزه آرتق کیمسه صه یمی اوله رق اعتراض ایده مز.

مدنیت مسئله‌سنك حلی باشقه‌بر جهتدن‌ده ، مملکتمزده عاجل‌بر ماهیت آلمشدر . اوته‌دنبری مملکتمزده بر « معارف مسئله‌سی » ، بر « تربیه مسئله‌سی » وار . بو مسئله ـ برچوق اندامله‌ره واهتمامله‌ره رغماً ـ بر تورلو حل ایدیله‌میور . بو مسئله‌نك ماهیتی تعمیق ایدیلیرسه ، کورولورکه تربیه مسئله‌سی‌ده مدنیت مسئله‌سنك بر فرعیدر . اساس مسئله حل ایدیلنجه ، معارف مسئله‌سی‌ده کندیلکندن حل ایدلمش اوله‌جقدر .

فی‌الحقیقه ، مملکتمزده ، کرك مدنیتجه کرك پداغوژیجه بری برینه بکزه‌مین اوچ طبقه وردر . : خلق ، مدرسه‌لیلر ، مکتبلیلر . بو اوچ صنفدن برنجیسی حالا اقصای شرق مدنیتندن تمامیله آیریله‌مامش اولدیغی کبی ایکنجیسی‌ده هنوزشرق مدنیتنده یاشایور . یالکز اوچنجی صنفدرکه غرب مدنیتندن بعض‌فیضلره مظهر اوله‌بیلمشدر . دیمك‌که ملتمزك برقسمی قرون اولاده ، بر قسمی قرون وسطاده ، بر قسمی قرون اخیره‌ده یاشامقده‌در . بر ملتك بویله اوچ یوزلو بر حیات یاشامه‌سی « نورمال » اوله‌بیلیرمی ؟

بواوچ طبقه‌نك مدنیتلری آیری اولدیغی کبی، پداغوژیلری‌ده آیری‌در. بو اوچ تربیه اصولنی توحید ایتمدکجه ، حقیقی بر ملت اولمه‌مز ممکنمیدر ؟ معارفمزی خلقیات ، مدرسیات ، مکتبیات دیه اوچ قسمه آیره‌بیلیرز . عاشق کتابلریله خلق ماصالاری ، قوشمه‌لری ، ضرب مثللری ، طاندیرنامه احکامی برنجی‌قسمی ، عربی وفارسیدن ترجمه ایدیلن کتابلر ایکنجی قسمی، اوروپا لسانلرندن نقل ایدیلنلرده اوچنجی قسمی تشکیل ایدر . مدنیتلریمزی توحید ایدرسه‌ك . معارفمزی وپداغوژیمزی‌ده برلشدیرمش ، روحاً فکراً متجانس بر ملت اولمش اوله‌جغز . اوحالده ، بو ایشده‌داها بر مدت اهمال کوسترمك اصلا جائز دکلدر .

خلاصه ، یوقاریده‌کی تشریحاته کوره، اجتماعی علم حالمزك برنجی‌دستوری شو جمله اولمالیدر: تورك ملتندنم ، اسلام امتندنم ، غرب مدنیتندنم .

❖ ❖ ❖

۷

تاریخی ماده‌جیلك واجتماعی مفکوره‌جیلك

اجتماعی حادثه‌لرك تفسیر وایضاحنده بری برینه هم یاقین ، هم‌ده اوزاق اولان ایکی سوسیولوژی سیسته‌می واردر . بونلر ، تاریخی ماده‌جیلك واجتماعی مفکوره‌جیلك سیسته‌ملریدر. بوسیسته‌ملردن برنجیسی (قارل‌مارقس) طرفندن ، ایکنجیسی (امیل‌دورقایم) طرفندن میدانه آتیلدی .

ایلك نظرده بو ایکی سیسته‌مك بری برینه یاقین اولدیغنی کورورز . چونکه ، ایکیسی‌ده ، اجتماعی حادثه‌لرك ، طبیعی سببلرك نتیجه‌لری اولدیغنی مادی ، حیاتی وروحی حادثه‌لر کبی طبیعی قانونلره تابع بولوندیغنی اساس اوله‌رق قبول ایدییور. بو تلقی‌یه علم‌لساننده (معینیت) (فرانسزجه‌سی ده‌ته‌رمینیزم) آدی ویریلیر .

فقط ، بونقطه‌دن صکره ، بو ایکی اجتماعیات سیسته‌می بری‌برندن اوزاقلاشمغه باشلار . قارل‌مارقس ده‌ته‌رمینیزمده بر نوع انحصار ادعا ایدر : اجتماعی حادثه‌لر آراسنده سبب‌اوله‌بیلمك امتیازی، یالکز اقتصادی حادثه‌لره منحصردر . دیکر اجتماعی حادثه‌لر مثلا دینی ، اخلاقی ، بدیعی ، سیاسی ، لسانی ، معاقلوی حادثه‌لر اصلا سبب اولامازلر ، یالکز نتیجه اوله‌بیلیرلر . بناءً علیه، قارل مارقسه کوره ، اقتصادی حادثه‌لرك غیری‌اولان بوتون اجتماعی حادثه‌لر (کولکه حادثه‌لر = اپی‌فه‌نومه‌نلر) ماهیتنده‌در . بر شیئك کولکه حادثه اولمه‌سی ، باشقه شیلر اوزرنده هیچ برتأثیری حائز اولمامه‌سی دیمکدر. انسانك کولکه‌سی، یاپدیغی ایشلره برتأثیراجرا ایده‌بیلیرمی؟ شبهه‌سز ایده‌من. ایشته

کولکه حادثه‌لرده ، بزم آرقه‌مزدن کلن شو تأثیرسز کولکه‌لر کبیدر . دیمك که مارقسه کوره یالکز اقتصادی حادثه‌لر شأنیتدر ، دیکر اجتماعی مؤسسه‌لر ، شأنیت اولمادقلری کبی ، حادثه بیله دکلدرلر . بونلر ، آنجق اقتصادی حادثه‌لرك نتیجه‌لری و کولکه‌لریدرلر .

مثلا، قارل مارقس، دینلرك ظهورنی ، مختلف (سفتاره) آیریلمسنی ، زاهدانه راویه‌لرله متصوفانه تکیه‌لرك تشکل ایتمسنی ، ره‌فورم یاپیلمه‌سنی ، دینه دولنك آیریلمسنی، یالکز استحصال ته‌کینکلرینك دکیشمه‌سیله ایضاح ایتدیکی کبی اخلاقی، حقوقی ، سیاسی ، بدیعی ، لسانی ، معاقلوی بوتون مفکوره‌لرك وعنعنه‌لرك دوغمه‌سنی ، بویومه‌سنی واوله‌سنی‌ده یینه عینی اقتصادی حادثه‌لرك سببیتیله ایضاحه چالشمشدر .

دورقایمك تأسیس ایتدیکی سوسیولوژی‌یه کوره ، بویله بر انحصار دوغرو دکلدر . اقتصادی حادثه‌لرك سائر اجتماعی حادثه‌لردن هیچ بر امتیازی یوقد . اقتصادی مؤسسه‌لر ناصل بر حادثه و بر شأنیتسه، دینی، اخلاقی ، بدیعی الخ کبی دیکر اجتماعی مؤسسه‌لرده برر طبیعی حادثه‌در ، برر شأنیتدر. بو صوککیلری، اشیانك کولکه‌لرینه بکزه‌تمك ، (کولکه حادثه‌لر) صورتنده آدلامق اوبژه‌قتیف شأنیتدن آیرلمق دیمکدر .

حکمتده، کیمیاده، حیاتیاتده کولکه حادثه‌لر اولمادیغی حالده ، اجتماعیاتده نه‌دن بولونسون ؟ فی‌الواقع وقتیله ، (مودسله‌ی) کبی بعض روحیاتچیلر (شعور) ه (کولکه حادثه) نامنی ویرییور و شعورك روحی حادثه‌لر اوزرنده هیچ بر تأثیری بولونمادیغنی ادعا ایدیورلردی. فقط، آلفرد فوییه ، ریبو ، جه‌یمس ، هوفدینغ ، برغسون ، پیه‌ر ژانه ، بینه ، پولان کبی یکی روحیاتچیلر بو نظریه‌یی علمی دلیللرله قطعی بر صورتده یقدیلر . آرتق روحیات ساحه‌سنده (کولکه حادثه) تعبیری قالمدی .

بوندن باشقه ، اجتماعی حادثه‌لر آراسنده یالکز اقتصادی مؤسسه‌لری شأنیت تلقی ایتمك ، مثلا فیزیه‌لوژیق حادثه‌لر آره‌سنده یالکز معده‌یه وهضم

انبوبه‌سنه عائد حادثه‌لری شأنیت تلقی ایدوب دیکر حیاتی افعوله‌لری بونلرك شأنیتسز وتأثیرسز کولکه‌لری عد ایتمك کبیدر . بویله بر نظریه‌یی هیچ بر فیزیولوژیست قبول ایده‌بیلیرمی ؟

قارل مارقس بو انحصار جیلیغی ، نظریه ساحه‌سنده بیراقمایه‌رق ، عملیه ساحه‌سنه‌ده نقل ایتمکله ایکنجی برخطایه دوشمشدر . مارقسه کوره ، خلق یالکز عمله صنفندن عبارتدر . بناءً علیه ، عمله‌صنفی ، دیکر صنفلری اورته‌دن قالدیرمغه مجبوردر . حال بوکه ، خلق (عموم) معناسنه اولدیغندن ، حقوقجه بری برینه مساوی اولمه‌یی قبول ایدن بوتون صنفلرك مجموعی دیمکدر . فی الحقیقه عمومله مساوی اولمه‌یی قبول ایتمین ایمپریالیست ، آریستوقرات ، فه‌ئودال صنفلری خلقك خارجنده کورمك دوغرودر . بورژوالرله منورلر آراسنده‌ده حقوقجه هرکسه مساوی اولمه‌یی قبول ایتمه‌ین صنفلر وارسه ، خلق دائره‌سنك خارجنده قالمالیدرلر . فقط حقوقجه عمومك مساوی اولدیغنی قبول ایدنلر ، ـ هانکی مسلکی زمره‌یه منسوب بولونورلرسه بولونسونلر ـ خلقدندرلر .

دورقایمك سوسیولوژیسنده ، دیکر اجتماعی حادثه‌لر اقتصادی حادثه‌لره سبب اوله‌بیلدیکی کبی ، اقتصادی حادثه‌لرده دیکر اجتماعی حادثه‌لره سبب اوله‌بیلیرلر . کورولیورکه ، دورقایم سوسیولوژیسی اقتصادی حادثه‌لرك اهمیتنی وقیمتنی انکار ایتمیور . کیتدکجه اقتصادی حادثه‌لرك جمعیت ایچنده‌کی قیمتنك آرتدیغنی حتی ، عصری جمعیتلرده اقتصادی حیاتك اجتماعی بنیه‌یه اساس اولدیغنی اورتایه آتان دورقایمدر . دورقایمه کوره ابتدائی جمعیتلرده‌کی تساند یالکز معشری وجدان حصوله کلن میخانکی تسانددر . بونلر بری برینه بکزه‌ین ، (اوبا ، اویماق ، بوی ، ایل) کبی بولمه‌لردن مرکب اولدیغی ایچون دورقایم طرفندن قطعوی (سه‌غمانتهر) جمعیتلر تسمیه اولونمشلردر .

متکامل جمعیتلرده ایسه ، برنجی نوع تسانددن باشقه ، برده اجتماعی

ایش بولومندن دوغان عضوی تساند واردر. دورقایم، بونلره ده ، (متعضی = اورغانیزه) جمیتلر آدینی ویرمشدر .

معلومدرکه (ایش بولومی) اقتصادی حیاتك ده تملیدر. عصری جمیتلرده دینی ، سیاسی ، علمی ، بدیعی ، اقتصادی ، زمرهلر ، ایش بولومندن دوغمش اولان اختصاص ومسلك هیئتلریدر . او حالده دور قایمك ، اقتصادی حیاته ده لایق اولدیغی موقع واهمیتی تمامیله ویرمش اولدیغنی قبول ایتمك لازمدر .

بونکله برابر ، دورقایمده بوتون اجتماعی حادثه لری بر تك اصله ارجاع ایدییور : بو یکانه اصل (معشری ترئیلر) در . بو اصطلاحك تعریفدن زیاده مثاللرله توضیحی ممکندر . بناءً علیه ، بر قاچ مثال ایرادیله معشری ترئیلرك نه دیمك اولدیغنی آکلاتمغه چالیشه جغم :

مثلا مشروطیتدن اول ده مملکتمزده عمله لر واردی . فقط ، بو عمله لرك مشترك وجدانیده (بز عمله صنفی تشکیل ایدییورز) فکری یوقدی . بو فکر بولونمادیغی ایچین ، او زمان مملکتمزده بر عمله صنفی ده یوقدی . بنه مشروطیتدن اول مملکتمزده بر چوق تورکلر وردی . فقط بونلرك معشری وجدانیده (بز تورك ملتی بز) مفهومی بولونمادیغی ایچین ، او زمان تورك ملتی ده یوقدی . چونکه، بر زمره ، فردلرینك مشترك وجدانیده شعورلی برصورتده ادراك اولونمادقجه، اجتماعی بر زمره ماهیتنی حائز اوله مز. بونك کبی اصلاً تورکجه یه منسوب بولونان بر کلمه ، تورك خلقنك لسانی وجدانیده آرتق یاشامایورسه ، تورکجه بر کلمه اولمق مزیتنی ده ، اجتماعی بر حادثه اولمق قیمتنی ده غائب ایتمش دیمکدر . بونك کبی ، اساساً تورك تورهسنه داخل بولونان بر عادت ده ، تورك خلقنك اخلاقی وجدانیده آرتق بیلنمه یور ودویولمایورسه ، اوده کرك اجتماعی بر حادثه اولمق ، کرك تورك اخلاقیده بر عنصر بولونمق ماهیتلرینی غائب ایتمش دیمکدر .

بوافاده لردن آکلاشیلیورکه اجتماعی حادثه لر، مطلقا منسوب بولوندقلری

زمره‌نك معشری وجداننده شعورلو ادراکلر حالنده بولونمالیدرلر . ایشته معشری وجدانده‌کی بوشعورلو ادراکلره (معشری ترئیلر) نامی ویریلیر .

معشری ترئیلر ، مارقسك ظن ایتدیکی کبی ، اجتماعی حیاتده غیر مؤثر کولکه حادثه‌لردن عبارت دکلدر . بالعکس ، بوتون اجتماعی حیاتلریمز ، بوترئیلرك تأثیرلرینه کوره شکللرینی آلیر . مثلا ، بز تورکیالیلرك مشترك وجدانمزده (تورك ملتندنز ، اسلام امتندنز ، غرب مدنیتندنز) ترئیلری واضح کورونوشلرکبی مرئی اولمغه باشلاینجه ، بوتون اجتماعی حیاتلریمز دکیشمکه باشلایه‌جقدر . (تورك ملتندنز) دیدیکمز ایچین ، لسانده ، بدیعیاتده ، اخلاقده ، حقوقده ، حتی دینیاتده و فلسفه‌ده تورك حرئنه (تورك ذوقنه ، تورك وجدانه کوره) براوریژیناللك ، بر شخصیلك کوسترمکه چالیشه‌جغز . (اسلام امتندنز) دیدیکمز ایچین ، نظرمزده اك مقدس کتاب قرآن کریم ، اك مقدس انسان حضرت محمد ، اك مقدس معبد کعبه ، اك مقدس دین اسلامیت اوله‌جقدر . (غرب مدنیتندنز) دیدیکمز ایچین‌ده ، علمده ، فلسفه‌ده ، فنلرده وسائر مدنی سیسته‌ملرده تام براوروپالی کبی حرکت ایده‌جکز .

معشری ترئیلر ، یالکز زمره مفهوملرینه مخصوص دکلدر . اسطورلر ، منقبه‌لر ، ماصاللر ، افسانه‌لر ، فقره‌لر ، عقیده‌لر ، اخلاقی ، حقوقی ، اقتصادی ، فنی قاعده‌لر ؛ علمی وفلسفی کوروشلرده بوز معشری ترئیدن عبارتدر . اعتقادك ونظریه‌نك ضدی عد الونان آیینلر وعملیه‌لر بیله ، اولا ذهنده تصور اولونوب صوکرا یاپیلدقلری ایچین ، اساساً بر معشری ترئیدن عبارتدرلر .

فردی فکرلر هر فردك کندینه مخصوص اولان فکرلری دیمکدر . معشری ترئیلر ایسه ، هر جمعیتك بوتون فردلری آراسنده مشترك بولونان داهادوغروسی معشری وجدانده مشعور ومدرك بولنان صور ذهنیه‌دن عبارتدر . فردی فکرلر اساساً جمعیت اوزرنده هیچ بر تأثیره مالك دکلدر . فقط فردی فکرلر ، اجتماعی بر قوته استناد ایدوب ، معشری بر ترئی ماهیتی آلدیغی زمان ،

اجتماعی حیاتده بویوك بر عامل اولور ، مثلا ، بویوك بر معنوی نفوذه مالك بولونان بر منجی ، نه دوشونورسه، فکرلری برآزصوکرا ، عمومك مشترك دوشونوشلری صیراسنه کچر . طبیعی ، فردی فکرلر بو ماهیتده بولونورسه اجتماعی حیاتده هرآن مؤثردر . بر ملت ، بویوك موفقیتلریله دهاسنی ، فداکارلغنی ، قهرمانلغنی فعلاً اثبات ایتمش ، بویوك برشخصیته مالك اولدیغی زمان ، اونك معشری ترئیلر یاراتمق اقتداری سایه‌سنده هر تورلو تجددلری قولایجه اجرا ایده‌بیلیر . ایشته بز بوکون بویله بر دها خزینه‌سنه مالکز . علی‌العاده فردلرك حتی ، علمده بویوك بضاعه‌لری وعملده یوکسك قدرت وفعالیتلری اولسه بیله ، اصلاموفق اوله‌مایه‌جقلری تجدد وترقیلری ، عمومك وجداننده منجی وداهی طانیلان بویله بر شخصیت بر سوزله ، بر نطقله بر بیاننامه ایله وجوده کتیره‌بیلیر .

معشری ترئیلر ، غلیانلی بحرانلر اثناسنده غایت شدتلی وجدلرله هاله‌له‌نه‌رك صوك درجه بویوك بر قدرت وقوت اکتساب ایدرلر . معشری ترئیلرك بو حالنه (مفکوره) نامی ویریلیر. معشری ترئیلر ، اصل مفکوره حالنی آلدقدن صوکرادرکه حقیقی انقلابلرك عاملی اولورلر . مثلا تورکجیلرك اورته‌یه آتدقلری تورکجیلك فکری ، کنجلکه منحصر زمروی بر ترئیدن عبارتدی . بو زمروی ترئی‌یی عموم تورك ملتنه تشمیل ایده‌رك اونی بر مفکوره حالنه کتیره‌ن طرابلس غرب ، بالقان حربلریله جهان حربنده‌کی فلاکتلر اولمقله برابر ، بو مفکوره‌یه رسمیت ویرن واونی فعلاً تطبیق ایدن‌ده آنجق غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلریدر .

بو مثاللردن‌ده آکلاشلیورکه دورقایم، مفکوره‌جیلکی غلیانلی اجتماعلرله یعنی سوسیولوژی ایله ایضاح ایدییور . اوکا کوره بوتون اجتماعی حادثه‌لر مفکوره‌لردن یاخود اونلرك خفیف درجه‌لری اولان معشری ترئیلردن عبارتدر .

فی‌الواقع ، هر معشری ترئی آز چوق برقیمت دویغوسیله قاریشیقدر . اجتماعی مؤسسه‌لرك بعضیسی مقدس ، بعضیسی ایی ، بعضیسی کوزه‌ل ،

بعضیسنی دوغرو تلقی ایدرز. مؤسسه‌لرك بوصفتلرله توسیم ایدیلمه‌لری، اونلرك دویغولردن، هیجانلردن، احتراصلردن عاری اولمادیغنی کوستریر. ذاتاً، بزده هانکی شیئه قارشی دینی برهیجان دویارسه‌ق اوکا (مقدس)، هانکی شیئه قارشی اخلاقی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (ایی)، هانکی شیئه قارشی بدیعی بر هیجان دویارسه‌ق اوکا (کوزل)، هانکی شیئه قارشی معاقلوی برهیجان دویارسه‌ق اوکا (دوغرو) قیمتلرینی توجیه ایدرز. دیمك که بوتون معشری ترئیلرده مفکوره ماهیتی موجوددر.

معشری ترئیلر یعنی مفکوره‌لر بوتون اجتماعی حادثه‌لرك سببلری اولمقله برابر، کندیلرینك‌ده دوغمه‌سی، قوتلنمه‌سی، ضعیفلامه‌سی، أولمه‌سی برطاقم اجتماعی سببلره تابعدر. بو سببلر اجتماعی بنیه‌ده حصوله کلن دکیشمه‌لردر. دورقایمه نظراً، اجتماعی حادثه‌لرك ایلك سببلری جمعیتك نفوسنك، کثافتنك، اختلاطتك، تجانسنك، ایش بولومنك آرتوب اکسیلمه‌سی کبی اجتماعی معنویاته، (مورفولوژی سوسیاله) عائد حادثه‌لردر.

تورکجیلك جریاننك ظهوری‌ده اجتماعی بر حادثه‌در. بوحادثه‌نك ایضاحنده، (تاریخی ماده‌جیلك) و (اجتماعی مفکوره‌جیلك) مذهبلرینه عائد ایکی مخالف نظریه قارشیسنده‌یز. برنجی نظریه‌یه کوره تورکجیلك یالکز اقتصادی سببلردن دوغدی. ایکنجی نظریه‌یه کوره، تورکجیلك جریاننك دوغمه‌سی اجتماعی مفکوره‌لرك دکیشمه‌سندن وبونلرك دکیشمه‌سی‌ده، اجتماعی بنیه‌نك تحوله اوغرامه‌سندن ایی کلدی.

اسکیدن مملکتمزده باشلیجه ایکی دینی جامعه واردی. برنجیسی خلافتك اطرافنده طوپلانان مسلمان امتی، ایکنجیسی روم پطریقخانه‌سنك اطرافنده طوپلانان خرستیان امتی ایدی. اکر دینلر، اسکی قوتنی، عینی شدتده محافظه ایده‌بیلسه‌یدی، بوجامعه‌لر داغیلمایه‌جقدی.

فقط، شهرلرده اجتماعی کثافتك چوغالمه‌سی یوزندن اجتماعی ایش بولومی ابتدا دوغمغه، صوکراده کیتدکجه درینلشمکه باشلادی. ایش بولومی

مسلکی زمره‌لری ومسلکی زمره‌لرده مسلکی وجدانلری دوغوردیغندن ، اسکی زمانلرده کرك مسلمانلر جامعه‌سنده ، کرك خرستیانلر جامعه‌سنده یکانه حاکم بولونان بو ایکی معشری وجدان ضعیفلامغه باشلادیلر . معشری وجدانلرك ضعیفلامه‌سی، اونلره استناد ایدن جامعه‌لرك عمومی تساندلرینی‌ده بوزدی. یکی دوغان غیرته ایله مکتب ، ادبیاتله شعرده ، معناسی آکلاشیلمایان جامعه لسانی یرینه ، جمعیت لسانی اقامه ایتدی .

بو صورتله کرك مسلمانلرك ، کرك خرستیانلرك زمروی وجدانلری ، زمروی ترئیلری وتلقیلری دکیشدی . اولجه ، هر فرد دینی جامعه‌لرینی بر اجتماعی عضویت وکندیسنی اونك آیریلماز بر عضوی کورورکن، شیمدی اجتماعی عضویت اوله‌رق یالکز کندی لسانی جمعیتنی کورمکه وکندیسنی یالکز اونك آیریلماز بر عضوی تلقی ایتمکه باشلادی . ایشته ، دینی جامعه‌لرك انحلالیله اونلرك یرینه لسانی جمعیتلرك قائم اولمه‌سی شو صورتله وقوعه کلدی . روم پطریقخانه‌سی جامعه‌سندن ابتدا ارمنیلرك ، صوکرا اولاحلرك ، صربلرك ، بولغارلرك ، حتی استقلال فازانان یونانلیلرك آیریله‌لری وبر قسمنك (اکسارخلق) نامیله بو آیریلشه داها بارز بر شکل وبرمه‌لری بو ادعامزه جانلی بر دلیلدر.

بو لسانی جمعیتلرك عثمانلیلق نامی ویریلن سیاسی جامعه‌دن آیریله‌لری ، دینی جامعه‌لرندن آیریله‌لرندن صوکرا اولمه‌سی‌ده ، ایلك سبك سیاسی اولمایوب صرف حرثی اولدیغنی کوسترر .

ذاتاً، لسانی وحرثی زمره‌لردن عبارت بولونان ملیتلر اسکی‌زمانلرده‌ده موجوددی . لاکین ، ایکی تورلو ایمپه‌ریالیزم، دینی وسیاسی ایمپه‌ریالیزملر، اونلری ایکی جامعه‌نك ایچنده یعنی سلطنت وامت چنبرلری آراسنده حبس ایتمشدی . بو جامعه‌لرك چنبرلری قوتدن دوشدکجه ، محبوس زمره‌لرك سربست اولق ایچین مجادله ایتمه یه کریشمه‌لری طبیعیدی . ایشته ، مملکتمزده

ابتدا دینی اکسار خلقلر ، صوکراده سیاسی مختاریتلر واستقلاللر صورتنده تظاهر ایدن ملیت جریانلری بو صورتله انکشاف ایتدی .

مسلمان قوملر آراسنده‌کی ملیت جریانلری‌ده عینی صورتده تظاهر ایتدی . مثال اولهرق آرناوودلری آلهلم . باشقیمجیلغك مرکزی اولان طوسقالر ، اسکی زمانلردن بری ، بکتاشیلغه صاپمقله ، دینی جامعه‌دن اوزاقلاشمشلردی. بونلر، ابتدا عصرك احتیاجلری صیراسنه کچن مکتب ومطبوعات، شعروادبیاتدن نصیبلرینی آلمق ایچین خصوصی لسانلرینی قوللانمق ایسته‌دیلر . بونك ایچین اولا بر یازی قبول ایتمك ایجاب ایتدی . قبول ایتدکلری یازینك (لاتینجه) أولمه‌سی‌ده کوستریبورکه ، طوسقالر اول امرده دینی جامعه‌دن آیرلمشلردی . برزماندن بری ضعیفلامغه باشلایان دینی تساندلری یرینه، حرثی برتساند اقامه ایتمکه چالیشیورلردی . عربلرده وکوردلرده‌ده ملیت‌جریانی ابتدا حرثی بر شکلده باشلادی. بوجریانلرك سیاسی برماهیت آلمهلری ایکنجی مرحله‌لری، اقتصادی برماهیت آلمهلری‌ده اوچنجی مرحله‌لریدر.

تورکیه‌لیلرکه کلنجه بونك‌ده حرثی بر صورتده باشلادیغنی بیلیورز . تورکیه‌لیلرك ایلك بابالرندن بریسی اك اسکی دارالفنونمزك، ایکنجیسی‌ده مکاتب عسکریه‌مزك مؤسسیدر . مدرسه قوتلی اولسه‌یدی دارالفنون تأسس ایده‌مه‌یه‌جکدی. عصرلرجه مدرسه‌نك مسلح قوتی ماهیتنی محافظه ایدن یکیچریلك وار ایکن‌ده عسکری مکتبلری تأسس ایده‌مزدی . دیمکه اجتماعی ایش بولومنك بر نتیجه‌سی اولهرق تورکلرده‌ده امت جامعه‌سنك تساند قوتی آرتق ضعیفلامغه باشلامشدی . سلطان عبدالعزیز دورینك نهایتلرنده انجمن دانشله دارالفنونك تشکلی ومکاتب عسکریه‌یه یکی بر نظام وانتظام ویرملهسنه تشبث اولونمه‌سی ، بوضعیفلامه‌نك نتیجه‌لریدر . بویکی مؤسسه‌لرك باشنده بولونان احمد وفیق پاشا ایله سلیمان پاشا ، انحلاله باشلایان امت وسلطنت جامعه‌لری ایچنده پوصله‌سز قالان ملتلرینی لسانی، حرثی، تاریخی تساندلرله یکیدن توحیدیرمك وکنجلری بویکی مفکوره‌لره کوره تربیه‌ایتمك احتیاجنی دویدیلر ، بوندن

صوکرا ، یکرمیشرسنه فاصله‌ایله دوغان تصفیه‌جیلك ویکی لسان جریانلری‌ده ، تورکجیلك مفکوره‌سنده بالخاصه لسانله حرثك عامل اولدقلرینی کوستریرر . فی‌الحقیقه، تورکجیلکك نهایتلرینه‌دوغرو (ملی اقتصاد) مفکوره‌سی‌ده‌دوغدی. فقط ، بونظریه‌یی اورته‌یه آتانلر ، نه اقتصادجیلر ، نه‌ده تجارتله اوغرا - شانلردی . ملیتك ملی‌حقوق ، ملی اخلاق ، ملی تربیه ، حتی ملی فلسفه کبی مختلف تجلیلرینی آرایان حرثجی تورکجیلردی . ملی اقتصاد ده تورکلرده ابتدا بی‌منفعت برمفکوره‌صورتنده دوغدی وصرف نظری اولهرق مملکتمزك اقتصادی شأیتنی‌یعنی زراعتمزك ، صنایعمزك ، تجارتمزك مختلف ساحه‌لرنده جاری بولونان حقوقی رەژیملرله تەکنیك شکللری آرامغه باشلادی. ملی‌اقتصادیامز آنجق اقتصادی‌شأیتمزی تدقیق ایتدکدن صوکرادرکه اقتصادی حادثه‌لرمزدن نورمال ومرضی اولانلرینی تفریق ایده‌بیله‌جك و آنجق اوزمان، اقتصادی خسته‌لقلرمزك تداویسی ایچین راپور یاخود رچته ویره‌بیله‌جکدی. فقط، مع‌التأسف، جهان حربی، نظری‌تدقیقلری‌دوردوره‌رق، مختلف طرزلرده عملی‌تطبیقلرك ظهوره کلمه‌سنه‌سبب اولدی . ملی اقتصادیات ، تجاری بر سپه‌کولاسیون واسطه‌سی دکل ، علمی بر مکتبدر . آلمانیاده بو مکتبك مؤسسی فره‌دریق لیستدر. دورقایم لیستك ملی اقتصادحقنده‌کی اثرینه (ار بژه‌قیف اصولده یازیلش ، شأنیته مستند اینك اقتصادیات کتابی بودر) دییور . فقط، بو ملی اقتصادیات علمی ، هریرده ملی‌مفکوره‌دن اول دکل، صوکرا دوغار .

۸

ملی وجدانی قوتلندیرمك

اجتماعی زمره‌لر باشلیجه اوچ قسمه آیریلیر : عائلوی زمره‌لر ، سیاسی زمره‌لر ، مسلکی زمره‌لر . بونلر آراسنده‌ك اهمیتلی اولان سیاسی زمره‌لردر . چونکه ، سیاسی بر زمره کندی باشنه یاشایان مستقل ، یاخود یارم مستقل بر هیئتدر . عائلوی زمره‌لرله مسلکی زمره‌لرسه ، بو هیئتدرك جزءلری ، قسملری ماهیتنده‌در . یعنی ، سیاسی زمره‌لر بر اجتماعی عضویتدر ؛ عائلوی زمره‌لر ، بو عضویتك حجره‌لری ، مسلکی زمره‌لرده عضولری مثابه‌سنده‌در . بوندن دولایدرکه ، عائلوی ومسلکی زمره‌لره (تلی زمره‌لر) آدی ویریلیر .

سیاسی زمره‌لرده باشلیجه اوچه آیریلیر : جمیعه ، جامعه ، جمعیت .

جمیعه ، بر قومدن یالکز کوچوك بر قسمك سیاسی بر هیئت حالنی آلمه‌سیله تشکل ایدر . مثلا ، بر قوم مستقل عشیرتلره آیریلنجه ، بوعشیرتلردن هر بری بر جمیعه‌در . ابتدائی قوملر ، هب بو جمیعه حیاتی یاشارلر . برزمان کلیرکه ، جمیعه‌لردن بری ، دیکرلرینی فتح وتسخیر ایده‌رك حاکمیتی آلتنه آلیر . فقط ، ایچنه آلدیغی جمیعه‌لر ، عمومیتله کندی قومنه منسوب عشیرتلر دکلدر . باشقه قوملره ، یاخود باشقه دینلره منسوب جمیعه‌لری‌ده مغلوب ایده‌رك کندینه تابع قیلدیغندن ، تشکل ایدن یکی هیئت ، متجانسلکنی غائب ایدر ؛ مختلف قوملره ودینلره منسوب جمیعه‌لردن مرکب بر خلیطه شکلنی آلیر . بو خلیطه‌یه (جامعه) آدی ویریلیر . او حالده ، بوتون فه‌ئودال بکلکلرله عموم امپراطورلقلر (جامعه) ماهیتنده‌درلر . چونکه ، بو سیاسی هیئتلرده باشقه باشقه قوملره ودینلره منسوب جمیعه‌لر موجوددر .

یئنه بر زمان کلیرکه ، بو جامعه‌لرده انحلال ایتمکه باشلار . ایمپراطورلقلرك ایچنده ، لسانجه وحرشجه مشترك بولونان جمیعه‌لر اجتماعی برصورتده براشه‌رك مشترك وجدانه ، مشترك مفکوره‌یه مالك بر ملیت حالنی آلیر . بو ملیت، ملی وجدانه مالك اولدقدن صوکره ، آرتق اوزون مدت ، تابعلك حالنده قاله‌مار . ایرکیچ ، سیاسی استقلالنی الده ایده‌رك استقلالنه مالك سیاسی بر هیئت حالنه کیرر . ایشته ، آنجق ، بو متجانس ، متحد و مستقل هیئته (جمعیت) آدی ویربله‌بیلیر . بو جمعیتلره عینی زمانده (ملت) آدی‌ده ویریلیر . دیمك که حقیقی جمعیتلر آنجق ملتلردر ، لاکین قوملر بردنبره ملت حالنه کیره‌مه‌زلر . ابتدا ، جمیعه‌لر حالنده اجتماعی حیاتك چوجوقلق دوره‌سنی کچیریرلر ، صوکرا ، بر جامعه‌نك ایچنه کیره‌رك، اوراده‌ده اجتماعی حیاتك اوزون برچیراقلق دوره‌سنی کچیریرلر . نهایت ایمپراطورلغك ظلمندن بیزار اوله‌رق مستقل حیاتلر یاشامق اوزره جامعه‌دن آبریلیرلر .

جامعه حیاتی ، محکوم قوملر ایچون مضر اولدیغی درجه‌ده حاکم قوم ایچون‌ده ضرر لیدر . بوکا کندی قومزدن دها بلیغ برمثال اوله‌مازز: تورکلر، عثمانلی ایمپراطورلغنك مؤسسی ایکن ، بوجامعه‌نك وجوده کتیردیکی فه‌ئود لیزم ایچنده (رعیه) حالنی آلدیلر . عینی زمانده ، حیاتلرینی جامعه‌یه عسکر وژاندارمه وظیفه‌لرنی ایفا ایتمکله کچیردکلرندن ، عرفانجه واقتصادجه یوکسه‌لمکه وقت بوله‌مادیلر . دیکر قوملر ، عثمانلی جامعه‌سندن عرفانلی ، مدنیتلی . وزنکین بر حاله آیریلیرکن ، زوالنی تورکلر اللرنده قیریق بر قلیجله ایکی برصابادن باشقه برمیراثه نائل اوله‌مادیلر .

مع مافیه ، بر از ان ایچون ، چوجوقلق وچیراقلق دورلرندن کچمك ناصل مجبوری ایسه ، برقوم ایچین‌ده جمیعه وجامعه ستاژلرینی یاپمق اویله‌جه ضروریدر . هر قوم ، آنجق بو مرحله‌لردن کچدکدن صوکرادرکه جمعیت وملت حاله کله‌بیلمشدر .

شو قادار وارکه جمعیت حیاتنه چابوق اولاشان حاکم بر ملت ، جامعه دورینی داها آز ضرر لی اوله‌رق کچیره‌بیلیر . مثلا انکلیز قومی ، هنوز اسقوچیا ، غال وایرلاندا اولکه‌لرینی فتح ایتمه‌دن اول، جمعیت حالنی آلمشدی خلقك انتخاب ایتدیکی مبعوثلر، لوردلرله برلشه‌رك مملکتی اداره ایدییورلردی. سرای بر کولکه‌دن عبارت قالمشدی . بناءً علیه ، بوتون مسئله‌لر سرایك منفعتنه دکل ، خلقك فائده‌سنه اویغون بر صورتده حل اولونیوردی. انکلیز قومی بوندن بش یوز سنه اول ، ایشته بو صورتله کندی ایشلرینی ممثللری واسطه‌سیله دوشونوب قرار ویرن اویانیق برملت حالنه کیرمشدی . عصرلرجه انکلیز پارلمنتوسی منحصراً آنغلو ساقسونلردن مرکب اولمق اوزره مذاکره ایتدی. ایچلرنده ملی سیاسته مانع اوله‌جق هیچ بربابانجی عنصر، غیرملی جریانلره سوروکله‌یه‌جك هیچ بر یابانجی فرد موجود دکلدی .

انکلیزلر ، تام دورت یوز سنه بو صمیمی ومحرمانه مشروطیت حیاتنی یاشادقدن ، ملی حرثلرینی و ملی سجیه‌لرینی آرتق بوزولماز ودکیشمز بر صلابت حالنه کتیردکدن صوکرادرکه اسقوچیا، غال وایرلاندا اولکه‌لرینی فتح ایدرك انکلتره‌یه الحاق ایله‌دیلر. فقط ، بوالحاق ، یالکز سیاسی بر الحاقدن عبارتدی. هیچ بروقت ، انکلیزلر ، بو اوچ یابانجی قومك انکلیز جمعیتنه ، آنغلوساقسون ملتنه التحاق ایتمه‌سنه میدان ویرمه‌دیلر . مملکت ، صانکه ینه اسکیسی کبی یالکز انکلیزلردن مرکبمش کبی , منحصراً انکلیز منفعتی وانکلیز مفکوره‌سی نقطهٔ نظرندن اداره اولوندی . دها صوکرالری آمریقا کبی ، هندستان کبی ، جنوبی آفریقا کبی ، مصر کبی ، آوسترالیا کبی مستملکه‌لره ومستعمره‌لره ملك اولدیلر . فقط ، ینه دائما ، پارلامنتو انکلیز پارلامنتوسی حالنده ، قابینه آنغلو ساقسون قابینه‌سی حالنده قالدی . انکلیز ملتی ، کیتدکجه بویوین‌بو سیاسی جامعه ایچنده کندی بنلکنی برآن ایچون اولسون هیچ اونوتمادی . ایشته ، انکلیز ملتنك ، عصرلردنبری جهان سیاستنده حکمران اولمه‌سنك سببی بودر .

کورولویورکه برقوم آنجق کندی کندینی ملی بر پارلامنتو ایله اداره ایدن حقیقی بر ملت حالنه کلدکدن صوکرا ، یوکسك وصمیمی برجمعیت حیاتی یاشایه بیلیر . آوروپانك دیکر قوملری بوحقیقتی پك کچ آکلایه بیلدیلر . چونکه ، ایکی عصر اوله قادار ، آوروپانك دیکر ساحه لرنده ، خلقلر واولکه لر حکمدار عائله لرینك اسیرلری ومالکانه لری حکمنده ایدیلر . برحکمدار ، قیزینی اولندیریرکن ، مملکتك برقسمنی اوکا جهاز ویره بیلیردی . برحکمدار ، ولایتلرندن برینی باشقه بر حکمداره هدیه ایده بیلیر ، یاخود صاته بیلیردی . میراث طریقیله ، مملکتك بر قسمی یابانجی بر حکمدارك النه کچه بیلیردی . خلاصه ، خلقلرك ، قوملرك هیچ بر موجودیتی ، اعتبار ایدن هیچ بر حظی یوقدی . دولت دیمك ، حکمدار دیمکدی : بودستور یالکز اون دردنجی لوئی یه مخصوص دکلدی ، انکلتره نك غیری بوتون آوروپا دولتلرینك سیاسی شعاری بوندن عبارتدی .

فقط ، ملیت دوره سی نهایت ، دیکر آوروپا قوملری ایچین ده حلول ایتدی . هولاند الیلر ، فرانسزلر الخ کندی کندینی اداره ایدن بر ملت حالنی آلمغه باشلادیلر . تاریخ ، عمومی بر قاعده اوله رق کوستریبورکه هر نره یه ملیت روحی کیردیسه ، اوراده بویوك بر ترقی وتکامل جریانی دوغدی . سیاسی ، دینی ، اخلاقی ، حقوقی ، بدیعی ، علمی ، فلسفی ، اقتصادی ، لسانی حیاتلرك هپسنه کنجلك ، صمیمیلك وطراوت کلدی . هرشی یوکسلمکه باشلادی . فقط ، بوتون بو ترقیلرك فوقنده اوله رق یکی بر سجیه نك حصول بولدیغنی ده بنه بزه مقایسه لی تاریخ خبر ویربیور . ملی وجدان نره ده تشکل ایتمشسه ، آرتق اورایی مستملکه اولمق تهلکه سندن ابدیاً قورتولمشدر .

فی الحقیقه ، بوکون ملتلر جمعیتی ، آلمانیایی بر مستملکه حالنده فرانسه یه تقدیم ایتسه ، عجبا فرانسزلر بو هدیه یی قبوله جسارت ایده بیلیرلرمی ؟ مجارستانی رومانیانك ، بولغارستانی یونانلیلرك ماندای آلتنه قویمق ایستهسه بو ایکی دولت شو ماندالری قبوله یاناشابیلیرمی ؟ شبهه سز خایر ! چونکه

ماندانه‌ر اولمق ایستدین بر دولت ماندانی آلتنه کیره‌جك مملکتده قولایجه حاکم اولمق ایستر. حال بوکه ملی وجدانی اویانمش بر اولکه یه قوجامان اردولر کوندریلسه بیله، اوراده‌اك کوچوك برنفوذ قازانمق ممکن دکلدر. انکلیزلرك ترا کیا ایله ازمیری یونانلیلرك، آطنه وحوالیسنی فرانسزلرك، آنطالیه‌یی ایتالیانلرك ماندانی آلتنه ویرمه‌سی، استانبولی کندی النه کچیرمك ایچیندی. بوتون بو دولتلر، آنادولو ملی وجدانك اویاندیغنی، یونان اردولرینك ملی قیام قارشیسنده بوزکبی اریدیکنی کورونجه بوخام سودالردن واز کچمکه باشلادیلر. آمریقانك نه ارمنستانده، نه ده توركیاده ماندا قبولنه یاماشمه‌سی‌ده بورالرده‌کی ملی وجدانك شدتنی کورمه‌سندن دولاییدر. حال بوکه، انکلیزلرله فرانسزلر عربستانی آرالرنده تقسیم ایتمکده هیچ بر محذور کورمدیلر. چونکه، بوتون عشیرتلرك جمیعه حیاتی یاشایان، شهرلری هنوز جمعیت دوره‌سنه کلمه‌مش اولان عربستانده ملی وجدانك هنوز اویانمامش اولدیغی بیلیورلردی.

کورولویورکه صوك عصرلرده ملی وجدانك اویاندیغی یرلرده، آرتق ایمپراطورلق قاله‌مایور، مستملکه حیاتی دوام ایده‌میور. روسیا، آوستریا و توركیا ایمپراطورلقلرینك انحلالی، جهان حربنك برنتیجه‌سی دکلدی. جهان حربی، دها اولدن اساسلی سببلرك حاضرلامش اولدیغی برنتیجه‌نك ظهورینه تصادفی بروسیله اولمقدن باشقه بررول اوینامادی. اکر بو ایمپراطورلقلرك ایچنده یاشایان قوملر آراسنده، ملی وجدانه مالك وآرتق محکوم اولمق باشامه‌سی ممکن اولمایان مفکوره‌لی ملتلر بولونماسه‌یدی، جهان حربی بو ایمپراطورلقلری ده ویرمزدی. ناصلکه؛ آلمان دولتی، متجانس بر ملتدن مرکب اولدیغی ایچون ـ فرانسزلرك بوقادار تخریبکارلغنه رغماً ـ برتورلو یقیلمایور. حتی، ایلریده آوستریا جامعه‌سندن آیریلان آوستریا آلمانلریله برلشه‌بیله‌جکی ایچون، جهان حربندن دهاقوتلی چیقمشدرده دنیایه بلیر.

بر طرفدن آوروپاده بو نتیجه‌دوغارکن، دیکر طرفدن آسیاده باشقه نتیجه‌لر دوغویوردی. سوریه، عراق، فلسطین، حجازاولکه‌لری، توركیا

جامعه‌سندن آیریلمقله برابر ، استقلاله نائل اولهمادیلر . چونکه ، بورالرده اوطوران جماعتلرك ملی وجدانی تمامیله اویانمامشدی . شبهه‌سز ، بورالرده‌ده ملی وجدان اویاندیغی کون ، آرتق فرانسز و انکلیز ماندالری بر ثانیه بیله دورامایه‌جقلردر . ناصل‌که ، انکلتره دولتی ، جهان حربندن غالب چیقمقله برابر ، ایرلاندانك ، مالطه‌نك مصرك مختاریتلرینی یعنی استقلاله‌دوغرو ایللك آدیملرینی قبوله مجبور اولدی . آوسترالیا ، قاپ ، قانادا ، یکی‌زلاندا کبی آنغلوساقسونلرله‌مسکون اولکه‌لرده تام‌مختاریتلر قبولنه‌مجبوریت حس ایتدی. تاریخك وحال حاضرك بو شهادتلری بزه کوستریورکه بوکون آوروپاده ملی وجدانه مالك اولمایان هیچ بر قوم قالمامشدر . بناءً علیه آوروپانك هیچ بر اولکه‌سنده مستملکه تأسیسنه امکان یوقدر .

اسلام عالمنده‌ده آرتق مستملکه حیاتنه نهایت ویرمك ایچین ، مسلمان قوملرده ملی وجدانی قوتلندیرمکدن باشقه چاره یوقدر .

بر زمانلر ، اتحاد اسلام مفکوره‌سی مسلمان قوملرك استقلاله نائل اولمه‌سنی ، اولکه‌لرینك مستملکه حالندن قورتولمه‌سنی تأمین ایدر ظن اولونیوردی . حال‌بوکه عملی تجربه‌لر کوستردی‌که اسلام اتحادی بر طرفدن تهٔوقراسی وقله‌ریقالیزم کبی ارتجاعی جریانلری دوغوردیغندن، دیکر جهتدن‌ده اسلام‌عالمنده ملیت مفکوره‌لرینك وملی وجدانلرك اویانمه‌سنه علیهدار بولوندیغندن مسلمان قوملرك ترقیسنه مانع اولدیغی کبی ، استقلالنه‌ده حائلدر . چونکه، اسلام عالمنده ملی وجدانك انکشافنه حائل اولمق، مسلمان ملتلرك استقلالنه مانع اولمق دیمکدر. تهٔوقراسی وقله‌ریقالیزم جریانلری ایسه، جمعیتلرك کیریده قالمه‌سنه ، حتی کیتدکجه کیریله‌مه‌سنه اك بویوك برسببدر .

او حالده، نه یاپمالی ؟ هرشیدن اول کرك مملکتمزده، کرك ـ اثر اسلام اولکه‌لرنده دائما ملی وجدانی اویاندیرمغه وقوتلندیرمکه چالیشمالی . چونکه بوتون ترقیلرك منبعی ملی وجدان اولدیغی کبی، ملی استقلالك مصدری واستنادکاهی‌ده یالکز اودر .

۹

ملی تساندی قوتلندیرمك

متارکه‌دن صوکرا ، انکلیزلری ، فرانسزلری یاقیندن کورمکه ، طانیمغه باشلادق. بونلرده ایلك کوزمزه چارپان جهت ، مدنی اخلاقك بوزوقلغیدر. بالخاصه ، مملکتمزه کلن ویا مالطه‌ده حاکم بولونان انکلیزلرك مدنی اخلاقلرینی چوق دوشوك بولدق . مستملکه اهالیسنی صویمق ، مغلوبلره قول ، کوله معامله‌سی یاپمق ، حرب اسیرلرینك وحتی صاح اسیرلرینك پاراسنی، اشیاسنی چالمق اونلرجه تمامیله حلالدر .

« انکلیز ملتنك مدنی اخلاقنده کوردیکمز بودوشوکلکه قارشی ، اعتراف ایده‌لم که وطنی اخلاقمی پك یوکسك بولدق. تورکیاده یوزلرجه، حتی بیکلرجه وطن خائننك ظهور ایتمه‌سنه مقابل ، بوتون انکلتره‌ده نك بر وطن خائنی ظهور ایتمه‌دی . او حالده ، بزده مدنی اخلاقك دها یوکسك اولمه‌سی نه‌یه یارادی ؟ کاشکی بزده‌ده بونلرك یرینه یالکز وطنی اخلاق یوکسك اولسه‌یدی !

وطنی اخلاقك یوکسك اولمسی ملی تساندك تملیدر . چونکه ، وطن ، اوستنده اوطوردیغمز طوپراق دیمك دکلدر . وطن (ملی حرث) دیدیکمز شیدرکه اوستنده اوطوردیغمز طوپراق اونك ، آنجق ظرفندن عبارتدر . واوکا ، ظرف اولدیغی ایچیندرکه مقدسدر . اوحالده ، وطنی اخلاق ، ملی مفکوره‌لردن ، ملی وظیفه‌لردن مرکب اولان براخلاق دیمکدر .

اوحالده ، ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین هرشیدن اول ، وطنی اخلاقی

یوکسلمك لازم کلیور . فقط ، وطنی اخلاقی یوکسلتمك ایچین نه یاپمالیز ؟

(وطن ملی حرثدر) دیمشدك . دیمك که وطن دینی ، اخلاقی ، بدیعی کوزه‌للکلرك بر موزه‌سیدر ، بر سرکیسیدر . وطنمزی درونی بر عشقله سومه‌مز بو صمیمی کوزه‌للکلرك مجموعی اولدیغی ایچیندر . اوحالده ، ملی حرثمزی بوتون کوزه‌للکلریله نه زمان میدانه چیقاریرسه‌ق ، وطنمزی اك چوق اوزمان سوه‌جکز وبوقادار شدتله سوه‌جکمز اوسویملی وطن اوغرینه شیمدیدیه قادار یاپدیغمز کبی یالکز تهلکه زمانلرنده حیاتمزی دکل ، صاح وسکون آنلرنده‌ده بوتون شخصی وزمروی احتراصلریمزی فدا ایده‌بیله‌جکز کورولیورکه ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین، ایلك ابتدا ، ملی حرثی یوکسلتمکله مکلف اولان منورلرك بو ایشی چابوق باشاره‌لری لازم .

ملی تساندك برنجی تملی (وطنی اخلاق) اولدیغی کبی ، ایکنجی تملی ده (مدنی اخلاق) در . وطنی اخلاق ، کندی ملیتمزی مقدس طانیمقدن عبارت اولدیغی کبی ، مدنی اخلاقده ملتمزك فردلریله اونلره بکزه‌ین سائر فردلری محترم طانیمقدن عبارتدر . جمعیت ، مقدس اولونجه ، اونك فردلری‌ده مقدس اولمازمی ؟

او حالده وطنمزی ، ملتمزی ناصل سوییورسه‌ق ، ملتداشلریمزی‌ده اویله‌جه سومه‌لیز . بوتون ملتداشلرینی سومه‌ین بر آدام ، ملتی‌ده سومیور دیمکدر .

شیمدیدیه قدر منورلرك خلق وخلقك منورلری‌سومه‌سی ممکن دکلدی . چونکه ، تربیه‌لرینی منورلر عثمانلی مدنیتندن ، خلقسه تورك حرثندن آلمشلردی . آیری تربیه‌لرله یتیشن ایکی صنف بربرینی ناصیل سوه‌بیلیر ؟ بوندن باشقه ، منورلر سرایك بنده‌لری ایدیلر ، مأمور اولدقلری زمان خلقی صویه‌رق سرایك اسراف وسفاهتنه خدمت ایتمکدن باشقه برشی دوشونمزلردی . طبیعی ، بوجهتدنده مظلوم خلق اونلری سومه‌مزدی.

آزالرنده رقابت ، حسد ، چکه‌مه‌مزلك کبی احتراصلر بولوندیغی ایچین

بالذات منورلرده بربرلرینی‌ده سوه‌مزلردی . مملکتمزده بربرینی سون یالکز خلقدن اولان فردلردی واسکی دهرده ملی تساند یالکز بو اوز تورکلرك صمیمی سویشمه‌سنه استناد ایدییوردی .

شوراسی‌ده واردرکه مدنی اخلاق یالکز ملتمزه منسوب فردلرك محترم طانیله‌سندن وصمیمی برمحبتله سویله‌سندن عبارت دکلدر . فی‌الحقیقه ، ابتدا محترم طانیلان و سویلن فردلر ملنداشلریمزدر . چونکه بزی اونلرله براشدیرن مشترك برحرث ، مشترك بریورد ، مشترك بر دیل ، مشترك بر دین واردر . فقط ، بز بر ملی حرثه منسوب اولدیغمز کبی ، برده بین‌الملل مدنیتنه منسوبز . حرثمزی سودیکمز کبی ، مدنیتمزی‌ده سورز . اوحالده مدنیتداشلریمزی سومه‌مز ومحترم صایمه‌مز اقتضا ایتمزمی ؟

مدنیت زمره‌سی ابتدا ، دینی برامت حالنده باشلار . مسلمانلق ، خرستیانلق بودیستلك کبی جهانی دینلر برچوق ملتلری ایچلرینه آلهرق اونلری ، بیتیشیك قابلرده‌کی مایعلر حالنه قویمشلردر . حکمت تجربه‌لرنده متصل قابلردن برینه قونولان صویك درحال دیکرلرینه تقسیم اولوندیغنی وهپسنده صو سویه‌سنك درحال عین ارتفاعه چیقدیغنی کورمیورمیز ؟ عین امته منسوب بر ملتك حصوله کتیردیکی ترقیلرك یاخود دوچار اولدیغی انحطاطلرك درحال دیکرلرینه انتقال ایتمه‌سی طبقی بونك کبیدر . چونکه دینده‌کی برلك ، اونلری متصل قابلر حالنه کتیرمشدر .

بین‌المللیت ابتدا بویله دینی اوله‌رق باشلارسه‌ده ، اوزون ترقیلردن صوکرا ، یالکز علمی وفنی بر مدنیتده مشترك بولنان لادینی بر بین‌المللیت‌ده حصوله کله‌بیلیر . بوکونکی آوروپا مدنیتی ، آوروپا بین‌المللیتی بوایکی انموذجك انتقال دوره‌سنده بولونیور . آوروپا بین‌المللیتی ژابونلرله یاهودیلری مساوی شرائطله کندی مدنیتنه منسوب صایدیغی ایچین ، دینی برمدنیتدن ودینی بربین‌المللیتدن چیقمق ایستدیکنی ایما ایدییور . فقط ، دیکر طرفدن مسلمان اولکلرینك ماندا آلتنده قاله‌سنده حالا اصرار کوسترمه‌سی ، اسکی اهل صلیب تعصبندن

هنوز قورتولمادیغنی کوستریبور . بوتعصبك قالقمه سی و بزم ده مساوی شرائط داخلنده آوروپا مدنیتنه کیرمه مز بزم ایچون بر غایه ولمالیدر . خلاصه ، مدنی اخلاق ، اولا ملتداشلرمزی ، صوکرا دینداشلرمزی ، الك صوکرادە بوتون نسانلری سومکدن ومحترم کورمکدن عبارتدر . بوتون بوفدلرك حیاتنه ، ملیتنه ، حریتنه ، حیثیتنه تجاوز ایتمه‌مك مدنی اخلاك تکلیف ایتدیکی وظیفه‌لردندر .

کورولدورکه وطنی اخلاق الی المرکز اولدیغی حالده ، مدنی اخلاق عن المرکزدر . وطنی اخلاق سوکیلرمزك ، وطن دائره سنده تکاثف و تمرکز ایتمه سنی ایستدیکی حالده مدنی اخلاق بونلرك یاواش یاواش ملت حدودلرینی آشه‌رق امت حدودلرینه وامت حدودلرینی آشه‌رق بین الملل معموره حدودلرینه ومعموره حدودلرینی ده آشه‌رق بتون نسانلق عالمنه اتساع و نبساط ایله‌مه سنی آرزو ایدر . بعضاً ، بوایکی اخلاق آره سنده اختلاف وتضاد بیله ظهور ایده بیلیر . مثلا ، حرب زمانلرنده وطنی اخلاق صوك درجه شدتلنه‌رك ، مدنی اخلاقی سونوك برحاله کتیریر . اوزون صلح دوره‌لری ده یالکز مدنی اخلاقی قوتلندیره‌رك ، وطنی اخلاقی ضعیفلاتیر . حربك بر چوق مادی و معنوی خسارلریله برابر ، اجتماعی بر فائده سی ده بولوندیغنی ادعا ایدنلر ، بالخاصه بو نقطه‌یه استناد ایدییورلر .

کورولیورکه ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین ، وطنی اخلاقی مدنی اخلاقه تقدیم ایتمك و نسانی قیمتك مدنی اخلاقك دائره‌لرنده مرکزدن محیطه دوغرو کیتدکجه اکسیلدیکنی ، محیطدن مرکزه دوغرو کلدکجه آرتدیغنی دستور اتخاذ ایله‌مك لازمدر . یعنی یوقاریده‌ده سویله‌دیکمز وجهله ، قیمتك برنجی درجه‌سنده ملتداشلریمزی ، ایکنجی درجه‌سنده امتداشلرمزی ، اوچنجی درجه‌سنده مدنیتداشلرمزی ، دردنجی درجه‌سنده بوتون انسانلری کورمه‌مز واونلری درجه‌لرینه کوره سومه‌مز لازم کلیر .

ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین وطنی ومدنی اخلاقلردن صوکرا ، برده مسلکی اخلاقی یوکسلتمك لازمدر .

هرملت، اجتماعی تقسیم اعمال نتیجه‌سی اوله‌رق بر طاقم مسلك واختصاص زمره‌لرینه آیریلیر . مهندسلر ، طبیبلر ، موسیقیشناسلر ، رساملر ، معاملر، محررلر، عسکرلر ، آووقاتلر، تجارلر، چیفتجیلر ، فابریقاطورلر ، دمیرجیلر، مارانغوزلر ، چولهالر ، ترزیلر ، دکرمنجیلر ، فرونجیلر ، قصابلر ، بقالار الخ بو زمره‌لر بربرینك لازم وملزمیدرلر ، یکدیکرینك یاپدقلری خدمتلر ، یو متقابل محتاجلقلرده بر نوع تساند دکلیدر ؟

بو نوع تساندك قوتلنمه‌سی ایچین، اولا ، تقسیم اعمالك ، آنجق مشترك وجدانه مالك بر جمعیت داخلنده وقوعه کلمه‌سی شرطدر . باشقه باشقه ملتلره منسوب اولوب‌ده آرالرنده مشترك وجدان بولونمایان زمره‌لرك ایش بولومی، حقیقی تقسیم اعمال ماهیتنده دکلدر. (دورقایم) بو نوع خدمتلرك مبادله‌سنه (متقابل طفیلیلك) آدینی ویربیور. مثلا ، اسکی تورکیاده تورکلرله غیرمسلملر مشترك بر اقتصادی حیات یاشایورلردی . فقط آرالرنده‌کی ایش بولومی ، حقیقی بر تقسیم اعمال دکلدی ؛ متقابل بر طفیلیلکدن عبارتدی . چونکه تورکلرله بو غیر تورك عنصرلر آره‌سنده مشترك بر وجدان یوقدی. تورکلر، غیر مسلملرك سیاسی طفیلیلری ایدیلر ، غیر مسلملرده تورکلرك اقتصادی طفیلیلری ایدیلر . بین‌الملل اقتصادی مناسبتلرده هپ بو طرزده‌در .

بو نوع تساندك قوتلنمه‌سی ایچین، ایکنجی شرطده، مسلك زمره‌لرینك بوتون مملکته شامل ملی تشکیلاتلر حالنده تعضیسندن صوکرا ، هر مسلك زمره‌سنده مسلکی بر اخلاقك تأسس ایتمه‌سیدر .

مسلکی اخلاق ، باشقه مسلك زمره‌لرینه مباح اولدیغی حالده یالکز بر مسلك اربابنه ـ مسلك ایجابی اوله‌رق ـ ممنوع اولان فعالری کوسترر. مثلا، بر مملکته قوله‌را کیردیکی زمان ، اورادن هرکس قاچه‌بیلیر ؛ یالکز طبیبلرله پاپاسلر قاچه‌ماز . بونك کبی هرکس تجارتله اشتغال ایده‌بیلیر : رسمی نفوذه مالك اولان دولت مأمورلری ایده‌مز . عسکر صنفندن اولانلرك قورقاق ، پولیسلرك سفیه ، حاکملرك طرفجی ، معلملرله محررلرك جاهل ومفکوره‌سز

اولهلری مسلکی اخلاقه منافیدر . کانبلرك کتوم ، آووقاتلرله طبیبلرك محرمیته رعایتکار اولهلریده مسلکی اخلاق ایجاباتندندر .

مع مافیه ، بو مسلکی اخلاقلرك مؤیدهلریده واردر . مسلکی وظیفهلرك بو مؤیدهلری ، هر مسلك تشکیلاتنه مخصوص اولهرق بولونمهسی لازم کلن (حیثیت دیوانلری) در .

فردلرك مسلك متخصصلرینه قارشی حیاتلرینی ، حیثیتلرینی ، حریت ومنفعتلرینی حمایه ایدهجك یکانه مؤیده ، ایشته بو مسلکی اخلاقه عائد تشکیلاتلردن ووظیفه نامهلردن عبارتدر . بونلر موجود اولمادقجه مختلف مسلکلر آراسنده حقیقی بر تساند موجود اولهماز . شیمدی یوقاریدهکی بیاناتی خلاصه ایدهلم :

ملی تساندك قوتلندیریلهسی ، اجتماعی انتظام وترقینك ، ملی حریت و استقلالك تملیدر . ملی تساندی قوتلندیرمك ایچین ده ، وطنی ، مدنی ، مسلکی اخلاقرك قوتلندیریلهسی ، یوکسلتیلمهسی لازمدر .

ملی حرثمزك شعورلو برحاله کلوب یوکسلمهسی نهکبی تشکیلاتلره محتاجدر؟ اولا ملی حرثمزی صاقلاتمش اولدینی کیزلی کوشهلردن منورلرك نظرلرینه عرض ایدهجك اولان آرامه تشکیلاتلرینه احتیاج واردر . بو وظیفهیی ایفا ایدهجك تشکیلاتلر شونلردر : ملی موزه ، اتنوغرافی موزهسی ، ملی خزینهٔ اوراق ، ملی تاریخ کتبخانهسی ، احصائیات مدیریت عمومیهسی .

(١) تورك خلقنك بدیعی دهاسنه جانلی شاهدلر بولونان وفقرهدوشن اسکی تورك أولرندن پارچه پارچه چیقاریلوب بدستانلرده صاتیلان پردهلر ، خالیلر ، شاللر ، ایپکلی قوماشلر ، اسکی مرانغوز ودمیرجی ایشلری ، چینیلر ، حسن خطلوحهلری ، مذهب کتابلر ، کوزل جلدلر ، کوزل یازیلی قرآن کریملر ، ملی تاریخمزك وثیقهلری اولان مسکوکات وسائره وسائره هپ اجنبیلر طرفندن صاتین آلنهرق آوروپایه وآمریقایه طاشینمقدهدر . بونلرك خارجه چیقاریلهسنی منع ایدهجك برقانونمز اولمادینی کبی ، بونلری صاتین آلهرق ملی بدیعیات عاشقلرینك نظرلرینه عرض

ایده بیله جك ملی بر موزه مزده یوقدر . واقعا ، طوپ قپوسراینده بویوك بر موزه مز موجوددر . فقط ، بوکا (حرثی موزه) دیمکدن زیاده ، (مدنی موزه) نامنی ویرمك داها مناسبدر . چونکه ، بو موزه تورك حرثنه عائد ملی اثرلرده ایکنجی درجه ده بر اهمیت کوسترمش ، برنجی درجه ده کی اهمیتی بین الملل قیمته مالك اثرلره عطف ایتمشدر . بو مدعامزك دلیلی شودرکه ، شیمدی یه قادار مملکتمزدن صاندیق صاندیق چیقاریلان تورك بدیعه لرینك چیقارلماسنه مانع اولامامش ، بدستانلرده صاتیلان بو بدیعه لری صاتین آلوب محافظه ایتمکه چالیشمامشدر .

بو سوزلرمدن موزه مزك دهالی برمؤسسی اولان حمدی بك مرحومك قیمتجه چوق بویوك اولان همت وخدمتلرینی انکار ایتدیکمه حکم اولونماسین . عبدالحمید دورینك هر تورلو تصعیبلرینه رغماً ، صرف کندی تشبث وعزمیله علماً غایت قیمتلی برموزه یی یوقدن وار ایدن حمدی بکی تقدیس ایتمك بویوك بر نانکورلکدر . بویوك قارده شنك بوذاتی اثرینی زنکینلشدیرمك محافظه ایدن خلیل بك افندی یی تجیل ایتمك ده یینه عینی حرکتدر . بوندن باشقه ، بو موزه ده تورك مسکوکاتنه و عنعناتنه دائر بر چوق ملی یادکارلرك موجود اولدیغنی ده کیمسه انکار ایده مز . شو قادار وارکه ، ملی بر موزه نك وظیفه سی ، ملی اثرلرك میلیونده برینی طوپلایوب ده باقی قالانلرینی یابانجیلره قاپدیرمق دکلدر . حمدی بك موزه سنك علمی ، مدنی وبین الملل قیمتلری غایت یوکسك اولهبیلیر ؛ فقط ، حرثی وملی قیمتی اوتهکی قیمتلرینه نسبتله چوق آشاغیدر . حتی بو اعتبارله ، اوقاف موزه سنده کی اشیانك همان جمله سی تورك حرثنه منسوب اثرلر اولدیغی ایچون ، بو موزه اولکندن داها قیمتلی کورینه بیلیر .

بو افاده لردن آکلاشیلیورکه بوکون ، بزده حقیقی برتورك موزه سنه احتیاج واردر . بوتورك موزه سی تورك بدیعه لرینی صاتین آلهبیلمك ایچون کافی بر تخصیصانه مالك اولمالی و هر شهرده آرایجیلری بولونمالیدر . عینی زمانده مملکتمزدن عموم عتیقه لرك و بدیعه لرك اخراجنی شدتله منع ایدن

برقانون یاپیلمالیدر . اوقاف موزه‌سی‌ده لوا اوقاف مأمورلرینی چالیشدیره‌جق اولورسه ، وقف بنالرك انقاضی وییرانمش اشیاسی آراسنده دها برچوق قیمتلی آبده‌لر بولونه‌بیله‌جکدر. احتمال‌که ایلریده بو اوچ موزه برلشه‌رك تك برموزه حالنی‌ده آله‌جقدر . هر حالده شیمدیلك یالکز تورك حرئته دائر اثرلری طوپلایه‌جق ملی برموزه‌یه شدتله احتیاج واردر .

(۲) اتنوغرافی موزه‌سنك وظیفه‌سی ، ملی موزه‌نکسکندن باشقه‌در . ملی موزه ، ملی تاریخمزك موزه‌سیدر . اتنوغرافی موزه‌سی ایسه ، ملتمزك حال حاضرده‌کی حیاتنك موزه‌سیدر. (حال) ك (ماضی) دن فرقی نه‌ایسه ، اتنوغرافی موزه‌سنك‌ده ، ملی تاریخ موزه‌سندن فرقی اودر .

اتنوغرافی موزه‌سی ، اولا ، ملتمزك بوکون مختلف لوالرده ، قضالرده شهرلرده ، کویلرده ، اوبالرده ، قوللانمقده اولدیغی بتون اشیایی طوپلایه‌جقدر. بو طوپلانان اشیادن هر نوعی ، صیراسیله الك ابتدائی شکلندن الك متکامل شکلنه قادار بر تکامل سلسله‌سی حالنده دیزیله‌جکدر . مثلا (آیاق قابی) نوعنی آله‌لیم : بونك الك ابتدائی شکلی اولان (چاریق) دن باشلایه‌رق الك متکامل شکلی اولان ظریف فوطیلره قادار بوتون تکامل مرحله‌لری بر تدریج سلسله‌سی حالنده صیرالانه‌جقدر. سرپوشلر ارکك وقادین البیسه‌لری، اکر طاقلری، چادیرلر، یاتاقلر الخ هپ بویله تکامل صیرالری صورتنده دیزیله‌جکدر . اولرك وسائر عیناً نقلی قابل اولمایان بویوك بنالرك کوچوك مودللری یاپیله‌جقدر . کوی ، شهر ؛ کوپرو جامع کبی منظرلرك فوطوغرافیلری آلدیریله‌جقدر .

فقط ، اتنوغرافی موزه‌سنك طوپلایه‌جغی شیلر ، یالکز بوکبی مادی اشیایه منحصر دکلدر. خلق ایچنده حالا یاشامقده بولونان پری ماصالارینی ، قوشمه ، ودستانلری ، مانی وتکرلمه‌لری ، ضرب مثل وبیلمه‌جه‌لری ، فقره ومنقبه‌لری شهر شهر ، کوی کوی آراشدیرمه‌لر یاپدیره‌رق طوپلامق وظیفه‌سی‌ده اتنوغرافی موزه‌سنه عائددر . عینی زمانده ، هر ناحیه‌نك قونوشدیغی تورك لغیوه‌سنه منسوب

خصوصی کلمه‌لری ، خصوصی صوتیاتی وخصوصی صرف ونحو قاعده‌لرینی‌ده جمع ایده‌جکدر . بونلردن باشقه ، خلق آراسنده (طاندیرنامه احکامی) ویاخود (کچه کتاب) آدلری ویریلن وحالا تحصیلسز قادینلرله بیلکیسز خلق آراسنده اینانیلمقده بولونان عامیانه اعتقادلری وبونلره مربوط بولونان سحریاً ـ دینی آیینلری‌ده جمع ایده‌جکدر . مثلا ، بواعتقادلردن برینه کوره هر انسانك کندیسنه مخصوص بر پریسی واردرکه صاحبنك (قرقلی) اولدیغی زمانلرده صوك درجه آزغینلاشه‌رق تهلکه‌لی بر وضعیت آلیر . انسانلر آشاغیده‌کی اوچ حالده قرقلی اولورلر :

(١) بر چوجوق دنیایه کلدیکی زمان ، چوجوقله برابر آنه ی وباباسی قرقلی اولورلر . (٢) بر اوله‌نمه وقوعه کلدیکی زمان هم کلین ، هم‌ده کووه‌ی قرقلی اولورلر . (٣) بر آدام اولدیکی زمان اونکله عینی أوده یاشایان بوتون یاقین اقربالری قرقلی اولورلر .

قرقلیلرك ایفاسنه اعتنا ایتمه‌سی لازم کلن بر طاقم سحریاً ـ دینی آیینلر واردر : مثلا ، ایکی قرقلی قادین ـ بونلر ، ایستر عینی سببدن ، ایستر آیری سببلردن قرقلی اولمش اولسونلر ـ بر اوداده راستکله برله‌شیرلرسه مطلقا اوپوشمه‌لری لازمدر . اوپوشمزلرسه ، پریلری بربریله قاوغا ایده‌رلر ، پریلردن بری ، بو قاوغاده یارالانیر ، یاخود اولورسه ، عینی حال ، صاحبنه‌ده انتقال ایده‌جکندن ، بو آیینی اجرا ایتمه‌مکده بویوك بر تهلکه موجودر . ینه ایکی قرقلی انسان ، بری دیکرینك فوقنده بولونان ایکی اوداده یاتمازلر .

طاندیرنامه‌یه کوره ، هر آدامك بر پریسی اولدیغی کبی هر أوکده بر پریسی وار . أو پریسی ، أوك تمیز طوتولمه‌مسندن اوفکه‌لنیر . بو اوفکه‌لنمه ، عائله حقنده مضر اوله‌جغندن أو قادینی ، اوك هر طرفنی تمیزطوتمه‌یه اعتنا ایدر . دیمك‌که بو باطل اعتقادلر ایچنده فائده‌لی اولانلرده واردر . اتنوغرافیا موزه‌سی بونلردن باشقه هر ناحیه‌ده‌کی لسانی صوتیات (فونه‌تیك) ایله خلق مه‌لودیلرینی (نغمه‌لرینی) یا فونوغراف آلتیله ، یاخود نوطه اصولیله ضبط

ایدر . دیمك كه اتنوغرافی موزه سنك بهمه حال برفوطوغرافچیسی ، برفونوغرافچیسی وبرنوطه جیسی بولونمق لازمدر ماصال طوپلایانلر هر كسدن دیكله دكلری علی العموم ماصاللری ضبط ایتمه لیدرلر . ماصالجی نامی ویریلن بر طاقم اختیار قادینلر یاخود ارككلر واردركه بونلر ماصاللری عنعنوی تعبیرلریله و بدیعی اسلوبلریله نقل ایدرلر . بویله حقیقی بر ماصالجی الهكچیریلیرسه اونك نقل ایده جكی بوتون ماصاللر عیناً ضبط اولونمالیدر . چونكی ملی ماصاللر آنجق بویله هر تعبیری برمؤسسه اولان ماصاللردر . قوشمه لر ، توركولر ونغمه لرده حقیقی ساز شاعرلرندن آلینمالیدر . نصرالدین خوجایه ، قاراكوزه ، ایخچیلی چاووشه ، بكری مصطفایه ، بكتاشیلره عائد فقره لرده متخصصلرندن اوكره نیلملیدر . ملتلره ومسلكلره عائد تقیدلر مداحلردن اقتباس ایدیله لیدر . طاندیرنامه اعتقادلری ، اونلره هنوز اینانمقده بولونان تحصیلسز قادینلردن صورولمالیدر . هریرك خصوصی لغیوه سنه عائد تدقیقلرده محللرنده یاپیلمالیدر .

(٣) ملی خزینهٔ اوراق ، وكالتلرك كیزلی ومحروم ماهیتده بولونان خصوصی خزینهٔ اوراقلرندن باشقه در . ملی خزینهٔ اوراق ، آرتق حكومتله علاقه سی قالمامش اولان اسكی اوراقك خزینه سیدركه ملتك مورخلری وعلم آدامله ری ایچین تصنیف ومنتظم بر اداره آلتنده تشهیر اولونور . مع التأسف ، كرك باب عالیه وخارجیه یه ، كرك دفتر خاقانیه ، اوقافه وفتوا خانه یه عائد اسكی اوراق مخزنلری شیمدیه قادارنه بر آرایه طوپلانمش ، نه تصنیف ایدیلمش ، نه ده محافظه لرینه اعتنا اولونمشدر . ملی تاریخمزك اك دوغرو وثیقه لری اولان بو اوراقدن اك مهملری آشیریله رق آوروپا كتبخانه لرینه نقل اولونمقده در .

دیاربكر كبی بعض اسكی ولایت وایالت مركزلرنده غایت قیمتلی اولان قدیم اوراقك بقالاره صاتیله رق صارغی كاغدی صورتنده قوللانیلدیغی ده واقعدر . كورولیورکه ملی بر خزینهٔ اوراقك ده بهمه حال سرعتله تأسیسی لازمدر .

(٤) ملی تاریخ کتبخانه‌سی‌ده عمومی کتبخانه‌دن باشقه‌در . عمومی کتبخانه ، علمك ، ادبیاتك هر شعبه‌سنه عائد کتابلری جامع اولمق لازم کلیر . ملی تاریخ کتبخانه‌سی ایسه یالکز ملی حرثمزی تشکیل ایدن مؤسسه‌لره عائد تاریخلری وتاریخی منبعلرله وثیقه‌لری محتوی اولمالیدر . بو کتابلر ووثیقه‌لر دینمزك ، اخلاقمزك ، حقوقمزك ، فلسفه‌مزك ، ادبیاتمزك ، موسیقمزك معماریمزك ، اقتصادمزك ، عسکرلکمزك ، سیاستمزك ، علملرمزك وفنلرمزك تاریخلرینی ووثیقه‌لرینی تمامیله احتوا ایتمه‌لیدر . اوحالده‌که ، بو تاریخ شعبه‌لرندن هر هانکی برینك تاریخنی یازمق ایسته‌ین بر مورخ احتیاج کوردیکی بوتون منبعلری ووثیقه‌لری بو کتبخانه‌ده حاضر بوله بیلسین .

(٥) احصائیات مدیریت عمومیه‌سی‌ده ، هروکالتك تأسیس ایتدیکی خصوصی احصائیات تشکیلاتلرندن باشقه‌در . چونکه ، هر وکالتك تأسیس ایتدیکی احصائیات تشکیلاتی ، یالکز کندی رسمی معاملهلرینك محتاج بولوندیغی احصائی رقملره اهمیت ویرر . احصائیات مدیریت عمومیه‌سی ایسه ، ملی حرثك تظاهری ایچین محتاج اولدیغمز وملی حیاتك بوتون شعبه‌لرینه شامل ، عمومی بر احصائیات تشکیلاتیدر . اوروپالی برمتخصصك اداره‌سنده بولونه‌جق اولان بواحصائیات مدیریت عمومیه‌سی تشکل ایتدکدن صوکرا ، وکالتلره وسائرغیر رسمی مؤسسه‌لره منسوب بوتون احصائی تشکیلاتلر اونك قوماندا سی آلتنه وریله‌رك هپسی ، عینی اصول وسیستم داخلنده چالیشدیریلا جقلردر . ایشته آنجق ، بویله مرکزی براختصاص دائره‌سنه منسوب احاطوی براحصائیات تشکیلاتی وجوده کلدکدن صوکرادرکه مملکتمزده احصائی رقملردن اجتماعی نقصانلریمزك ومزیتلریمزك آکلاشیلمه‌سی ممکن اولور . تطبیق اولونان اصلاحلرك وتجددلرك جمعیت ایچون مضر یاخود فائده‌لی اولدقلری‌ده آنجق بویله اساسلی احصائیات دفترلرینك احضارندن صوکره کشف وتدقیق اولنه بیلیر .

ملی حرثك بو صایدیغمز تشکیلاتلری صرف ملی حرثی آریوب بولمغه یارایانلردر . ملی حرثك باشقه بر طاقم تشکیلاتلری‌ده واردر . بونلرك

وظیفه‌سی‌ده ، ملی حرث آرانوب بولوندقدن صوکرا ، آوروپا مدنیتنك اونك مختلف شعبه‌لرینه آشیلانمه‌سندن عبارتدر . بووظیفه‌یی ایفا ایده‌جك تشکیلاتلرده شونلردر : تورك دارالبدایعی ، تورك دارالالحانی ، تورك دار الفنونی ، تورکیات انجمنیدر . بونلردن مثال اوله‌رق دار الالحانی آله‌لم : استانبولده موجود بولنان دارالالحان دوم‌تك اصولنك ، یعنی بیزانس موسیقیسنك دارالالحانیدر .

بو مؤسسه ، ابتدائی عنصرلری خلقك صمیمی مه‌لودیلرنده تجلی ایدن وآوروپا موسیقیسنه توفیقاً آرمونیزه ادلدکدن صوکرا عصری وغربی بر ماهیت آله‌جق اولان حقیقی تورك موسیقیسنه هیچ اهمیت ویرمه‌مکده‌در . موجود دارالبدایع‌ده عینی حالده‌در . چونکه ، تیاترونك ترقیسی اك زیاده کوزه‌ل تورکجه ایله خلق وزننك قبولنه باغلی ایکن ، موجود دارالبدایع بو اساسلره کافی درجه‌ده قیمت ویرمه‌مکده‌در . بناءً علیه بو ایکی مؤسسه‌نك تورك دارالحانی وتورك دارالبدایعی حالنه کتیریله‌لری‌ده لازمدر .

موجود مؤسسه‌لر ایچنده تورك حرثنه خادم اولان یالکز دارالفنونلدر .

دارالفنونك ادبیات مدرسه‌سی ، عادتا حرث مدرسه‌سی دیمك اولدیغندن ملی حرثی یوکسلتمکه اك چوق چالیشان بو مؤسسه‌در .

تورکیات انجمننه کلنجه ، بوکون بویله بر مؤسسه‌یی اك مکمل بر حالده تشکیل ایتمك امکانی واردر . چونکه ، آورپانك مختلف ملتلرنده تورکیات علمی ایچین جانی وقف ایتمش بویوك تورکولوغلری بو انجمنه اعضا صفتیله آلمق قابلدر . اوروپالی تورکولوغلرله برلی تورکیاتجیلریمزدن مرکب بر انجمن تشکیل اولونورسه ، بو هیئت هم ملی حرثك خزینه‌لرینی آرایه‌بیله‌جك ، هم‌ده بین‌الملل آقاده‌میلر عالمنده علمی بر ولایت احراز ایده‌بیله‌جکدر .

۱۰

حرث وتهذیب

فرانسزجه « culture » کلمه‌سنك ایکی آیری معناسی واردر. بو معنالردن برینی « حرث »، دیکرینی « تهذیب » تعبیریله ترجمه ایده‌بیلیرز. «حرث» حقنده‌کی بوتون سوء تفهملر فرانسزجه « کولتور » کلمه‌سنك بویله ایکی معنالی اولمه‌سندندر. او حالده، بز لسانمزده، بو ایکی معنایی، « حرث » و « تهذیب » کلمه‌لریله آییریرسه‌ق، کندی مملکتمزده بو سوء تفهملره نهایت ویرمش اولورز. حرث ایله تهذیب آراسنده‌کی فرقلردن برنجیسی، حرثك « ده‌موقراتیك »، تهذیبك « آریستوقراتیك » اولمه‌سیدر. حرث، خلقك عنعنه‌لرندن، تعاملرندن، عرفلرندن، شفاهی ویا یازیلمش ادبیاتندن، لسانندن، موسیقیسندن، دینندن، اخلاقندن، بدیعی و اقتصادی محصوللرندن عبارتدر. بو بدیعه‌لرك خزینه‌سی وموزه‌سی خاق اولدیغی ایچین، «حرث»، ده‌موقراتیکدر. تهذیب ایسه، یالکز یوکسك برتحصیل کوه‌مش، یوکسك برتربیه ایله یتیشمش حقیقی منورلره مخصوصدر. «ماتیه‌ر آرنولد»ك «طاتلیق وضیامذهبی» تعبیریله افاده ایتدیکی مأل، « تهذیب » ك تعریفی دیکدر. تهذیبك اساسی، ایی بر تربیه کورمش اولمق؛ معقولانی، کوزه‌ل صنعتلری، ادبیاتی، فلسفه‌یی، علمی وهیچ بر تعصب قاریشدیرمقسزین دینی؛ کوسترشسز، صمیمی برعشق ایله سومکدر. کورولیورکه تهذیب، خصوصی بر تربیه ایله حصوله کلمش خصوصی بردویوش، دوشونوش ویاشایش طرزیدر.

حرث ایله تهذیبك ایکنجی فرقی برنجینك « ملی »، ایکنجینك « بین-

الملل » اولهسیدر. بر انسان ، حرثك تأثیریله، بلکه ده یالکز کندی ملتنك حرثنه قیمت ویریر ، فقط ، تهذیب کورمشسه باشقه ملتلرك حرثلرینی ده سور واونلرك لذتلرینی ده طاتمغه چالیشیر . بناءً علیه ، تهذیب ، تماس ایتدیکی انسانلری براز انسانیتجی ، براز مساعکار ، هر فرده ، هر ملته قارشی خیرخواه و « اقتطاعجی = éclectique » یاپار .

حرثله تهذیبك بو ایکنجی فرقی ، بزی « ملیتجیلك و بین المللیتجیلك » مسئلهسنك تعمیقنه سوق ایدییور :

(ملت)، عینی حرثده مشترك اولان فردلرك هیئت مجموعهسیدر . « بین-المللیت ، عینی مدنیتده مشترك اولان ملتلرك هیئت مجموعهسیدر . بین المللیته ، « مدنیت زمرهسی » ده دینیلهبیلیر .

فقط ، مدنیت زمرهسنی ، خصوصی بر مدنیته منسوب ملتلرك هیئت مجموعهسی کبی تلقی ایتمهین آدملرده واردر . بونلره کوره ، آیری آیری مدنیتلر یوقدر ، بوتون انسانلرك مجموعی ، بر تك مدنیت زمرهسندن عبارتدر وبو بر تك مدنیت زمرهسی ، ملتلردن دکل ، فردلردن مرکبدر . بو فکرده بولونان انسانلره « توزموپولیت » آدی ویریلیر . قوزموپولیتلر ، «ملتم نوع بشردر ، وطنم روی زمین » دیهن دنیاجیلردر . بونلرك مدنیت زمرهسی حقندهکی تلقیلری، ملیتپرورلکله ائتلاف ایدهمز . چونکه ملیتجیده کوره ، بشریت ، حیوانات علمنده سائر حیوانلرله برابر تدقیق اولونان (بشر نوعی) ندن عبارتدر. اجتماعی فردلر دیمك اولان (انسانلر) ایسه، ملتلر حالنده یاشارلر . تورکجیلك (ملت) اساسنی قبول ایتمهین هیچ بر سیستهمله ائتلاف ایدهمهیه جکندن قوزموپولیتلری ایچنه آلاماز .

بین المللیتجیلکه کلنجه ، بو تماماً قوزموپولیتلکك ضدیدر . چونکه بین المللیتجیلره کوره، مدنیت زمرهسی بوتون انسانلرك هیئت مجموعهسی دیمك دکلدر . ذاتاً مدنیت بر دکل متعددر . هر مدنیتك کندیسنه مخصوص بر جامعهسی یعنی بر مدنیت زمرهسی واردر. عینی زمانده، بو مدنیت زمرهلری

فردلردن دكل، ملتلردن مركبدر. مدنيت زمره‌سى بر جمعيته بكزه‌تيلير سه، اونك فردلرى‌ده ملتلر اولور. مدنيت زمره‌سنه (ملتلر جمعيتى) دينلمه‌سى بوندندر.

[نقط، بو « ملتلر جمعيتى » تعبيرى دوغرو دكلدر. چونكه، جمعيت، مشترك بر وجدانه مالك اولان تام برزمره ديمكدر. مشترك وجدان حرثندن عبارت اولديغى ايچين، (جمعيت)، قادر وسنه كيره‌بيله جك زمره‌لر، آنجق ملتلرله اونلرك جرثومه‌لرى اوله‌بيليرلر. ديكر طرفدن، بر چوق جمعيتلرى ايچنه آلان داها بويوك زمره‌لره « جامعه » نامى ويريلير. اوحالده، « ملتلر جمعيتى » يرينه «ملتلر جامعه‌سى» ديمك داها مناسبدر.]

بو افاده‌لردن آكلاشيلديكه هر مدنيت زمره‌سى، بر بين‌المليت دائره‌سيدر بر جمعيتك ملى برحرثى اولمه‌سى، اونك بين‌الملل برمدنيته‌ده منسوب اولمه‌سنه مانع دكلدر. مدنيت، عينى بين‌المليته منسوب ملتلرك آراسنده مشترك بولونان مؤسسه‌لرك هيئت مجموعه‌سى ديمكدر.

ديمك كه بر، بين‌المليت داخلنده، هم اونى تركيب ايدن بوتون ملتلره شامل مشترك بر مدنيت، هم ده هر ملته خاص ملى حرثلردن مركب بر حرثلر قوللهقسيونى واردر. اوحالده، بز آوروپا مدنيتنه كيرديكمز زمان، يالكز بين‌الملل بر مدنيته وارث اولمقله قالمايه‌جغز؛ عينى زمانده مدنيتداشمز اولان بوتون ملتلرك خصوصى حرثلرندن ده تلذذ ايتمك امكانينه صاحب اوله‌بيله‌جكز. ملى بر جمعيت، ناصل، تقسيم اعمال واختصاص طريقيله مسلكى زمره‌لره آيريلمشسه، بين‌الملل بر جامعه‌ده عادتا بين‌الملل برتقسيم اعمالك و بين‌الملل اختصاصك حكمنه تابع اولهرق، ملى و خصوصى الماهيه حرثلره آيريلمشدر.

بناءً عليه، انسانلر، صرف ملى ذوقلريله طاتدقلرى زمان، يالكز ملى حرثلرينه اويغون اثرلردن خوشلانيرلر. فقط، انسان، هر كون عينى زمانده يمكدن اوصاندينى كبى، دائما عينى حرثه منسوب ادبياتدن، عينى موسيقيدن، عينى

معماریدن الخ . غدا آلمقدنده بیقار . بو سببله ، شکمپرورلر ، هر کون یمك ایسته‌لرینی دکیشدیردکلری کبی ، تهذیبلی آدامله‌رده ، زمان زمان باشقه حرثلرك چشنیلریله آغز دکیشدیرمکه احتیاج دویارلر .

اسکی زمانلرده اصناف درنکلری ، معین زمانلرده « عارفانه » [١] ضیافتلری یاپارلردی . هر حرفتداش ، کندی اونده الك ایی یاپیلان یمکی یاپدیرر ، حرفتداشلرلر ، قیرده یاخود بر اوده برلشه‌رك بو یمکاری برابرجه یرلردی . مدنیت زمره‌سنك بین‌الملل مناسبتلری‌ده بر عارفانه ضیافتی کبیدر . هر ملت ، بو ضیافته کندی حرثنی کوتوره‌رك بوتون ملتلرك حرثلرندن تذوق ایتمك حقنی اکتساب ایدر . شوقادار وارکه ، یالکز ملی حرثدن خوشلانان (ملی ذوق) ایله ، یابانجی حرثلردن خوشلانان (خارجی ذوق) ی بربرینه قاریشدیرمامالیدر . اوروپانك بتون ملتلرنده کوردیکمز نورمال نمونه‌یه کوره هر ملتك اصلی ودائمی اولان ذوقی ، ملی ذوقیدر ؛ خارجی ذوق آنجق تالی بر درجه‌ده قلدیغی زمان مقبول اوله‌بیلیر . اسکی عثمانلی حیاتنده ایسه ایش بویله دکلدی . خواص صنفنده خارجی ذوق ، اصلی ودائمی ذوق حالنی آلمشدی . ملی ذوقه کلنجه ، تالی برقیمتدن بیله محروم براقامشدی . بوسببله اسکی ادبیاتمز عجم ذوقنك ، تنظیمات ادبیاتی‌ده فرانسز ذوقنك محصوللرندن عبارت قالدی وشیمدی‌یه قادار بزده ملی بر ادبیات حصوله کلمدی . اوحاله ، تهذیب ، بویله مرضی بر حال آلدیغی زمانلر مضر اولور . بر تهذیب ملی حرثك حقوقنه رعایت ایتدیکی مدتجه نورمالدر ، ملی حرثك حقلرینی چیکنه‌مکه باشلادیغی آندن اعتباراً ، خسته ومعلول بر تهذیب ماهیتنی آلیر .

بو ایضاحلر کوستریبورکه ، تورکجیلك قوزموپولیتلکله ائتلاف ایده‌مز . هیچ برتورکجی قوزموپولیت اوله‌مادیغی کبی ، هیچ برقوزموپولیت‌ده تورکجی اوله‌ماز . فقط ، تورکجیلکله بین‌المللیتجیلك آراسنده ، ائتلافه مانع هیچ بر

[١] بو کلمه‌نك اصلی « حریفانه » در . حریف « حرفتداش دیمك اولدیغندن حریفانه تعبیری ، « حرفتداشجه‌سنه بر ضیافت » معناسنی افاده ایدر .

ضدیت یوقدر . هر تورکی عینی زمانده بین المللیتجی در . چونکه هر فردمز ملی وبین الملل اولهرق ایکی اجتماعی حیات یاشامقده بز. ملی حیاتمز، یالکز ملی حرثمزی یاشامقدر. بین الملل حیاتمز ایسه برطرفدن بین الملل اولان مدنیتدن، دیکر طرفدن هر بری خصوصی واوریژینال لذتلرك بر مجموعه‌سی اولان یوزلرجه حرثلردن حصه‌لرمزی آلمقدن عبارتدر . تنظیماتدن بری رسماً منسوب اولدیغمز مدنیته کلنجه، بوده غرب مدنیتیدر .

ایشته عصری جامعه‌مز اولان بو غرب مدنیتیله، اوکا منسوب بوتون حرثلردن نصیبمزی آلمق ایچوندرکه، (تألیف و ترجمه انجمنی)، غرب مدنیتنك بین الملل ماهیتی حائز بوتون آناکتلرینی (اوتوریته طانیلان مونوغرافیلری) ومنی حرثلرك چیچکلری حکمنده بولونان عموم مخلده‌لری (شه‌دورلری) ترجمه ایتدیرمکه قرار ویردی .

کورولیورکه تورکیلرك (حرث) دیدکاری شی نه فرانسزلرك «کولتور»ی نه‌ده آلمانلرك «قولتور» یدر . فرانسزلره کوره، فرانسز کولتوری، اوته‌دنبری، صرف ادبی قوتیله جهانشمول برتهذیب ماهیتی آلمشدر . آلمانلره کوره، کویا آلمان قولتوری‌ده، اوردولری مغلوب اولماسه‌یدی عسکری واقتصادی قوتلریله بوتون جهانه حاکم اوله‌جقدی. تورك حرثنك فعالیتی؛ بونلرکی متعدی دکل، لازمدر . بز حرثمزی ؛ یالکز کندی ذوقمز کندی تلذذمز ایچون یاپه‌جغز . باشقه ملتلرده ، اوندن ، لوتیلرك و فاره‌لرك یاپدیغی کبی، آرا صیرا طاده‌رق تلذذ ایده‌بیلیرلر . ناصیل‌که ، بزده ، فرانسز ، انکلیز ، آلمان، روس، ایتالیان ملتلرینك حرثلریله آرا صیرا تذوق ایدیورز وایده‌جکز. فقط ، بوندن صوکرا ، بوتذوقمز ، هیچ بر زمان (اقزوتیزم) لك حدودینی آشمایه‌جقدر . بزجه ، فرانسزلره ، انکلیزلره ، آلمانلره ، روسلره ، ایتالیانلره عائد کوزه‌للکلر ، آنجق اقزوتیك کوزه‌للکلر اوله‌بیلیر . بوکوزه‌للکلری سومکله برابر ، هیچ بر زمان کوکلمزی اونلره ویره‌یه‌جکز. بز کوکلمزی روز الستدن بری ملی حرثمزه ویرمشزدر . بزم یچون «دنیا کوزلی»، ملی

حرثمزك كوزللكندن عبارتدر. بز، مدنيتجه، عرفانجه، اقتصادجه وتهذيبجه آوروپا ملتلرندن چوق گيرى قالمش اولديغمزى انكار ايتمهيز ومدنيتجه اونلره يتيشمك ايچين بوتون قوتمزله چاليشه جغز. فقط حرث اعتباريله هيچ برملتى كندمزدن اوستون كورهمهيز. بزه كوره، تورك حرثى دنيايه كلمش وكلهجك اولانلرك اك كوزهليدر. بناءً عليه، نه فرانسز كولتورينك، نهده آلمان قولتورينك مقلدى وتابعى اولهمزه امكان يوقدر. بز، اونلرى ده، ديكر حرثلر كبى يالكز ملتلرينه مخصوص خصوصى حرثلرعدايدرز واوتلردنده سائرحرثلر كبى يالكز اقزوتيك بر ذوقله متلذذ اولورز.

كورولیورکه، تورکجیلك بوتون عشقيله يالكز كندى اوريژينال حرثنه مفتون اولمقله برابر، شووين و متعصب دكلدر. آوروپا مدنيتنى تام وسيستهماتيك برصورتده آلمغه عزم ايتديكى كبى هيچ بر ملتك حرثنه قارشى استغنا و استخفافى ده يوقدر. بالعكس، بوتون حرثلره قيمت ويريرز وحرمت ايدرز. حتى، برچوق اعتسافلرينه هدف اولديغمز ملتلرك بيله، سياسى تشكيلاتلرينى سومهمكده دوام ايتمكله برابر؛ مدنى و حرثى اثرلرينه مفتون، متفكرلريله صنعت كارلرينه حرمتكار قالهجغز.

ایکنجی قسم

تورکجیلکك پروغرامی

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000099

برنجی مبحث

لسانی تورکجیلك

۱

یازی دیلی وقونوشمه دیلی

تورکیانك ملی لسانی « استانبول تورکجه‌سی » در؛ بوکا شبهه‌یوق ! فقط ، استانبولده ایکی تورکجه وار : بری قونوشولوب‌ده یازیلمایان « استانبول لهجه‌سی » ، دیکری یازیلوب‌ده قونوشولمایان «عثمانلی لسانی» در. عجبا ، ملی لسانمز بونلردن هانکیسی اولهجقدر ؟

بوسؤاله جواب ویرمه‌دن ، لسانمزی ، باشقه لسانلرله مقایسه ایده‌لم : باشقه لسانلرده ملتلرینك پای تختلرینه عائد لسانلردر . فقط ، باشقه پایتختلرك هپسنده قونوشولان دیللهیازیلان دیل عینی شیدر . دیمكه ، قونوشمه دیلیله یازی دیلنك بری برندن باشقه اولمه‌سی ، صرف استانبوله مخصوص بر حالدر . عموم ملتلرده بولونمایوب‌ده یالکز بر ملتده تصادف ایدیلن برحال نورمال اولهبیلیرمی ؟ اوحالده ، استانبولده کوردیکمز بو ایکیلك لسانی بر خسته‌لقدر . هر خسته‌لق تداوی ایدیلیر . اوحالده بو خسته‌لغك‌ده تداویسی لازمدر . فقط ، بو تداوی‌یی یاپهبیلمك ، یعنی لسانده‌کی ایکیلکی اورتهدن قالدیرمق ایچون ، شو ایکی شیدن برینی یاپمق لازم : یا ، یازی دیلنی ، عینی زمانده قونوشمه دیلی حالنه کتیرمك ، یاخود قونوشمه دیلنی عینی زمانده یازی دیلی حالنه قویمق .

بوایکی شقدن برنجیسی ممکن دکلدر ؛ چونکه ، استانبولده یازیلان لسان ، عربی بردیل دکل ، اسپه‌رانتو کبی صنعی بر دیلدر . عربجه ، عجمجه وتورکجه‌نك قاموسلرینی ، صرفلرینی ، نحولرینی برلشدیرمکله حصوله کلن بوعثمانلی اسپه‌رانتوسی ، ناصیل قونوشمه دیلی اله‌بیلسین ؟ هر معنا ایچون لااقل اوچ مترادفی ، هر ترکیب ایچون لااقل اوچ شکلی ، هر ادات ایچون لااقل اوچ لفظی محتوی اولان بو صنعی زوائد خلیطه‌سی ، ناصیل جانلی برلسان حالنه کیره‌بیلسین ؟

دیمك‌که استانبولده یازی دیلنك قونوشمه دیلی حالنه کچمه‌سی ممکن دکل. بونك ممکن اولمادیغی ، عصرلرجه اوغراشیلدیغی حالده ، موفقیت حاصل اولمامه‌سیله‌ده ثابتدر. فرض محال اوله‌رق ، برطاقم مستبدانه قانونلرله استانبول اهالیسی ، بوعجیب یازی دیلیله قونوشمغه باشلامش اولسه‌یدی بیله ، ینه بو یازی دیلی ، کرچکدن ملی لسان اوله‌مازدی . چونکه ، اونی ، قونوشمه دیلی اوله‌رق یالکز استانبولك دکل ، بوتون تورکیانك قبول ایتمسی لازم کلیردی. بوقادار بویوك برجمعیته ایسه زورله هیچ برشی قبول ایتدیریله‌مزدی.

او حالده ، یالکز بر شق قالیور : قونوشمه دیلنی یازمرق یازی دیلی حالنه کتیرمك ! ذاتاً ، خلق محررلری ، بوایشی اسکیدن بری یاپیورلردی. عثمانلی ادبیاتنك یاننده ، خلق دیلیله یازیلمش بر تورك ادبیاتی ، آلتی ، یدی عصردن بری موجوددی . دیمك‌که ، لسانی ایکیلکی قالدیرمق ایچون یکیدن هیچ بر شی یاپمغه لزوم یوقدی . عثمانلی لسانی هیچ یوقمش کبی بر طرفه آتمرق ، خلق ادبیاتنه تمل وظیفه‌سنی کورن تورك دیلنی عینیله ملی لسان عد ایتمك کافی ایدی : ایشته توزکجیلر ، لسانمزدهکی ایکیلکی قالدیرمق ایچون شو عمده‌یی قبول ایتمکله اکتفا ایتدیلر : استانبول خلقنك وبالخاصه استانبول خانملرینك قونوشدقلری کبی یازمق ! بوصورتله یالکز اولان استانبولك قونوشمه دیلنه (یکی لسان) ، صوکرا (کوزل تورکجه) ، داها صوکرا (یکی تورکجه) آدلری ویریلدی .

۲

خلق لسانینه کیرمش عربجه وعجمجه کلمه‌لر

بعض معترضلر دییورلرکه « سز عثمانلی لساننده‌کی عربی وفارسی کلمه‌لردن شکایت ایدییورسکز . حال‌بوکه ، خلق دیلنده‌ده ، بولسانلره منسوب برچوق کلمه‌لرواردر . »

فی‌الحقیقه ، خلقك قونوشمه دیلی‌ده عربجه‌دن آلنمش برچوق کلمه‌لری محتویدر . فقط خلقك قونوشمه دیلنه آلمش اولدیغی بوکلمه‌لر ، خواص صنفندن اولان عالملرله ادیبلرك عثمانلی لسانینه آلمش اولدیغی عربی وفارسی کلمه‌لردن ایکی صورتله فرقلیدر .

اولا ، خلق لسانده مترادف کلمه‌لر یوقدر . خلق ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن برکلمه آلدیغی زمان اونك مترادفی اولان تورکجه کلمه‌یی تورکجه‌دن بوس بوتون آتار : بوصورتله لسانده مترادف کلمه‌لر قالماز . مثلا ، خلق ، (خسته) کلمه‌سنی آلنجه (صایرو) لفظنی ، (آینا) کلمه‌سنی آلنجه (کوزکو) لفظنی ، (مردیون) کلمه‌سنی آلنجه (باصقیچ) لفظنی تمامیله اونوتمشدر .

واقعا ، بعضاً خلقك ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلدیغی کلمه‌لر یاننده ، اسکی تورکجه‌لرینی‌ده محافظه ایتدیکی کورولیور .

فقط ، بویله بر حال وقوعنده‌ده بنه مترادف کلمه‌لر وجوده کلمز . چونکه ، یا عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلنان کلمه‌لك ، یاخود اسکی تورکجه کلمه‌لك معناسنده بر تغیر حصوله کلمز ، ایکیسی آراسنده‌کی مترادفلك زائل اولور . مثلا ، (سیاه) و (بیاض) کلمه‌لری آلندقدن صوکرا ، (قارا) و (آق)

كلمه‌لرى تورکجه‌ده باقى قالمش. فقط ، نه (سياه) كلمه‌سنى (قارا) كلمه‌سنك ، نه‌ده (بياض) كلمه‌سنى (قارا) كلمه‌سنك مترادفى عدايده‌مه‌يز. چونكه ، خلق سياهله بياضى مادياتده ، قارا ايله آقى معنويات‌ده قوللانيور. مثلا سياه يوزلى بر آدامك آلنى آق اوله بيليرى بياض چهره‌لى بر آدامك‌ده يوزى قاراچيقه بيليرى.

بمضاده ، خلقك عربجه‌دن وعجمجه‌دن آلديغى كلمه‌لرك تورکجه‌سى ذاتاً موجود اولمادينى ايچون مترادفلكه هيچ بر سبب بولونماز . آبدست ، نماز ، قرآن ، جامع ، اذان كلمه‌لرى كبى .

عالمده وادبياتده كانجه ، بونلر هم ، تورکجه كلمه‌لرى ، هم‌ده بونلرك عربى وفارسى مقابللرينى تماميله عينى معناده اوله‌رق قوللانيرلر . بو صورتله ، اونلرك تورکجه‌سنده ، هر خصوصى معنا ايچون ، برى تورکجه ، برى عربجه ، وبرى عجمجه اولق اوزره لااقل اوچ تعبير موجوددر . مثلا (صو ، آب ، ماء) ، (كيجه ، شب ، ليل) ، (اكمك ، نان ، خبز) (ات ، كوشت ، لحم) كبى . عثمانلى لسانندە ، مطلقا ، هر معنا ايچون ، اوچر مترادفدن مركب اولان بويله بر (تثليث) موجوددر . بعض معنالرك عربجه‌ده متعدد تعبيرلرى بولوندينى ايچون ، بو كبى معنالرك مترادفلرى بالطبع اوچدن داها فضله بولونور : آرسلان ، شير ، اسد ، غضنفر ، حيدر ، ضرغام الخ كبى

ثانياً ، خلق عربجه‌دن ، عجمجه‌دن وسائر يابانجى لسانلردن آلديغى كلمه‌لرى يا لفظاً ياخود معناً (تحريف) ايدر ، يعنى تمثيل ايله‌ر .

لفظاً تحريفه مثال : (خسته : هاستا) ، (هفته: هافتا) ، (نردبان : مرديون) ، (چارجويه : چرچوه) ، (غوغا : قاوغا) ، (بكره : ماقارا) ، (ذقاق : سوقاق) ، (پاره : پارا) .

معنى تحريفه مثال : (خسته) كلمه‌سى فارسيده (بريسى طرفندن يارالنمش) معناسنه ايكن ، تورکجه‌ده (مريض) مقابلى اولمشدر . (شفق) كلمه‌سى عربجه‌ده (غرب افقنك آقشام قيزيللغى) معناسنه ايكن ، تورکجه‌ده (شرق افقنك صباح قيزيللغى) معناسنى آلمشدر : (شفق سوكمك) تعبيرى

Universitäts- und Landesbibliothek Halle Zweigbibl. Ho 1 Vorderer Orient

اولدیغی کبی . فارسیده (خواجه) کلمه‌سی (افندی) معناسنه‌در . بو کلمه ، تورکجه‌ده هم لفظنی دکیشدیره‌رك (خوجا) شکلنی آلمش ، وهم‌ده معناسنی دکیشدیره‌رك (خاق فقیهی) و (مکتب معلمی) معنالرینی آلمشدر . فارسی (بازار) کلمه‌سی ، بر نقطه‌لی (ب) ایله تلفظ اولونور و (چارشی) معناسنه دلالت ایدر بر کلمه ایکن ، تورکجه‌ده اوچ نقطه‌لی (پ) ایله تلفظ اولونان وهم جمعه‌ایرتسندن صوکرا کلن کونك اسمی ، هم‌ده معین کونلرده معین موقعلرده قورولان کونلك پانایر دیمك اولان (پازار) شکلنه انقلاب ایتمشدر . پازارلق کلمه‌سی‌ده بو صوك شکلدن دوغمشدر .

(پاره) کلمه‌سی‌ده ، فارسی لساننده (قسم ، پارچه) معناسنه ایکن ، تورکجه‌ده (پارا) شکلنی آلمقله برابر ، (مبادله واسطه‌سی اولان سکه یاخود کاغد) معناسنی آلمشدر .

بعض کلمه‌لر ظاهرده اسکی معناسنی محافظه ایتمشدر . فقط بوکلمه‌نك داخل اولدیغی ترکیبلر تدقیق اولونورسه ، بوکبی کلمه‌لرده‌ده معناجه غیر محسوس تبدللر وقوعه کلدیکی آکلاشیلیر : مثلا (آبدست) کلمه‌سی لفظجه و معناجه دکیشمه‌مش کورونور . حال بوکه ، بوکلمه‌نك باشنده‌کی (آ) حرفی مدینی غائب ایتدیکی کبی ، نهایتنده‌کی (ت) حرفی‌ده تلفظدن ساقط اولمشدر . بوندن باشقه ، (بویوك آبدست) و (کوچك آبدست) کبی ترکیبلر کوسترییورکه معناجه‌ده برتغیره اوغرامشدر .

دیمك که خاق ، آلدیغی کلمه‌لری تمثیل ایدییور . اولا ، (هر معنانك یالکز برکلمه‌سی اولمالیدر) عمده‌سنه رعایت ایده‌رك ، مترادفلری قبول ایتمیور . و (لسان) ی ، هر (کلمه) سی ، وظیفه‌سی معین بر (عضو) ماهیتنده بولونان ، (حقیقی بر عضویت) شکلنده محافظه ایدییور . طبیعی ، بو ایشی ، خلق بیله‌رك ودوشونه‌رك یاپمیور ؛ اجتماعی برسلیقه ایله شعورسز بر صورتده یاپییور . خلقك لسانده ، هر کلمه‌نك مطلقا دیکر کلمه‌لردن آیری بر معناسی

واردر . وخلقك ادراك ساحه‌سنه كيرمش اولان فكرى وحسى هر معنانك ده مطلقا بر كلمه‌سى واردر .

عالمره وادبيلره كلنجه ، بونلر ، خلقك تمثيل ماهيتنده اولارق باپديغى بو تغيرلرى ، تحريف ماهيتنده تلقى ايتمشلر وخلقك عربى و فارسى كلمه‌لرى كرك لفظاً و كرك معنىً تغير ايتمكله ميدانه چيقاردىغى كلمه‌لره (غلطات) نامنى ويرمشلردر . عالمرك غلطات نامياه يازيلمش كتابلرى تدقيق اولونورسه كورولوركه ، اونلر نظرنده فصاحت ، عربى و فارسى كلمه‌لرى ، تورکجه‌ده آلدقلرى شكللرده دكل ، اساساً منسوب اولدقلرى ا امده‌كى قديم شكللرنده قوللانمقدر . بو تلقى‌به كوره ، عثمانليجه‌نك هيچ بر ا تقلالى ، هيچ بر تمثيل صلاحيتى يوقدر . دائما كلمه‌لر ، كرك لفظاً وكرك معنىً قديم شكللرينه ارجاع ايديلمه‌لى وحتى ، كلمه‌لرك ا.لارى‌ده مطلقا بو اسكى شكللره كوره ياريلماليدر . بو تلقينك دها ايى ا كلاشيلمه‌سى ايچين ، بر وقعه‌يى مثال اولمه‌رق ذكر ايده‌جكم :

بر زمان دار لفنونده ، فلسفى اصطلاحلرى تعيين وتثبيت ايتمك اوزره علمى بر انجمن تشكل ايتمشدى . بو انجمنده فصاحتجيلردن برى (دقت) كلمه‌سنك (attention) مقابلى اولەيايه‌جغنى ايلرى سوردى : كويا ، (دقت) كلمه‌سى ، (دقق = نجه) صفتندن اشتقاق ايتديكى ايچين (ايجه‌لك) معناسنه ايمش .

بو ادعانه فارشى ، (ينجه‌لك) كلمه‌سى لسانمزده وارکن ، بو معنايه دلالت ايدن (دقت) كلمه‌سنه احتياجمز يوقدر . فقط ، خلقك قوللانديغى معناده اولمق اوزره ، بوكلمه لسانمزك آيلمه‌سى ممكن اولمايان الزم‌ر عنصرى اولمشدر دينيلدى . فقط ، معترض قبول ايتمه‌دى : «دقت» كلمه‌سى دائما (ايجه‌لك) معنا-نه قاله‌جقدر . خلقك قوللانديغى تعبيرلرى ، علم قبول ايده‌مز . دوغرو اولان كلمه‌لر ، كلمه‌لرك اسكى شكللريدر . كلمه‌لرك حقيقى معنالرى ، استعمالله دكل ، اشتقاقله بيلنير . بناءً عليه attention كلمه‌سنه باشقه بر مقابل آراماليدر » جوابنى ويردى . بو اساسه

استناداً ، فصاحتجیلر attention کلمسنه مقابل آرامغه باشلادیلر . بریسی (تحدیق) کلمسنی ایلری سوردی ، بردیکری (التفات) کلمسنی تکلیف ایتدی . کویا (تحدیق) کلمسی ، (کوزبیکی) معناسنه اولان (حدقه) دن کلیرمش . دقتده بالخاصه عامل اولان کوز بیکی ایمش . (التفات) ك عربجه ده کی معناسی ده (کوزاوجیله باقمق) ایمش . (التفات) کلمسی ، لسانمزده باشقه معنایه در دینلدی . (اویله شی اولماز ، عربجه ، عجمجه کلملر ، بزم لسانمزده قدیم اصالتلرینی وفصاحتلرینی محافظه ایده جکلردر . عوامك جهالتله یاپدیغی تحریفلره غلطات دینیلیر . بونرك هپسنی ترك ایده رك ، کلملرك قدیم وفصیح شکللرینه رجوع ایتمك لازمدر .) دییه جواب ویریلدی .

کورولیورکه ، خلق ، آلدیغی کلملری لفظاً ومعنی تمثیل ایتدیکی حالده ، فصاحتجی عالملر بو تمثیلك علیهنده درلر . خلقه کوره ، غلط مشهور ، لغت فصیحه دن اولادر ، عالمله کوره ایسه ، لغت فصیحه غلط مشهوردن اولادر . بوندن باشقه ، خلقه کوره ، مملکتمزده استقلال وحکمرانلق ، آنجق تورك لسانندر . بو لسانه کیرن عربجه وعجمجه کلملر تورك لسانینك حاکمیتی آلتنه کیره رك اونك (صوتیات = phonétique) ینه و (لغویات = lexicologie) ینه تابع در . سیاسی قاپیتولاسیونلر ، سیاسی استقلال وحاکمیته منافی اولدیغی کبی ، لسانی قاپیتولاسیونلرده ، لسانی استقلال وحاکمیته منافیدر . [لا کین ، ینه تصریح ایده لم که خلق بونی شعورلو برصورتده دوشونمیور ، آرینك بال یاپمه سی کبی ، شعورسز وسلیقی برصورتده یاپیور .]

عالمله نظراً ، بالعکس ، استقلال وحاکمیت آنجق عربی وفارسی کلمه لرنده موجوددر . نز ، اونلرك استقلال وحاکمیتنه اصالت و فصاحتنه حرمت ایتمکه مجبورز . بزم لسانمزه کلنجه ، او ، ذاتاً یوزده دوقسان دوقوز عربی وفارسی کلمه لردن مرکب اولدیغی ایچون ، استقلال دعواسنده بولونه ماز .

گورولیورکه لسانی تورکجیلکك ایلك ایشی ، فصاحتجی عالمك نقطهٔ نظرلرینی ردایله ، خلقك شعورسز نقطهٔ نظرلرینی تورکجه‌نك تملی اوله‌رق قبول ایتمکدر . بناءً علیه تورکجیلره کوره ، عثمانلیجیلرك فصیحلری غلط وغلطلری فصیحدر . حتی املاده ، بوغلطلری ، تلفظ اولوندقلری کبی یازمق تورکجیلکك بر عمده‌سیدر . بو اساسی اجنبی کلمه‌ده تشمیل ایده‌رك فصاحتجیلرك سیغاره ، ژاکت ، آوروپا ، شکلنده‌یازدقلری بوکلمه‌لری ، خلقك تلفظی وجهله (جیغارا ، جاکت ، آوروپا) یازمق لازمدر .

۳

تورکجیلر و فصاحتجیلر

تورکچیلرك لسانی عمده‌لری ، فصاحتجیلره عائد نقطهٔ نظرلرك ضدی اولمقله برابر ، (تصفیه‌جی) نامنی آلان لسان انقلابجیلرینك نقطهٔ نظرلرینه‌ده موافق دکلدر . تصفیه‌جیلره کوره ، بر کلمه‌نك (تورك) اوله‌بیلمه‌سی ایچون ، اونك اصلاً بر (تورك جذری) ندن کلمه‌سی لازمدر . بوکا بناءً (کتاب ، قلم ، آبدست ، نماز ، مکتب ، جامع ، مناره ، امام ، درس) کبی عرب ویاعجم جذرلرندن کلش اولان کلمه‌لر خلقك لسانینه کیرمش اولدقلرینه باقیلمایه‌رق تورکجه‌دن آتیلمالی و یرینه ، یا اونوتولمش اولان اسکی تورك کلمه‌لری احیا ، یاخود ، چغتایجه‌ده ، اوزبکجه‌ده ، تاتارجه‌ده ، قیرغیزجه‌ده الخ بوله‌بیله‌جکمز اصلاً تورك جذرندن کلمه‌لری ترویج ، ویاخود تورکجه‌ده یکی اداتلر و ترکیب اصوللری ایجاد ایدرك بونلر واسطه‌سیله یکی تورکجه کلمه‌لر ابداع ایدیلوب اقامه قیلنمالیدر . تورکجیلره کوره بو نقطهٔ نظرلرده یاکلیشدیر . چونکه ، اولا ، هیچ بر تورك جذرینك اك اسکی زمانلره چیقیلدقجه ، تورك قاله‌جغی ادعا اولونه‌مز . بوکون تورك جذرندن کلدیکنه قانع بولوندیغمز برچوق کلمه‌لرك ، وقتیله چینجه‌دن ، مغولجه‌دن ، تونغوزجه‌دن ، حتی هندجه‌دن وفارسیدن اسکی تورکجه‌یه کیرمش اولدیغی علماً ثابت اولمشدر .

ثانیاً ، کلمه‌لر دلالت ایتدکلری معنالرك تعریفلری دکل ، اشارتلریدر . بناءً علیه ، کلمه‌لرك هانکی جذرلردن کلدیکنی ناصل اشتقاق ایتدیکنی بیلمکده لزوم یوقدر . بوکبی شیلری بیلمك ، یالکز لسانیاتجیلر (فیلولوغ) ولسانیاتجیلر (لینغویست) ایچ

ایچون لازمدر. لسانك سیسته‌می وشیوه‌سی نقطهٔ‌نظرندن حتی مضردر بیله ! چونکه ، یوقاریده عرب وعجم جذرلرندن کلن کلمه‌لرده کوردیکمز کبی تورك جذرندن کلمه‌لرده‌ده بعضاً استعمالی معنا اشتقاقی معنادن باشقه‌در . مثلا (یابانجی) ، یابادن کلمش آدام دیمك دکلدر . (قهوه آلتی) قهوه‌دن صوکره یتیلن یمك معناسنه کلمز . بو کبی کلمه‌لری اشتقاقی معنالرنده قوللانمق ، لسانی بر خسته‌لغدر که بوکا (اشتقاق خسته‌لغی) دینیله‌بیلیر . مثلا بعض آداملر ، (ترلك) کلمه‌سی سویله‌نجه ، بونك استعمالی معناسنه اهمیت ویرمیه‌رك ، درحال اشتقاقی معناسنی آرارلر و (تر ایچون آیاغه کیبلن آیاق قابی) دیه کلمه‌نی جذربنه ارجاع ایتمکه چالیشیرلر . حال‌بوکه ، (ترلك) کلمه‌سنك معناسنی آرارکن ، (تر) کلمه‌سنی خاطرلامق، شیوه نقطهٔ نظرندن مضردر . اشتقاق خسته‌لغنه اوغرامش برآدامك یانده مثلا (یابانجیلر کلدیلر) دیدیککز زمان ، او ، (یابانجیلرمی؟ یابادن کلمشلر ، دیمك که یابانی آداملردر .) دیرسه تحافکزه کیتمزمی ؟ یاخود ، (شو ترلی کیبکز) دیدیککز زمان ، (آیاغم ترلی دکل ؛ ترلك کیمکه احتیاجم یوق) جوابنی ویریرسه ، غیراختیاری کولمزمیسکز ؟ معمافیه خلقه‌مخصوص براشتقاقجیلق‌ده وارد رکه ، بو بالعکس ، هم نورمال ، هم‌ده فائده‌لیدر . مثلا ، خلاقدن اولان کیمسه‌لر (دلباز) کلمه‌سنی (چوق‌دیللی، چوق‌دیل دوکن) معناسنه‌ظن‌ایدرلر. وحتی ، (دیلباز) صورتنده یازارلر .

خلقك بویله یاکلش اشتقاقلرله یاپدیغی تحریفلرده ، بر نوع شعورسز تمثیل وتیره‌سید . مثلا ، خلق (علائم سما) یی ، (الکم صاغمال) شکلنه چویریر ، (بالیموز) ی (بال یمز) صورتنه صوقار .

انقره‌ده بر پوکارك آدی اولان (ذوالفضل) کلمه‌سنی (صولفاصول) یاپار . (شرفرسان) واپوریني (شریف حسن) ، (نوید فتوح) ی (دلیك کوتوك) ، (فتح بلند) ی (یدی بولن) طرزنده تورکجه کلمه‌لر حالنه قویار . (تلغراف چکمکدن) (تل چکمك) کلمه‌سنی دوغورور .

ایشته ، بوکبی اساسلره استناداً ، تورکجیلر تصفیه‌جیلرك لسان حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرینی قبول ایتمه‌یلر . تورکجیلره کوره ، تورك خلقنك بیلدیکی وطانیدینی هر کلمه ملیدر . برکلمه‌نك ملی اولمه‌سی ایچون تورك جذرندن کلمش اولمه‌سی کافی دکلدر. چونکه تورك جذرندن کلمش اولان (کوزکو ، صایرو ، باصقیمج ، آغو) کبی برچوق کلمه‌لر ، حائلی لساندن چیقه‌رق مستحاثه اولمشلر، اونلرك برینه جائلی اولهرق (آیا ، خسته ، مردیون ، زهر) کلمه‌لری کیرمشدر . ناصیل حیوانات ونباتات عالملرنده، مستحاثه‌لرك یکیدن دیریلمه‌سنه امکان یوقسه ، لسانی مستحاثه‌لرکده تکرار حیاته عودت ایله‌مه‌سنه آرتق امکان یوقدر . خلاصه ، تورکجیلره کوره خلق ایچون مونس اولان وصنعی اولمایان بوتون کلمه‌لر ملیدر . برملتك لسانی ، کندی جانسز جذرلرندن دکل ، کندی جائلی تصرفلرندن مرکب جائلی برعضویتدر .

اوحالده ، تورکجه‌نك ساده‌لشدیریلمه‌سی ، یالکز بواساسلره استناد ایتمه‌لی، تصفیه‌جیلرك مفرط ، ادعالرینه دوغرو کیتمه‌ملیدر .

تصفیه‌جیلرك سائر تورك لهجه‌لرندن کلمه آلمه‌یده یاکلشدر . چونکه ، تورك لهجه‌لری ، (آنا دیلی) موقعنده بولونان قدیم تورکجه‌دن آیریلدقدن صوکرا ، هربری آیری بر تکامل استقامتی تعقیب ایتمشدر ؛ کرك صوتیات ، کرك شکلیات ، کرك لغویات اعتباریله بربرندن اوزاقلاشمشلردر . بناءً علیه ، بولهجه‌لرك کلمه‌لرینی لسانمزه صوقارسه‌ق ، استانبول تورکجه‌سنك کوزه‌للکنی بوزمش اولورز . ذاتاً ، بولهجه‌لرده موجود اولان کلمه‌لر ، لسانمزده‌ده بولوندیغی ایچون ، اونلره هیچ براحتیاجمزده یوقدر . یالکز ، تورك مدنیتی تاریخی ، اسکی تورك مؤسسه‌لرینی تاریخی بر بعث بعدالموته مظهر ایدرکن ، بونلرك اسملری‌ده ، علم تعبیرلری اولهرق ، لسانمزه کیره‌جکدر . بوجهتی، (مستحاثه‌لرك دیریلمه‌سی) ماهیتنده کورمه‌ملیدر. چونکه، بوکلمه‌لر ، شیمدی لغت اولهرق دکل ، یالکز اصطلاح اولهرق لسانمزه کیره‌جکلردر . بوصورتله کیرمه‌لرنده هیچ برمحذوریت یوقدر .

تصفیه جیلرك سماعی اداتلری قیاسی اداتلر صیراسنه صوقارق وترکیب اصوللری ایجاد ایدهرك بونلر واسطهسیله ، یکی کلهلر ابداع ایتمك ایستهمهلریده یاکلشدیر . چونکه ، ناصیل بر حیوانك یاخود نباتك عضویتنه ، خارجدن یکی بر عضو ادخال ایتمهمز ، ممکن دکلسه، لسانه یکیدن یکیبه بر قیاسی ادات یاخود یکی بر ترکیب طرزی ادخال ایتمهمزده اویله جه غیرممکندر . بوندن دولایییدرکه (کون آیدین) ، (تون آیدین) کبی ترکیبلر یکی تورکجهده یاشایهمدیغی کبی ، سماعی اداتلرله یاپیلمش اولان تعبیرلرده یاشایهمادیلر .

مع مافیه، تصفیه جیلرك بو افراطلی انقلابجیلغنی برطرفه آتدقدن صوکراده ادبیاتده، کرك عثمانلی لسانندن آتیلهجق کلهلرك غایت چوق اولدیغنی کورورز. کرك علم اصطلاحلرنده ، هیچ بر لزوملری اولمدیغی حالده آلنمش نجه کلهلره راست کلیرز . مثلا جوشغونلغه (جوشش) دیمك لازمی ؟ باش آغریسنه (صداع) دیمکه بر احتیاج وارمی ؟ طب قاموسنی اله آلهلم : کمیکه (عظم) باشه (رأس) ، دیشه (سن) ، سیکیره (عصب) دییهن بو قاموسده ، لسانمزه کیرمهسنه هیچ بر احتیاج بولونمایان نجه عربجه وعجمجه کلهلر واردر. (عضله) کبی ، (حجیره) کبی ، (پروتوپلازما) کبی تورکجهده مقابلی بولونمایان کلهلرك باشمزك اوستنده یری واردر . لسانمزه یکی اصطلاحلر کتیرن بو کبی لفظلره ملی قاموسمز آچیقدر . فقط تورکجهسی بولونان وهیچ بر خصوص معنا ایله اوندن آیریلمایان مترادف کلهلری آرتق لسانمزدن آتمالیبز .

صیغه‌لر ، اداتلر ، ترکیبلر

تورکجه‌لره کوره، برلسان، باشقه لسانلردن، کندیسنده مترادفی بولونمامق شرطیله ، کلمه‌لر آله‌بیلمشدر وآله‌بیلیر . فقط هیچ بر لسان باشقه لسانلردن (صیغه) آله‌ماز . عثمانلیجه‌لره کوره عثمانلی لسانی عرب وعجم لسانلرندن کلمه‌لرله برابر صیغه‌لرده آلیر. مثلا (مکتوب) کلمه‌سی عثمانلیجه‌لره کوره ، عربجه‌ده (کتب) ماده‌سندن (اسم‌مفعول) در ؛ معناسی (یازیلمش، یازیلان) در . بوکا بناءً عثمانلیجه‌لره نظراً (حقوق مکتوبه) یاخود (مکتوب حقوق)تعبیرلرینی لسانمزده قوللانه‌بیلیرز . تورکجه‌لر ، (مکتوب) کلمه‌سنك بو صورتله استعمالنی قبول ایتمزلر . چونکه ، (اسم مفعول) صیغه‌سی ، تورکجه‌ده موجوددر : (مکتوب) کلمه‌سی اسم مفعول اولدیغی زمان تورکجه‌سی (یازیلمش) در . دیمك که عثمانلیجه‌لرك (مکتوب حقوق) دیدکلری شیئه بز (یازیلمش حقوق) دیه بیلیرز . اوحالده ، (مکتوب) کلمه‌سنك بر اسم مفعول صیغه‌سی اولهرق لسانمزده استعمالنه احتیاج یوقدر.

فقط ، (مکتوب) لفظی ، اسم مفعول صیغه‌سی اولدیغی کبی جامد بر اسم کبی‌ده قوللانیلمقده‌در . فرانسزلرك (lettre) دیدکلری شیئه تورك خلقی (مکتوب) آدینی ویرمکده‌در . (بر مکتوب یازدم . بوهفته مکتوب آلدم) جمله‌لرنده‌کی (مکتوب) لفظی ، ایشته بو ایکنجی معنایه‌در. (مکتوب) ك بو شکلنده صیغه ماهیتی بوقدر . بو ، علی‌العاده بر کلمه‌در . او حالده ، عثمانلیجه‌ده قوللانیلان بوتون عربجه وعجمجه لفظلری (صیغه)

و(کلمه) اولهرق ایکی قسمه آییره بیلیرز . بونلردن صیغه ماهیتنده اولانلری درحال لسانمزدن آتمالیز، کلمه قسمنه داخل اولانلری ـ اکر خلق لساننده مترادفلری یوقسه ـ یکی تورکجه یه تردد سز قبول ایتمهلیز .

بو عمده یه کوره (کاتب) لفظی اسم فاعل وبناءً علیه (یازان) معناسنه اولهرق لسانمزده قوللانیلهماز . مثلا ، بو مکتوبك کاتبی کیمدر ؟ دینیلهمز . فقط ، کاتب (secrétaire) مقابلی اولهرق خلق لساننده اسکیدن بری قوللانیلمقدهدر . مجلس کاتبی ، تجار کاتبی کبی .

کتابت لفظی ده نه یازمق معناسنه بر (مصدر) ، نه ده (کاتبلك) معناسنه بر (اسم مصدر) اولهرق لسانمزده قوللانیلهماز . عادی بر اسم اولهرق ، سابق (نشا) تعبیرینك افاده ایتدیکی (composition) مقابلی اولهرق قوللانیلمقدهدر : کتابت درسی ، کتابت امتحانی .

(متصرف) لفظی ده تصرفدن اسم فاعل اولدیغی زمان بر صیغهدر . بوصیغهنك ده قوللانیلماسی اقتضا ایدر . مثلا (شوتارلانك متصرفی) دییه حك یرده (شو تارلاده تصرف صاحبی اولان آدم) دیمهلیز . فقط بو لفظ برسنجاغك الك بویوك اداره مأمورینه اسم اولدیغی زمان ، آرتق بر صیغه ماهیتی حائز دکلدر على العاده براسم حالنی آلمشدر .

بومثاللر کوستریبورکه ، عربجهدن وعجمجهدن صیغه ماهیتی حائز هیچ برکلمه آلمایه جغز . اوحالده ، اصطلاح اولهرق عربجه یاخود عجمجه برکلمهیی قبول ایتدیکمز زمان ، اوندن اشتقاق ایتمش اولان بوتون لفظلری ده ، برابرجه آلمامالیز . مثلا شو (اشتقاق) کلمهسنی ، بزاصطلاح اولهرق قبول ایتمشز دییه بونك (مشتق، مشتق منه ، مشتقات) کبی صیغهلرینی ده قوللانمهمز لازم کلیر. واقعا ، بعضاً (کتاب، کتابت، کاتب، مکتوب) کبی عینی مادهدن اشتقاق ایتمش برچوق کلمهلری لسانمزده قوللانمقدهیز . فقط یوقاریده ده قسماً کوسترمدیکمز وجهله ، بونلرك جملهسی اسکی صیغه معنالرینی غائب ایتمشدر. (کتاب) لفظی ، مصدر صیغهسی اولدیغی زمان (یازمق) معناسنهدر.

کتاب کلمه‌سی بو معناده اوله‌رق لسانمزده اصلا قوللانیلمامشدر. کتاب لفظی بر کلمه اولدیغی زمان فرانسزجه (livre) کلمه‌سنك مقابلیدر. ایشته، تورکجه‌ده آنجق بو معناده قوللانیلمقده‌در. (محرر) کلمه‌سی rédacteur مقابلی اوله‌رق قوللانیلیرز. فقط. اسم مفعول بنیه‌سیله یازیلمه‌سی معناسنده بولونان (محرر) کلمه‌سنی قوللانه‌مایز: مثلا (بالاده محرر) دیه‌مه‌یز، (یوقاریده یازیلان) دیمه‌لیز. (تحریر) مصدری‌ده قوللانیله‌ماز. فقط، (تحریرات) کلمه‌سی، رسمی مکتوبلرك خصوصی اسمی اولدیغندن، جمع صیغه‌سنده طانیلمامق شرطیله، قوللانیله‌بیلیر.

بر کلمه‌نك جمع شکلی‌ده، کلمه دکل، صیغه‌در. بناءً علیه، عربجه، عجمجه جمع صیغه‌لری‌ده لسانمزده قوللانیله‌ماز. بناءً علیه (ضابطان)، (ضباط) کبی صیغه‌لریکی تورکجه‌یه کیره‌مز. تورکجه‌نك کندیسنه مخصوص جمع صیغه‌سی، (لر) اداتیله یاپیلیر. اوحالده لسانمزده (ضابط) ك جمعی، یالکز (ضابطلر) در.

مع مافیه، بعض عربجه وعجمجه جمعلر واردرکه، لسانمزده جمع معناسنی بناءً علیه صیغه ماهیتنی غائب ایتمشلردر. یوقاریده‌کی (تحریرات) کلمه‌سی بو قبیلدن اولدیغی کبی، اخلاق، طلبه، عمله، ادبیات، یاران، اولاد کبی بر چوق تعبیرلر بو قادرویه داخلدر. بوکلمه‌لرك، لسانمزده، جمع صیغه‌سنده اولمادقلرینك بر دلیلی‌ده، تورکجه‌نك (لر) اداتیله جمله‌نه‌بیلمه‌لریدر: اخلاقلر، طلبه‌لر، عمله‌لر، ادبیاتلر، یارانلر، اولادلر، تحریراتلر کبی.

۲ — برلسان، باشقه‌لسانلرك یالکز صیغه‌لرینی‌دکل، اداتلرینی‌ده آله‌ماز. چونکه، بر کلمه‌نك کرك باشنه داخل، کرك صوکنه لاحق اولان اداتلرده اونی صیغه ماهیتنه صوقارلر.

لسانیات علمنده کرك صیغه‌لره، کرك خصوصی برمعنایی حائز بر ادات علاوه‌سیله معناسی دکیشمش اولان ادتلی لفظلره (مورفم) نامی ویریلیر. دیمك که، هیچ بر لسان باشقه لسانلردن (موزفه‌ملر) آله‌ماز دیه‌جك

اولورسه‌ق ، بوسوزله هم صیغه‌لرك ، هم‌ده اداتلرك بر لسـاندن باشقه برلسانه كیرمه‌یه جكـنی آكلاتمش اولورز .

ذاتاً ، عربجه‌دن وعجمجه‌دن آله‌جغمز بوتون اداتلرك تورکجه‌ده مقابللری واردر : (هم درد = درد داش) ، (هم فكر = فكر داش) ، (تاجدار = تاجلی) ، (دانشمند = دانشلی) ، (ستمكار = ستمجی) كبی . بونلرك ، مطلقا تورکجه‌لرینی قوللانمق اقتضا ایدر .

مع مافیه (حكمدار ، همشیره ، پركار) كبی كلمه‌ده ، اشتقاق اصولیله بوله‌جغمز (دار ، هم ، كار) اداتلری اداتلقدن چیقمشلر ، كلمه‌نك ایچنده ازیمشـلردر . بناءً علیه ، شـو (حكمدار ، همشیره ، پركار) كلمه‌لرنده ، آرتق (مورفهم) ماهیتی قالمامشدر . بونلرده ، لسـانی وجدان نظرنده ، سائر اسملركبی جامد كلمه‌لر ماهیتنه كیرمشلردر .

عجمجه‌دن مستثنا اوله‌رق ، یالكـز اوچ ادات ، خلق لسانیه كیرمشدر : بونلردن بری كرچكدن ادات اولان نسبت (ی) سیدر . دیكرلری اساساً اسم اولدقلری حالده ، خلقمزك لساننده ادات حالنه دوشن (خانه) و (نامه) لفظلریدر .

(ی) اداتی ، اولا ، خصوصی رنكلری افاده ایدن صفتلرك صوكلرنده كورولور : پاطلیجانی ، دمیری ، كوموشی ، قورشونی ، پورتقالی ، صامانی الخ.

(ی) اداتی ثانیـاً ، تورك موسـیقیسنده هر قبیله‌نك خصـوصی نغمه‌سنه ، خصوصی مارشنه ویریلن اسملرده كورولور : تورکمانی ، وارساغی ، بیاتی ، قرجهاری (قاراچار) ، تورکی كبی بو ایكی نوع مثاللرده كوردیكمز (ی) اداتی تورکجه بر ادات حكمنه كچمشدر . بونك بارز دلیلی ، تورکجه كلمه‌لره لاحق اوله‌بیلمه‌سیدر . فقط ، (ی) داتی بو ایكی دائره‌نك خارجنده قوللانیلدیغی زمان ، تورکجه دكلدر . اوحالده ، اوكبی تعبیرلری قوللانمایه‌رق تورکجه مقابللرینی آرامالیز :

مثلا (ادبی هفته) یرینه (ادبیات‌هفته‌سی) دیه‌بیلیرز . (حیاتی مسئله)

یرینه (حیات مسئله‌سی) دییه‌بیلیرز . (سرکتابی) یه (باش کتابجی) دییه‌بیلیرز . (جبری)یه (جبرجی) (هیئیون) ه (هیئتجیلر) دییه‌بیلیرز .

بو کبی صورتلرله (ی) اداتنك استعمالنی آزالتمقله برابر ، مع‌التأسف اك اساسلی عمده‌مزه ، قاعده‌مزه مخالف اولهرق ؛ بر چوق اصطلاحلرده بو اداتی قبول ایتمك اضطرارنده‌یز . تورکجیلك یکی تورکجه‌یه کوچلك چیقاران بوتون مقاومتلری قیردیغی حالده بو کوچوك ادات قارشیسنده قونسه‌سیون یاپمغه مجبور اولدی . مثلا ، طبیعی حادثه‌لره طبیعت حادثه‌لری دییه‌بیلیرز . فقط شو حادثه طبیعی‌در ، یاخود دکلدر دیمك ایجاب ایدنجه، (ی) اداتنك بوس‌بوتون آتیلامایه‌جغنی اعترافه مجبورز . مرضی، اجتماعی، روحی، حیاتی، بنیوی الخ کبی کلمه‌لرده عینیله بو (طبیعی) کلمه‌سی کبیدر . مع‌مافیه ، مادام‌که بو ادات، ایکی‌نوع کلمه‌لرده‌تورکجه بر ادات‌حکمنه‌کچمشدر؛ اونی سائر کلمه‌لرده‌ده ـ بالخاصه اصطلاح اولدقلری زمان ـ قولاانمق جائز اوله‌بیلیر . (خانه) لفظی : یازی‌خانه ، یمکخانه ، یاناقخانه کبی تعبیرلرده و (نامه) لفظی ، بیلدیزنامه ، اوغوزنامه کبی تعبیرلرده کورویورز . لزومنه مبنی بو لفظلرده تورکجه اداتلر آراسنه ادخال ایدیلیر ایسه لسانمز زنکینله‌شیر .

برلسان باشقه لسانلردن صیغه‌لر واداتلر آله‌مادیغی کبی ترکیب قاعده‌لری‌ده آله‌ماز . حال‌بوکه ، اسکی عثمانلی لسانینده عربجه‌نك ، عجمجه‌نك هر تورلو ترکیبلری موجوددی : اضافی ترکیب ، توصیفی ترکیب .

ترکیبلرده ، صیغه‌لر واداتلر کبی ، (مورفم) قادروسنه داخلدر . هر لسانده کرك مضاف الیه وکرك مضاف برر مورفه‌مدرلر ، صفت‌ده ، موصوف‌ده برر مورفه‌مدرلر. او حالده ، باشقه لسانلردن ترکیب آلنمامه‌سی حقنده‌کی اصلی قاعده‌نك بر فرعندن عبارتدر .

تورکجه‌ده اضافی وتوصیفی ترکیبلرك هر نوعی بولوندیغی ایچون ، عربجه وعجمجه ترکیبلره هیچ بر احتیاج یوقدر . اسکی عثمانلی ادیبلری وعالملری بو

ترکیلری بر احتیاج سوقیله آلمامشلردر. اونلرك نظرنده عربجه ایله عجمجه لسان اولهرق تورکجه‌دن کوزهل اولدقلری کبی ، عربجه ، عجمجه‌نك کلهلری ، صیغه‌لری ، اداتلری وترکیبلری‌ده تورکجه‌نکیلردن داها کوزهلدر .

حال بوکه هیچ برلسانه اوبژه‌قتیف اولهرق دیکر لسانلردن داها کوزهلدر دینیله‌مز: هرلسانك کندیسنه‌مخصوص برکوزهللکی واردر. هرملت، سوبژه‌قتیف اولهرق کندی لسانی داها کوزهل کورور. اوت، عربجه کوزهل برلساندر، فارسی‌ده کوزهل بر لساندر . فقط، بو لسانلر ، اك زیاده کندی ملتلرینه کوزهل کورونور . بزم ایچون‌ده اك کوزهل کورونن لسان تورکجه‌در . کلهلرك ،صیغه‌لرك ، اداتلرك ، ترکیبلرك کوزهللکی کندی لسانلرینه نسبتله‌در. بونلر آنجق کندی لسانلری ایچنده کوزهلدرلر . عربجه برکلمه ، عربی برجمله ایچنده کوزهل اولدیغی کبی، عجمجه بر ترکیب‌ده فارسی بر جمله ایچنده کوزهل کورونور . بر قادینك غایت کوزهل اولان کوزلرینی یاخود بورونی باشقه بر قادینك سیماسنه نقل ایدیکز . بونلری اوراده چیرکین کورورسکز . بونك کبی ، هرلسانك کلهلری وترکیبلری ده ، کندی جملهلری ایچنده نه قادار کوزهلسه باشقه لسانلرك جملهلری ایچنده‌ده او قادار چیرکیندر .

استطراد :

تورکجیلکك تاریخی ، مبحثنده ، تصفیه‌جیلرك خلق لسانه کچمش اولان عربجه وعجمجه کلهلری‌ده تورکجه‌دن چیقارمق ایسته‌دکلرینی یازمشدم . دون فؤاد رائف بکله بو خصوصه دائر تکرار کوروشدك . تصفیه‌جیلرك لیدری موقعنده بولونان مومی الیه ، خلق لسانه کچمش اولان عربجه وعجمجه کلهلرك تورکجه‌صایلمه‌سی خصوصنده‌بزمله هیچ بر اختلافی اولمادیغنی وآرامزده‌کی اختلافك اداتلره منحصر اولدیغنی سویله‌دی . یوقاریده ایضاح ایتدیکم وجهله ؛ یکی تورکجه‌جیلره نظراً ، تورکجه‌نك قیاسی اداتزیله ایسته‌نیلدیکی قادار ، یکی کلهلر ابداع ایدیله‌بیلیر . فقط ، سماعی اداتلریله یکی کلهلر یاپیله‌مز . فؤاد رائف بك ، کندیسنك بو فکره شدتله مخالف اولدیغنی

اداتلرده (سماعی، قیاسی) تصنیفنی طانیمادیغنی، تورکجه‌نك هر تورلو اداتلریله یکی کلمه‌لر یاپیله‌بیلدیکی کبی ، قیرغیزجه‌دن ، اوزبکجه‌دن، تاتارجه‌دن آلنه‌جق یاخود بوسبوتون یکیدن یاراتیله‌جق اداتلرله‌ده یکی کلمه‌لر ابداع اولونه‌بیله‌جکنی سویله‌دی . حتی فارسیده‌کی نسبت (ی) سنه مقابل اوله‌رق (کی ، غی) اداتنی ایجاده طرفدار اولدیغنی مثلا ، (حیاتی) صفتی یرینه (حیاتقی) ، (ادبی) صفتی یرینه (ادبکی) کلمه‌لرینی قوللانمق ممکن بولوندیغنی بیان ایتدی . اوحالده ، یوقاریلرده (تصفیه‌جیلك) حقنده یازدیغم شیلری بوبیاناته نظراً تصحیح ایتمك لازم کلیر .

٥

یکی تورکجه‌نك حرثلشدیریلمه‌سی وتهذیبی

بعضیلری، یکی تورکجه‌یی یالکز منفی عمده‌لره مالك ظن ایدرلر: لسانمزده، عثمانلی ادبیاتنك صوقدیغی فضله ومضر بر چوق لفظلر، صیغه‌لر، ترکیبلر، اداتلر وار. یکی تورکجه، یالکز بوفضله عنصرلرك لسانمزدن چیقاریلمه‌سیله میدانه کله‌جکنه بوهدف یکی تورکجه‌نك یالکز منفی غایه‌سیدر. یکی تورکجه‌نك مثبت غایه‌لری ده واردر. چونکه، اسکی عثمانلیجه‌نك خسته‌لغی یالکز فضله لفظلری، صیغه‌لری، کله‌لری، ادتلری حاوی اولمه‌سندن عبارت دکلدی. خسته‌لق بوندن عبارت اولسه‌یدی، بوفضله عنصرلری آتمقله لسانمزی قولایجه تداوی‌یه موفق اوله‌بیلیردك. حال‌بوکه اسکی عثمانلیجه‌نك ایکنجی بر خسته‌لغی‌ده برچوق کله‌لرینك اکسیك بولونمه‌سیدی. تورکجیلکك ظهورینه قادار، لسانمزده معنالی ووضوحلی اوله‌رق فلسفی بر مقاله یازیله‌مامه‌سی، ادبیاتده‌ده مخلدلردن هیچ بربنك واضح ودوغرو ترجمه‌سنك یاپیله‌مامه‌سی بو اکسیکلکك جانلی دلیللریدر.

اوحالده، لسانمزك تام برتداویسی، بو اکسیك کله‌لرك آرانوب بولونمه‌سیله ولسانی عضویتمزده یرلی یرینه قونولمه‌سیله قائمدر. ایشته، یکی تورکجه‌نك مثبت غایه‌سی بوندن عبارتدر.

یازی لسانمزده اکسیك اولان کله‌لر ایکی قسمدر: (١) — ملی تعبیرلردر. استانبولده وآنادولوده قوللانیلان برچوق تعبیرلر، خصوصی ترکیبلر، غالیسه یزملر وجمله‌لر واردرکه یازی لسانمزه هنوز کیرمه‌مشدر. حال بوکه

لسانمزك ملی زنگینلکنی، بدیعی خزینه‌لرینی بونلر تشکیل ایدر. هر شهرك معلملریله تورك اوجاقلری واتنوغرافی موزه‌سی بوخصوصی تعبیرلری طوپلامغه چالیشیرسه، بونلردن برچوغی الده ایتمك ممکن اولور. خلق کتابلرنده، خلق ماصالریله خلق شعرلرنده ضرب مثللرده بوکبی تعبیرلره ولسانی خصوصیتلره چوق تصادف ایدیلیره بالخاصه (ده‌قورقود) کتابندن بو نقطهٔ نظردن چوق استفاده ایده‌بیلیرز. چونکه بو کتاب اوغوزلرك (ایلیادا) سی ماهیتنده‌در. ولسانی‌ده اسکی اوغوزجه‌در. دیمك که بزه مخصوص تورکجه‌نك آناسیدر. بوکتاب، هیچ تحریفه اوغراتیلمقسزین، یکی املا ایله منتظم واوقوناقلی بر شکلده یکیدن طبع اولونسه، یکی تورکجه‌مزك زنگین برخزینه‌سی اولهجقدر. باشقه تورك لهجه‌لریله یاپیله‌جق مقایسه‌لرده، بزه تورك شیوه‌سنك برطاقم مشترك خصوصیتلرینی کوستره‌بیلیر. مثلا، اورخون کتابه‌سنده (ایشمی، کوجمی کیمه ویره‌یم؟)، (ایلم تورهم هانی؟)، (بکلی بودونلی) کبی تعبیرلر کورویورز.

بو تعبیرلرك برنجیسی حالا لسانمزده (ایش کوج) صورتنده قوللانیلمقده‌در. ایکنجیسنك طرزنده بر چوق تعبیرلره راست کلیرز: (اویماغمز، تورهمز)، (بوردیمز، اوجاغمز)، (اویمز، بارقمز)، (صویمز، صوپمز) کبی. اوچنجیسنه بکزه‌ین تعبیرلرمزده شونلردر: (ایریلی اوفاقلی؛ بویوکلی کوچوکلی)

بونلردن باشقه، قیرغیز قازاقلرك (ماناس) دستانی وسائر تورك شعبه‌لرینك ماصالریله شعرلری بزه تورك لهجه‌لرینك مشترك وخصوصی شیوه‌لرینی کوستره‌بیلیر.

(۲) یازی لسانمزده اکسیك اولان کلمه‌لرك ایکنجی قسمی بین‌الملل کلمه‌لردر. برملت هانکی مدنیت زمره‌سنه، هانکی بین‌المللیته منسوبسه، اونك بوتون علمی مفهوملرینی، فلسفی کوروشلرینی، ادبی خیاللرینی وشعری دویغولرینی افاده ایده‌جك خصوصی کلمه‌لره مالك اولمه‌سی‌ده لازمدر. تورکلر، شیمدی آوروپا مدنیتنه قطعی بر صورتده کیرمکه عزم ایتدکلرندن، بوتون

آوروپائی مفهوملری ومعنالری افاده ایده‌جك یکی کلمه‌لره محتاجدرلر .

بو کلمه‌لرك لسانمزده وجوده کلمه‌سی ایچون، نه یاپمالی ؟ بونك ایچون اك فیضلی چاره ، آوروپا لسانلرنده یازیلمش اولان بوتون ادبی مخلده‌لرله علمی وفلسفی مونوغرافیلرك یکی تورکجه‌یه برنجی درجه‌ده‌کی اسلوبجیلر واسطه‌سیله، بویوك بر اعتنا ایله ترجمه ایدیلمه‌سیدر . بو ترجمه‌لرله برابر ، یکی تورکجه‌یه بر چوق کلمه‌لر و افاده طرزلری کیردکدن ماعدا ، بر چوق لسانی ایجه‌لکلر وسیالیتلر ، صرفی آلتلر و عضولر ، نحوی مقانیزمه‌لر وتشکیلاتلر ، حسی وسری معنالری افاده ایده‌جك یکی قابلیتلرده کیره‌جکدر . بوصورتله ، یکی تورکجه ، هم اك یوکسك دوشونوشلری هم ده اك صمیمی و اوریژینال دویوشلری آکلاتمغه مقتدر بر ترجمان اوله‌جقدر .

ترجمه اثناسنده ، مملکتمزجه بوس بوتون یکی اولان بر چوق مفهوملره ومعنالره تصادف ایدیله‌جکندن ، بونلر ایچون مقابللر بولمق لازم کله‌جك : بونك ایچون نه یاپمالی ؟

اولا ، بو معنالرك کلمه‌لری یازی لسانمزده یوق اولسه‌ده ، قونوشمه دیلمزده بلکه واردر . حیوان ، نبات ، اشیا ، آلت اسملری لسانمزده چوقدر . جغرافی وضعیتلری افاده ایده‌جك کلمه‌لرسه ، غایت چوقدر . صمیمی دویغولری سزدیره‌جك حسی کلمه‌لرمزده ایچه واردر . دیمك که اصطلاحلر ویکی معنالر ایچون ، ابتدا خلق دیلنه مراجعت ایتمه‌مز لازمکلیر .

بوواسطه‌یه مراجعتدن صوکراده بوله‌مادیغمز یکی معنالر قالیرسه اوزمان، تورك ادبلری صیغه‌لری وترکیب قاعده‌لریله یکی کلمه‌لر ابداعنه چالیشمالیز . بو واسطه‌ده کفایت ایتمزسه، اوزمان بالضروره عربجه وعجمجه‌یه مراجعت ایده‌رك بونلردن یکی کلمه‌لر آلیرز. فقط شو شرطله‌که ، آله‌جغمز کلمه‌لر ، ترکیب حالنده‌بولونمامالی، تك کلمه حالنده اولمالیدر . مثلا ، اوله (علم منافع الاعضا) دینیلن فیزیولوجیایه ، شیمدی ، تك کلمه ایله (غریزیات) دینیلیور . بونك کبی ، علم الارضه (ارضیات) علم حیاته (حیاتیات) ،

علم الروحه (روحیات) دینیلیور . بوکون ، عربجه (یات) اداتیله ، بوتون یکی علملره قولایجه اسملر طاقه بیلیرز : آثوریات ، مصریات ، جودیات الخ

بونکله برابر ، بعض اجنبی کلمه لری عیناً قبول ایتمه مزده لازمدر . بونلرده ایکی قسمدر : برنجی قسمی ، بر ملته یاخود بر دوره ویا برمسلکه مخصوص خصوصی حالتلری افاده ایدن کلمه لردرکه بونلر هیچ بر لسانه ترجمه ایدیلمه مش ، بوتون لسانلرطرفندن عیناً قبول ایدلمشدر . فه ئودالیزم ، شوالیه لك ، ره نسساس ، ره فورم ، ژاقوبه نلك ، سوسیالیزم ، بولشه ویکلك ، آریستوقرات ده موقرات دیپلومات ، تیاترو ، رومان ، قلاسیك ، رومانتیك ، ده قادان الخ .

ایکنجی قسمی ، صناعی تکنیکلره عائد هرتولو آلت ، ماکنه ، اشیا اسملریدر . بونلر اکثریتله دوغروودن دوغروبه خلق طرفندن آلینیر وبونلرده سائر ملتلر طرفندن عیناً قبول ایدیلمش ، ترجمه لرینه چالیشیلمامشدر : واپور ، شمندوفر ، تلغراف ، تلفون ، تراموای ، غرامافون وسائره کبی .

یکی تورکجه نك عصری بر لسان اولمه سی ایچون ، یاپیلمه سی لازم کلن بر ایش داها واردر . (فرانسزجه دن ـ تورکجه یه) قاموس کتابلرینی تدقیق ایدنجه کورورزکه فرانسزجه کلمه لرك هر معناسی ایچون تورکجه دن بر قاچ مثال کوستریلیور . حال بوکه ، هر معنا ایچون یالکز بر کلمه مزك بولونمه سی کافیدر . مقابللرك بویله چوق اولمه سی ، ایللك نظرده لسانمزك زنکین اولدیغنه دلالت ایدر . حال بوکه ایش اویله دکلدر . قاموسك باشقه صحیفه لرنده کی باشقه کلمه لره باقه حق اولورسه کز بینه عینی کلمه لری کورورسکز . بو صورتله ، بر تورکجه کلمه نك بر چوق فرانسزجه کلمه یه قارشیلق صایلدیغنی کورورسکز . بوندن آکلاشیلیورکه فرانسزجه کلمه لرك لسانمزده تام ، معین واضح قارشیلقلری یوقدر .

عینی زماندهرهانکی برلسانك مکملیتی ده هر کلمه سنك یالکز برمعنایه وهر معناسنك ده یالکز بر کلمه یه مالك اولمه سیله وجوده کلیر . اوحالده ، یکی تورکجه یی هر کلمه سی یالکز بر معنایه دلالت ایده جك وهر معناسی ده یالکز برتك کلمه یه مالك

اوله جق حاله صوقمالی یز . آوروپا لسانلری بری برندن قولایجه ترجمه یاپه بیلیرلر. چونکه انکلیز، آلمان ، روس، ایتالیان الخ لسانلرینك هر کلمه سی فرانسزجه نك بر تك کلمه سنه تقابل ایدرجه سنه، بو لسانلر آراسنده بر تناظر حصوله کلمشدر. ایشته، بزده یکی تورکجه یه بوشکلی ویرمکه چالیشمالی یز. بو اساس اوزرینه برتورك قاموسی وبرده تورکجه دن فرانسزجه یه و فرانسزجه دن تورکجه یه قاموسلر وجوده کتیرمه لی یز .

یاپیلاجق تورك قاموسنده کلمه لرك (تورکجه، عربجه وفارسی) اولدقلرینی کوسترمك دوغرواوله ماز .چونکه برملتك قاموسنه کیرن کلمه لر آرتق اوملتك ملی لسانینه مال اولمشدر. بو کلمه لرك نه صورتله تشکل ایتدکلری یالکز، اشتقاقلرینی کوسترن و [ ] معترضه داخلنه آلنان مختصر فورمولله آکلاتیلیر. یکی تورکجه نك یازیله جق یکی صرفندن ده عربجه نك و عجمجه نك صرف ونحو قاعده لری چیقاریله رق ، کتابك صوکنده کی (اشتقاق) قسمنه قونولمالیدر .

یکی تورکجه ، اولا لسانمزی لزومسز عربجه وعجمجه تعبیرلرله ترکیبلردن تمیزله مکه ، ثانیاً اوکا هنوز وجودلرندن خبرمز اولمایان ملی تعبیرلری وافاده طرزلرینی وثالثاً ، هنوز مالك اولمادیغمز ایچون ابداعنه مجبور بولوندیغمز بین الملل کلمه لری علاوه ایتمکله حصوله کله جکدر . بو اوچ عملیه دن برنجیسنه (تمیزله مه) ایکنجیسنه (حرثلشدیرمه) اوچنجیسنه (تهذیب) نامله رینی ویره بیلیرز .

٦

لسانی تورکجیلکك عمده‌لری

شیمدی بوراده لسانی تورکجیلکك عمده‌لرینی صیرالایه‌لم :

(١) ملی لسانمزی وجوده کتیرمك ایچون ، عثمانلی لسانی هیچ پوقمش کبی بر طرفه آتەرق ، خلق ادبیاتنه تمل وظیفه‌سنی کورن تورك دیلنی عینیله قبول ایدوب استانبول خلقنك وبالخاصه استانبول حاتملرینك قونوشدقلری کبی یازمق .

(٢) خلق لساننده تورکجه مترادفی بولنان عربی وفارسی کلمه‌لری آتمق ، تمامیله مترادف اولمایوب کوچوك بر نوآنسه مالك اولانلری لسانمزده محافظه ایتمك .

(٣) خلق لسانله کچوب لفظاً یاخود معنیً غلطات نامنی آلان عربجه وعجمجه کلمه‌لرك تحریف اولونمش شکللرینی تورکجه عد ایتمك واملالرینده یکی تلفظلرینه اویدورمق .

(٤) یرلرینه یکی کلمه‌لر قائم اولدینی ایچون ، مستحاثه حالنه کلن اسکی تورکجه کلمه‌لری دیریلتمکه چالیشمامق

(٥) یکی اصطلاحلر آرانه‌جغی زمان ابتدا خلق لساننده‌کی کلمه‌لر آراسنده آرامق ، بولونمادیغی تقدیرده ، تورکجه‌نك قیاسی اداتلریله وقیاسی ترکیب وتصریف اصوللریله یکی کلمه‌لر ابداع ایتمك ، بوکاده امکان بولونمادیغی صورتده عربجه وعجمجه ترکیبسز اولمق شرطیله یکی کلمه‌لر قبول ایتمك ویعض

دورلرك ومسلكلرك خصوصى احوالنى كوسترن كلمەلرله تەكنيكاره عائد آلت اسملرينى اجنبى لسانلردن عيناً آلمق .

(٦) توركجەده عرب وعجم لسانلرينك قاپيتولاسيونلرى الغا اولونەرق ، بوايكى لسانك نه صيغەلرى نه اداتلرى نەده تركيبلرى لسانمزه ادخال اولونمامق .

(٧) تورك خلقنك بيلديكى وقوللاندينى هر كلمه تورجەدر ، خلق ايچون مونس اولان وصنعى اولمايان هركلمه مليدر . بر ملتك لسانى ، كنديسنك جانسز جذرلرندن دكل ، جانلى تصرفلرندن تركب ايدن جانلى بر عضويتدر .

(٨) استانبول تورجەسنك صوتياتى ، شكلياتى ولغوياتى ، يكى تورجەنك تملى اولديغندن ، باشقه تورك لهجەلرندن نه كلمه ، نه صيغه نه ادات ، نەده تركيب قاعدەلرى آلينەماز . بالكز ، مقايسه طريقيله تورجەنك جمله تشكيلاتنه وخصوصى تعبيرلرده كى شيوەسنه نفوذ ايچون بولهجەلرك درين بر صورتده تدقيقنه احتياج واردر .

(٩) تورك مدنيتنك تاريخنه دائر اثرلر يازيلدقجه ، اسكى تورك مؤسسەلرينك اسملرى اولمق حسبيله ، چوق اسكى تورجه كلمەلر ، يكى تورجەيه كيرەجكدر . فقط بونلر اصطلاح موقعندەقاله جقلرندن ، بونلرك حياته عودتى ، مستحاثەلرك ديريلمەسى ماهيتنده تلقى اولونمامليدر .

(١٠) كلمەلر دلالت ايتدكلرى معنالرك تعريفلرى دكل ، اشارتلريدر . كلمەلرك معنالرى اشتقاقلرينى بيلمكله آكلاشيلماز .

(١١) يكى تورجەنك بو اساسلر داخلنده بر قاموسيله برده صرفى وجوده كتيرىلمەلى وبو كتابلرده يكى تورجەيه كيرمش اولان عربجه وعجمجه كلمەلرك وتعبيرلرك بنيەلرينەوتركيب طرزلرينه عائد معلومات ، لسانك فيزيولوژى قسمنه دكل ، مستحاثات وانتسباليات بحثى اولان (اشتقاق) قسمنه ادخال ايديلمەليدر .

ایکنجی مبحث

بدیعی تورکجیلك

۱

تورکلرده بدیعی ذوق

اسکی تورکلرده بدیعی ذوق چوق یوکسکدی . طورفانده کشف ایدیلن مرمر هیکللر ، هیچ‌ده یونان هیکللرندن آشاغی دکلدر . طولونیلرله آخشیدیلرك ، سلجوق تورکلرینك ، خوارزم تورکلرینك ، ایلخانیلرك ، تیموریلرك ، عثمانیلرك ، آق قویونلو وقارا قویونلو تورکلرینك مصرده ، عراقده ، سوریه‌ده ، آنادولوده ، ایرانده ، تورکستانده ، هندده ، فغانستانده یاپدیردقلری جامعلر ، سرایلر ، تربه‌لر ، کوپرولر ، چشمه‌لردنیانك اك کوزه‌ل اثرلرینی تشکیل ایدر .

غاستون ریشار ، تورکمن قیزلرینك بر خارقه نوعندن اوله‌رق یاپدقلری نفیس خالیلردن بحث ایدرکن ، میخایلوفك شو سوزلرینی نقل ایدییور : « هیچ بر آلته ، هیچ بر موده‌له ، ته‌کنیك ماهیتده هیچ بر تحصیل وتربیه‌یه مالك اولمایان تورکمن قیزینك ، ناقابل تقلید نقشلرله مزین چوق نفیس خالیلر وجوده کتیره‌بیلمه‌سی ، آنجق برصنعت سوق طبیعیسنه مالك اولمه‌سیله ایضاح اولونه بیلیر . »

تورك ماصاللريله خلق شعرلرينك كوزه للكى ده ، توركلرك بديعيات ساحه سنده بويله بر قابليته مالك اولدقلرينى كوسترير . فقط ، يازيق كه عثمانلى صنعتكارلرينك خطاسى يوزندن شيمدى يه قادار بو يوكسك صنعت قابليتى ، اوروپائى بر تهذيبدن محروم قالمشدر . بوتهذيبى ده كوردكدن صوكرا ، هيچ شبهه يوقدركه استقباله ده اك يوكسك صنعتلردن برى اولهجقدر .

۲

ملی وزن

اسکی تورکارك وزنی ، هجه وزنی ایدی . محمود کاشغری لغتنده‌کی تورکجه شعرلر ، هپ هجه وزننده‌در . صوکرالری ، چغتای وعثمانلی شاعرلری تقلید واسطه‌سیله عجملردن عروض وزنی آلدیلر . تورکستانده نوایی ، آنادولیده احمد پاشا عروض وزنی یوکسلتدیلر . سرایلر بو وزنه قیمت ویرمیورلردی. فقط ، خاق ، عروض وزنی بر تورلو آکلایه‌مادی. بوسببله خلق شاعرلری اسکی هجه وزنیله شعرلر سویله‌مکده دوام ایتدیلر . احمد یسوی ، یونس ایمره قایغوسز کبی تکیه شاعرلری و عاشق عمر ، دردلی ، قاراجه اوغلان کبی ساز شاعرلری هجه وزننه صادق قالدیلر .

تورکجیلك ظهور ایتدیکی زمان ، عروض وزنیله هجه وزنی یان یانه دوریوردی . کویا برنجیسی خواصك ، ایکنجیسی عوامك ترنم آلتلری ایدی . تورکجیلك، لسانده‌کی ایکیلکی نهایت ویربرکن ، وزنده‌کی بوایکیلکده لاقید قاله‌مازدی . خصوصیله ، ترکیلی لسان عروض وزننده ، عروض وزنی‌ده ترکیلی لساندن آیریلادیغی ایچون ، بوایکی عثمانلی مؤسسه‌سی حقنده عینی حکمی ویرمك لازمدی . بناءً علیه ، تورکجیلر ، ترکیلی لسانله برابر ، عروض وزنی‌ده ملی اداتمزدن قوغمغه قرار ویردیلر .

ساده لسان ، عروض وزننه پك اویمایوردی. حال بوکه، هجه وزنیله ساده لسان آراسنده صمیمی بر اقربالق واردی . سرایك اهالنه رغماً خاق ساده تورکجه ایله هجه وزنی ، ایکی قیمتلی طلسم کبی ، سینه‌سنده صاقلامشدی . بو سببله ، تورکجیلر بونلری بولمقده کوچلك چکمدیلر .

بونکله برابر هجه‌وزنی ، بعض شاعرلرمزی یاکلش یوللره سوق ایتدی. بونلردن بر قسمی فرانسزلرك هجه وزنلرینی تقلیده قالقیشدیلر ؛ مثلافرانسزلرك (آلکساندرین) دیدکلری (٦+٦) وزننده شعرلر یازدیلر. بو شعرلر ، خلقك خوشنه کیتمدی . چونکه، خلقمز هجه وزننك آنجق بعض‌شکللرندن ذوق آلیورلردی . ملی وزنلرمز ، خلق طرفندن قوللانیلان بو محدود ومعین وزنلره منحصردر. خاق وزنلری آراسنده (٦+٦) شکلی یوقدر، بونك یرینه (٦+٥) وزنی واردر . تجربه ایله آکلاشیلدیکه ، تورك خلقی بو صوککی وزندن چوق حوشلانیور . بو تجربه عینی زمانده باشقه ملتلردن وزن آلینه‌مایه‌جنی قاعده‌سنی‌ده میدانه آتدی . بو صورتله ، بزده‌کی هجه وزنی طرفدارلنی ، باشقه لسانلره عائد هجه وزنلرینی تقلید دیمك اولمادینی وتورك خلقنه مخصوص هجه وزنلرینی احیادن عبارت بولوندینی تبین ایتدی .

هجه وزنی یاکلش‌یوله کوتورن شاعرلردن بر قسمی‌ده یکی وزنلر ایجادینه قالقیشدیلر . بونلرك یوقدن وار ایتدیکی وزنلردن بر چوغنی‌ده خلق قبول ایتمدی . بو صورتله ، آکلاشیلدیکه ملی وزنلر ، خلقك اسکیدن بری قوللانمقده اولدینی وزنلرله، صوکرادن قبول ایدیلدیکی وزنلره منحصردر. خلقك خوشلانمادینی وزنلر ، هجه طرزنده اولسه‌بیله، ملی وزنلردن‌صاییله‌ماز.

۳

ادبیاتمزك تحریث و تهذیبی

تورکجیلکه کوره، ادبیاتمز یوکسلهبیلمك ایچون، ایکی صنعت موزهسنده تربیه کورمك مجبوریتندهدر :

بوموزهلردن برنجیسی خاق ادبیاتی ، ایکنجیسی غرب ادبیاتیدر . تورکجی شاعرلر وادیبلر ، برطرفدن خلقك بدیعهلرینی ، دیکر جهتدن غربك شهکارلرینی مودهل اتخاذ ایتمهلیدرلر . تورك ادبیاتی بو ایکی جراقلق دورهسنی کچیرمهدن ، نه ملی ، نه ده متکامل بر ماهیت آلهماز . دیمك که ادبیاتمز بر طرفدن (خلقه دوغرو) ، دیکر جهتدن (غربه دوغرو) ، کیتمك اضطرارندهدر .

خلق ادبیاتی نه کبی شیلردر ؟ اولا ، ماصاللر ، فقرهلر ، افسانهلر ، منقبهلر، اسطورهلر ، ثانیاً ضرب مثللر ، بیلمهجهلر، ثالثاً مانیلر ، قوشمهلر، دستانلر، الاهیلر ، رابعاً دده قورقود کتابی ، عاشق کرم ، شاه اسماعیل ، کور اوغلی کبی حکایهلرله جنکنامهلر خامساً یونس ایمره ، قایغوسز ، قاراجه اوغلان، دردلی کبی تکیه وساز شاعرلری، سادساً قاراکوز ونصرالدین خوجا کبی جانلی ادبیاتلر .

ادبیاتمز بو مودهللردن نه قادار چوق فیض آلیرسه اوقادار چوق (تحریث) ایدیلش اولور .

ادبیاتمزك ایکنجی نوع مودهللریده هومرله ویرژیلدن باشلایان بوتون قلاسیقلردر . یکی باشلایان برملی ادبیات ایچون الك کوزهل اورنکلر قلاسیق ادبیاتك بدیعهلریدر . تورك ادبیاتی ، قلاسیقلرك بوتون بدیعی زحیقلرینی

مص ایدوب بتیرمه‌دن رومانتیکلره و داها صوکنکی مکتبلره یاکاشمالیدر . چونکه ، کنج ملتلر ، مفکوره‌لری ، قهرمانلقلری اعلا ایدن بر ادبیاته محتاجدرلر. قلاسیق ادبیاتلر ، عمومیتله بومقصدی تأمین ایده‌جك ماهیتده‌در. صوك زمانده ، فرانسه‌ده ، کنجلکه مفکوره‌لره دوغرو یکی برحمله ویرمك ایچون، یکی قلاسیقلر مکتبنك تأسس ایتمه‌سی‌ده، قلاسیق ادبیاتك بو تربیوی روانی اثبات ایدن جانلی بر دلیلدر .

مع مافیه ، بز غربك ابتدا یالکز قلاسیقلرینه قیمت ویرمکله ، (رومانتیزم) ك فیضندن‌ده بوس‌بوتون محروم قالمامالی‌یز . چونکه رومانتیزمك اساسی ، خلق ادبیاتلریدر . اوروپاده‌کی بتون رومانتیزم حرکتلری ، خلقه دوغرو کیتمك، خلق‌ماصاللرینی ودستانلرینی‌موده‌ل اتخاذ ایتمکله باشلامشدر. دیمك‌که‌بز، ادبیاتمزك تحریث ، تهذیبی‌یاپارکن(قلاسیسیزم) و(رومانتیزم)دورلرینی برابر یاشامش اوله‌جغز. اوحالده ، غرب ادبیاتی روحمزله (مصه چالیشیرکن غرب‌رومانتیکلرینك خلق ادبیاتلرندن ناصل استفاضه ایتدکلرینی‌ده آکلامغه چالیشمالی‌یز . ادبیاتمزك غرب مخلده‌لری موزه‌سنده کچیره‌جکی چیراقلغه‌ده (ملی ادبیاتمزك تهذیبی) دیه‌بیلیرز .

بو افاده‌لردن آکلاشیلدی‌که ملی ادبیاتمز ، (تحریث) ، (تهذیب) نامله‌ری ویریلن ایکی تربیه دوره‌سندن کچدکدن صوکرا ، هم ملی ، هم‌ده آوروپائی بر ادبیات حالنه کیره‌جکدر .

ملی ادبیاتمزك تأسیسی خصوصنده تورك اوجاقلرینك‌ده بویوك بر رولی واردر . تورك اوجاقلری ، صحنه‌لرنده ، خلق تیاتروسی اولان (قاراکوز) ایله (اورته اویونی) نی آرا صیرا کوسترمك جانلاندیرمالیدرلر . ماصالجیلره ماصال سویلتمك ، مداحلره تقلیدلر یاپدیرمق ، ساز شاعرلرینه دستانلر ، قوشمه‌لر، مانیلر اوقوتمق ملی‌ادبیاتی جانلی برصورتده عامه‌یه کوسترمیلیرلر. دده قورقود ، یونس ایمره، قایغوسز آبدال، دردلی، قره‌جه اوغلان، عاشق

عمر ، کوهری کبی خلق شاعرلرینه ونصرالدین خوجا ، قاراکوز ، ایجیلی چاووش ، بکری مصطفی کبی خلق تیپلرینه خصوصی کیجه‌لر تخصیص ایدرك بونلرك خاطره‌لرینی ادامه‌یه چالیشمالیدرلر. خلق ادبیاتنه عائد کتابلرله شفاهی عنعنه‌لری طوپلایوب خلق کتبخانه‌لری وجود کتیرمك ده تورك اوجاقلرینك وظیفه‌لرندن بریدر .

٤

ملی موسیقی

آوروپا موسیقیسی کیرمه‌دن اول ، مملکتمزده ایکی موسیقی واردی : بونلردن بری فارابی طرفندن بیزانسدن آلنان شرق موسیقیسی ، دیکری اسکی تورك موسیقیسنك دوامی اولان (خلق مه‌لودیلری) ندن عبارتدی .

شرق موسیقیسی‌ده ، غرب موسیقیسی کبی اسکی یونان موسیقیسندن دوغمشدی . اسکی یونانلیلر ، خلق مه‌لودیلرنده بولونان نام ویاریم سسلری کافی کورمه‌یه‌رك ، بونلره درتده بر ، سکزده بر ، اون آلتیده بر سسلری علاوه ایتمشلر وبو صوککیلره (چه‌یره‌ك سسلر) نامنی ویرمشلردی . چه‌یره‌ك سسلر طبیعی دکلدی ؛ صنعیدی . بوندن دولایی‌درکه هیچ بر ملتك خلق مه‌لودیلرنده چه‌یره‌ك سسلره تصادف ایدیلمز . بناءً علیه ، یونان موسیقیسی غیر طبیعی سسلره استناد ایدن بر صنعی موسیقی ایدی . بوندن باشقه ، حیاتده یکدیکرلق اولمادیغی حالده ، یونان موسیقیسنده عینی مه‌لودینك تکررندن عبارت اولان اوزیجی بر یکدیکرلق واردی .

قرون وسطا اوروپاسنده تشکل ایدن (اوپرا) مؤسسه‌سی ، یونان موسیقیسنده‌کی بو ایکی نقیصه‌یی ازاله ایتدی . چه‌یره‌ك سسلر ، اوپرایه اویمایوردی . بوندن باشقه ، اوپرا بسته‌کارلری واویونجیلری خلقدن اولدقلری ایچون چه‌یره‌ك سسلری بر تورلو آکلایامایورلردی . بو سببلرك تأثیریله ، غربك اوپراسی ، غرب موسیقیسندن چه‌یره‌ك سسلری طرد ایتدی .

عینی زمانده، اوپه‌را ، دیغولرك ، هیجانلرك ، احتراصلرك توالیسندن عبارت بولوندیغندن ، (آرمونی) یی علاوه ایده‌رك، غرب موسیقیسنی یکنسقلقدن‌ده قورتاردی . ایشته ، بو ایکی یکیلك متکامل غرب موسیقیسنك دوغمه‌سنه سبب اولدی .

شرق موسیقیسنه کلنجه ، بو تمامیله اسکی حالنده قالدی . بر طرفدن چه‌یره‌ك سسلری محافظه ایدییوردی ، دیکر جهتدن آرمونیدن حالا محروم بولونیوردی. فارابی طرفندن عربجه‌یه نقل اولوندقدن صوکرا بو خسته موسیقی سرایلرك رغبتیله عجمجه‌یه وعثمانلیجه‌یه‌ده نقل اولونمشلردی . دیکر طرفدن اورتودوقس وارمنی ، کلدانی ، سریانی کلیسالریله یاهودی خاخامخانه‌سی‌ده بو موسیقی‌یی بیزانسدن آلمشلردی . عثمانلی مملکتنده ، بوتون عثمانلی عنصرلرینی برلشدیرن یکانه مؤسسه اولدیغی ایچون، بوکا (عثمانلی اتحاد عناصر موسیقیسی) نامنی ویرمك‌ده کرچکدن چوق مناسبدی .

بو کون ، ایشته ، شو اوچ موسیقینك قارشیسنده‌یز : شرق موسیقیسی، غرب موسیقیسی ، خلق موسیقیسی .

عجبا بونلردن هانکیسی ، بزم ایچون ملیدر ؟ شرق موسیقیسنك هم خسته، هم‌ده غیر ملی اولدیغنی کوردك . خلق موسیقیسی حرکتمزك ، غرب موسیقیسی‌ده یکی مدنیتمزك موسیقیلری اولدیغی ایچون ، هر ایکیسی‌ده بزه یابانجی دکلدر. او حالده، ملی موسیقمز ، مملکتمزده‌کی خلق موسیقیسیله غرب موسیقیسنك امتزاجندن دوغه‌جقدر . خلق موسیقمز ، بزه بر چوق مه‌لودیلر ویرمشدر. بونلری طوپلار وغرب موسیقیسی اصولنجه (آرمونیزه) ایدرسه‌ك هم ملی، هم‌ده آوروپائی بر موسیقی یه مالك اولورز. بو وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك اولانلر آراسنده تورك اوجاقلرینك موسیقی هیئتلری‌ده داخلدر . ایشته تورکیلکك موسیقی ساحه‌سنده‌کی پروغرامی اساس اعتباریله بوندن عبارت اولوب، بوندن اوتەسی ملی موسیقارلرمزه عائددر .

۵

سائر صنعتلرمز

سائر صنعتلرمز تمامیله خلق طرفندن وجوده کتیریلدکلری ایچون، تمامیله ملیدرلر . رقص ، معماری ، نقاشلق، رساملق ، حسن خط ، مارانغوزلق، دمیرجیلك ، چیفتجیلك ، بویاجیلق ، چولهالق ، خالیجیلق ، کلیمجیلك وسائره وسائره کبی . عثمانلی خواصی بدنه تعلق ایدن ، یاخود ال واسطهسیله یاپیلان بو ایشلری عامیانه تلقی ایتدیکی ایچون ، عوامه بیراقشدر . بناءً علیه تورکجیلك بو صنعتلرك هپسنی بنمسهمشدر . فقط ، مع التأسف ، بو صنعتلر ، تنظیمات دورندن اعتباراً ، ملی اقتصادهاهمیت ویریلهیهرك، (آدام ایسمیت) ك (بیراقیکز یاپسینلر ، بیراقیکز کچیرسینلر) دستورینه اتباع ایدیلهسی یوزندن هپ مندرس اولدیلر . تورکجیلکك وظیفهسی ، شیمدی بونلری یکیدن احیایهچالیشمقدر. برطرفدن آوروپا مدنیتیله برابر آوروپا تهکنیکلرینده آمالیز . فقط ، دیکر جهتدن ملی بدیعیاتمزك خزینهلری اولان بو کوزهل صنعتلرمزیده المزدن بوسبوتون قاچیرمامغه چالیشمالیز . بونی یاپهبیلمك ایچون ابتدا ، بو صنعتلرك محصوللرینی ملی موزهلرده طوپلایوب تشهیر ایتمك، صوکراده بونلره دائر رچتهلری، اعمال طرزلرینی بولوب اوکرهنهرك کتابلرله مجموعلرله نشر ایتمك لازمدر . الك صوکراده ، بو صنعتلری یکیدن احیا ایدهجك ملی صنعتکارلری یتیشدیرمك اقتضا ایدر .

مثلا ، عمومیتله کوك بویالردن مرکب اولان ملی بویاجیلغمز بوس بوتون سونمك اوزرهدر . شیمدی نادولوده یاپیلمقده بولونان خالیلرله کلیملر یا

عادی ، غیر ثابت اوروپا بویالریله یاخود آلمانلرك ثابت ، فقط معدنی اولان بویالریله بویانمقده‌در . غیر ثابت بویالر آز زمانده بوزولدقلری و آلمان بویا-لری‌ده پارلاقلغیله ملی ذوقمزه اویغون کلدکلری ایچون ، هر ایکیسی‌ده ملی صنعتمز ایچون مضردرلر . مذسوجاتده غیر ملی اللرله ترسیم اولونان یکی نقشلرده ملی ذوقمزه اویمایور . اوحالده ، مملکتمزده‌کی صنعتکارلری بوکبی انحرافلره نهایت ویره‌رك ، ملی صنعتمزه رجوع ایتمکه دعوت ایله‌مه‌لی‌یز . بوخصوصده‌ده تورك اوجاقلری غایت اهمیتلی بر رول اوینایه‌بیلیرلر .

٦

ملی ذوق و تهذیب اولنمش ذوق

هر ملتده کوزه‌للك تلقیسی باشقه‌در . برملتك کوزه‌ل کوردیکی شیلری، دیکر ملت چرکین کورور . بوصورتده ، (ذوق) ك (ملی) اولمه‌سی لازم کلیر . فی‌الحقیقه ، هر ملتك ، ملی بر ذوقی واردر . اکر ، بر ملت ، ملی ذوقندن اوزاق دوشمشسه ، صنعت ساحه‌سنده یاپدیغی شیلر ، هپ عادی تقلیدلردن عبارت قالیر. عثمانلی شاعریله منشیلری بوکا مثالدر. چونکه اونلر، ملی ذوقی تمامیله غائب ایتمشلردی . یازدقلری شیلر یا عجم تقلیدلرندن ویاخود فرانسز تقلیدلرندن عبارتدی . اوحالده بدیعیاتده یوکسلمك ایسته‌ین برملت ، اول امرده ملی ذوقنی بولمغه چالیشمالیدر .

ملی ذوقی بولمق ایچون خلقه دوغرو کیتمك ، خلق صنعتلرندن اوزون اوزادیه بدیعی بر تربیه آلمق لازم اولدیغی آکلادق . فقط ، حقیقی صنعتکار اوله بیلمك ایچون بو بدیعی تربیه‌یی آلمش اولمق کافی‌دکلدر. حقیقی صنعتکار اوله‌بیلمك ایچون ، کوزل صنعتلرك بین‌الملل اوستالری اولان صنعت داهیلرندن ذوق درسی ، ذوق تربیاسی آلمقده لازمدر . بین‌الملل دهالردن آلنان بو فیضلی تربیه‌یه‌ده (تهذیب) نامی ویریلیر .

کورولیورکه حقیقی برصنعتهمالك اوله‌بیلمه‌مز ایچون، صنعتمزك اولا تحیثی، ثانیاً تهذیبی لازم کلیور . بو دستوری جانلی بر مثال ایله توضیح ایدهلم: « ایتالیانك رونسسانس دورنده‌کی صنعتکارلری، بالخاصه رساملرله هیکلتراشلر،

اسکی یونان ـ لاتین صنعتکارلرینك داهیانه اثرلرینه حیران اولمشلردی . زیرا ، بو اثرلر : وه‌نوسلرك ، مینه‌روالرك ، آپولونلرك ، بو هیکللری ته‌کنیکده‌کی کمالك صوك درجه‌سنه اولاشمشدی .

ره‌نسانس صنعتکارلری بو ته‌کنیکی بویوك امکارله اوکرندیلر، تهذیب اصوللریله کندیلرینه مال ایتدیلر . فقط ، اسکی یونان ـ لاتین اثرلرینی عینیله تقلیده یلته‌نه‌دیلر . چونکه ، خلق آرتق او اساطیری شخصیتلره هیچ بر قیمت ویرمیوردی . ره‌نسانس دورینك خلقنه کوره قادینلر آراسنده دنیا کوزه‌لی آنجق حضرت مریم اوله‌بیلیردی . ارککلر آراسنده‌ده دنیا کوزه‌لی آنجق حضرت عیسا ایدی . حقیقی صنعتك وظیفه‌سی ایسه ، باشقه ملتلرك یاخود باشقه دورلرك بدیعی مفکوره‌لرینی ترسیم ایتمك دکلدر . حقیقی صنعت، آرسنده بولوندیغی ملتك وایچنده یاشادیغی دورك بدیعی مفکوره‌لرینی تصویره چالیشمقدر . ایشته، (میکل آنژ)، (رافائل) کبی ره‌نسانس صنعتکارلری بو نقطه‌لری دوشونه‌رك دوغرو یولی بولدیلر : حضرت مریمه وه‌نوسك ته‌کنیك کوزه‌للکنی ویردیلر . حضرت عیسایه‌ده آپولونك جسمانی کوزه‌للکنی اعاره ایتدیلر . دیکر عزیزلره‌ده بو اساطیری کوزه‌للکلردن بخش ایتدیلر . بوایکی عنصرك : بین‌الملل تهذیبله ملی حرثك برلشمه‌سندن یوکسك برصنعت وجوده کلدی. ایشته کوزه‌ل صنعتلر تاریخنده (ره‌نسانس صنعتی) نامی ویریلن بودر .

قاتولیك کلیسه‌سی بوهیکللرله رسملری قبول ایده‌رك عبادتخانلرینه بر موزه شکلی ویردی. حال بوکه بیزانسك وعموم شرقك اورتودوقس کلیسه‌لری، مقدس تصویرلرینی ، یونان ـ لاتین موده‌للرینه بکزتمکه چالیشمادیلر ؛ سامیلردن آلدقلری قابا اورنکاره مشابه برصورتده ترسیمده دوام ایتدیلر . بوسببله ، اورتودوقس ملتلرك صنعتی تهذیبدن محروم قالدی .

ره‌نسانسدن صوکرا ، اوروپاده هر ملت ، بدیعی حیاتنك انکشافی

آننده هپ بویله حرکت ایتدی . شکسپیر ، روصو ، کوته‌کی رومانتیك داهیلر ، هم خلق تربیه‌سنی آلمشلر، هم‌ده اسکی یونان ـ لاتین تکنیکلرینی تمثیل ایتمشلردی . بوسایه‌ده ، هربری کندی ملتی ایچون ، هم ملی ، هم‌ده متکامل بر ادبیات وجوده کتیردی . ایشته، تورکچیلکك بدیعی پروغرامی‌ده بو اصولارك تطبیقندن عبارتدر .

اوچنجی مبحث

اخلاقی تورکجیلك

۱

تورکلرده اخلاق

بویوك ملتلردن هر بری مدنیتك خصوصی برساحه‌سنده برنجیلکی احراز ایتمشدر . اسکی یونانیلر بدیعیاتده ، رومالیلر حقوقده ، بنی اسرائیل ایله عربلر دینده ، فرانسزلر ادبیاتده ، آنغلوساقسونلر اقتصاددە ، آلمانلر موسیقی ایله مابعدالطبیعه‌ده ، تورکلرده اخلاقده برنجیلکی قازانمشلردر .

تورك تاریخی باشدن باشه ، اخلاقی فضیلتلرك مشهریدر . تورکلرك مغلوب ملتلره واونلرك ملی ودینی موجودیتلرینه دینی و اجتماعی مختاریتلر ویرمه‌سی هر تورلو تقدیرك فوقنده‌در . فقط بو ایلکه قارشی ، مغلوب ملتلر عالیجناب تورکلردن مظهر اولدقلری بو مساعده‌لری ، تورکلرك علیهنه چویره‌رك ، قاپیتولاسیون نامی ویریلن زنجیرلرله تورکلری باغلامغه وبوغمغه چالیشدیلر . بو ایکی تورلو حرکت ، ایکی طرفك‌ده اخلاقیتنی کوسترديکی ایچون صوك درجه قاراقته‌ریستیکدر .

بو مبحثده ، تورکلرك مختلف اخلاق دائره‌لرینه تعلق ایدن اخلاقی مفکوره‌لرینی کوسترەجکز . بو اخلاق دائره‌لری شونلردر :

(۱) وطنی اخلاق ، (۲) مسلکی اخلاق ، (۳) عائله اخلاقی (جنسی اخلاق) ، (٤) مدنی اخلاق (شخصی اخلاق) ، (٥) بین‌الملل اخلاق .

۲

وطنی اخلاق

اسکی تورکلرده وطنی اخلاق چوق قوتلیدی . هیچ بر تورك کندی (ایل) ی ، یعنی ملتی ایچون ، حیاتی واك سوکیلی شیلرینی فدا ایتمکدن چکینمزدی. چونکه (ایل) کوك تاکرینك یر یوزنده کی کولکه سیدی. کوك تاکری، تورکلرجه غایت مبارك اولان عشق کیجه سنده بر (آلتون ایشیق) اوله رق یر یوزینه اینمش ، بر باکره یی یاخود بر آغاجی کبه قیلارق بو (قوطلو ایل) ك اوره مه سنه سبب اولمشدی . (ایل) ك اوطوردیغی مملکته (یورت) یاخود (اولکه) دینیلیردی . تورك نره یه کیتسه (یورت اصلی) یی اونوتمازدی، چونکه ، آتالرینك مزاری ، اوراده یدی . چوجوقاق چاغی ، بابا اوجاغی، آنا قوجاغی هپ اوراده بولونیوردی .

تورکلك وطنپرورلکنه مثال اوله رق هون دولتنك مؤسسی اولان (مه ته) یی ذکر ایده بیلیرز . تاتارلرحکمداری حرب اعلانه بروسیله اولمق اوزره، ابتداء اونك چوق سودیکی بر آتی ایسته دی. بو آت، ساعتده بیك فرسخ اوزونلغنده یول آلیوردی .

مه ته ، وطنداشلرینی حربك مصیبتلرینه معروض براقمامق ایچون ، بو آتی تاتار خاقانینه کوندردی. تاتار خاقانی حربه بهانه آریوردی. بوسفرده مه ته نك اك سودیکی زوجه سنی ایسته دی . بوتون بکلر ، قورولتایده حرب اعلانی ایسته دکلری حالده ، مه ته : « بن وطنمی کندی عشقم اوغرینه چیکنه ته م » دییه رك ، سوکیلیسنی دوشمانه ویرمك کبی بویوك بر فداکارانی

قبول ایتدی . بونك اوزرینه ، تاتار خاقانی ، هون اولکسندن هیچ بر محصولی اولمایان ، زراعتسز ، اورمانسز ، معدنسز ، اهالیسز بر اراضی پارچه‌سنی ایسته‌دی. قورولتای بوفائده‌سز طوپراغك ویریله‌سنده هیچ بربأس اولمادیغنی سویله‌مشکن ، مه‌ته « وطن بزم ملکمز دکلدر ، مزارده یاتان آتالرمزك وقیامته قادار دوغه‌جق طورونلریمزك بو مبارك طوپراق اوزرنده حقلری واردر . وطندن ـ ولوکه برقاریش قادار اولسون ـ بر ویرمکه هیچ کیمسه‌نك صلاحیتی یوقدر. بناءً علیه ، حرب ایده‌جکز . ایشته ، بن آتمی دوشمانه دوغرو سوریبورم . آرقه‌مدن کلمه‌ین اعدام اولونه‌جقدر . » دییه‌رك تاتارلرك اوزرینه یورودی . اسکی تورکلرك نظرنده ، وطنك نه‌قادار معزز اولدیغنی، بوتاریخی وقعه‌دن استدلال ایده‌بیلیرز.

اسکی تورکلره کوره وطن ، (توره) دن ، یعنی (ملی حرث)دن عبارتدی محمود کاشغری لغتنده ذکر اولونان . (اولکدن کچیلیر توره‌دن کچیلمز) ضرب مثلی ، ملی حرثه ویریلن قیمتك درجه‌سنی کوستریر .

اسکی تورکلرده ، حکمرانلق (ایل) ، عائددی . کوچوك ایللرده ، بوتون (ایل) ، بر ملت مجلسی حکمنده‌یدی . خلقك مقدراتنی بو مجلس اداره ایده‌ردی . یویوك ایللرده ، بوی بکلرندن مرکب اولان (شوله‌ن) آدلی مجلس ، ایله عائد ایشلره قرار ویریردی . خانلقلرده ، ایاخانلقلرده ، ایسه ، ملت مجلسی ماهیتنده اولمق اوزره (قورولتای) واردی. بو مجلسلرك مشاوره‌سنه (کینکاش) دینیلیردی . (ایلمی یامان ، بکمی یامان ؟) ضرب مثلی حکمرانلغك خاقانده اولمایوب ، ایلده اولدیغنی کوستریر . چونکه ، خاقانی انتخاب ایدن وخلع ایده‌بیلن قورولتایدی . حرب و صلح اعلانی کبی اهمیتلی ایشلر قورولتایك قراریله اولوردی . (توزده ، دومانده فرمان‌اوقونماز) ضرب مثلی بحران آنلرنده وضعیته خلقك حاکم اولدیغنی کوستریر ، اسکی تورکلرده(مساوات)ده، چوق قوتلی برصورتده تأسس ایتمشدی. خوارزمده‌کی تکه‌تورکمنلرنده‌نه اسیرنه‌خدمتجی‌موجوددکلدر. هرکس اوینه‌عائدایشلری کندیسی کورور. هر ایل، بری بریته‌مساوی فردلردن مرکبدر. اسکی تورکلرده‌بر ایل دیکر

ایللری تابعیتی آلتنه آلدیغی زمان، اونلرك سیاسی تشکیلاتی بوزمازدی . (تابع ایل) ك اسکی رئیسی ، (بایغو) یعنی (ملك) نامیله اسکی موقتی محافظه ایدردی . خاقان بونك نزدنده (شاد) یاخود (شانه = شحنه) نامیله بر قومیسر بولوندوروردی . بر خاقاندہ سائر خاقانلقلری فتح ایتدیکی زمان ، اسکی خاقانلری یرلرنده ابقا ایدردی . یالکز کندیسی (ایلخان) نامیله بونلرك رئیسی موقعنه کچردی .

ذاتاً (ایل) کلمه‌سنك اصل معناسی (صلح) دیمکدر . (ایلجی) ، صلحجی معناسنه‌در .

(ایل) ك تمثالی اولان (کوك تا کری) صلح الاهیدر . ایلخان صلح دینمنك بر ناشری موقعنده‌در . تورك ایلخانلری ، بوتون تورك ایللرینی صاحه دعوت ایدییوردی، بتون خاقانلره (اوغلم) دییه خطاب ایدییوردی. تورکلرك بوتون حربلری ، دائمی وکنیش برصلح دائره‌سی تأسیسی مقصدیله‌در. بوتون ایلخانلق دورلرنده ، مانچوریادن مجارستانه‌قادار بتون توران قطعه‌سی غایت مسعود بر صلح و آسایش حیاتی یاشامشدر . تورك ایلخانلری ، ایمپریالیست‌ده دکلدیلر . چونکه یالکز تورك ایللرینی برلشدیرمکله اکتفا ایدییورلر ، باشقه ملتلرك اولکلرینی فتحه چالیشمیورلردی .

هونلرك ایلك ایلخانی مه‌تەنك ، ایکی دفعه چین دولتی‌النه کچدیکی حالده، ایمپراطورلغی قبولدن امتناع ایتمسی بو ادعامزه بردلیلدر . صاح اخلاقی آتیلاده بیله کورورز . آتیلایه اك مظفر بولوندیغی محاربه‌لر اثناسنده ، هرنه‌وقت صلح تکلیف ایدیلمشسه درحال تکلیفی قبول ایتمشدر .

دنیانك اك ده‌موقرات قومی اسکی تورکلر اولدیغی کبی ، اك فه‌مینیست نسلی‌ده ینه اسکی تورکلردر . ذاتاً فه‌مینیزم ، ده‌موقراسینك یعنی مساواتك قادینلره عائد بر تجلیسندن عبارتدر . اسکی تورکلرك بو فضیلتنی عائله اخلاقی فصلنده کوره‌جکز .

اورخون کتابه‌سنده تورك خاقانی شـویله دییور : « تورك تا کریسی

تورك ملتی یوق اولماسین دییه آتالرمی کوندردی وبنی کوندردی . بن خاقان اولونجه ، کوندوز اوطورمادم ، کیجه اویه مادم . تورك ملتی آچدی دویوردم ، چیپلاقدی کیدیردم ، فقیردی زنگین ایتدم .»

تورك ملتی ده خاقانی غائب ایتدیکی زمانلر «دولتلی برملتدم . دولتم وشوکتم هانی ؟ خاقانلی بر ملتدم خاقانم هانی ؟ هانکی خاقانه ایشمی ، کوجمی ویره یم ؟ » دییه صیزلانیردی . ملتله خاقان آراسنده کی مناسبتك نه قادار صمیمی اولدیغی بو نقللردن آکلاشیله بیلیر . ایشته اسکی تورکلرده وطنی اخلاق بو درجه ده یوکسکدی .

تورکلرك بوندن صوکراده اك زیاده قیمت ویره جکلری اخلاق ، وطنی اخلاق اولمایدر . چونکه ، اجتماعی زمره لر آراسنده تام ومستقل بر حیاته مالك اولان وبر اجتماعی عضویت ماهیتنی ابراز ایدن آنجق (ملت) یاخود (وطن) نامنی ویرمکن زمره در . عائله لر بو اجتماعی عضویتك حجره لری ، مسلکی زمره لر ایسه عضولریدر . ملتدن داها کنیش اولان (امت) و (بین المللیت) کبی زمره لره کلنجه ، بونلر جمعیت ماهیتنده دکل ، جمعیتلردن مرکب بر ر جامعه لر ماهیتنده درلر . بو زمره لردن هر بری یالکز بر خصوصده مشترك ایکن ، بر ملت هرخصوصده فردلری آراسنده اشتراك بولونان بر زمره دیمکدر . او حالده ، ملت مفکوره سی ، سائر زمره لره عائد مفکوره لردن ، مثلا عائله مفکوره سندن ، مسلك مفکوره سندن ، امت مفکوره سندن ، مدنیت وبین المللیت مفکوره لرندن داها یوکسکدر . بو سببله ، وطنی اخلاقك ده ، سائر اخلاقلره فائق اولمه سی لازم کلیر .

بالخاصه ، بزم کبی سیاسی دوشمانلری چوق بولونان ملتلر ایچون ، اك بویوك استنادکاه وطنی اخلاق اوله بیلیر . وطنی اخلاقمز قوتلی بولونمازسه نه استقلالمزی ، نه حریتمزی ، نه ده وطنمزك تمامیتنی محافظه ایده مه یز . اوحالده تورکیه لك هر شیدن زیاده (ملت) و (وطن) مفکوره لرینه قیمت ویره لیدر .

۳

مسلکی اخلاق

وطنی اخلاقدن صوکرا ، مسلکی اخلاق کلیر . اسکی تورکلر مسلکه (یول) دیرلردی ویولده یوریوکی صویده یورکدن ایلری صایارلردی . بکتاشیلرك (بیلدن کلن سید دکل ، الدن کلن سیددر) دیمه‌لری‌ده ، (یول)ك (صوی) دن اقدم اولدیغنی کوستریر . اسکی برضرب‌مثل (یولداشلرك بابا کك اوباسنه آقین ایدرلرسه سن ده برابر آقین ایت) دیورکه بوده یولداشلرك صویداشلردن داها ایلرده اولدیغنی کوستریر . اسکی تورکلرده اداره ایدن‌صنف (تورونلر، قاملر، بویروقلر ، بیتیکجیلر) نامیله درت یوله آیریلشدی . صوکرالری ، عثمانلی دورنده بونلردن (ملکیه ، علمیه ، سیفیه ، قلمیه) نامله‌ری ویریلن دورت طریق وجوده کلدی . اقتصادی مسلکلرده بونلردن آیری اوله‌رق موجوددی. آنادولو سلجوقیلرینك صوك زمانلرنده (اخیلر) طریقتی ، مسلکی تشکیلاتلری (فتوت) شعارینه استناد ایدن زاویه‌لر حالنده تشکیل ایتدی . فتوتك لغوی معناسی (بابا یکیتلك) در . اصطلاحی معناسی (دنیاده وآخرتده خلقی نفسنه ترجیح وتقدیم ایله‌مك) در. عثمانلی دورنده‌کی (اصناف اونجه‌لری وکتخدالقلری) بو اسکی اخیلر تشکیلاتنك دوامندن عبارتدر .

اسکی‌دورده‌بونوع اصناف‌تشکیلاتی ناحیوی برماهیتی حائزدی. یعنی هرشهرك اصناف اونجه‌لری کندیسنه مخصوصدی. ناحیوی اقتصاد دورنده ، بو اصناف اونجه‌لری فائده‌لی بر رولە مالکدیلر . فقط ناحیه اقتصادی یرینه ، ملت

اقتصادی قائم اولونجه، بولونجه‌لرمضر برماهیت اکتساب ایتدیلر. چونکه، ناحیه اقتصادی دورنده ناحیوی لونجه‌لر نورمالدی. ملی اقتصاد دورنده ایسه آنجق ملی لونجه‌لر فائده‌لی اوله بیلیرلردی. ایشته، بوسببدن دولاییدرکه بوکون اسکی اصناف لونجه‌لرینی ادامه‌یه چالیشمق دوغرو دکلدر. اونلری بیقه‌رق، یرلربنه مرکزلری دولت مرکزنده اولمق اوزره ملی لونجه‌لر یاپوب اقامه ایتمه‌لیدر.

مثلا، دباغ اصنافنی آله‌لم: هر شهرده بر دباغ لونجه‌سی تشکیل ایتمه‌لی. فقط، باشنه برشیخ یاخود کتخدا دکل، برکاتب عمومی کچیرمه‌لی. هرشهرده بوتون لونجه‌لرك مرخصلرندن مرکب بر هیئت مرکزیه یاپه‌رق بوکا (اینس بورسه‌سی) آدینی ویرمه‌لی. بونك وظیفه‌سی اوشهرده‌کی بوتون لونجه‌لرك مشترك اولان ایشلرینی کورمك وشهرك اقتصادی حیاتنی تنظیم ایتمکدر.

ینه دباغ لونجه‌سنه کله‌لم. هر شهرده بر دباغ لونجه‌سی تشکل ایتدکدن صوکرا بونلر آرالرنده فه‌دراسیون یاپه‌رق دولت مرکزنده بر (دباغ فه‌دراسیونی مرکز عمومیسی) وجوده کتیریرلر. عینی زمانده، دولت مرکزنده، بونك کبی سائر لونجه‌لرك فه‌دراسیونلرینك مرکز عمومیلری‌ده وجوده کلیر. دولت مرکزنده بومرکز عمومیلرك انتخاب ایتدکلری مرخصلر اجتماع ایده‌رك، بر لونجه‌لر فه‌دراسیونی وجوده کتیریرلر وبوقونفه‌دراسیونك مجلس عمومیسی اعضالرنی انتخاب ایدرلر. بو ذهنی مسلکلر منتسبلری‌ده، برر مسلکی فه‌دراسیون حالنه کیره‌رك بو قونفه‌دراسیونه التحاق ایدرلر. اوزمان بوتون مسلکی زمره‌لر، منتظم بر اردو حالنده برلشمش اولورلر.

بو تشکیلاتك وجوده کله‌ی مسلکی اخلاقه بر مؤیده تأمین ایدر. چونکه بزده هنوز مسلکی زمره‌لره مخصوص بولونان مسلکی اخلاقلرك هیچ بر مؤیده‌سی یوقدر. هر فرد حیاتنی بر طبیبه، حقوقنی بر آووقانه، ثروتنی برکاتب عدله، چوجغنی بر معلمه، دیانتی استفتا ایتدیکی بر مفتیه تفویض ایدییور. بو تفویضه‌مقابل اونلری وظیفه‌پرورلکه اجبار ایچون النده هیچ بر تأیید قوتی یوقدر. مع‌مافیه، هرهانکی بر فرد حیاتنی، حقوقنی،

ثروتی ، اولادینی ، اسرارینی تودیع ایتدیکی بو آدملری هیچ بر صورتله قونترول ایده‌مزسه‌ده ، مسلکی زمره‌لر کندی مسلکداشلرینی قونترون ایده‌بیلیرلر ایشته‌بویله بر قونترو ایچوندرکه ، هرمسلك ، کندی مسلکداشلری ایچون بر (وظیفه‌نامه) تنظیم ایدر وبر (حیثیت دیوانی) تأسیس ایدر . وظیفه نامه، مسلکی اخلاقك قاعده‌لرینی کوستریر . حیثیت دیوانی‌د مسلکی اخلاق بو قاعده‌لرینه‌رعایت ایتمین مسلکداشلر حقنده تنبیه، توبیخ، موقتاً ویا مؤبداً صنعتنی اجرادن منع جزالرندن برینی حکم ایدر . ایشته مسلکی هیئتلرك بو نوع قونترولی ، عموم وطنداشلرك متخصصلر طرفندن اوغرایه‌بیله‌جکلری ضررلره مانع اولور .

مسلکی تشکیلاتك بر فائده‌سی‌ده عینی حرفته منسوب بولونان یولداشلر آراسنده تعاون صاندیقلری وجوده کتیرمك ، لونجه‌یه منسوب اختیارلری ، سقطلری ، خسته‌لری ، یتیملری ودوللری بو صاندیقده‌کی پارالرله اعاشه ایتمکدر . چوجوقلرك تربیه‌سی وکنجلرك ته‌کنیکجه یوکسه‌لتیلمه‌سی‌ده بو تعاون وظیفه‌لرندن معدوددر . بوندن باشقه ، مسلکی فه‌دراسیونلر، کندی حرفتلرینك ترقیسی ایچون‌ده پارا صرف ایدرلر وچالیشیرلر . مثلا ، صنایع مملکتلرندن متخصص جلبی ، صنایع مملکتلرینه طلبه اعزامی ، مشترك ماکنه‌لر وسائر لوازم کتیرمك واستحصال یاخود استهلاك قوئوپه‌راتیفلری تشکیل ایتمك کبی ایشلر ، هر حرفتك اقتصاداً یوکسلمه‌سنی تأمین ایده‌جك تشبثلردندر .

(ملی تساندی قوتله‌ندیرمك) فصلنده مسلکی اخلاقك حصوله کتیره‌جکی تساند حقنده تفصیلات موجود اولدیغندن ، بوراده بو قادارله اکتفا ایدیلدی .

٤

عائله اخلاقی

اسکی تورکلرده عائله‌نك دورت درجه‌سی واردی: بوی، صوی، تورکون، بارق.

(١) بوی — اسکی اوغوزلرده عائله آدی، (بوی) اسمیدی . فقط ، آوروپاده‌کی عائله آدلرینك عکسنه اوله‌رق ، کوچوك آددن اول کلیردی . « سالورقازان ، بوکدوزامه‌ن ، قایان سلجك » اسملرنده برنجی کله‌لر بوی آدی اولوب ایکنجی کله‌لر کوچوك آددر .

بو اسملری (قورقود آتا) کتابنده کوریورز . محمود کاشغری‌ده دیوان لغاتنده دیبورکه بر آدامك کیم اولدیغی آکلاشلمق ایسته‌نیلدیکی زمان « هانکی بویدنسك ؟ » دیه صورولور. مع‌مافیه ، بوی آدینك کوچوك آددن صوکرا کلدیکی‌ده واقعدر . (یونس ایمره) ده‌کی ایمره کله‌سی ، اوغوز ایلنك (ایمره) بویندن باشقه برشی دکلدر .

اوغوزلرده هربویك کندیسنه‌مخصوص بر (تمغا) سی، بر (اونغون) نی، بر (سوکوك) ی واردر . (تورك تورەسنه مراجعت) اوغوزلرده هربوی سورولریله خزینه‌لرینی کندی تمغالریله نشانلارلردی . یاقوتلرده (بوی) ه (سیپ) آدی ویریلیر . بوکله آناطولی تورکجه‌سنده (صوپ) شکلنی آلمشدر . یاقوتلرده (سیپ) ك فردلری آراسنده اقتصادی بر مشارکت موجوددر . بر آدام ، منسوب بولوندیغی سیپك ایچنده ایسته‌دیکی اوده ساعتلرجه اوطوروب اویویه‌بیلیر . دیمك که بر فردك کندی بوبی دا خلنده هر اوده تصرف صلاحیتی واردر . اراضینك

ملکیتی (سیپ) ه عائددر . کوچوك عائلهلر ، بومشترك اراضی بی زوغلره تقسیم ایدهرك ، آیری آیری اکهبیلیرلر . فقط ملکیتی دائما مشترکدر . وایجابنده یکی تقسیملره تابعدر. جنکیز یاسانسه کوره قرقر خانهلك هرزمرهده سنوی درت ازدواج وقوع بولمهسی لازمدی. دلیقانلیلر فقیر ایسه، بوزمرهلر نقداً یاردیم ایدهرك اونلرك أوله نمهسنی قولایلاشدیریردی. هرقرق خانهده دورت ازدواج وقوعه کلمزسه رؤسا مسئول اولورلردی. بوزمرهلر بویلردی. تورکلرده ایکی تورلو اقربالق اصطلاحلری واردی: بری بویه، یعنی سجیه یه مخصوصدی: هرفرد بوی داخلنده کندیسندن بویوك اولان بوتون ارککلره (ایجی) کندیسندن بویوك اولان بوتون قادینلره (آبا) عنوانلرینی ویریردی. کندیسندن داها کوچوك اولان ارککلره (اینی) ، کندیسندن داها کوچوك اولان قیزلره (سینکیل) آدلرینی ویریردی . کندیسیله یاشیت اولان ارککلرهده (آتی) اسمنی ویریردی .

بو کلمهلرده صوکرالری بر طاقم تحوللره اوغرادی . اوغوزلر (ایجی) یرینه (آغا) کلمهسنی ، (آبا) کلمهسی یرینهده (آبلا) کلمهسنی اقامه ایتدیلر . (آنی) کلمهسیده (آتا) شکلنی آلهرق باشقه معناره دلالت ایتدی . بویك هم (آنا بویی) ، همده (بابا بویی) شکللری واردی .

(٢) صوی . — صوی لاتینلرك (قوغنا) ، آلمانلرك (زیپپه) ، فرانسزلرك (پارانتهل) آدلرینی ویردکلری زمرهدر . ایلریده کوره جکمز (تورکون) زمرهسنك خارجنده قالان عمجهزاده ، دایی زاده ، تیزه زاده ، خاله زاده کبی جانبی اقربانك مجموعیدر . صویده ، هم آناجهتندن ، همده باباجهتندن اقربا اولانلرداخلدر . برنجیلره (آنا صویی) ، ایکنجیلره (بابا صویی) دینیلیر.

اسکی تورکلرده آنا صوییله بابا صویی قیمتجه بربرینه مساویدی . آنا صوییله بابا صوینك مساواتنی بعض مؤسسهلرده بارز بر صورتده کورویورز :

اسکی تورکلرده اصالت یالکز بابا جهتندن معتبر دکلدی. آنا جهتندزده اصالت آرانیردی . بر آدامك تام اصیل اولمهسی ایچون ، هم بابا جهتندن

همده آنا جهتندن اصیل اولمه‌سی لازمدی . بوکون بیله ، خوارزمده‌کی تورکمنلرده بر فیز هم باباسی ، همده آناسی تورکمن اولمایان بر ارکك وارمازمش . چونکه بر آدامك یالکز بابا‌سنك تورکمن اولمه‌سی ، اصیل ارلمه‌سی ایچون کافی دکلدر . تمامیله اصیل اولمه‌سی ایچون ، مطلقا آناسی‌ده تورکمن اولمالی .

سلاله‌لرك تشکلندن صوکراده ، بو ایکی تورلو اصالت دوام ایتدی . بو دورده ، بابا طرفندن پرنس اولانلره (تکین) ، آنا طرفندن پرنس اولانلره (اینال) عنوانلری ویریلیردی .

بر شهزاده‌نك خاقان اوله بیلمه‌سی ایچون اونك هم تکین ، همده اینال اولمه‌سی ؛ یعنی هم بابا ، همده آنا جهتندن سلاله‌یه منسوب بولونمه‌سی لازمدی . ایرانك قاچار سلاله‌سنده بو قاعده حالا جاریدر .

اسکی تورکلرده سلاله ایچنده (صویده بویوك) اولان شهزاده حکمدار اولوردی . عثمانلی خاندانلرده قاعده بویله ایدی . حال‌بوکه کرك آوروپاده کرك مصرده ، اوده بویوك اولان شهزاده حکمدار اولور . بوی دوری کچدکدن صوکرا صوی اسملری عائله اسمی اولمغه باشلادی : چاپان اوغوللری ، قوزان اوغوللری کبی .

(٣) تورکون . — محمود کاشغری یه کوره برخانه‌ده اوطوران اصل عائله یه ، اسکی تورکلر (تورکون) دیرلرمش . تورکونه عائد قرابت اصطلاحلری بوی ایچنده‌کی قرابت اصطلاحلرینك عکسنه اوله‌رق فردی قرابتی کوستریرلر :

آقان = بابا
اوکه = آنا
ار = زوج
قونچوی = زوجه
اوری اوغول = ارکك اولاد
قیز اوغول = قیز اولاد

دورقايمك پايدينى عائله تصنيفنه كوره، بو زمره يه (پدرى عائله) ديه بيليرز.
پدرى عائله، پدرشاهى عائله دن چوق فرقليدر. پدرى عائله ده، بابانك زوجه سى وچوجوقلرى اوزرنده يالكز ده سوقراتيك رولايتى واردركه بوكا (پدرانه ولايت) و (زوجى ولايت) آدلرى ويريليور. پدرشاهى عائله ده ايسه عائله رئيسنك كرك اولادلرى، كرك زوجه سى اوزرنده (سلطه) سى، يعنى (سلطانلق حقى) واردر. اولادلريله برابر زوجه سى وعائله يه داخل بولونان سائر فردلر، عائله رئيسنك عادى مالارى و ملكلرى ماهيتنده ايدى. بونلرى ايسترسه صاتار، ايسترسه اولدورووردى؛ ايسترسه برباشقه سنه هبه ايدردى.

(تورکون) تورکلرجه بابا اوجاغى ديديكمز شيدر. عائله معبودى بو اوجاقده باريندينى ايچون، اوجاغك آتشى هيچ سونمه مك ايجاب ايدردى. بوندن دولايىدركه، بويوك و اورنانجه قارده شلر، اوله نه رك تورکونى ترك ايتدكدن صوكره، تورکوندە اوجاق بكجيسى اوله رق كوچوك قارده ش قالىردى. معين زمانلرده بابا اوجاغنده طوپلانيله رق اجداده حرمت آيينلرى ياپيليردى. تورکلر، يورت كبى اوجاغى ده اوتمازلردى. يورددن واوجاقدن اوزاقلاشمقله برابر، (يورد اوجاق) محبتى اونلرده قوتلى بر رابطه حكمنده ايدى.

(٤) بارق. — اسكى تورکلرده، بردليقانلى اوله نه چك ياشه كلنجه، بر قهرمانلق امتحانى كچيرمك، ايل مجلسندن يكى بر آد آليردى. بو صورتله (ايلداش) ماهيتنى، (ارکك = ايرمش) قيمتنى اكتساب ايدرك وطنداش حقوقنه مالك اولوردى. بناءً عليه باباسنك ولايت خاصه سندن چيقارق، خاقانك ولايت عامه سى آلتنه كيرردى. بو دليقانلى، عائله سنك اموالندن حصه سنى آلمق ايچون، باباسنك آنا سنك اولمه سنى بكلهمزدى. اولنه جكى صيراده، عائله اموالندن ميراثى پشيناً آليردى. آله جغى قيزده (يوموش) ناميله برجهاز كتيريردى. بوجهاز ابوينك واقرباسنك وبرديكى هديه لردن مركبدى.

كلينله كووه‌ى مالارينى برلشديرمك ، مشترك بر او صاحبى اولوبلردى. بونلر نه ركمك بابا اوجاغنده ، نه ده قيزك تركونى نزدنده اوطورمازلر ، يكى بر او قوبارلردى . بوندن دولاييدركه تركلرده ، هر ازدواجدن يكى بر او دوغاردى. ازدواجه (اوله نمك) و (او بارق صاحبى اولق) دنيلمه‌سى‌ده بوندن دولاييدر . تكمله‌رده ، كلينله كووه‌يك چادرى يكى يابيلديغى ايچون بياضدر. بوسببله اوكا (آق او) دينيلير. سائر چادرلرسه زمانله اسمرله شمشلردر. اسكى تركلرده ، او ، عربلرده اولديغى كبى يالكز زوجك دكلدى ، زوج ايله زوجه‌نك مشترك ماليدى . بو سببله اوك اركمكنه (اود آغاسى) دينيلديكى كبى ، اوك خانمنه‌ده (او قادينى) عنوانى ويريلردى .

تركونك پريسى اوجاغه باريندبغى كبى ، آق اوك پريسى‌ده بارقده ياشاردى . اوك پريلرى ، برى قوجايه ، ديكرى قاريسنه عائد اولمق اوزره ايكى دانه ايدى . برنجى‌يه (اود آتا) ، ايكنجى‌يه (اود آنا) ديرلردى . كلين هر صباح بر پارچه تره‌ياغى اوجاغه آنار و (اود آنا ، اود آتا !) ديبه دعا ايدردى .

اوتاغك صاغنده كوه‌ى ، صولنده كلين اوطورودى . صاغده قيصراق مملى ، صولده اينك مملى ارلق اوزره ايكى صنم واردى . صاغده كينه (اوصاحبنك قارده‌شى) ، صولده كينه (اوصاحبه‌سنك قارده‌شى) دينيليردى. بونلر قوجا ايله قاريسنك توته‌ملرى ايدى .

اسكى تركلرده (اشيك) ده مقدسدى . يابانجى برآدام اشيكه باصارسه چارپيليردى. اولرك تمرضدن مصونيتى قاعده‌سى ، اشيكلرك بوقدسيتنده دينى برمؤيده بولمشدى .

(٥) تورك فهمينيزمى . — اسكى تركلر ، هم ده‌موقرات ، هم ده فهمينيست ايديلر . ذاتاً ، ده‌موقرات اولان جمعيتلر ، عموميتله فهمينيست اولورلر . تركلرك فهمينيست اولمه‌سنه باشقه برسبب ده ، اسكى تركلرجه شامانيزمك قادينده‌كى قدسى قوته استناد ايتمه‌سى ايدى . تورك شامانلرى ،

سحر قوتیله خارقه‌لر کوسترەبیلمك ایچون ، کندیلرینی قادینلره بکزتمکه مجبور ایدیلر . قادین البسه‌سی کیمه‌رلر ، صاچلرینی اوزاتیرلر ، سسلرینی اینجه‌لتیرلر ، بیق وصاقالرینی تراش ایدرلر، حتی کبه قالیرلر، چوجوق‌دوغو - رورلردی. بوکامقابل ، (تویونیزم) دینیده ارکلك‌قدسی قوتنده (قوطنده) تجلی ایدردی. (تویونیزم) ایله (شامانیزم) ك قیمتجه مساوی اولمه‌سی، حقوقجه ارکلك وقادینك مساوی طانیلمه‌سنه سبب اولمشدی . حتی ، هر ایشك کرك تویونیزمه وکرك شامانیزمه استناد ایتمه‌سی لازم کلدیکندن ، هر ایشه عائد اجتماعده قادینله ارکلك برابر بولونمه‌سی شرطدی: مثلا، ولایت‌عامه، خاقان ایله خاتونك هر ایکیسنده مشترکاً تجلی ایتدیکی ایچون بر امرنامه یازیلدیغی زمان (خاقان امر ایدییورکه) عباره‌سیله باشلارسه مطاع اولمازدی. مطاع اولمه‌سی ایچون ، بهمه‌حال (خاقان وخاتون امر ایدییورکه) سوزیله باشلامه‌سی لازمدی . خاقان تك باشنه ، برایلچیی حضورینه قبول‌ایده‌مزدی. ایلچیلر آنجق صاغده خاقان وصولده خاتون اوطوردقلری بر زمانده ، ایکیسنك بردن حضورینه چیقاردی . شولنلرده ، کنکاشلرده ، قورولتایلرده ، عبادتلرده وآیینلرده ، حرب و صلح مجلسلرنده ، خاتونده مطلقا خاقانله برابر بولونوردی . قادینلر ، تسترە عائد هیچ بر قید ایله مقید دکلدیلر . خاقانك حکومتده شریکی اولان خاتونه (تورکان) عنوانی ویریلیردی . خاتون ، خاقان سلاله‌سنه منسوب عموم پرەنسلرك مشترك عنوانیدی ، تورکانك‌ده ، بهمه‌حال خاتونلردن اولمه‌سی لازم کلدیکندن ، اوکاده ساده‌جه (خاتون) دینیله‌بیلیردی .

اسکی تورکلرده (زوجه) یالکز بر دانه اولهبیلیردی . ایمپریالیزم دورلرنده خاقانلرك وبکلرك بو حقیقی زوجه‌دن ماعدا ؛ (قوما) نامیله باشقه ایللره منسوب اودالقلری‌ده بولونه‌بیلیردی . فقط ، بو قومالر ، حقیقی‌زوجه ماهیتنده دکلدیلر . تورك توره‌سی ، بونلری رسماً زوجه طانیمازدی . بونلر عادتا بر نوع حیلهٔشرعیه ایله عائله‌نك ایچنه کیرمشلردی . قومالرك چوجقلری

اوز آننه‌لرینه (آننه!) دیه خطاب ایده‌مزلر، (تیزه !) دییه چاغیریرلردی. (آننه !) خطابی منحصراً بابالرینك حقیقی زوجه‌سنه توجه ایده‌بیلیردی. عینی‌زمانده، قومارك چوجوقلری میراثه‌ده‌نائل اوله‌مازلردی. قومالرك اوغوللری ـ بابالری خاقان بولونسه بیله ـ اصلا خاقان اوله‌مازلردی. قومالرك، خانونلردن فرقی‌شودرکه، قومالر، خاقانك کندی ایلندن دکلدیلر. خاتون ایسه خاقانك کندی ایلندن ایدی. قوما، چین پره‌نسسلرندن ایسه، (قونچوی) نامنی آلیردی. قونچوی، سائر قومالره تقدم ایدردی، فقط قونچویلرك فوقنده‌ده (خانون) واردی. مغول دورنده، خاتونلرده تعدد ایتمکه باشلادی. فقط، بونلردن یالکز برتانه‌سی (تورکان) یعنی (ملکه) پایه‌سنده بولونوردی.

اسکی تورکلرده، قادینلر عموماً (آمازون) ایدیلر. جندیلك، سلاحشورلق، قهرمانلق تورك ارککلری‌قادار تورك‌قادینلرنده‌ده واردی. قادینلر، دوغرودن دوغرویه، حکمدار، قلعه محافظی، والی وسفیر اوله‌بیلیرلردی.

علی‌العاده عائله‌لرده‌ده، او مشترکاً، قاری ایله قوجه‌نك ایکیسنه عائددی. چوجوقلر اوزرنده‌کی ولایت خاصه، بابا قادار آنایه‌ده عائددی. ارکك دائما قاریسنه حرمت ایدر، اونی آرابه‌یه بیندیره‌رك کندیسی آرابه‌نك آرقه‌سنده، یایا یورووردی. شوالیه‌لك، اسکی تورکلرده عمومی بر سجیه ایدی. فه‌مینیزم‌ده، تورکلرك الك اساسلی شعاری ایدی. قادینلر، اموالله تصرف ایتدکاری کبی، دیرلکلره، زعامتلره، خاصلره، مالکانه‌لره‌ده ملاك اوله‌بیلیرلردی. اسکی قوملر آراسنده، هیچ بر قوم تورکلر قادار، قادین رهطنه [رهط = sexe] ـ قوق ویرمه‌مشلر وحرمت کوسترمه‌مشلردر. آنا صوییله باباصوینك مساواتی (صوی) فصلنده ذکر ایدیلدیکندن بوراده تکرارینه لزوم یوقدر.]

۵

رهطی اخلاق

اسکی تورکلرده رهطی اخلاقده چوق یوکسکدی. یاقوتلرده، یونانیلرك (وه‌نوس) یه‌مقابل بر(ولودیت) الاهه‌سی واردرکه (آیزیت) تسمیه اولنور. بو الاهه، قادینلر دوغوره‌جغی زمان امدادلرینه یتیشیر؛ اونلرك قولایجه دوغورمه‌سنه یاردیم ایدر؛ اوچ کون لحوسه‌نك باش اوجنده بکله‌دکدن صوکرا، معیتنده‌کی دره، تدرلا، آغاج، چیچك پریلریله سمانك اوچنجی قاننده‌کی سرایینه عودت ایدر.

مع‌مافیه، آیزیتك هیچ‌مسامحه قبول‌ایتمین برشرطی‌واردر: عصمتنی محافظه ایتمه‌مش‌اولان‌قادینلرك‌یاردیمنه، نه‌قادارتضرعلرده بولونولورلرسه بولونولسونلر ونه قادار قیمتلی قوربانلر وهدیه‌لر تقدیم ایدرلرسه ایتسینلر ـ بر تورلو گلمز.

بوندن‌باشقه آیزیته مخصوص‌بریازبایرامی‌واردر. بوبایرامك صباحنده‌اولرك‌هر طرفی‌صوك‌درجه‌تمیزوسوسلو برحاله‌قونولور. هرفرد أك‌کوزل البسه‌سنی کییه‌رك چوق سودیکی یمکلر هانکیلری ایسه، اونلری یر. هرکسك یوزی مطلقا بشوش، شن و تبسملی اولور. بو صیراده، آق شامان، النده سازی اولدیغی حالده کلیر. [قیش آیینلرینی قاراشامان، یاز آیینلرینی آق شامان اجرا ایدر] دوقوز کنج قیزله دوقوز دلیقانلی سچه‌رك بونلری ایکیشر ایکیشر ال اله طوتدوره‌رق عسکرکبی دیزر. وکندیسی سازینی چاله‌رق اونلری سمایه چیقیورلرمش‌کبی ایلری دوغرو یورو تور. سازینی چالارکن، آیزیت حقنده‌کی الاهیلری‌ده ترنم ایدر. بوبدیعی آلای، کریا اوچنجی قات

کوکه کلدکلری زمان ، آزیتك سرایی محافظه ایدن یاساقچیلر اللرنده کوموش قیرباجلر اولدیغی حالده ، میدانه چیقارلر . آلای ایچنده عصمتجه قصوری اولانلر وارسه ، اونلری کیری چویرمك دیکرلرینك آزیتك سرایینه کیرمه‌سنه مساعده ایدرلر . ایشته ، عصمتك بو دینی مؤیدلری ، اسکی تورکلرده ، رهطی اخلاقك یوکسك اولدیغی وارکه‌کله قادینك بو اخلاقله عینی درجه‌ده مکلف اولدیغنی کوستریور .

اسکی تورك قادینلری ، تمامیله حر وسربست اولدقلری حالده ، هوائی ایشلرله اشتغال ایتمزلردی . (اخلاق علائی) کتابنده یازلدیغنه کوره ساچوقی پرهنسسلرندن بریسی قزوین شهرینك صاحبه‌سی ایدی . هر سنه ایلك بهارده ، بو شهرك کنارینه کله‌رك یشیل بر چمنزارده اوتاغنی قورواردی . بر سنه ، قزوینلیلر ، شهره عمومی بر لغم یاپدیرمق اوزره آرالرنده اعانه طوپلامشلردی . لازم کلن مقدارە بالغ اولمق ایچون دها بر مقدار آلتونه احتیاج واردی . شهرلیلر بو پارایی‌ده خانم سلطاندن ایسته‌مکه قرار ویره‌رك ایلری کلنلردن بر هیئتی خانم سلطانك حضورینه کوندردیلر . بو هیئت ، اوتاغه یاقلاشنجه ، اوتاغك اوکنده‌کی بر صندالیه اوزرنده اوطوران خانم سلطانك ، بر او کو اورمکده اولدیغنی کورونجه ، «بو خسیس قادینك بزه پارا ویرمه‌سنه امکان یوقدر » دییه کلدکلرینه پشیمان اولدیلر . فقط ، خانم سلطان طرفندن کورولدکلری ایچون کیری دونمه‌لری‌ده قابل دکلدی . ایستر ایسته‌مز ، سلطانك حضورینه کلدیلر واهالینك تکلیفی عرض ایتدیلر . سلطان ، بوتون مصارف کندیسی طرفندن ویریله‌جکندن ، طوپلانان اعانه‌لرك صاحبلرینه اعاده‌سنی امر ایتدی وحزینه‌دارینی چاغیرته‌رق لغملر ایچون لازم کلن بوتون پارالری هیئته تسلیم ایتدی . هیئت ایچنده‌کی بر اختیارسلطانه الندەکی اورکو ایشندن دولایی ذهنلرینه خطور ایدن حقسز شبهه‌یی عرض ایتدی . خانم سلطان شوجوابی ویردی : اوت ، بنم ال ایشیله مشغول اولدیغمی کورن بوتون ایرانلیلر تعجب ایدییورلر . حال بوکه ، بنم عائله‌م ایچنده بوتون

قادینلر، بنم کبی ، دائما ال ایشیله اوغراشیرلر . بز سلطانلر، بویله ال ایشیله اوغراشمازسه‌ق نه ایله مشغول اوله‌جغز؟ هوائیات ایله‌می؟ بویله بشی بزم صویمزه یاقیشماز. بز، سلطنت ایشلرندن فارغ اولدقدن صوکرا، بوش قالمامق ایچون، فقیر قادینلر کبی ، هپ ال ایشلریله واو ایشلریله اوغراشیرز . بوحرکت ، صویمز ایچون ، برشین دکل ، بلکه بویوك بر شرفدر . »

ایشته . اسکی تورك قادینی بویله دوشونور وبویله حرکت ایدردی .

٦

استقبالده عائله اخلاقی ناصیل اولمالی ؟

تورکلرك ، کرك عائله اخلاقنده وکرك رهطی اخلاقده نه قادار یوکسك اولدقلرینی یوقاریکی فصللرده کوردك . حال حاضرده ، تورکار تمامیله بو اسکی اخلاقی غائب ایتمشلردر . ایران ویونان مدنیتلرینك تأثیریله ، قادینلر ، اسارته دوشمشلر ، حقوقجه دون بر درکه یه اینمشلردر . تورکلرده ، ملی حرث مفکوره سی دوغونجه ، اسکی تورەلرك بو کوزەل قاعدەلرینی خاطرلامق ودیریلتمك لازم کلمزمیدی ؟ ایشته ، بو سببله درکه مملکتمزده تورکجیلك جریانی دوغار دوغماز ، فەمینیزم مفکوره سی ده برابر دوغدی . تورکجیلرك هم خلقجی ، هم ده قادینجی اولەلری ، یالکز ، بوعصرك بو ایکی مفکوره یه قیمت ویرمەسندن دولایی دکلدر ؛ اسکی تورك حیاتنده دەموقراسی ایله فەمینیزمك ایکی باشلیجه اساس اولەسی ده بو خصوصلرده بویوك بر عاملدر .

باشقه ملتلر ، عصری مدنیته کیرمك ایچون ، ماضیلرندن اوزاقلاشمغه مجبوردرلر . حال بوکه ، تورکلرك عصری مدنیته کیرمەلری ایچون ، یالکز اسکی ماضیلرینه دونوب باقەلری کافیدر . اسکی تورکلرده ، دینك زهدی آیینلردن ومنفی عبادتلردن عاری اولەسی ، تعصبدن ودین انحصارجیلغندن آزاده بولونمەسی ، تورکاری کرك قادینلر حقنده ، کرك سائر قوملر حقنده چوق مساعدەکار یاپمشدی . اسکی یونانیلرك مدنیتده معاملری

اسكيتلر ، اسكي كلدانيلرك سومه‌رلر اولديغى كبى. اسكى جرمانلرك استادلرى ومربيلرى‌ده هونلردى . استقبالده بى طرف بر تاريخ ، ده‌موقراسى ايله فه‌مينيزمك توركلردن دوغديغنى اعترافه مجبور اوله‌جقدر. اوحالده ، استقبالده‌كى تورك اخلاقنك اساسلرى‌ده ملت ، وطن ، مسلك وعائله مفكوره‌لريله برابر ده‌موقراسى وفه‌مينيزم اولماليدر .

۷

مدنی اخلاق وشخصی اخلاق

دورقایمه کوره ، اخلاقی وظیفه‌لرك غایه‌لری فردلر دكل ، زمره‌لردر . ملت ، مسلك وعائله زمره‌لرینك اخلاقی وظیفه‌لره ومفکوره‌لره نه صورتله غایه اولدقلرینی کوردك . فقط بونلردن باشقه ، حدودی معین اولمایان برزمره داها واردرکه بوکا (مدنیت زمره‌سی) دینیلیر وفردلر ایشته ، بو زمره‌یه منسوب اولدقلری ایچون ، زمره‌نك غائیتنه اشتراك ایدرلر . مدنیت زمره‌سی ابتدا ، بر سمیه حالنده باشلار . ابتدائی جمعیتلرده ، بر فرد ایچون محترم وحقوق صاحبی اولان فردلریالکز کندی سمیه‌سنه منسوب اولان انسانلردی . بوندن دولاییدرکه بو جمعیتلرده ، سمیه‌نك داخلنده قان دعواسی تعقیب اولونه‌مازدی ، چونکه ، سمیه بر صلح دائره‌سیدی . ابتدائی جمعیتلر تکامل ایتدکجه ، بو صلح دائره‌سی سمیه‌دن فراتریه ، فراتریدن عشیرته ، عشیرتدن متحده‌یه ، متحده‌دن مدینه‌یه ، مدینه‌دن ، قومی دولته ، قومی دولتدن ایمپراطورلغه انتقال ایده‌رك کیتدکجه کنیشله‌دی . صلح دائره‌سی کنیشله‌دکجه ، حقوقه صاحب واخلاقی وظیفه‌لره غایه اولان فردلرك مقداری ده بو دائره‌لرله برابر آزتدی . ایشته بوصورتله بعضیلرینك شخصی اخلاق ، بعضیلرینك ده مدنی اخلاق تسمیه ایتدکلری ، اخلاق شعبه‌سی دائره‌سنی کنیشله‌تدی .

مدنی اخلاقك منفی ومثبت اولق اوزره ایکی تورلو غایه‌سی واردر . منفی غایه‌سنده اساس (عدالت) در . عدالت ، فردلره هیچ بر صورتله تجاوز ایدیله‌مکدر . مثبت غایه‌سنك اساسی ایسه شفقتدر .

شفقت ، فردلره دائما ايصال ايتمكدر . مدنى اخلاقك ايكنجى بر مثبت غايه‌سى داها واردركه اوده ، پاپيلان مقاوله‌لره صادق قالمقدر. اسكى تورکلرده گوك تاگرى صالح الاهى اولديغى كبى ، عينى زمانده عدالت و شفقت الاهى ايدى. بوندن باشقه ، تورکلرك بوفضيلتلرده نه درجه يوكسك اولديغنى تورك تاريخى كوسترمكده‌در .

مدنى اخلاق ، بالخاصه فردلرده ، شخصيتك يوكسك اوله‌سنه استناد ايدر . اسكى تورکلرك ديشنده ، شخصيتى كوسترن تمثاللرده واردر . ياقوتلره كوره ، هر انسانده (تين) نامى ويريلن مادى روحدن باشقه ، اوچ تورلو معنوى روحده واردر : بونلره (اش) ، (سور) ، (قوط) نامارى ويريلير . (اش) ، جانلى وجانسز بتون موجودلرده مشتركدر . (سور) نفس آلان موجودلره يعنى حيوانلره مخصوصدر . (قوط) ايسه ، يالكز انسانله آته مخصوصدر . انسانك قوطلو اوله‌سى، كرامت وشخصيت صاحبى اوله‌سى ديمكدر. قرآن كريمده (آدم اوغوللرينى تكريم ايتدك) بويورديغى كبى (انسانلرى قوطلوقيلدق) ديمكدر . اسكى تورکلرك اساطيرينه كوره انسانلرك روحى ، اوچنجى قات كوكده بولونان (سوت كولى) ندن آلينيردى . تورك شامانلرينه كوره انسان روحنك دائما مفكوره‌يه و يوكسكلره ناظر اوله‌سى ، اصلنك سماويلكندن دولايى ايمش . بوندن باشقه ، هر ملت ، تأسس ايدركن ، كوك تاگرى بر آلتون ايشيق صورتنده بر يوزينه اينه‌رك او ملتى كندى روحنك نفخيله ونورينك الفاحيله قوطلو قيلاردى .

تورك دينى تعميق ايدرسه‌ك مدنى اخلاقه اساس اوله‌جق داها چوق تمثاللر بوله‌بيليرز . بونلرك تفصيلاتنى كورمك ايسترسه‌كز (تورك توره‌سى) نامنده‌كى اثرمزه مراجعت ايديكز .

كورولديوركه تورکجيلكك مهم بر غايه‌سى‌ده مدنى اخلاقى يوكسلتمكدر . وطنى اخلاقدن صوكرا ، مسلكى اخلاق ، مسلكى اخلاقدن صوكرا عائله اخلاقى كلديكى كبى ، عائله اخلاقدن صوكراده مدنى اخلاق كلير .

۸

بین الملل اخلاق

فردلرك بری بینه قارشی خیر خواه و خیرکار اولمسی (مدنی اخلاق) نامنی آلدیغی کبی ملتلرك بری بریته خیرخواه و خیرکار اولمسنه ده، (بین الملل اخلاق) نامی ویریلیر. اسکی تورکلر، صلح دینه تابع اولدقلری ایچون، باشقه ملتلرك دینی، سیاسی، حرئی موجودیتلرینه حرمت ایدرلردی. حتی، کندیلرینه (ایچ ایل) وباشقه ملتلره (دیش ایل) نامللرینی ویرمك ، بوتون ملتلری بر صلح دائره سی ایچنده ، بر بین الملل جامعه داخلنده کورورلردی . اورخون کتابه سنده ده سائر ملتلره (چولکی ایل) نامی ویریلیورکه (دیش ایل) کلمه سنك مترادفیدر . اسکی تورکلر ، بو (دیش ایل) تعبیریله ، بین المللیت مفهومنی آکلادقلرینی کوسترییورلر . چونکه (ایل) کلمه سی اسکی تورکجه ده (صلح دائره سی) معناسنه ایدی. هر ملتك بر ایچ ایل اولمسی ، داخلی بر صلح دائره سی تشکیل ایتمه سندن عبارتدی . مع مافیه ، بو ایچ ایل ، دیکر ملتلره ده ، یابانجی نظریله باقیلمازدی . اونلری ده بر (ایل) یعنی (صلح معبدی) حالنده کورورردی . یالکز شو فرقله کندیسنه (ایچ ایل) ودیکرلرینه (دیش ایل) نامنی ویردی .

اسکی تورکلرك مغلوب ملتلره ، صوکرادن قاپیتولاسیون نامیله باشنه بلا اولان فوق العاده مساعده لر احسان ایتمه لری، تورك حرشه سی بین المللیتجیلکك بر نتیجه سیدر . استقباله ، ملتلر جمعیتی ، شیمدیکی کبی یالاندن دکل ، کرچکدن تشکل ایدرسه، بونك اك صمیمی اعضاسی، هیچ شبهه یوقدرکه تورکیا دولتی

وتورك ملتى اوله‌جقدر . چونكه ، استقباله عائد بوتون تكمللر ، جرثومه حالنده تورك‌لك اسكى حرشنده موجوددر .

خلاصه، هر ملتك بر يوزنده اجرا ايده‌جكى تاريخى ومدنى بر ميسيونى واردر . تورك ملتنك ميسيونى ايسه ، اخلاقك اك يوكسك فضيلتلرينى فعليات ساحه‌سنه چيقارمق ، اك غير ممكن ظن اولونان فدا كارلقلرك وقهرمانلقلرك ممكن اولديغنى اثبات ايتمكدر .

دردنجی مبحث

حقوقی تورکجیلك

حقوقی تورکجیلکك غایه‌سی ، تورکیاده عصری بر حقوق وجوده کتیرمکدر . بو عصرك ملتلری آراسنه کچه‌بیلمك ایچون ، اك اساسلی شرط ، ملی حقوقك بوتون شعبه‌لرینی تهٔوقراسی وقله‌ریقالیزم بقیه‌لرندن بوس‌بوتون قورتارمقدر . تهٔوقراسی قانونلرك ، اللهك یریوزنده‌کی کولکه‌لری عد اولونان خلیفه‌لر وسلطانلر طرفندن یاپیلمه‌سی دیمکدر . قله‌ریقالیزم ایسه اساساً الله طرفندن وضع ایدیلدیکی ادعا اولونان عنعنه‌لرك لایتغیر قانونلر عد اولونه‌رق ، اللهك ترجمانلری اعتبار اولونان روحانیلر طرفندن تفسیر ایدیله‌سیدر .

قرون وسطائی دولتلرك بوایکی علامت ممیزه‌سندن تمامیله قورتولمش اولان دولتلره (عصری دولت) نامی ویریلیر . عصری دولتلرده ، اولا ، کرك قانون یاپمق وکرك مملکتی اداره ایتمك صلاحیتلری دوغرودن دوغرویه ملته عائددر . ملتك بوصلاحیتنی تحدید وتقیید ایده‌جك هیچ برمقام ، هیچ برعنعنه وهیچ برحق یوقدر .

ثانیاً ، ملتك بوتون فردلری تمامیله بری برینه مساویدر . خصوصی امتیازلره مالك هیچ برفرد ، هیچ برعائله ، هیچ برصنف موجود اوله‌ماز . بوشرطلری حائز اولان دولتلره (دهموقراسی) نامی‌ده ویریلیرکه (خلق حکومتی) دیمکدر .

حقوقی تورکجیلکك برنجی غایه‌سی ، عصری بر دولت وجوده کتیرمك

اولدیغی کبی ، ایکنجی غایه‌سی‌ده ، مسلکی ولایتلری ، ولایت عامه‌نك مدا - خله‌سندن قورتاره‌رق ، متخصصلرك صلاحیتنه مستند مسلك مختاریتلری تأسیس ایتمکدر. بو اساسه مستند برقانون‌مدنی ایله تجارت، صنایع، زراعت قانونلری ، دارالفنون ، بارو ، طبیبلر جمعیتی ، معلملر جمعیتی ، مهندسلر جمعیتی الخ کبی مسلکی تشکیلاتلرك مسلکی مختاریتلرینه دائر قانونلر یاپمق‌ده بو غایه‌نك ایجاباتندندر .

حقوقی تورکجیلکك اوچنجی غایه‌سی‌ده بر (عصری عائله) وجوده کتیرمکدر . عصری دولتده‌کی مساوات عمده‌سی ، ارککله قادینك نکاحده ، طلاقده ، میراثده، مسلکی وسیاسی‌حقلرده مساوی اولمه‌سی‌ده استلزام ایدر . او حالده ، یکی عائله قانونی ایله انتخابات قانونی بو اساسه استناداً یاپیلمالیدر .

خلاصه ، بوتون قانونلرمزده ، حریته ، مساواته وعدالته منافی نه‌قادار قاعده‌لر وته‌ئوقراسی ایله قابل‌تلفیق عائد نه‌قادار ایزلر وارسه هپسنه نهایت ویرمك لازمدر .

بشنجی مبحث

دینی تورکجیلك

دینی تورکجیلك ، دین کتابلرینك وخطبه‌لرله وعظلرك تورکجه اولمه‌سی دیمکدر . برملت ، دینی کتابلرینی اوقویوب آکلایه‌مازسه ، طبیعیدرکه دیننك حقیقی ماهیتنی اوکره‌نه‌مز . خطیبلرك ، واعظلرك نه سویلدکلرینی ، آکلامادیغی صورتده‌ده عبادتلردن هیچ برذوق آله‌ماز . امام اعظم حضرتلری ، حتی ، نمازده‌کی سوره‌لرك بیله ملی لسانده اوقونمه‌سنك جائز اولدیغنی بیان بویورمشلردر . چونکه ، عبادتدن آلنه‌جق وجد ، آنجق اوقونان دعالرك تمامیله آکلاشیلمه‌سنه باغلیدر . خلقمزك دینی حیاتنی تدقیق ایدرسه‌ك کورورزکه ، آینلر آراسنده ك زیاده وجد دویولانلر ، نمازلردن صوکرا ، آنادیلیله یاپیلان درونی وصمیمی مناجاتلردر . مسلمانلرك جامعدن چیقارکن بویوك بر وجد واطمئنان ایله چیقمه‌لری ، ایشته هرفردك کندی وجدانی ایچنده یاپدیغی بومحرم مناجاتلرك نتیجه‌سیدر .

تورکلرك نمازدن آلدقلری علوی ذوقك بر قسمی ده بینه آنا دیلیله انشاد وترنم اولونان الاهیلردر . بالخاصه ، تراویح نمازلرینی جانلاندیران عامل ، شعرایله موسیقیی جامع اولان تورکجه الاهیلردر . رمضانده وسائر زمانلرده تورکجه ایراد اولونان وعظلرده خلقده دینی دویغولر و هیجانلر اویاندیران برعاملدر .

تورکلرك اك زیاده وجد آلدقلری وذوق دویدقلری برآیین داها واردرکه اوده مولودشریف قرائتندن عبارتدر . شعرایله موسیقیی وجانلی وقعه‌لری جمع

ايدن بو آيين ، دينى بربدعت صورتنده ، صوكرادن حادث اولمقله برابر ، اك جاهلى آيينلر صراسنه كچمشدر .

تكيه‌لرده توركجه ياپيلان ذكرلر اثناسنده اوقونان توركجه الاهيلرله نفسلرده ، بويوك بروجد متبعيدر .

ايشته ، بومثاللردن آكلاشيليوركه بوكون توركلرك آراصيرا دينى برحيات ياشامه‌سنى تأمين ايدن عاملر ، دينى عبادتلرك آراسندن اسكيدن برى تورك لسانيله اجراسنه مساعده اولونان آيينلرك موجوديتيدر . اوحالده ، دينى حياتمزه داها بويوك بر وسعت و نشراح ويرمك ايچون ، كرك ـ تلاوتلر مستثنا اولمق اوزره ـ قرآن كريمك وكرك عبادتلرله آيينلردر صوكرا اوقونان بوتون دعالرله مناجاتلرك و خطبه‌لرك توركجه اوقونمه‌سى لازم كلير .

آلتنجی مبحث

اقتصادی تورکجیلك

تورکلر ، الك اسکی زمانلرده کوچبه حیاتی یاشایورلردی . بوزمانلرده ، تورك اقتصادی چوبانلق اساسنه مستندی . اوزمانلرده ، تورکلرك بوتون ثروتلری قویون ، کجی ، آت ، دوه ، اوکوزکبی حیوانلردن ویدکلری سوت ، یوغورت ، پنیر ، تره‌یاغی ، قیمیزکبی حیوانی محصوللردن عبارتدی . کییدکلری‌ده بوحیوانلرك پوسته‌کیلری ، دریلری ، یوکلری ویاپاغیلری ایدی . کوچبه تورکلرك صنایعی‌ده هپ حیوانی محصوللر اوزرنده ایشله‌ردی : دوه‌لرك آیاغندن (آیاق) آدی ویریلن قیمیز قدحلری ، اوکوزلرك اویلوق کمیکندن قیمیز صراحیلری یاپیلیردی . حیوانك نه کمیکی ، نه بوینوزی ، نه باغیرصاغی ، خلاصه هیچ برشیئی آتیلمازدی . هر نسجندن تورکه مخصوص بر صناعی معموله وجوده کتیریلیردی .

اسکی تورکلر ، تجارته‌ده یابانجی دکلدیلر . ایاخانلق دورلرنده ، دولتك الك بویوك واردات منبعی ، چیندن اوروپایه ایپك کوتورن وآوروپادن چینه قدیمه کتیرن تورك تجارت کروانلریدی . اوزمان چین ، هند ، ایران ، روسیه وبیزنس آراسنده‌کی بویوك تجارت یوللری تمامیله تورکلرك النده ایدی . موقان خان ، ایرانك شمالندن ، آذربایجاندن وآنادولودن ، استانبوله دوغرو کیدن بر یکی تجارت یولی آچمق ایسته‌دی . فقط ، ایرانلر بوتشبثه ممانعت ایتدیلر . بونك اوزرینه ، موقان خان ، ایپك یولنی تأمین ایچون ، تورك ، چین وبیزانس دولتلری آراسنده براتفاق مثلث عقدینه چالیشدی وایران دولتنی یا اورته‌دن

قالدیرمغه ، یاخود بین‌الملل تجارتك ترانسیت طریقیله مملکتندن گچمه‌سی ایچون زوروله ارضا ایتمکه تشبث ایتدی .

کوروليورکه ، اسکی تورك ایلخانلرینك غایه‌سی ، مانچوریادن مجارستانه قادار اوزانان بویوك توران قطعه‌سنده یالکز سیاسی بر امنیت حصوله کتیرمکدن عبارت دکلدی . آسیا و آوروپا ملتلری آراسنده بین‌الملل برتجارت ومبادله تشکیلاتی یاپمه‌یی‌ده اوزرلرینه آلمشلردی .

اسکی تورکلرك اقتصاد ویردکلری اهمیتی ایل آدلرنده بیله کورورز : شرقی تورکستانده (تارانچیلر) نامی ویریلن وغربی تورکستانده (صارتلر) اسمنی آلان ایکی ایل واردر . بو آدلردن برنجیسی (چفتجیلر) ، ایکنجیسی (تجارلر) معناسنه‌در . قانقلیلر ، آغاچاریلر ، تختهجیلر ، ماندالار ، منتشه‌لر سورکوجیلر الخ ده برر صنعت آدینی طاشیمقده‌درلر . کوك تورکلرك دده‌لری (دمیرجی) ایدی . تورك منقبه‌لرینه کوره ، ایلك چادیری یاپان (تورك خان) در . ایلك دفعه یمکلرده طوز قوللانان (تاوونك خان) در . ایلك آرابه‌یی یاپان (قانقلی بك) در . تورکلر ، آرابه‌لرله سیاحت ایتمکه ، تا اسکیتلر دورنده باشلامشلردی . اسکی تورکلر غایت کوزل البیسه‌لر کیمه‌یی ، لذیذ یمکلر یمه‌یی ، حیاتلرینی ضیافتلر ودوکونلر آراسنده کچیرمه‌یی سسورلردی . بونك ایچون ده هیچ بوش دورمازلر ، اقتصادی فعالیتلرله اوغراشیرلردی . چوق قازانیرلر ، چوق صرف ایدرلردی .

اسکی تورکلرك مسافر پرورلکلری صوك درجه‌یی بولمشدی . دده‌قورقود کتابنده (بورله خانون) یاپدیغی عمومی بر ضیافتدن بحث ایدرکن شو سوزلری سویله‌یور :

« تپه کبی ات بیغدیردم . کول کبی قیمز صاغدیردم . آچ اولانلری دویوردم ، چپلاق اولانلری کیدیردم . بورجلولرك بورجنی ویردم . »

بونکله برابر ، بیکلرجه‌لیرالری یوتان بو عمومی ضیافتلر ، سالور قازانك سنه‌ده برکره یاپدیغی (یغما ضیافتی) یانه نسبتله هیچ حکمنده قالیردی . سالور قازانك

ضيافتنده بوتون بكلرله خلق تماميله يبوب ايچدكدن صوكرا ، سالور قازان زوجه‌سنك النده‌ن طوتەرق سرايندن چيقاردى ، وارى يوغى هر نه وارسه يغما ايدلمه‌سنى دعوتليلردن رجا ايدردى . بو صورتله يغمايه اوغرايان سالور قازان بر مدت صوكرا ، ينه اوغوز ايلنك اك زنكين بكى اولوردى .

تورکلر ، ماضيده نائل اولدقلرى بو اقتصادى رفاهه استقباله‌ده مظهر اولماليدرلر . همده قازانيله‌جق ثروتلر ، سالور قازانك زنكينلكى كبى ، عمومه عائد اولماليدر . تورکلر . حريت واستقلالى سودكلرى ايچون ، اشتراكجى اوله‌مازلر . فقط ، مساواتپرور اولدقلرندن دولايى ، فردجى ده قاله‌مازلر . تورك حرثنه اك اويغون اولان سيستەم (سوليداريزم) يعنى تساندجيلكدر . فردى ملكيت ، اجتماعى تسانده خادم بولونمق شرطيله مشروعدر . سوسيالیستلرك وقوموندستلرك فردى ملكيتى الغايه تشبث ايتەلرى دوغرى دكلدر . يالكز ، اجتماعى تسانده خادم اولمايان فردى ملكيتلر وارسه ، بونلر مشروع صايیله‌ماز . بوندن باشقه ، ملكيت يالكز فردى اولمق لازم كلمز . فردى ملكيت كبى ، اجتماعى ملكيت ده اولماليدر . جمعيتك بر فداكارلغى ويا زحمتى نتيجه‌سنده ، حصوله كلن ، فردلرك هيچ برأمكندن حاصل اولمايان فضله تمتعلر ، جمعيته عائددر .

فردلرك بو تمتعلرى كنديلرينه حصر ايتەسى مشروع دكلدر . فضله تمتعلرك (پلووالو) لرك جمعيت نامنه طوپلانمه‌سيله حصوله كله‌جك بويوك مبلغلر ، جمعيت حسابنه آچيله‌جق فابريقەلرك ، تأسيس اولونه‌جق بويوك چيفتلكلرك سرمايه‌سى اولور . بو عمومى تشبثلردن حصوله كله‌جك قازانجلرله فقيرلر ، اوكسوزلر ، دوللر ، خسته‌لر ، كوتورملر ، كورلر وصاغيرلر ايچون ، خصوصى ملجألر ومكتبلر آچيلير ؛ عمومى باغچەلر ، موزەلر ، تياترولر ، كتبخانەلر تأسيس اولونور . عمله‌لر وكويلولر ايچون صحى أولر انشا ايديلير . مملكت عمومى بر الكتريق شبكەسى ايچنه آلينير . خلاصه ، هر تورلو سفالته نهايت ويرەرك عمومك رفاهنى تأمين ايچون هر نه‌لازمسه يابيلير . حتى ، بو اجتماعى

ثروت کافی مقداره ایغ اولونجه ، خلقدن ویرکو آلمغه‌ده احتیاج قالماز .
هیچ اولمازسه ویرکولرك نوعی ومقداری آزالتیله بیلیر .

دیمك که تورکلرك اجتماعی مفکوره‌سی ، فردی ملکیتی قالدیرمقسزین ، اجتماعی ثروتلری فردلره غصب ایتدیرمه‌مك ، عمومك منفعتنه صرف ایتمك اوزره ، محافظه وتنمیه‌سنه چالیشمقدر .

تورکلرك ، بوندن باشقه ، برده اقتصادی مفکوره‌سی واردرکه ، مملکتی بویوك صنایعه مظهر ایتمکدر . بعضیلری «مملکتمز بر زراعت یوردیدر ، بز دائماً چفتجی برملت قالمالیز . بویوك صنایعله اوغراشمغه قالقیشمامالیز » دیورلرکه اصلا دوغرو دکلدر . فی الحقیقه ، چفتچیلکی هیچ بر زمان لدن براقه‌جق دکلز ، فقط ، عصری بر ملت اولمق ایسته‌یورسه‌ك ، مطلقا بویوك صنایعه مالك اولمه‌مز لازمدر . آوروپا انقلابلرینك اك اهمیتلیسی اقتصادی انقلابدر . اقتصادی انقلاب ایسه ، ناحیه اقتصادی یرینه ملت اقتصادینك وکوچوك حرفتلر یرینه بویوك صنایعك اقامه ایدیلمسندن عبارتدر . ملت اقتصادی وبویوك صنایع ایسه آنجق حمایه صولتك تطبیقیله حصوله کله بیلیر . بو خصوصده ، بزه رهبر اولهجق (ملی اقتصاد) نظریه‌لریدر . آمریقاده (جون رای) وآلمانیاده (فریدریق لیست) ، انکلتره‌ده مانچستر نظرك تأسیس ایتدکلری اقتصادیات علمنك ، عمومی وبین الملل بر علم اولمایوب یالکز انکلتره‌یه مخصوص بر (ملی اقتصاد) سیستمندن عبارت اولدیغنی میدانه قویدیلر . انکلتره بویوك صنایع مملکتی اولدیغی ایچون ، معمولاتنی خارجه کوندرمکه وخارجدن ابتدائی مادهلر کتیرمکه محتاجدر . بوسببله ، انکلتره ایچون فائده اولان یکانه اصول ، کمرکلرك سربست اولمسی قاعده‌سی ، یعنی (آچیق قاپی) سیاستیدر . بو قاعده‌یك انکلتره کبی بویوك صنایعه مالك اولهماش اولان ملتلر طرفندن قبول ایدیلمه‌ی ، الی الابد انکلتره کبی صناعی مملکتلره اقتصاداً اسیر فالمه‌سنی انتاج ایده‌جکدر . ایشته ، بو ایکی مجدد کندی مملکتلری ایچون ، بررخصوصی (ملی اقتصاد) سیستمی وجوده کتیره‌رك ، مملکتلرینك بویوك

صنایعه مالك اولمه ی ایچون چالیشدیلر. وموفق ده اولدیلر . بوکون ، آمریقا ایله آلمانیا بویوك صنایع خصوصنده انکلتره ایله بوی اولچوشه جك بر مرتبه یه یوکسلمشلردر وشیمدی ، اونلرده انکلتره نك آچیق قاپی سیاستنی تعقیب ایدییورلر. فقط، بو دوره کله بیلمه لری ، سنه لرجه ملی اقتصادك حمایه اصوللرینی تطبیق سایه سنده اولدیغنی ده پك اعلا بیلیورلر .

ایشته تورك اقتصادجیلرینك ده ایلك ایشی ، اولا تورکیانك اقتصادی شأیتنی تدقیق وثانیاً ، بو اوزه قتیف تدقیقلردن ملی اقتصادمز ایچون علمی واساسلی برپروغرام وجوده کتیرمکدر. بوپروغرام وجوده کلدکدن صوکرا ، مملکتمزده بویوك صنایع وجوده کیترمك ایچون هرفرد بوپروغرام دائره سنده چالیشمالی واقتصاد وکالتی ده بوفردی فعالیتلرك باشنده عمومی بر ناظم وظیفه سنی ایفا ایتمه لیدر .

یدنجی مبحث

سیاسی تورکجیلك

تورکجیلك سیاسی برفرقه دکلدر ؛ علمی ، فلسفی ، بدیعی برمکتبدر ؛ باشقه برتعبیرله ، حرثی برمجاهده وتجدد یولیدر . بوسببله درکه ، تورکجیلك شیمدیيه قادار برفرقه شکلنده سیاسی مجادله میدانته آتیلمادی ؛ بوندن صوکراده ، شبهه‌سز آتیلمایه‌جقدر .

مع مافیه ، تورکجیلك بوس بوتون سیاسی مفکوره‌لره بیکانه‌ده قاله‌مز . چونکه ، تورك حرثی ، سائر مفکوره‌لرله برابر ، سیاسی مفکوره‌لره‌ده مالکدر . مثلا ، تورکجیلك هیچ بر زمان قلهریقالیزمله ، تهئوقراسی ایله ، استبدادله ائتلاف ایده‌مز . تورکجیلك عصری بر جریاندر وآنجق عصری ماهیتده بولونان جریانلرله ومفکوره‌لرله ائتلاف ایده‌بیلیر .

ایشته ، بوسببله‌درکه بوکون تورکجیلك خلق فرقه‌سنه مظاهردر . خلق فرقه‌سی ، حکمرانلغی ملته یعنی تورك خلقنه ویردی . دولتمزه (تورکیا) وخلقمزه (تورك ملتی) آدلرینی بخش ایتدی . حال بوکه ، آنادولو انقلابنه قادار ، دولتمزك ، ملتمزك ، حتی لسانمزك آدلری (عثمانلی) کلمه‌سی ایدی ، (تورك) کلمه‌سی آغزه آلینه‌مازدی . هیچ کیمسه (بن تورکم) دیمکه جسارت ایده‌مزدی . صوك زمانده ، تورکجیلر بویله بر ادعایه جرئت ایتدکلری ایچون ، سرایك واسکی تفاليلرك منفوری اولدیلر . ایشته ، خلق فرقه‌سنك آننه‌سی اولان مدافعهٔ حقوق جمعیتی ، بویوك منجیمز اولان غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك ارشاد ورهبرلکیله برطرفدن تورکیایی دوشمان

استیلالرندن قورتاریرکن ، دیکر طرفدن دولتمزه ، ملتمزه ، اسمزه حقیقی دینی ویردی وسیاستمزی مطلقیتك عنصرلر سیاستنك صوك ایزلرندن بیله قورتاردی حتی ، دییه بیلیرزکه ، مدافعهٔ حقوق جمعیق ، هیچ خبری اولمدن تورکچیلکك سیاسی پروغرامنی تطبیق ایتدی. چونکه ، حقیقت بردر، ایکی اولماز. حقیقتی آرایانلر، باشقه باشقه یوللردن حرکت ایتسه لر بیله، نتیجه عینی هدفه واصل اولورلر. تورکچیلکله خلقجیلغك نهایت عینی پروغرامده برلشمه لری، ایکیسنك ده نفس الامره وشأنیته مطابق اولمسنك برنتیجه سیدر. ایکیسی ده تام حقیقتی بولدقلری ایچوندرکه ، تمامیله بری برینه مطابق قالدیلر . بو عینیتك بر تجلیسی ده شودرکه ، بوتون تورکچیلرك ـ هیچ بر مستثنالری اولمامق اوزره ـ آنادولو مجاهدهسنه اشتراك ایتمه لری و اونك آتشلی مدافعلری اولمه لریدر . تورکیاده اللهك قیلیجی خلقجیلرك پنجه سنده و اللهك قلمی تورکچیلرك النده ایدی . تورك وطنی تهلکه یه دوشونجه ، بو قیلیجله بو قلم ازدواج ایتدیلر . بو ازدواجدن بر جمعیت دوغدیکه آدی تورك ملتیدر.

استقباله ده دائما خلقجیلقله تورکچیلك ال اله ویرمك مفکوره لر عالمنه دوغرو برابر یورویه جکلردر . هر تورکچی سیاست ساحه سنده خلقجی قاله جقدر ، هر خلقجی ده حرث ساحه سنده تورکچی اوله جقدر . دینی علم حالمز، بزه « عقائده مذهبمز ماتریدیلك وفقهده مذهبمز حنفیلك» اولدیغنی اوکره نیور . بزده بوکا تشبهله ، شو دستوری اورتهیه آتهبیلیرز: « سیاسته مسلکمز خلقجیلق ، وحرثده مسلکمز تورکچیلکدر »

سکزنجی مبحث

فلسفی تورکجیلك

علم ، اوبژه‌قتف و مثبت اولدیغی ایچون بین‌المللدر ، بناءً علیه ، علمده تورکجیلك اولهماز . فقط ، فلسفه ، علمه مستند اولمقله برابر ، علمی دوشونوندن باشقه تورلو بر دوشونوش طرزیدر . فلسفه‌نك اوبژه‌قتیف ومثبت عنوانلرینی آلهبیلمه‌سی ، آنجق ، بو صفتلری حائز اولان علملره اویغون اولمه‌سی سایه‌سنده‌در . علمك نفی ایتدیکی حکملری فلسفه اثبات ایده‌مز ، علمك اثبات ایتدیکی حقیقتلری فلسفه نفی ایده‌مز . فلسفه ، علمه قارشی بو ایکی قید ایله مقید اولمقله برابر بونلرك خارجنده تمامیله حردر . فلسفه ، علمله تناقضه دوشمه‌مك شرطیله ، روحمز ایچون داها امیدلی ، داها وجدلی ، داها تسلی ویرمجی ، داها چوق سعادت بخش ایدیجی ، بوس‌بوتون یکی واوریژینال فرضیه‌لری میدانه آتهبیلیر . ذاتاً ، فلسفه‌نك وظیفه‌سی بو کبی فرضیه‌لری وکوروشلری آرایوب بولمقدر . بر فلسفه‌نك قیمتی ، بر طرفدن مثبت علملرله هم آهنك اولمه‌سنك درجه‌سیله دیکر جهتدن روحلره بویوك امیدلر ، وجدلر تسلیلر وسعادتلر ویرمه‌سیله اولچیلور . دیمك که فلسفه‌نك برصفحه‌سی اوبژه‌قتیف ، دیکر صفحه‌سی سوبژه‌قتیفدر . بناءً علیه ، فلسفه ، علم کبی بین‌المللی اولمغه مجبور دکلدر . ملی ده اولهبیلیر . بوندن دولایدرکه ، هر ملتك ، کندیسنه کوره بر فلسفه‌سی واردر . یینه بوندن دولایدرکه اخلاقده ، بدیعیاتده ، اقتصادده اولدیغی کبی ، فلسفه‌ده تورکجیلك اولهبیلیر . فلسفه ، مادی احتیاجلرك اقتضا واجبار ایتدیکی ، منفعتسز غرضسز ،

حسبی بر دوشونوشدر . بو نوع دوشونوشه (سپه‌قولاسیون) نامی ویریلیر. بز بوکا ، تورکجه‌ده (معاقله) اسمنی ویریورز . بر ملت محاربه‌لردن قورتولمادقجه ، و اقتصادی بر رفاهه نائل اولمادقجه ، ایچنده معاقله یاپه‌جق فردلر بتیشه‌مز . چونکه ، معاقله یالکز دوشونمك ایچون دوشونمکدر . حال بوکه ، بیك تورلو دردی اولان بر ملت ، یاشامق ایچون ، کندینی مدافعه ایتمك ایچون ، حتی یمك و ایچمك ایچون دوشونمکه مجبوردر . (دوشونمك ایچون دوشونمك) آنجق بو حیاتی دوشونوش احتیاجلرندن قورتولمش اولان وچالیشمه‌دن یاشایه بیلن انسانلره نصیب اوله‌بیلیر . تورکلر ، شیمدیه قادار بویله بر حضور واستراحته نائل اوله‌مادقلری ایچون ، ایچلرنده حیاتی معاقله‌یه وقف ایده‌بیله‌جك آز آدام یتیشه‌بیلدی . بونلرده ، دوشونوش یوللرینی بیلمه‌دکلرندن ، مفکوره‌لرینی ابی اداره ایده‌مه‌دیلر ، اکثریتله درویشلك و قلندرلك چیقمازلرینه صاپدیلر .

تورکلر آراسنده شیمدیه قادار آز فیلسوف یتیشمه‌سی ، تورکلرك معاقله‌یه استعدادسز اولدقلرینه حمل ایتمه‌لیدر . بو آزلق ، تورکلرك هنوز مثبت علملرجه ، حضور واستراحتجه معاقله‌یی ممکن قیله‌جق بر سویه‌یه یوکسلمه‌مه‌لریله ایضاح اولونورسه، داها دوغرو اولور .

مع مافیه ، تورکلرك فلسفه‌جه کیری قالمه‌لری یالکز یوکسك فلسفه نقطهٔ نظرندن دوغرو اوله‌بیلیر . خلق فلسفه‌سی ، نقطهٔ نظرندن ، تورکلر ، بوتون ملتلردن داها یوکسکدرلر .

(روستان) آدلی بر فرانسز فیلسوفی دییورکه « بر قوماندان ایچون ، قارشیسنده‌کی دوشمان اوردوسنك نه‌قادار عسکری ، نه قادار سلاح ومهماتی اولدیغنی بیلمك چوق فائده‌لیدر، فقط، اونك ایچون بونلردن داها چوق فائده‌لی بر شی داها واردرکه اوده قارشیسنده‌کی دوشمان اوردوسنك فلسفه‌سنی بیلمکدر.» فی الحقیقه ، ایکی اردو وایکی ملت بربریله صاواشیرکن، بریسنك غالب

دیکرینك مغلوب اولمسنی انتاج ایدن الك باشلیجه عاملر ، ایکی طرفك فلسفه‌لریدر . فردی حیاتی وطنك استقلالندن ، شخصی منفعتی ناموس ووظیفه‌دن داها قیمتلی کورن براوردو مطلقا مغلوب اولور . بونك عکسی برفلسفه‌یه مالك اولان اوردوایسه ، مطلقا غلبه چالار . اوحالده ، خلق فلسفه‌ی اعتباریله ، یونانلیلرله انکلیزلرمی داها یوکسکدر ؛ یوقسه تورکلرمی دها یوجه‌در ؟ بوسؤالك جوابنی ویره‌جك چناق قلمه محاربه‌لریله آنادولو محاربه‌لریدر . تورکلری بو ایکی محاربه‌ده غالب قیلان مادی قوتلری دکلدی ، روحلرنده حکمران بولونان ملی فلسفه‌لریدی .

تورکلر ، مادی سلاحلرك ، معنوی قوتلری حکمسز بیراقدیغی صوك عصره کلنجه‌یه قادار ، آسیاده ، اوروپاده ، آفریقاده بوتون ملتلری یکمشلر . تابعیتلری آلتنه آلمشلردی . دیمك که تورك فلسفه‌سی ، بو ملتلره عائدفلسفه‌لرك هپسندن داهایوکسکدی . بوکون‌ده ، اویله‌در . یالکز شووارکه ، بوکون مادی مدنیت نقطهٔ نظرندن ومادی سلاحلر دولایسیله آوروپالی ملتلردن کریده‌یز . مدنیتجه اونلره مساوی اولدیغمز کون هیچ شبهه‌سز جهان حکمونیاسی ینه بزه کچه‌جکدر . موندروسده اسیر بولوندیغمز زمان ، اوراده قامپ‌قوندانی اولان برانکلیز ، شو سوزلری سویله‌مشدی : « تورکلر ، استقبالده ینه جهانکیر اولاجقلردر . »

کورولیورکه تورکارده ، یوکسك فلسفه ترقی ایتمه‌مش اولمقله برابر ، خلق فلسفه‌سی غایت یوکسکدر . ایشته فلسفی تورکیلك ، تورك خلقنده‌کی بو ملی فلسفه‌یی آرایوب میدانه چیقارمقدر .

ای بو کونك تورك کنجی ! بوتون بو ایشلرك یاپیلمه‌سی عصرلردنبری سنی بکله‌یور .

11 SA 9631

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000181

ULB Halle
001 213 059
3/1

2011
SA
9631

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-4882/fragment/page=00000182